

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია

LEPL - DAVID AGHMASHENEBELI
NATIONAL DEFENCE ACADEMY OF GEORGIA

ფსიქოლოგია და თანამედროვე გამოწვევები

PSYCHOLOGY AND MODERN CHALLENGES

სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის ნაშრომთა კრებული
COLLECTION OF THE PAPERS OF THE SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია

LEPL - DAVID AGHMASHENEBELI
NATIONAL DEFENCE ACADEMY OF GEORGIA

ფსიქოლოგია და თანამედროვე გამოწვევები

PSYCHOLOGY AND MODERN CHALLENGES

სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის ნაშრომთა კრებული
COLLECTION OF THE PAPERS OF THE SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

სარჩევი

ორგანიზაციული კლიმატი, როგორც საბრძოლო სიძლიერის ელემენტი ლაშა დავითაძე	6
იუნკერთა აკადემიურ მოსწრებაზე მოქმედი მამოტივირებალი ფაქტორები პანდემიის პერიოდში თინათინ კროპაძე	14
არის ფსიქოლოგია მცხნეირება? ბაკალავრების დამოკიდებულებები ნინო ჯავახიშვილი / სოფიო ყირიმელი	21
კოსტორავრული სტრესული აშლილობის, დაძლევის სტრატეგიების და კოსტორავრული ზრდის ურთიერთკავშირი ქართულ დაჭრილ-დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეებში ნაზი ჭაბაშვილი / ესტაფე ლელაშვილი / ქეთევან სოსელია ქეთევან ლოშაძე / თათია ონიანი	26
დაუნიებულობის როლი საწყისი საბრძოლო მოგზადების კურსის დაძლევის კონტექსტში ნიკა ბაბლიშვილი	33
პროექციული მეთოდების გამოყენება შერჩევის პროცესში ნათია ობანიძე	38
სამხედრო ფსიქოლოგია და მისი მნიშვნელობა ეკატერინე სულუხია	43
ფსიქო-სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობა დავით ბანერძინების პროცესში ნინო ქიქოშვილი / ეკატერინე ფირცხალავა	48
პიროვნების ეხვის თვითფაქტურობის განსაზღვრა კოვიდ-პანდემიის პირობებში ნანა ბობიაშვილი	54
ნახალისების როლი კოლიტიკური ბარდაქმნების და კონსოლიდაციების დროს ნიკოლოზ ესიტაშვილი	63
თავისუფლების რისკები სალომე ხიზანიშვილი	71
შურისძიებით ჩადენილი მკვლევრობის სისხლისსამართლებრივი და ფსიქოლოგიური ასკექტები რამაზ კვარაცხელია	75
რუსეთის საინფორმაციო კოლიტიკა „რბილი ძალის“ კონსეფციის კონტექსტში რამაზ ჩიჩუა	85

ISBN 978-9941-8-3489-9

CONTENT

ORGANIZATIONAL CLIMATE AS AN ELEMENT OF COMBAT POWER LASHA DAVITADZE	6
MOTIVATING FACTORS AFFECTING JUNKERS' ACADEMIC PERFORMANCE DURING THE PANDEMIC TINATIN KROPADZE	14
IS PSYCHOLOGY A SCIENCE? ATTITUDES OF UNDERGRADUATE STUDENTS NINO JAVAKHISHVILI / SOPHIO KIRIMELI	21
THE RELATIONSHIP BETWEEN POSTTRAUMATIC STRESS DISORDER SYMPTOMS, COPING STRATEGIES AND POSTTRAUMATIC GROWTH AMONG GEORGIAN WOUNDED SOLDIERS NAZI TCHABASHVILI / ESTATE LELASHVILI / KETEVAN SOSELIA KETEVAN LOMSADZE / TATIA ONIANI	26
THE ROLE OF PERSEVERANCE IN THE CONTEXT OF OVERCOMING THE BASIC COMBAT TRAINING COURSE NIKA GABLISHVILI	33
USE OF PROJECTION METHODS IN THE SELECTION PROCESS NATIA OBGAI DZE	38
MILITARY PSYCHOLOGY AND ITS MEANING EKATERINE SULUKHIA	43
ACCESS TO PSYCHOSOCIAL SERVICES DURING THE DIVORCE ARBITRATION PROCESS NINO KITOSHVILI / EKATERINE PIRTSKHALAVA	48
DETERMINING THE DEGREE OF SELF-EFFICIENCY OF INDIVIDUAL BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF THE COVID-PANDEMIC CONDITIONS NANA GOGICHASHVILI	54
THE ROLE OF INCENTIVES IN TIMES OF POLITICAL TRANSITIONS AND CONSOLIDATIONS NIKOL OZ ESITASHVILI	63
RISKS OF FREEDOM SALOME KHIZANISHVILI	71
CRIMINAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF REVENGE MURDER RAMAZ KVARATSKHELIA	75
RUSSIA'S INFORMATION POLICY "SOFT POWER" IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT RAMAZ CHICHUA	85

ორგანიზაციული კლიმატი, როგორც საბრძოლო სიძლიერის ელემენტი

ლაშა დავითაძე

ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორანტი, ორგანიზაციული და პიროვნული განვითარების პროგრამა. საქართველოს თავდაცვის ძალების, გენერალური შტაბის, JS სტრატეგიული დაგეგმვის დეპარტამენტის, სამხედრო სტრატეგიისა და ძალთა დაგეგმვის სამმართველოს უფროსი, ვიცე-პოლკოვნიკი

აბსტრაქტი

თანამედროვე მსოფლიოში არსებული უსაფრთხოების გარემო მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე აყენებს საქართველოს სახელმწიფოს, როგორც გლობალური, ასევე რეგიონალური მასშტაბით. როგორც მოგვსენებათ, საქართველოს თავდაცვის ძალები გახლავთ ჩვენი სახელმწიფოს სიძლიერის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ელემენტი და ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის გარანტი. ამ უმნიშვნელოვანესი ფუნქციის წარმატებით შესრულების მიზნით საქართველოს თავდაცვის ძალები მუდმივად რეფორმირებისა და ახლის ძიების პროცესშია. უწყვეტად ხორციელდება საბრძოლო შესაძლებლობების განახლება და მოდერნიზება, რათა გაიზარდოს საბრძოლო ქვედანაყოფების მზადყოფნის დონე. ასევე, ხორციელდება ბრძოლის ახალი, თანამედროვე და ინოვაციური მეთოდების დადგენა და დანერგვა, რათა გაიზარდოს თავდაცვის ძალების განახლებული საბრძოლო შესაძლებლობების გამოყენების ეფექტიანობა.

განახლებული საბრძოლო შესაძლებლობებისა და ბრძოლის წარმოების ინოვაციური მეთოდების დანერგვის კვალდაკვალ აუცილებელია მართვის ახალი და თანამედროვე მიდგომების დანერგვაც. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ბრძოლის ინოვაციური ტაქტიკა და თანამედროვე შეიარაღების სისტემები მოძველებული ორგანიზაციული კლიმატითა და ვადაგასული მართვის პროცედურებით ვერ უზრუნველყოფს თავდაცვის ძალების, როგორც საბრძოლო ორგანიზაციის, ეფექტიანობის ამაღლებას. ყოველი ორგანიზაციის უმთავრესი საბრძოლო ძალა ხომ ადამიანია?! სამხედრო მოსამსახურე, ინდივიდი, რომლის ხელშიც ყოველი იარაღი თუ ბრძოლის წარმოების მეთოდი მეტ ეფექტიანობას იძენს. შესაბამისად, ამ ინდივიდების მაღალ მოტივაციასა და საბრძოლო შემართებას უნდა უზრუნველყოფდეს ეფექტიანი ორგანიზაციული კლიმატი, რომელიც 21-ე საუკუნის ორგანიზაციული თუ თაობრივი გამოწვევებისა და ტენდენციების კვალდაკვალ უნდა ტრანსფორმირდეს.

მიმაჩნია, რომ ორგანიზაციული კლიმატის, როგორც ქვედანაყოფების საბრძოლო სიძლიერის უმნიშვნელოვანესი ელემენტის, კვლევასა და მუდმივ განახლებას საქართველოს თავდაცვის ძალებში ნაკლები ყურადღება ექცევა. შესაბამისად, მიმდინარე ტექნოლოგიური და ოპერატიული კონცეფციის ტრანსფორმაციის კვალდაკვალ აუცილებელია განხორციელდეს ორგანიზაციული ტრანსფორმაცია. საჭიროა განხორციელდეს თავდაცვის ძალებში არსებული ორგანიზაციული კლიმატის ძირეული კვლევა, ხარვეზებისა და ნაკლოვანებების გამოვლენის მიზნით. შეუძლებელია მოძველებული, ხშირად დემოტივატორული მიდგომებითა და მართვის პროცედურებით ახალი თაობის წარმომადგენლების, სამხედრო პერსონალის ისპირირება. უნდა გავითვალისწინოთ თავდაცვის ძალებში მიმდინარე თაობათა ცვლა და ამ ფაქტის მხედველობაში მიღებით ორგანიზაციული კლიმატისა და მართვის პროცედურების შესაბამისად ტრანსფორმირება.

საკვანძო სიტყვები:

ორგანიზაციული კლიმატი, საქართველოს თავდაცვის ძალები, თანამედროვე მართვის პროცედურები, ორგანიზაციული ტრანსფორმაცია.

ORGANIZATIONAL CLIMATE AS AN ELEMENT OF COMBAT POWER

LASHA DAVITADZE

I. JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY, PHD STUDENT OF SOCIAL SCIENCE, ORGANIZATIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT PROGRAM.
GENERAL STAFF OF GEORGIAN DEFENCE FORCES, J5 STRATEGIC PLANNING DEPARTMENT, HEAD OF THE MILITARY STRATEGY AND FORCE PLANNING DIVISION, LEUTENANT COLONEL

ABSTRACT

Existing security environment of the modern world creates tangible challenges for Georgia on the global scale, as well as on the regional level. As you already know, Georgian Defence Forces (GDF) represents one of the most important element of National Power and the guarantor for ensuring the security of the state. In order to successfully fulfill this, very important function, GDF is undergoing constant process of reforms and transformation. Specifically, GDF is conducting the procurement of the new combat capabilities in order to increase the level of readiness of the maneuver units. Additionally, modern and innovative approach of warfare is defined and is in the process of implementation to reach the maximum effectiveness of the new combat capabilities.

Besides the renewed combat capabilities and the implementation of innovative methods of warfare, it is crucial to define and implement the new approach of troop leading procedures as well. In other words, the innovative approach of warfare and the modern combat capabilities led with the old fashioned way of troop leading procedures and the outdated organizational climate cannot ensure the reach of maximum effectiveness of the GDF as an effective war-fighting organization. The real strength of any organization is a human being. An individual soldier, whose motivation and dedication makes every weapon system or tactics more effective as it is planned to be. Thus, steps must be taken to create an effective organizational climate that will take into the consideration challenges of 21st century and the differences between generations.

From my point of view, effective organizational climate is the most important element of combat power. Unfortunately, less attention is given to the research of this topic and to the creation of modern, efficient organizational climate in the GDF. In fact, it is crucial to transform organizational climate simultaneously with the updated combat capabilities and innovative operating concept. Moreover, researches should be conducted in order to define gaps and shortfalls within the existing organizational climate in the GDF. To be more specific, it is impossible to motivate and inspire personnel of the new generation using outdated and often demotivative approaches. We should take into the consideration new challenges and trend of the new generation and should transform organizational climate accordingly.

KEYWORDS:

Organizational Climate, Georgian Defence Forces, Modern Troop Leading Procedures, Organizational Transformation.

კომპლექსური უსაფრთხოების გარემო მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე აყენებს საქართველოს სახელმწიფოს, როგორც რეგიონალური ასევე გლობალური მასშტაბით. საქართველოს წინაშე არსებული საფრთხეების ჰიბრიდული ბუნებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია მოხდეს მათი დროული იდენტიფიცირება და შესაბამისი რეაგირება. სწორედ მსგავს გამოწვევებზე დროულად და ეფექტიანად რეაგირების მიზნით საქართველოს სახელმწიფოს ჰყავს თავდაცვის ძალები, როგორც მისი სიძლიერის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ელემენტი და ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის გარანტი. ამ უმნიშვნელოვანესი ფუნქციის წარმატებით შესრულების მიზნით, საქართველოს თავდაცვის ძალები მუდმივად რეფორმირებისა და ახლის ძიების პროცესშია, რათა ცვალებად უსაფრთხოების გარემოში მოახდინოს დროული და ადექვატური რეაგირება.

სწრაფად ცვალებადი და კომპლექსური უსაფრთხოების გარემოდან მომდინარე გამოწვევების ფონზე,

სასიცოხლოდ მნიშვნელოვანია საქართველოს თავდაცვის ძალების ტრანსფორმაციის პროცესის უწყვეტობა. შესაბამისად, პერმანენტულად ხორციელდება საბრძოლო შესაძლებლობების განახლება და მოდერნიზება, რათა გაიზარდოს საბრძოლო ქვედანაყოფების მზადყოფნის დონე. ასევე, ხორციელდება ბრძოლის ახალი, თანამედროვე და ინოვაციური მეთოდების დადგენა და დანერგვა, რათა გაიზარდოს თავდაცვის ძალების განახლებული საბრძოლო შესაძლებლობების გამოყენების ეფექტიანობა. თუმცა, მნიშვნელოვანია კრიტიკულად გავაანალიზოთ აღნიშნული საკითხი და დავსვათ კითხვა: რამდენად საკმარისად უზრუნველყოფს მხოლოდ აღნიშნული რეფორმების იმპლემენტაცია საქართველოს თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფების ბრძოლისუნარიანობის ამაღლებასა და ჩვენი სახელმწიფოს წინაშე არსებულ საფრთხეებზე ეფექტიან რეაგირებას?

თავდაცვის ძალების სამეთაურო რგოლის მიერ განხორციელებული ანალიზის შედეგად წარმოჩინდა, რომ მოძველებული ორგანიზაციული კლიმატი და ვადაგასული მართვის პროცედურები ვერ უზრუნველყოფს თავდაცვის ძალების, როგორც საბრძოლო ორგანიზაციის, ეფექტიანობის ამაღლებას. განახლებული საბრძოლო შესაძლებლობებისა და ბრძოლის წარმოების ინოვაციური მეთოდების დანერგვის კვალდაკვალ, აუცილებელია მართვის ახალი და თანამედროვე მიდგომების დანერგვაც. შეუძლებელია მოძველებული, ხშირად დემოტივაციური მიდგომებითა და მართვის პროცედურებით ახალი თაობის წარმომადგენლების, სამხედრო პერსონალის ინსპირირება. უნდა გავითვალისწინოთ თავდაცვის ძალებში მიმდინარე თაობათა ცვლის პროცესი და ამ ფაქტის მხედველობაში მიღებით უნდა განხორციელდეს ორგანიზაციული კლიმატის ტრანსფორმაცია.

სასიცოხლოდ მნიშვნელოვანია თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფებში არსებული ორგანიზაციული კლიმატი ტრანსფორმირდეს „ამოცანით მართვის“ პრინციპების შესაბამისად. მეტი აქცენტი უნდა გაკეთდეს ისეთი ორგანიზაციული კლიმატის ჩამოყალიბებაზე, სადაც ქვედანაყოფებში არსებული გარემო ხელს შეუწყობს სამხედრო მოსამსახურეების სულისკვეთების ამაღლებას, მაღალი მოტივაციის შექმნასა და ამით ქვედანაყოფის საბრძოლო ეფექტიანობის გაზრდას. ყოველი ორგანიზაციის უმთავრესი საბრძოლო ძალა ხომ ადამიანია?! სამხედრო მოსამსახურე, ინდივიდი, რომლის ხელშიც ყოველი იარაღი თუ ბრძოლის წარმოების მეთოდი მეტ ლეიტალობას იძენს. შესაბამისად, ამ ინდივიდების მაღალ მოტივაციასა და საბრძოლო შემართებას უნდა უზრუნველყოფდეს ეფექტიანი ორგანიზაციული კლიმატი, რომელიც 21-ე საუკუნის ორგანიზაციული თუ თაობრივი გამოწვევებისა და ტენდენციების კვალდაკვალ უნდა ტრანსფორმირდეს.

ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატი თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფების წარმატებული ფუნქციონირების უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა, რომელიც უფრო მეტ აქტუალურობას იძენს გლობალიზაციისა და ტექნოლოგიური განვითარების პირობებში. ამერიკული არმიის წესდების განმარტებით, ორგანიზაციული კლიმატი ამ ორგანიზაციის წევრების მიერ აღქმული გარემოა, რომელშიც მათ უნევთ ოპერირება. კლიმატი იქმნება ორგანიზაციის წევრების მიერ აღიარებული საერთო ღირებულებებით, აღქმებითა და დამოკიდებულებებით. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, იმ ღირებულებებზე დაყრდნობით რომლებსაც მათ სჯერათ და სწამთ, რომ ამ ღირებულებების ქვეშ არიან გაერთიანებულები კონკრეტულ ორგანიზაციაში. ორგანიზაციული კლიმატის მსგავს აღქმას ააქვს უდიდესი მნიშვნელობა მისი წევრების მოტივაციაზე, პროდუქტიულობასა და ნდობაზე, როგორც ერთმანეთისადმი, ასევე მათი ლიდერებისადმი [1.4-59].

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ თავის მხრივ ორგანიზაციული კლიმატი უფრო მამტაბური ფენომენის, ორგანიზაციული კულტურის ნაწილია. ამერიკული არმიის „ლიდერის სახელმძღვანელო“ აღწერს ორგანიზაციულ კულტურას, როგორც მთლიანად არმიის არსებულ ინსტიტუციურ გარემოს, რომელზეც უმნიშვნელოვანეს გავლენას ახდენენ სტრატეგიული ლიდერები. ხოლო, ორგანიზაციული კლიმატი კი წარმოადგენს ამ დიდ ინსტიტუციაში შემავალ დაქვემდებარებულ სტრუქტურებსა და ქვედანაყოფებში არსებულ გარემოს. აღსანიშნავია, რომ არმიის ყოველი სტრუქტურული ერთეულის მეთაური და ლიდერი თავად ახდენს გავლენას ორგანიზაციული კლიმატის ჩამოყალიბებაში [1.4-50]. ნაშრომის ფარგლებში განვიხილავთ მხოლოდ ორგანიზაციულ კლიმატს, საქართველოს თავდაცვის ძალებთან მიმართებაში. გავაანალიზებთ თუ რა ტენდენციებსა და ღირებულებებზე დამყარებული ორგანიზაციული კლიმატი შეუწყობს ხელს საქართველოს თავდაცვის ძალების ცალკეული ქვედანაყოფების ეფექტიანობის ამაღლებას. ასევე, განვიხილავთ თუ რა ელემენტები ახდენენ გავლენას ეფექტიანი ორგანიზაციული კლიმატის ჩამოყალიბებაში და რა ნაბიჯების გადადგმა გვჭირდება, რათა მივაღწიოთ სასურველ შედეგს, თავდაცვის ძალებში არსებული რეალობის გათვალისწინებით.

უპირველეს ყოვლისა უნდა აღინიშნოს, რომ ლიდერის როლი არის გადამწყვეტი ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატის ჩამოყალიბებაში. სწორედ ორგანიზაციის ლიდერები, ხელმძღვანელები, მეთაურები ქმნიან დისციპლინირებულ, ურთიერთპატივისცემასა და ნდობაზე დაფუძნებულ, შეკრულ გუნდს. ისინი ამას ახერხებენ

პირადი მაგალითით, საკუთარი ღირებულებებისა და ფასეულობების დემონსტრირებით. ფაქტიურად, მეთაურის პიროვნება და მისი საქციელი გახლავთ ის უმთავრესი ქვაკუთხედი რომელიც უმნიშვნელოვანეს გავლენას ახდენს ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატის ჩამოყალიბებაზე [2.9-1]. მეთაური პირადი საქციელით, საკუთარი ღირებულებების დემონსტრირებითა და თანამშრომლებისადმი ღირსეული დამოკიდებულებით გასცემს მკაფიო სიგნალს, ორგანიზაციის ყველა წევრისადმი, თუ როგორ მიდგომას მოითხოვს ის ყველა თანამშრომლისგან და რომ ნაკლები ქცევის სტანდარტი არ იქნება მისაღები. შესაბამისად, მეთაურის და ორგანიზაციის ყველა ლიდერის მხრიდან მსგავსი მიდგომა უმთავრესი ფაქტორია ორგანიზაციაში ჯანსაღი კლიმატის ჩამოსაყალიბებლად.

მაშასადამე, ქვედანაყოფის მეთაური და მის დაქვემდებარებაში მყოფი ყველა რანგის ლიდერი (ე.წ. სამეთაურო ჯაჭვი), არის მთავარი განმსაზღვრელი ქვედანაყოფში ჯანსაღი გარემოს ფორმირების პრიცესში. შესაბამისად, უმნიშვნელოვანესია ქვედანაყოფის სამეთაურო რგოლი შედგებოდეს ღირსეული, კომპეტენტური და მაღალი მორალური სტანდარტების მქონე ლიდერებისგან. მაინც, რა ღირებულებებისა და ქცევის მატარებლები უნდა იყვნენ საქართველოს თავდაცვის ძალებში შემავალი ქვედანაყოფების მეთაურები და ქვედანაყოფებში არსებული ყველა ლიდერი? თადარიგის პოლკოვნიკი მ. მელონი თავის წიგნში „მცირე ქვედანაყოფების ლიდერობა“ აღწერს იმ ძირითად ღირებულებებს, რასაც უნდა წარმოაჩინდეს ორგანიზაციის ყველა დონის ლიდერი, რათა საკუთარი წვლილი შეიტანონ ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატის ფორმირებაში. მენტალურად მდგრადი, ძლიერი ნებისყოფის, მტკიცე თვით-დისციპლინისა და ემპათიის მქონე ლიდერები, რომლებიც განუწყვეტლივ მუშაობენ საკუთარი ემოციური ინტელექტის სრულყოფისკენ, აქვთ უნარი განჭვრიტონ მომავლის ოპერატიული გარემო და არასოდეს ეგუებიან არსებულ სტატუს ქვოს. სწორედ ასეთი ლიდერები ქმნიან ისეთ ორგანიზაციულ კლიმატს, სადაც ყველა წინაპირობაა შექმნილი ქვედანაყოფის განვითარებისა და წარმატებისთვის [3.37].

როგორც მოგეხსენებათ, საქართველოს თავდაცვის ძალებში მართვა ხორციელდება სამეთაურო ჯაჭვის საშუალებით. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ყველა ქვედანაყოფს მართავს მეთაური, მის დაქვემდებარებაში მყოფი სხვა ლიდერების საშუალებით (ე.წ. „სამეთაურო ჯაჭვი“). ყველა დონის ლიდერი სამეთაურო იერარქიაში მყოფი, სხვა უფრო მაღალი რანგის ლიდერის დაქვემდებარებული პირია. ამ ფაქტის გათვალისწინებით მნიშვნელოვანია იმის გააზრება, რომ ქვედანაყოფის მეთაური მართავს არა მარტო რიგით თანამშრომლებს, არამედ სხვა ლიდერებსაც. მაშასადამე, ქვედანაყოფის მეთაური ამავდროულად არის ლიდერების ლიდერიც. როგორი ლიდერობის სტილი შეესაბამება საქართველოს თავდაცვის ძალების მეთაურების ღირსეულ წინამძღოლობას? როგორ უნდა მოვახერხოთ მათი მოტივირება, ინსპირირება და ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატის ჩამოყალიბებაში ინტეგრირება?

„ამოცანით მართვის“ პრინციპების დანერგვა და ქვედანაყოფების ამ მიდგომით წინამძღოლობა უალტერნატივო მართვის სტილია საქართველოს თავდაცვის ძალებისთვის. „ამოცანით მართვა“ ყველაზე ეფექტიანი მიდგომაა სწრაფად ცვალებად და არაპროგნოზირებად უსაფრთხოების გარემოში წარმატებით ოპერირებისთვის. ამერიკული არმიის „ლიდერის სახელმძღვანელო“ განმარტავს „ამოცანით მართვას“, როგორც დეცენტრალიზებულ მართვის სტილს. ამ მიდგომის დროს მეთაურები აწვდიან სრულ ინფორმაციას მათ დაქვემდებარებულ ლიდერებს შესასრულებელი ამოცანის შესახებ. აცნობენ მათ ამოცანის მიზანს და ამ ამოცანის აღსრულებასთან დაკავშირებულ ზემდგომი მეთაურის ჩანაფიქრს. ინფორმირებულობა წარმოადგენს „ამოცანით მართვის“ მიდგომის მთავარ ქვაკუთხედს. ამავდროულად, დაქვემდებარებულ ლიდერებს ეძლევათ ინიციატივის აღებისა და დამოუკიდებლად მოქმედების უფლება, ამოცანის მიზნიდან და ზემდგომი მეთაურის ჩანაფიქრიდან გამომდინარე. უფლებამოსილების დელეგირება და საკუთარი პასუხისმგებლობის ფარგლებში მოქმედების თავისუფლება გახლავთ უმთავრესი ფაქტორი „ამოცანით მართვის“ მიდგომის დროს [1.4-3].

დეცენტრალიზებული მიდგომით ოპერირების დროს ყველა რანგის მეთაური ვითარდება. კონკრეტულად, ისინი აწვდიან იმ უნარ-ჩვევებს, რომლებიც მათ დაეხმარებათ დისციპლინირებული ინიციატივის გამოჩენაში და ამოცანის მიზნიდან გამომდინარე დამოუკიდებელი მოქმედებების წარმართვაში. ასეთი ორგანიზაციული კლიმატისა და მართვის სტილის პირობებში, მცირე ზომის ქვედანაყოფის ლიდერები გააგრძელებენ ამოცანის შესრულებას მაშინაც კი, როდესაც საომარი მოქმედებების შედეგად განყდება კავშირი ზემდგომ მეთაურთან და არ იარსებებს მკაფიო მითითებები. ასევე მაშინაც, როდესაც ბრძოლის ველზე სწრაფი გადაწყვეტილებების მიღება იქნება საჭირო და ზემდგომ მეთაურთან სამოქმედო გეგმის შეთანხმების დრო არ იარსებებს. სწრაფი და ეფექტიანი გადაწყვეტილებები გახლავთ „ამოცანით მართვის“ მიდგომისა და ლიდერების მხრიდან დისციპლინირებული ინიციატივის გამოჩენის შედეგი. სწრაფი და ეფექტიანი გადაწყვეტილებების მიღება უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია თანამედროვე ოპერატიულ გარემოში

წარმატების მისაღწევად. როგორც ხედავთ, „ამოცანით მართვის“ პრინციპების დანერგვის შედეგად მიღებული ორგანიზაციული კლიმატი გახლავთ საბრძოლო სიძლიერის ელემენტი, რაც თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფებს მოაპოვებინებს უმნიშვნელოვანეს უპირატესობას დინამიურ ბრძოლის ველზე.

რთულ ვითარებებში ინიციატივის აღება და სწორი გადაწყვეტილებების მიღება საჭიროებს ორგანიზაციის ყველა რანგის ლიდერში შესაბამისი უნარებისა და კომპეტენციების გამომუშავებას. მსგავსი უნარები თავისით არ ჩნდება. სწორედ ქვედანაყოფის მეთაურის მოვალეობას წარმოადგენს დაქვემდებარებულ ლიდერებში განავითაროს ის უნარები და კომპეტენციები რაც დეცენტრალიზებული მართვის დროს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. დაქვემდებარებული ლიდერების კომპეტენციების ამღლებაში უმთავრესი იარაღი, ქვედანაყოფის მეთაურის ხელში, გახლავთ მისი ლიდერობის სტილი და განვითარებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციული კლიმატი. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, ქვედანაყოფის მეთაურმა უნდა მისცეს დაქვემდებარებულ ლიდერებს მოქმედების თავისუფლება და გაგებით მოეკიდოს მათ მიერ დაშვებულ შეცდომებს. შეცდომა ხომ საუკეთესო შესაძლებლობაა სწავლისა და განვითარებისთვის. შესაბამისად, ქვედანაყოფის მეთაურებმა საკუთარ თავში უნდა იპოვონ გამბედაობა და გადალახონ მანკიერი პრაქტიკა, „საბჭოთა ჯარის გადმონაშთი“, შეცდომების დაშვების ნულოვან ტოლერანტობასთან დაკავშირებით.

ქვედანაყოფის მეთაურებმა უნდა შექმნან გამოცდილებაზე ორიენტირებული სწავლისა და განვითარების გარემო. ეს თავისთავად გულისხმობს არა მარტო დაშვებული შეცდომებისადმი ტოლერანტულ დამოკიდებულებას, არამედ მათ გამოყენებას დაქვემდებარებულ ლიდერების შედგომი განვითარების მიზნით. ამერიკული არმიის „ლიდერის სახელმძღვანელო“ დეტალურად განმარტავს ამ მიდგომის პროცესსა და მასთან ასოცირებულ დადებით მხარეებს. აღნიშნული სახელმძღვანელოს მიხედვით, ბრწყინვალე მეთაურები დაქვემდებარებულ ლიდერებს აძლევენ მოქმედების თავისუფლებას და ამავედროულად უფლებას დაუშვან შეცდომები. მსგავსი ორგანიზაციული კლიმატის პირობებში დაქვემდებარებული ლიდერები უფრო გაბედულად მოქმედებენ და არ ააქვთ შიში იმისა, რომ დაშვებული შეცდომების გამო უმკაცრესად აგებენ პასუხს. უფრო მეტიც, მათ ააქვთ ნდობა მათი მეთაურების, რომ მენტორული და აღმზრდელობითი მიდგომით მათ დაეხმარებიან შეცდომების აღმოფხვრასა და წარმატების მიღწევაში [1.46].

როგორც საიმონ სიკენი, ლიდერშიპის გურუდ წოდებული მეცნიერი, ამბობს: „ჭეშმარიტი ლიდერები გვაძლევენ შესაძლებლობას ვცადოთ და შეგვეშალოს. შემდეგ ტაქტიკაზე მიგვითითებენ დაშვებულ შეცდომებზე, გვასწავლიან და კვლავ გვაძლევენ დამატებით შესაძლებლობას, რომ ისევ ვცადოთ სანამ არ მივალწევთ წარმატებას“ [4.29]. მსგავსი მიდგომით მეთაურები უზრუნველყოფენ დაქვემდებარებული ლიდერების წარმატებას. კარგი მეთაური ნაბიჯ-ნაბიჯ, მენტორული მიდგომითა და შეცდომებზე სწავლის გზით აწვითარებს დაქვემდებარებულ ლიდერებს. ის ასწავლის მათ გამარჯვებას. დაქვემდებარებული ლიდერების წარმატება ხომ მთლიანი ორგანიზაციის და შესაბამისად ამ ორგანიზაციის ხელმძღვანელის წარმატებაა? თავის წიგნში „ლიდერის 21 შეუცვლელი თვისება“, ჯონ მაქსველი ადასტურებს ამ მიდგომის ეფექტიანობას და განმარტავს, რომ მენტორული და აღმზრდელობითი დამოკიდებულებით იზრდება დაქვემდებარებულების ნდობა მათი ლიდერებისადმი. თავის მხრივ ლიდერებსაც უჩნდებათ მეტი ნდობა მათ დაქვემდებარებაში მყოფი პერსონალისადმი, ხოლო ეს პროცესი ხელს უწყობს ისეთი გარემოს ჩამოყალიბებას, სადაც ყველა თავს უსაფრთხოდ გრძნობს და განწყობილია თანამშრომლობისათვის [5.120].

ნდობაზე დამყარებული კლიმატი ზრდის ორგანიზაციის ლიდერებისა და რიგითი წევრების პროდუქტიულობას. შესაბამისად, ეფექტიანი ლიდერები იღწვიან ჩამოყალიბონ ნდობასა და პატივისცემაზე დამყარებული გარემო, სადაც რიგითი თანამშრომლებიც კი თავს მხნედ და დაცულად გრძნობენ. მხნედ იმისთვის, რომ აიღონ ინიციატივა და იმოქმედონ დამოუკიდებლად, ორგანიზაციის მიზნების მისაღწევად. ხოლო დაცულად, რათა არ ქონდეთ შიში მათი ლიდერებისა, რომ შეცდომის დაშვების შემთხვევაში საკუთარი ლიდერები მათ „გასწირავენ“. საიმონ სინეკი თავის წიგნში „Leaders Eat Last“, მოგვითხრობს საინტერესო ფენომენზე, რომელსაც ის „უსაფრთხოების წრეს“ უწოდებს. მისი განმარტებით თანამედროვე სამყარო სავსეა საფრთხევითა და გამოწვევებით. ყველა საფრთხე, რომელსაც ორგანიზაცია უპირისპირდება, მიმართულია ამ ორგანიზაციის განადგურებისკენ. თუ ორგანიზაციაში პერსონალი ენდობა საკუთარ ლიდერებს, ისინი თავს დაცულად გრძნობენ, გარედან მომდინარე საფრთხევებთან მიმართებაში. სწორედ ეს დაცული გარემო წარმოადგენს „უსაფრთხოების წრეს“. დაცულობა და უსაფრთხოების განცდა კი მათ ურთიერთპატივისცემისა და თანამშრომლობისკენ უბიძგებს. წარმოიდგინეთ, როგორი კლიმატი იქნებოდა ორგანიზაციაში სადაც რიგითი წევრები თავს დაცულად არ გრძნობენ და საკუთარ ლიდერებს არ ენდობიან? ემინიათ, რომ ლიდერები მათ ვერ გაუგებენ. ამ დროს ორგანიზაციის თითოეული წევრი თავის თავში იკეტება. არ იღებს ინიციატივას იმის შიშით, რომ „არაფერი შემეშალოს“ და ცდილობს როგორმე დღის ბოლომდე გააღწიოს თავი. მსგავსი კლიმატის მქონე ორგანიზაცია უდაოდ განწირულია წარუმატებლობისკენ [4.53]. მაშასადამე, ლიდერების

მხრიდან დაქვემდებარებულ პერსონალზე ზრუნვა ხელს უწყობს ნდობასა და პატივისცემაზე დაფუძნებული გარემოს ფორმირებას, რაც თავის მხრივ უზრუნველყოფს ორგანიზაციის წევრების პროდუქტიულობას, მაღალ შემართებასა და თავდადებას, ორგანიზაციის საერთო მიზნების მისაღწევად.

საზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ორგანიზაციული დონის ხელმძღვანელები აღარ არიან პირდაპირი ლიდერები. შესაბამისად მათ უნდა გაიაზრონ, რომ ლიდერობის სტილი, რომელიც ეფექტიანი იყო პირდაპირი ლიდერობის პოზიციაზე ყოფნის დროს, ვეღარ იქნება ეფექტიანი ორგანიზაციული ლიდერობის პერიოდში. მათ უნდა გაუძღონ ცდუნებას, არ აირჩიონ ადვილი გზა, არ ჩაერიონ დაქვემდებარებული ლიდერების კომპეტენციებში, არამედ მართონ ქვედანაყოფი დაქვემდებარებული ლიდერების მეშვეობით და არა მათი უგულვებელყოფით. არ მიიღონ გადაწყვეტილებები დაქვემდებარებული ლიდერების მაგივრად, არამედ დაუტოვონ მათ მოქმედების თავისუფლება, მისცენ დაქვემდებარებულ ლიდერებს საშუალება მეთაურობისა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სამეთაურო იერარქიის დაცვა უმნიშვნელოვანესია ქვედანაყოფების მეთაურების მხრიდან. ამ მიდგომის წარმატებით იმპლემენტაციის მიზნით, ქვედანაყოფის მეთაურებმა ინდივიდუალურად უნდა იმუშაონ დაქვემდებარებულ ლიდერებთან. მათ უნდა მოარგონ თავიანთი ლიდერობის სტილი დაქვემდებარებული ლიდერების ინდივიდუალურობას. ეფექტიანი მეთაური უნდა იყოს მოხერხებული, რათა მოარგოს მისი ლიდერობის სტილი იმ გარემოსა და პერსონალს რომელსაც ის ხელმძღვანელობს და არა პირიქით.

როდესაც ვსაუბრობთ ლიდერობის სტილის ინდივიდუალურ მიდგომაზე უნდა გვახსოვდეს, რომ ეს სტილი მხოლოდ მაშინ არის ეფექტიანი თუ ლიდერი არის დემოკრატი. დიახ, დემოკრატი. ლიდერი უნდა ცდილობდეს დაქვემდებარებულების აზრი გაითვალისწინოს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ჩართოს ისინი გადაწყვეტილებების მიღებისა და ქვედანაყოფის მართვის პროცედურებში. ამ დროს დაქვემდებარებულები თავს რეალიზებულად და ორგანიზაციის სრულფასოვან წევრებად გრძნობენ, რაც ზრდის მათ მოტივაციას. ასევე უჩნდებათ განცდა, რომ მათი კონტრიბუცია ორგანიზაციის საქმიანობაში უმნიშვნელოვანესია და მეთაურები მათ აზრს ითვალისწინებენ. ფაქტიურად, დაქვემდებარებული პერსონალი არა მხოლოდ ასრულებს ბრძანებებს, არამედ ჩართულნი არიან ამ ბრძანებების შექმნის პროცესშიც. ამავდროულად, დაქვემდებარებულ ლიდერებს რეალურად ააქვთ განცდა, რომ ისინი ნამდვილად არიან სრულყოფილი წევრები ორგანიზაციის სამეთაურო ჯაჭვისა. სხვადასხვა აზრისა და განსხვავებული პერსპექტივის არსებობა და ამ შეხედულებების ქვედანაყოფის მართვის პროცესში გათვალისწინება, უფრო სრულყოფილს ხდის სამოქმედო გეგმებს. ამერიკული არმიის „ლიდერის სახელმძღვანელოც“ ადასტურებს ამ თეზისის მართებულობას. აღნიშნული სახელმძღვანელოს მიხედვით, ქვედანაყოფის მეთაურმა უნდა გაიაზროს, რომ ყველა დაქვემდებარებული პირი ერთნაირი არ არის და ყველა ინდივიდს ააქვს სხვადასხვა შეხედულება ამა თუ იმ საკითხზე. ამ სხვაობების გათვალისწინება და თითოეული დაქვემდებარებული ლიდერის პერსპექტივის ასახვა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, აძლიერებს ამ ორგანიზაციას და უფრო სრულყოფილს ქმნის სამოქმედო გეგმებს [1.4-18].

თუ ქვედანაყოფის მეთაურს ყველა დაქვემდებარებულ ლიდერთან ერთნაირი მიდგომა და მართვის სტილი აქვს, მაშინ სავარაუდოდ ის არ ექცევა მათ სამართლიანად [1.4-49]. ყველა დაქვემდებარებული ინდივიდი. შესაბამისად, მეთაურებს მათთან ინდივიდუალური მიდგომისა და ლიდერობის სტილის მორგება სჭირდებათ. ჩემპენისა და ვაითის მტკიცებით კვლევებმა ცხადყო რომ, მთლიანი ორგანიზაციის ერთი მიდგომითა და მართვის სტილით ხელმძღვანელობის მცდელობა არაეფექტიანი გამოდგა. ყველა დაქვემდებარებულს ააქვს სურვილი, მათი დამსახურება წარმოჩენილ იქნას ინდივიდუალურად და არა კოლექტიურად [6.23]. უმნიშვნელოვანესია ინდივიდუალური მიდგომითა და ლიდერობის სტილით წავახალისოთ ორგანიზაციის ყველა ლიდერი თუ რიგითი თანამშრომელი და დავარწმუნოთ, რომ მათი ჩართულობა უმნიშვნელოვანესი კონტრიბუციაა ორგანიზაციის საერთო წარმატების საქმეში. ამერიკული არმის თადარიგის გენერალი, სტენლი მაკ. კრისტალი, თავის წიგნში „Team of Teams“ განმარტავს, რომ გუნდის ყველა ინდივიდის ჩართულობა საერთო პრობლემის მოგვარების საქმეში იმდენად მრავალფეროვან და ეფექტიან სამოქმედო გეგმებს აყალიბებს, რომლის მოფიქრებასაც ვერცერთი მეთაური ინდივიდუალურად ვერ შეძლებდა. ეს იდეები კი ყოველთვის იერარქიულად ქვემოდან ზემოთ მოდის და არა პირიქით [7.114]. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ქვედანაყოფების მეთაურების უნარ-ჩვევების არსენალში მოიპოვებოდეს დაქვემდებარებული პერსონალისადმი ინდივიდუალური მიდგომისა და ლიდერობის სტილის განვითარებაც, რათა არ დაიკარგოს ორგანიზაციის არცერთი წევრის ბრწყინვალე იდეა.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი გახლავთ თავდაცვის ძალებში არსებული, მოძველებული შეფასების სისტემა. არსებული შეფასების სისტემის მიხედვით, ნებისმიერი ლიდერი, თუ რიგითი თანამშრომელი, ფასდება მხოლოდ მისი უმაღლო მეთაურის, ხელმძღვანელის მხრიდან. ქვედანაყოფის მეთაურის ეფექტიანობის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი ფაქტორი გახლავთ, მისი დაქვემდებარებული პერსონალისადმი

დამოკიდებულება და ქვედანაყოფში ეფექტიანი ორგანიზაციული კლიმატის ჩამოყალიბება. მიმაჩნია, რომ შეფასების სისტემა, რომელიც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს სამხედრო მოსამსახურის მომავალ კარიერულ განვითარებას, აუცილებლად უნდა მოიცავდეს არა მარტო მეთაურების მხრიდან დახასიათებას, არამედ დახასიათებას თანასწორი კოლეგებისა და დაქვემდებარებული პერსონალის მხრიდანაც. აღნიშნული ცვლილების შედეგად სულ სხვა რეალობაში აღმოჩნდება ყველა რანგის მეთაური და ლიდერი. უფრო კონკრეტულად, მეთაურები იძულებულნიც კი გახდებიან მეტი ყურადღებითა და შემართებით მოეკიდონ თითოეულ დაქვემდებარებულ პირთან ურთიერთობასა და ორგანიზაციაში ჯანსაღი კლიმატის ჩამოყალიბებას. ჰიპოტეტურად წარმოიდგინეთ, რომ ქვედანაყოფის მეთაურობა არჩევითია. ანუ ქვედანაყოფის პერსონალი ყოველდღიურად ირჩევს მეთაურს მეორე დღისთვის. ამ შემთხვევაში, იქნებოდათ კი თქვენ ის პიროვნება რომელსაც ორგანიზაციის პერსონალი მეორე დღესაც აირჩევდა? იქნებოდათ კი ის ლიდერი, რომელსაც ენდობოდა და ლიდერად აღიარებდა ორგანიზაცია? ხართ კი აღიარებული ლიდერი? თუ მხოლოდ დანიშნული მეთაურის როლს ასრულებთ? გახსოვდეთ ეს კითხვები და ჰიპოტეტური ექსპერიმენტი, როდესაც თქვენ დაქვემდებარებულებთან გექნებათ ურთიერთობა და შედეგად მეტ ემპათიას გამოიჩინოთ მათ მიმართ. მეტი პატივისცემითა და აღიარებით მოეკიდებით მათ როლს თქვენს ორგანიზაციაში, ხოლო საბოლოოდ კი მივიღებთ ჯანსაღ და ეფექტიან ორგანიზაციულ კლიმატს.

საზოგადოდ აღიარებულ ჭეშმარიტებას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ ყოველი ცვლილება რთული მისაღებია. რთულია უარი თქვა უკვე არსებულ სისტემაზე, გამომუშავებულ შესაბამის უნარ-ჩვევებზე და აიძულო საკუთარი თავი გამოხვიდე კომფორტის ზონიდან. არსებული პარადიგმის ცვლილება ყოველთვის უკავშირდება სირთულეებს. განსაკუთრებით კი ორგანიზაციული დონის ცვლილებები, ისეთი როგორცაა ორგანიზაციული კლიმატის ცვლილება. ზოგადად ცვლილებები გარდაუვალია და ამ ფაქტის უგულოვებლყოფა ფატალურ შედეგებამდე მიგვიყვანს. ალექსა კორტნისა და ჯეს ვილიამსის მტკიცებით ნებისმიერი ორგანიზაციის სტატუს ქვო ყოველთვის იქნება შენარჩუნებული, სანამ მის ცვლილებასთან დაკავშირებული სარგებელი არ გადაწონის ამ ცვლილებისგან გამომწვეულ სირთულეებს. ეს მაშინ ხდება როდესაც არსებული სისტემა სრულ კოლაფსს განიცდის, ან როდესაც არსებული სისტემით ვეღარ ვაღწევთ დასახულ მიზნებს [8.7]. საქართველოს თავდაცვის ძალები არაერთხელ წარმატებით გაუმკლავდა ძირეულ ცვლილებებთან ასოცირებულ სირთულეებს. უფრო მეტიც, გლობალიზაციისა და თანამედროვე ტექნოლოგიების ეპოქაში, მუდმივი ტრანსფორმაცია ორგანიზაციის განვითარების აუცილებელ კრიტერიუმს წარმოადგენს. მტკიცე დისციპლინითა და საქმისადმი პროფესიონალური დამოკიდებულებით, საქართველოს თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფების მეთაურებმა უნდა უზრუნველყონ აღნიშნული ცვლილებების წარმატებით განხორციელება. კერძოდ, თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფებში არსებული ორგანიზაციული კლიმატის ტრანსფორმაცია, მომავლის საფრთხეებზე და გამომწვევებზე ეფექტიანად რეაგირების მიზნით.

ამრიგად, სწრაფად ცვალებადი და კომპლექსური უსაფრთხოების გარემოდან გამომდინარე, სასიცოხლოდ მნიშვნელოვანია საქართველოს თავდაცვის ძალების მუდმივი ტრანსფორმირება და საფრთხეებზე ადაფტირება. განახლებული საბრძოლო შესაძლებლობებისა და ბრძოლის წარმოების ინოვაციური მეთოდების დანერგვის კვალდაკვალ აუცილებელია მართვის ახალი და თანამედროვე მიდგომების დანერგვაც. კერძოდ, თავდაცვის ძალებში მიმდინარე თაობათა ცვლის პროცესის გათვალისწინებით, აუცილებელია თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფებში განხორციელდეს ორგანიზაციული კლიმატის ტრანსფორმაცია.

საზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფების მეთაურები გახლავთ ის მამოძრავებელი ძალა, რომლებმაც პირადი მაგალითით და მაღალი მორალური ღირებულებების დემონსტრირებით უნდა უზრუნველყონ ეფექტიანი ორგანიზაციული კლიმატის ჩამოყალიბება. მეთაურებს უნდა ესმოდეთ, რომ სწორედ მათი სამაგალითო მოქმედებებით, საჭირო უნარ-ჩვევებითა და დაქვემდებარებული პერსონალისადმი ღირსეული დამოკიდებულებით, ისინი ახდენენ უმნიშვნელოვანეს გავლენას, ეფექტიანი ორგანიზაციული კლიმატის ფორმირების პროცესში. ორგანიზაციულ ლიდერებს ასევე უნდა ახსოვდეთ, რომ ერთიანი გუნდის იდენტობა ყალიბდება ურთიერთპატივისცემითა და ერთმანეთისადმი ნდობის დემონსტრირებით.

შეჯამების სახით ვკვლავ უნდა აღინიშნოს, რომ ტექნოლოგიური განვითარების მიუხედავად, ინდივიდუალური ჯარისკაცი, მისი მოტივაცია და სულისკვეთება წარმოადგენს საბრძოლო სიძლიერის უმთავრეს ელემენტს. ქვედანაყოფის ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატი წარმოშობს წინაპირობას, დინამიურ ბრძოლის ველზე წარმატების პოსაპოვებლად. ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატის სარგებელი ვერ აისახება დაუყოვნებლივ და შეიძლება წლების მანძილზეც ვერ გახდეს ხელშესახები. თუმცა ეს გარემოება არ უნდა აღმოჩნდეს შემაფერხებელი ფაქტორი ორგანიზაციის ლიდერებისთვის, რათა განავითარონ მათ დაქვემდებარებაში მყოფი ინდივიდები და საკუთარი წვლილი შეიტანონ ქვედანაყოფებში ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატის

ჩამოყალიბების პროცესში. თუ რამდენად ბრძოლისუნარიანი იქნება საქართველოს თავდაცვის ძალები ხვალ, დამოკიდებულია დღევანდელი ლიდერების ძალისხმევაზე. ლიდერების, რომელთა უმნიშვნელოვანესი პასუხისმგებლობაა არასოდეს შეეგუონ არსებულ სტატუს ქვოს და მუდმივად იღწვოდნენ თავდაცვის ძალების განვითარებისთვის.

REFERENCES:

1. Wade M., Norman. The Leader's Smartbook, Lakeland, The Lighting Press, 2003.
2. Department of the Army. Army Leadership and the Profession, Washington DC, Department of the Army, 2019.
3. Malone M., Dandridge. Small Unit Leadership, New York, Ballantine Books, 1983.
4. Sinek, Simon. Leaders Eat Last: Why Some Teams Pull Together and Others Don't, New York, Portfolio, 2014.
5. Maxwell c., John. The 21 Indispensable Qualities of a Leader. Nashville, Thomas Nelson Inc, 1999.
6. Chapman, Gray. White, Paul. The 5 Languages of Appreciation in the Workplace, Chicago, Northfield Publishing, 2012.
7. McChrystal, Stanley. Team of Teams: New Rules of Engagement for a Complex World, Great Britain, Clays Ltd, 2015.
8. Courtney, Alexa. Williams, Jess. How [Culture] Change Happens: Build a Roadmap for Implementation Based on What Works, New York, Frontier design, 2021.

იუნკერთა აკადემიურ მოსწრებაზე მოქმედი გამოთვივირებალი ფაქტორები პანდემიის პერიოდში

თინათინ კროპაძე
სოციალური მეცნიერებების დოქტორი,
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია,
იუნკერთა სასწავლო ბატალიონი, ფსიქოლოგი.

აბსტრაქტი

პანდემიიდან გამომდინარე, სწავლების ფორმატის შეცვლამ, სპეციალისტების წინაშე ბუნებრივად დააყენა საკითხი აკადემიური მოსწრების შედეგებზე მისი გავლენის შესახებ. გახანგრძლივებულმა იზოლაციამ და სტრესულმა მდგომარეობამ, გარკვეული კვალი დატოვა პიროვნების ფსიქიკურ მდგომარეობაზე. ეს გავლენა თვალსაჩინოდ აისახება ადამიანის კოგნიტურ პროცესებზე, ემოციებსა და ქცევაზე. ამასთან, აღსანიშნავია რომ სტრესული სიტუაცია განსხვავებულ ზემოქმედებას ახდენს სხვადასხვა ადამიანზე. სავარაუდოდ, ამ განსხვავებულობას ფსიქიკის სიჭანმრთელე და სტრესის მართვის ინდივიდუალური მიგნებები განაპირობებს.

ეროვნული თავდაცვის აკადემიის იუნკერებმა, პანდემიის შესაბამისი მოთხოვნების გათვალისწინებით, გასული 2020 წლის I სემესტრი დაამთავრეს ჩვეულ, სააუდიტორიო სწავლების რეჟიმში, ხოლო II სემესტრიდან გადავიდნენ დისტანციურ სწავლებაზე. შეცვლილ ფორმატს მათ აკადემიურ მოსწრებაზე ცალსახა გავლენა არ მოუხდენია, თუმცა ისეთი ფაქტორების ზემოქმედება, როგორცაა: სტრესის მართვა, ძილის დარღვევები, ემოციური მდგომარეობის და მოტივაციის ცვლილება და ა.შ., გარკვეულ კანონზომიერებას დაუქვემდებარა.

წინამდებარე ნაშრომი ეხება განათლების ფსიქოლოგიის სახელმძღვანელოების დახმარებით, იუნკერთა სასწავლო ბატალიონში ჩატარებული კვლევის შედეგებსა და შესაძლო რეკომენდაციებს.

საკვანძო სიტყვები:

სწავლის შედეგები, დასწავლა, მოტივაცია, სტრესი, პანდემია.

MOTIVATING FACTORS AFFECTING JUNKERS' ACADEMIC PERFORMANCE DURING THE PANDEMIC

TINATIN KROPADZE
DOCTOR OF SOCIAL SCIENCES,
NATIONAL DEFENSE ACADEMY OF GEORGIA,
PSYCHOLOGIST AT THE JUNKER'S TRAINING BATTALION

ABSTRACT

Due to the pandemic, the change in the format of teaching naturally raised the question for specialists about its impact on the results of academic achievement. Prolonged isolation and stress have left some traces on a person's mental state. This influence is clearly reflected in human cognitive processes, emotions and behavior. However, it should be noted that stressful situations have different effects on different people. Presumably, this difference is due to individual findings of mental health and stress management.

The Junkers of the National Defense Academy, in accordance with the relevant requirements of the pandemic, completed the first semester of 2020 in the usual, auditory training mode, and from the second semester moved on to distance learning. The changed format of teaching did not have a definite effect on their aca-

demic achievement, although the influence of factors such as stress management, sleep disorders, changes in emotional state and motivation, etc., was subject to certain patterns.

The present paper deals with the results of research conducted in the Junkers' Training Battalion with the help of educational psychology textbooks.

KEYWORDS:

Learning Outcomes, Learning, Motivation, Stress, Pandemic.

დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ქვეყნის საგანმანათლებლო სივრცეში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. საქართველოს თავდაცვის მინისტრის 2017 წლის 14 მარტის ბრძანება N16-ით განსაზღვრული აკადემიის მისიაა „ქვეყნისა და სამინისტროსთვის ღირსეული, მაღალი ეთიკის, მტკიცე მორალის და ლიდერის თვისებების, აკადემიური უმაღლესი და სამხედრო განათლების მქონე ოფიცერთა კორპუსის მომზადება, მაღალი აკადემიური და სამეცნიერო მიღწევებზე დაფუძნებული ეროვნული საგანმანათლებლო სტანდარტების შესაბამისად“¹. იუნკერები ოფიცრად ჩამოყალიბების პროცესში გარკვეულ ტრანსფორმაციას განიცდიან. აკადემიური მოსწრება მათი წარმატების ერთ-ერთი მყარი გარანტია.

იუნკერთა სწავლების და წვრთნის პროცესში ჩართული ძირითადი ფსიქოლოგიური ფაქტორებია: მოტივაცია(მიღწევის მოტივაცია), სტრესული ფაქტორები(ძილის დარღვევები), ლიდერული უნარები, ემოციების რეგულაცია და ა.შ. იუნკერებს დროის ნებისმიერ მონაკვეთში აქვთ შესაძლებლობა, მოტივირებული იყვნენ როგორც შინაგანი, ასევე გარეგანი ფაქტორებით. გამოცდილებით შექმნილი შინაგანი მოტივაცია საკმაოდ მონყვლადია გარემოს მიმართ და პერმანენტულ განმტკიცებას საჭიროებს გარეგანი წამახალისებელი ფორმებით. აკადემიის ხელმძღვანელობა მუდმივად ზრუნავს გარეგანი მოტივაციის შექმნაზე. შესაბამისად, პედაგოგების წინაშე უფრო აქტიურად იკვეთება ზრუნვა შინაგანი მოტივაციის გაჩენასა და შენარჩუნებაზე, მათზე მოქმედი ფაქტორების გათვალისწინებით.

მიმდინარე ცვლილებებიდან გამომდინარე, პანდემიის მდგომარეობამ შეცვალა იუნკერთა სწავლების ფორმატი, რასაც ბუნებრივად მოყვა აკადემიურ პროცესზე მოქმედი შინაგანი თუ გარეგანი ფაქტორების ცვლილება. შეიცვალა სოციალური ურთიერთობები, ღირებულებები და ფასეულობები, მოტივაციური ფაქტორები, ფსიქიკური ჯანმრთელობის მდგომარეობა და ა.შ.

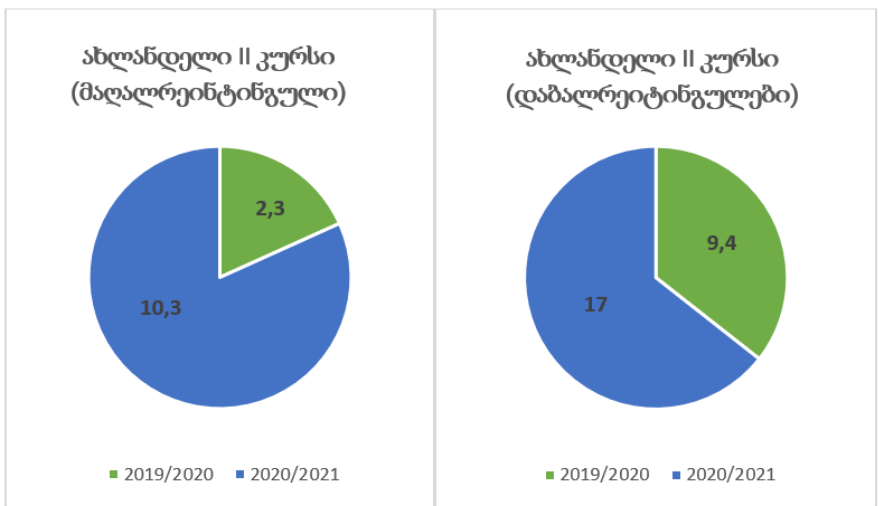
წარმატების მიღწევის მოტივაციის მქონე იუნკერები, განსაკუთრებით დისტანციური სწავლების რეჟიმში, უნდა იყვნენ ე.წ. „თვითრეგულირებული შემსწავლელები“. ეს ნიშნავს იმას, რომ მათ „ერთდროულად უნდა ჰქონდეთ ცოდნა, სწავლის მოტივაცია და ნებისყოფა, რაც დამოუკიდებლად და ეფექტიანად სწავლისათვის საჭირო უნარ-ჩვევებსა და ძალას უზრუნველყოფს. ცოდნა მოიცავს მე-ს, დავალების, ამოცანის, სასწავლო სტრატეგიისა და მისი გამოყენების კონტექსტის გაგებას. სწავლის მოტივაცია უზრუნველყოფს დავალების შესრულების ვალდებულებას, ხოლო ნებისყოფა ებრძვის ხელის შემშლელ ფაქტორებს და ხელს უწყობს შეუპოვრობას“².

წინამდებარე კვლევა სწორედ იუნკერთა სწავლების ფორმატის და მასში ჩართული ფსიქოლოგიური ფაქტორების შესწავლის საჭიროებამ განაპირობა. ეროვნული თავდაცვის აკადემიის იუნკერებმა, 2020 წლის პირველ სემესტრი დაამთავრეს ჩვეულ, სააუდიტორიო სწავლების რეჟიმში, ხოლო მეორე სემესტრიდან დისტანციურ სწავლებაზე გადავიდნენ. ფსიქოლოგიური ფაქტორების საკვლევადა, ჩატარდა შემდეგი სამუშაო:

- გამოიყო დაბალრეიტინგული და მაღალრეიტინგული იუნკერების ჯგუფი, მიმდინარე 2020-2021(დისტანციური) და გასული 2019-2020(სააუდიტორიო სწავლება)სასწავლო წლების სემესტრის შედეგების გათვალისწინებით;
- შედარდა აკადემიურ მონაცემები რეიტინგებში;
- შეიქმნა ფოკუს-ჯგუფები კურსების მიხედვით და შედგა მათთან შეხვედრები;
- განისაზღვრა აკადემიური პროცესში ჩართული ფსიქოლოგიური ფაქტორები;
- გაანალიზდა კვლევის შედეგები და შემუშავდა რეკომენდაციები.

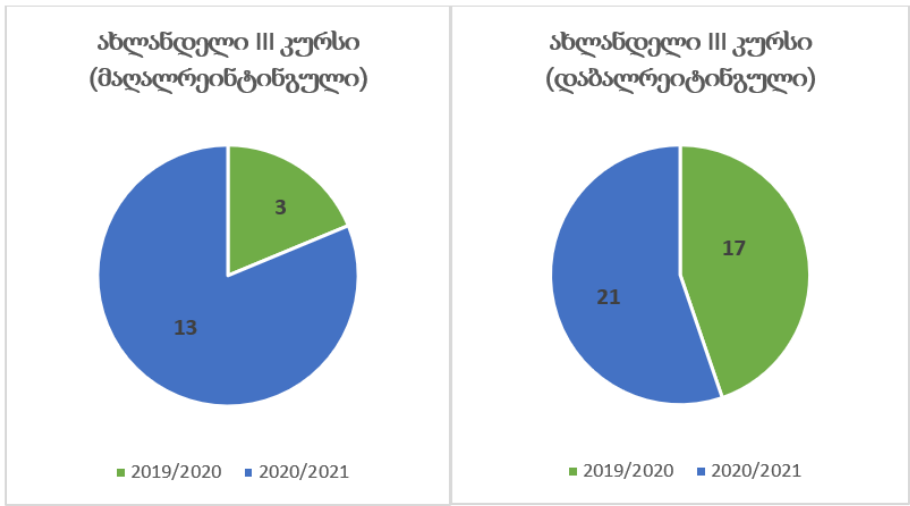
აკადემიური მოსწრების გათვალისწინებით, 2019-20 წლის პირველ სემესტრში, იუნკერთა ბატალიონის I კურსზე ირიცხებოდა 85 იუნკერი, მათგან 2 იკავებდა მაღალ ადგილს რეიტინგში, ხოლო-8 დაბალს. ცხრილებში ნაჩვენებია ციფრები გამოსახავს პროცენტებს. მონაცემთა შედარებამ ასეთი სურათი მოგვცა:

1 საქართველოს თავდაცვის მინისტრის ბრძანება 16, 2017 წლის 14 მარტი, თბილისი.
2 ვულფოლკი ა.(2009). განათლების ფსიქოლოგია, თბილისი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. გვ.447.

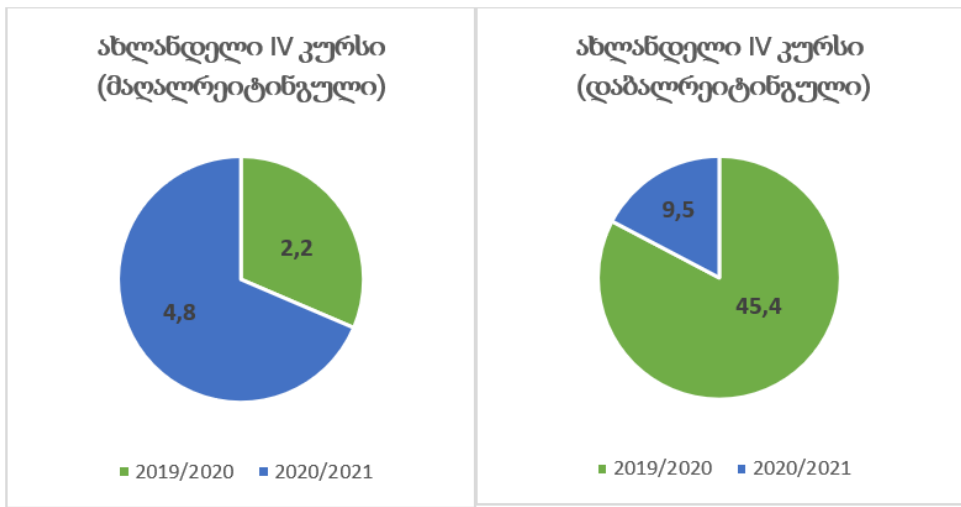

როგორც გრაფიკიდან ჩანს, მაღალრეიტინგული იუნკერების გამოხატველი მონაცემი დაახლოებით 4,5-ჯერ არის გაზრდილი, რაც შესაძლოა აიხსნას რამოდენიმე ფაქტორით(გამოცდილების შექმნა, შეგუების პროცესი, სწავლების ფორმატის შეცვლა და ა.შ.). რაც შეეხება, დაბალრეიტინგული იუნკერების რიცხვს, მათი რაოდენობა თითქმის 2-ჯერ არის გაზრდილი.

მსგავსი სურათი გვაქვს III კურსთან, სადაც მაღალრეიტინგული იუნკერების რიცხვი 4,3-ჯერ არის გაზრდილი, თუმცა ისევ მაღალია(ცოტა გაზრდილიც) დაბალრეიტინგულების რიცხვი.

რაც შეეხება მეოთხე კურსს, მათთან მდგომარეობა ასეთია: მაღალრეიტინგულების რიცხვმა 2,2-ჯერ მოიმატა, ხოლო დაბალრეიტინგულების რიცხვი თითქმის 5-ჯერ(4,8-ჯერ) შემცირდა.

სურათი კურსების მიხედვით საგრძნობლად განსხვავდება, თუმცა იკვეთება გარკვეული კანონზომიერება. სწორედ ამ მიზნით, იუნკერთა სასწავლო ბატალიონში შედგა ფოკუსური ჯგუფები,

ფოკუს-ჯგუფებთან შეხვედრა. თვისებრივი კვლევის მეთოდებს შორის, ფოკუს-ჯგუფებთან მუშაობის დროს წარმოქმნილი დისკუსიებში „უკეთ ვლინდება რესპოდენტების დამოკიდებულება გარკვეული სოციალური პრობლემებისადმი, მათი ფსიქოლოგიური განწყობები და ემოციური შეფასებები, რომლებიც ხშირად არც არის შეგნებულად გათვითცნობიერებული რესპოდენტების მიერ“³. ამ მიზეზით დავეგემთ ფოკუს-ჯგუფებთან შეხვედრა, კურსების მიხედვით.

იუნკერთა სასწავლო ბატალიონის 2019-2020 და 2020-2021 წლების აკადემიური შედეგების გათვალისწინებით, გამოიყო დაბალტრეიტინგული და მაღალტრეიტინგული იუნკერების 7 (მაღალტრეიტინგული, რეიტინგში მკვეთრად გაუმჯობესებული ან/და გაუარესებული და დაბალტრეიტინგული) ჯგუფი.

მნიშვნელოვნად ჩავთვალეთ, რომ კვლევაში ჩართული ყოფილიყვნენ ის იუნკერებიც, რომელთა აკადემიური შედეგებიც პანდემიის პერიოდში შეიცვალა. მონაწილეებთან შეთანხმებით გაკეთდა შეხვედრების ჩანაწერები.

ფოკუს-ჯგუფებთან შეხვედრის „ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ღირსებას წარმოადგენს ამ მეთოდის უნარი, აღმოაჩინოს ახალი თემები და წამოჭრას ახალი ჰიპოთეზები“⁴. კვლევის მიზანი იყო გამოგვეკვია:

- სასწავლო პროცესზე მოქმედი ფსიქოლოგიური ფაქტორები;
- დამოკიდებულებები არსებული პანდემიური ვითარებების მიმართ;
- იუნკერების მოლოდინები;
- სამომავლო გეგმები;
- მათი რეკომენდაციები სწავლაში არსებული ხარვეზების გამოსწორების და გაუმჯობესების შესახებ.

კვლევის ჰიპოთეზა შემდეგნაირად ჩამოყალიბდა: **სასწავლო პროცესში ჩართული მოტივაციური ფაქტორები ცვლილებას განიცდის არსებული სტრესის(პანდემიის) გავლენით. ცვლილების ხარისხი სავარაუდოდ, კავშირში უნდა იყოს პიროვნულ მახასიათებლებთან, კერძოდ კი, აკადემიურ უნარებთან.**

ფოკუს-ჯგუფების ანგარიში

1. როგორ ფიქრობთ, რა ხელშემშლელი და ხელშემწყობი ფაქტორები განსაზღვრავს აკადემიურ რეიტინგს?

იუნკერებისათვის აკადემიური მოსწრების ხელშემწყობი და ხელის შემშლელი ფაქტორები სააუდიტორიო და დისტანციური სწავლების დროს არაერთგვაროვანია. ნაწილი თვლის, რომ აკადემიაში ყოფნის დროს უფრო მეტად არიან ორიენტირებული სასწავლო პროცესზე და ნაკლებად არიან ჩართულები ოჯახურ პრობლემებში. მათი ნაწილის აზრით, ოჯახური მდგომარეობა ხშირ შემთხვევაში, ფიზიკურადაც და ფსიქოლოგიურადაც, ხელის შემშლელად აღიქმება. თუმცა, ზოგიერთი მათგანი თვლის, რომ სახლში ყოფნა და დისტანციური მუშაობა უკეთესია დროის განაწილების და კომპიუტერის მოხმარების ხარისხის მხრივ, განსაკუთრებით IT პროგრამაზე. მიმდინარე რეჟიმში ონლაინ სწავლებისას ინტერნეტ მასალის მოძიების ბევრად უკეთესი საშუალებაა.

„თავდაცვის და უსაფრთხოების“ პროგრამის იუნკერები საუბრობენ მასალის დიდ რაოდენობაზე, რომლის მეცადინეობის საკმარისი დრო აკადემიაში არ ჰქონდათ. ასევე მნიშვნელოვან ფაქტორად განიხილავენ სახლში სახელმძღვანელოების არარსებობას ან არასაკმარის რაოდენობას, რის გამოც უწევთ ელექტრონული(PDF) მასალიდან კითხვა. ასეთი აქტივობები კი, მხედველობის პრობლემას ან თვალის დაძაბულობას იწვევს.

2. მიაწერდით თუ არა თქვენი სწავლის შედეგებს დისტანციურ ფორმაზე გადასვლას?

სამიზნე ჯგუფებში მოხდნენ ის იუნკერებიც, ვინც გააუმჯობესეს ან გააუარესეს აკადემიური შედეგები. იუნკერები საკუთარი წარმატების გასაღებად ასახელებენ **ლექციაზე დასწრების სავალდებულო ხასიათს** (სხვა უნივერსიტეტებისაგან განსხვავებით), **ლექციაზე მომზადებული გამოცხადება, როგორც უხერხულობის თავიდან აცილების საშუალება**, საკუთარი ინტერესების, შესაძლებლობების და უნარების გათვალისწინებით, **მეცადინეობისთვის უფრო დიდი დროის დათმობას** „აკადემიაში მიმდინარე „დამღლელი“ აქტივობებისაგან თავის დაღწევა“, **გარკვეული გეგმის შედგენას და ჯგუფურ მუშაობას, ინტერნეტის ხარისხს** (თუმცა, გამონაკლისს წარმოადგენენ ის იუნკერები, ვინც მაღალმთიან რეგიონში ცხოვრობს), **თავისუფალი დროის გამონახვა და პირადი მოთხოვნილებისამებრ გამოყენება** (რასაც ხშირ შემთხვევაში კარგი სარელაქსაციო დანიშნულება აქვს).

ნაკლებად წარმატებული იუნკერების მხრიდან, არასახარბიელო აკადემიური მოსწრების მიზეზად საკუთარი **დროის** (რომელიც კარგი განაწილების შემთხვევაში ძალიან საკმარისია) **არამიზნობრივად**

³ მურაბიშვილი თ.(2006) თვისებრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ კვლევაში. სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი.გვ.28.

⁴ Morgan David L. (1997). Focus Groups as Qualitative Research. Second Edition. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.

განაწილება, ასერტულობის უქონლობა სახელდება.

3. თუ არა სწავლების ფორმატის შეცვლა, მაშინ რას უკავშირებთ რეიტინგში ცვლილებას?

მაღალრეიტინგული იუნკერები გამოთქვამენ მოსაზრებას ინდივიდუალური მიდგომების საჭიროებაზე, იუნკერთა შედეგების გათვალისწინებით. ის ვინც აკადემიაში აბარებს, დიდი ალბათობით უნდა ჰქონდეს გააზრებული ცოდნის მიღების და კარგი ფიზიკური და პრაქტიკული უნარების აუცილებლობა და საჭიროება... „*ეფექტურია, როდესაც მეთაური გეტყვის რომ ეს შედეგი უნდა დამიძღო, სულ რომ არ გეძინოს, ის შედეგი უნდა დადო. ეგ ყველაფერზე კარგია, რომ შენ ის გზები მოიფიქრო, რომ შედეგზე გახვიდე. შედეგს რომ ვერ დადებ, მეორე დღეს გეტყვის, რომ მე შენსი მოგეცი და რატომ ვერ გამოიყენეო*“. ამიტომ, თვითდისციპლინა, საკუთარ თავზე პასუხისმგებლობის აღება, დამოუკიდებლობა საკუთარი დროის განკარგვაში და გადანაწილებაში, მათი აზრით სწავლების ორივე ფორმატში შესაძლებელია, განსაკუთრებით მაღალკურსელებისათვის: „*მეოთხეკურსელს უნდა ჰქონდეს გაცნობიერებული, ის ფიზო და აკადემიური მოსწრება რაში ჭირდება. მე თუ 300 ქულიანი ვარ, და ჩემი შედეგი ნორმატივებში მაღალია, მე იმ ფიზოს დროს დავჯდება და აკადემიურ მოსწრებას ავიმაღლებ*“.

4. თვლით თუ არა, რომ გახანგრძლივებული სტრესი თავის კვალს დატოვებს თქვენზე? იუნკერები აღნიშნავენ, რომ გახანგრძლივებული სტრესი აისახება მათზე მოტივაციის დაკარგვის, ძილის დარღვევის სახით, თუმცა ფიქრობენ რომ აკადემიაში დაბრუნება ხელს შეუწყობს ამ პრობლემების აღმოფხვრას.

5. თუ იყენებთ სტრესის დაძლევის სტრატეგიებს და რა საშუალებებით ცდილობთ სტრესისაგან თავის დაღწევას?

იუნკერები ცდილობენ სტრესისაგან თავის დაღწევას ისეთი აპრობირებული მეთოდებით, როგორცაა: **ფიზიკური ვარჯიში, პოზიტიური აზროვნება, ჯანსაღ კვებაზე აქცენტის გაკეთება, ძილის მონწესრიგება (ძირითად შემთხვევაში მათ 7-9 საათი ძინავთ), თანატოლებთან და მეგობრებთან ურთიერთობა, დღის განრიგის მიხედვით მოქმედება, სოციალური მხარდაჭერის მიღება/გაცემა.** თუმცა, ეს აქტივობები მაღალრეიტინგულ იუნკერებთან უფრო მეტად შეინიშნება, ვიდრე საკუთარი აკადემიური მოსწრებით უკმაყოფილო იუნკრებთან.

იუნკერებმა აკადემიურ პროცესზე სტრესული სიტუაციის გავლენის თავიდან აცილების და მოტივაციის გაზრდის მიზნით, შექმნეს **ონლაინ ჯგუფები** (ე.წ. „კოპერაციები“), სადაც ისინი უაზიარებენ ერთმანეთს გამოცდილებას, ინაწილებენ დავალებებს და ნაკლები ძალისხმევით, ითვისებენ ინფორმაციას („*ერთმანეთს ვავსებთ*“). ისინი სოციალურ მხარდაჭერას იღებენ ან გასცემენ საჭიროებისამებრ. აღნიშნავენ, რომ „*აკადემიაში ნაკლებად გვრჩებოდა დრო ერთმანეთისათვის*“...

6. რა გეგმები/დაგეგმილი ნაბიჯები გაქვთ სამომავლოდ სწავლის შედეგების გასაუმჯობესებლად?

ზოგადი, პანდემიიდან გამომწვეული სტრესის მართვის ხერხები იუნკერთა ნაწილს ჯერ შემუშავებული არ აქვს: „*მოლოდინის რეჟიმში ვართ, იმედია დაუბრუნდებით ძველ ნორმალურ რეჟიმს და მერე მივხედავთ*“...

7. ხომ არ მისცემდით რაიმე რეკომენდაციას, რჩევას მეგობრებს/თანამებრძოლებს, როგორ სცადონ აკადემიური მოსწრების გაუმჯობესება?

იუნკერები ასახელებენ საკუთარ თავზე სისტემატური მუშაობას; ინტერესის გაღვივებას, შესასწავლი მასალის საჭიროებას (პროფესორ - მასწავლებლის მხრიდან, საკუთარი თავში გაღვივება) და დროის გამოყოფას.

ასევე ამახვილებენ ყურადღებას შფოთვის შემცირებაზე: „*ქულების და რეიტინგების ყურება დიდ დისკომფორტს უქმნის ადამიანს. უფრო უხერხულია და ცუდი გრძობაა, როცა რაღაცა არ იცი, იმ საქმეში, რომლეშიც უნდა იყო პროფესიონალი. ბევრად კარგ მოტივატორად მოქმედებს ის, როცა სამსახური გაქვს და შენს საქმეში ძლიერი ხარ*“.

წვრთნის და სწავლების პროცესში, თვითონ იუნკერებს მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ დამოუკიდებელი მუშაობის პარალელურად, ხელმძღვანელი და დამხმარე პირების(სერჟანტები, ოფიცრები, პროფესორ-მასწავლებლები, დარგის სპეციალისტები) თანადგომა პირადი პასუხისმგებლობის გრძობის გაზრდაში. დახმარება შესაძლოა განიხილებოდეს: იუნკერთა მოტივაციის ამაღლების(ინტერესის აღძვრის და წახალისების), დროის მართვის, გადაწყვეტილების მიღების, სტრესის დაძლევის უნარების გაძლიერების და ა.შ. აქტივობების სახით.

კვლევის შედეგების ანალიზი. შესაძლო რეკომენდაციები

ფოკუსური ჯგუფების შექმნამ და შეხვედრებმა ცხადყო, რომ იუნკერები განსხვავებული სტატუსით, განსხვავებულ ინტერპრეტაციას აკეთებენ საკუთარ წარმატებასა თუ წარუმატებლობაზე. მათი ნაწილი, მიმდინარე სტრესულ მოვლენებში უფრო მეტი დადებითი მხარის მონახვას ცდილობს, რადგან განსხვავებულ დაცვით მექანიზმებს იყენებს სტრესული სიტუაციის სამართავად. შინაგანად მოტივირებული იუნკერები ცდილობენ გადალახონ გამოწვევები, რადგან ისინი მიყვებიან საკუთარ პიროვნულ ინტერესებს და ივითარებენ

შესაძლებლობებს. ისინი ამას აკეთებენ ძალდაუტანებლად. გარეგანი მოტივაციის მქონე იუნკერები კი, ჯერ კიდევ ვერ ართმევენ თავს სირთულეებს, რადგან ისინი რეალურად არ არიან დაინტერესებული იმ საქმიანობით, რასაც ეწევიან, უმეტესად მხოლოდ მიღებული შედეგით და სარგებელით ზომავენ საკუთარ აქტივობას. მათ შორის განსხვავება შეიძლება ვიპოვოთ მოქმედების პიროვნებისეულ მიზნებში. ქცევის კაუზალობის ინტერნალური თუ ექსტერნალური ლოკუსი მოტივაციის „ორი განცალკევებული ტენდენციაა, რომლებიც შეიძლება ერთდროულადაც მოქმედებდნენ“⁵. მიზნის მიღწევის მოტივაციას წარმატების მოლოდინი და ჩვენთვის მისი ღირებულება განაპირობებს. მათგან ერთ-ერთის არარსებობის შემთხვევაში პიროვნების მოტივაცია იკარგება.

იუნკერებმა სტრესული სიტუაციის თავიდან აცილების და მოტივაციის გაზრდის მიზნით, შექმნეს **ონლაინ ჯგუფები, ე. წ. „კოპერაციები“**, რაც ფსიქოლოგიურ ლიტერატურაში (არონსონი, 2000) ცნობილია, როგორც „ჯიგსოუს კოპერაციული სტრუქტურა, როგორც აუცილებლობა ფეთქებადი სიტუაციის მოსაგვარებლად“⁶. ამ მეთოდის გამოყენებით, იუნკერები დიდი და რთული მასალის ასათვისებლად, ინანილებენ დავალებებს და ნაკლები ძალისხმევით, ეფექტური სწავლების მეთოდების საშუალებით, ითვისებენ ინფორმაციას, უზიარებენ ერთმანეთს გამოცდილებას. ასევე, იყენებენ **ონლაინ ჩანაწერებს**, როგორც მასალის ხელმეორედ გადახედვის საშუალებას. იუნკერები სტრესულ სიტუაციაში, წარმატებით იყენებენ პრობლემაზე ფოკუსირებულ სტრატეგიას - სოციალურ მხარდაჭერის მიღებას ან/და გაცემას. ვფიქრობთ, ეს კარგი მაგალითია სხვა იუნკერებისათვის პრობლემის გადასაჭრელად და ჯგუფური მუშაობის ასათვისებლად, რადგან ისეთ კონკურენტულ გარემოში, როგორც აკადემია, შესაძლოა იმ იუნკერების გაუცხოება გამოიწვიოს, რომლებიც თანატოლებივით წარმატებულები არ არიან.

ფსიქოლოგიური დაცვითი მექანიზმების მიმართულებით ჩატარებული კვლევების ანალიზის საფუძველზე გაირკვა, რომ „სტუდენტები ინტელექტუალიზაციის დაცვითი მექანიზმის გამოყენებით არ ცდილობენ პრობლემის გადაჭრას, არამედ მათი ძალისხმევა მიმართულია შინაგანი შფოთვის შემცირებისკენ“⁷.

შფოთვა, რომელიც ნებისმიერი გამოცდის თანმხლები ემოცია და ზოგადად, სტრესული გარემოს ერთ-ერთი მახასიათებელია, შესაძლოა ყურადღების დეფიციტს და დასწავლის ან გახსენების შეფერხებას იწვევდეს. ამრიგად, გამოცდის ჩაბარების ან სხვა სტრესული სიტუაციის დროს, სასურველია იუნკერების დახმარება ეფექტური სტრატეგიების შემუშავების მხრივ.

წარმატებული იუნკერები, არსებული პანდემიის პირობებში, შესაძლოა ვერ ჭრიდნენ პრობლემას ბოლომდე, თუმცა ინტელექტუალიზმის დაცვითი მექანიზმი, რომელსაც ისინი სავარაუდოდ, მიმართავენ, შფოთვითი მდგომარეობის დაძლევაში მაინც ეხმარება. ეს საკითხია შესაძლოა შემდგომი კვლევის საგნადაც იქცეს.

აკადემიურ პროცესში აღწერილი ამ და სხვა პრობლემის დასაძლევად, განსხვავებული ტიპის დავალებების შესრულებისას, სასურველია იუნკერთა დანაწილება მაღალი მოტივაციის მქონე იუნკერებთან.

ზემოთ ჩამოთვლილი რეკომენდაციების გატარება შესაძლებელია როგორც ინდივიდუალური, ასევე ჯგუფური მუშაობის სახით, ტრენინგ-მოდულების შემუშავების და შემდგომში მათი შედეგების გაზომვის გზით.

საკითხის კომპლექსურმა შესწავლამ გამოკვეთა შემდგომი კვლევების ჩატარება: 1. იუნკერთა აკადემიური მოსწრებისა და სოციომეტრული მეთოდით კვლევების შედეგების შედარება; 2. იუნკერთა სტრესის დაძლევის მექანიზმებისა და დაცვითი მექანიზმების ურთიერთმიმართების დადგენა.

დასკვნა

ამრიგად, ადამიანის ქცევის საფუძვლად მდებარე მოტივაციისადმი განსხვავებული მიდგომების (ბიპვეიორისტული, ჰუმანისტური, კოგნიტური და სოციო-კულტურული) გათვალისწინებით, ინდივიდი გამოირჩევა: შემეცნების და კომპეტენტურობის მოპოვების, ჯილდოს (სარგებლის) მიღების (გარეგანი), პიროვნების ზრდის და თვითრეალიზაციის მოთხოვნილებების (შინაგანი) დაკმაყოფილების, ჯგუფთან იდენტობის განმტკიცების და ინტერპერსონალური ურთიერთობების ტენდენციებით. იუნკერის მოტივაცია და წარმატების ფორმულა ორი ფაქტორის პროდუქტია. ესენია: **ოფიცრად გახდომის მიზნის მიღწევის მოლოდინი და ამ მიზნის ღირებულება**. იუნკერთა აკადემიური სწავლების პროცესში ჩართული მამოტივირებელი ფაქტორები, პანდემიით გამონვეული სტრესის ფონზე, მნიშვნელოვან ცვლილებას განიცდის, რაც

5 ვულფოლკი ა. (2009) განათლების ფსიქოლოგია. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. გვ. 563.

6 Aronson, E. (2000). Nobody left to hate: Teaching compassion after Columbine. New York: W. H. Freeman. გვ. 137.

7 კოპალიანი ვ. (2018-2019), სტრესის დაძლევის სტრატეგიები და ფსიქოლოგიური დაცვითი მექანიზმები, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები XVIII (ჰუმანიტარულ და სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა სერია), სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. გვ. 405.

გარკვეულნილად, განპირობებულია მათი პიროვნული მახასიათებლებით და უნარებით. ისეთ კონკურენტულ გარემოში, როგორშიც იუნკერებს უწევთ ყოფნა, მნიშვნელოვანია მათი წარმატებისას მზარდ კომპეტენციებზე აქცენტის გაკეთება. მათთვის, ვისაც საკმარისი უნარები გააჩნიათ ღირსეული კონკურენტობის გასაწევად, სასწავლო პროცესი კომპეტენტურობის მიღწევის კარგი ასპარეზია. შედარებით დაბალი შესაძლებლობების იუნკერი კი, აქცენტს გაგებასა და დასწავლაზე კი არა, სამუშაოს შესრულებაზე აკეთებს. ამასთან, რთული სამუშაოს შესრულების დროს მისი მოტივაცია დროებითი და გარეგანი ხასიათისაა. ამიტომ, პედაგოგების და სამხედრო ინსტრუქტორების მხრიდან, სასურველია მათი შინაგანი მოტივაციის შექმნა და მასალის სირთულის სათანადოდ შეფასება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ვულფოლკი ა.(2009), განათლების ფსიქოლოგია, თბ., ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
2. ზურაბიშვილი თ.(2006), თვისებრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ კვლევაში, სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი.
3. კოპალიანი კ.(2018-2019), სტრესის დაძლევის სტრატეგიები და ფსიქოლოგიური დაცვითი მექანიზმები, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები XVIII(ჰუმანიტარულ და სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა სერია), სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
4. წულაძე ლ.(2013), სოციალური მედიის გავლენების ტენდენციები საქართველოში, თსუ მეცნიერება(TSU Science) N5, გვ.30-35.
5. წულაძე ლ.(2008). რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ მეცნიერებებში. თბილისი, სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი.
6. Aronson, E.(2000). Nobody left to hate: Teaching compassion after Columbine. New York: W. H. Freeman, p.179.
7. Goodwin C. James (2009). Western Carolina University, Research in Psychology, Methods and Design, Sixth Edition.p.624.
8. Morgan David L.(1997). Focus Groups as Qualitative Research. Second Edition. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications. Pp. 31-65.
9. <https://eta.edu.ge/page/21/erovnuli-tavdacvis-akademia>

არის ფსიქოლოგია მეცნიერება? ბაკალავრების დამოკიდებულებები

ნინო ჯავახიშვილი
პროფესორი, ფსიქოლოგიის დოქტორი
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
სოფიო ყირიმელი
სოციალური ფსიქოლოგიის მაგისტრი

აბსტრაქტი

ნაშრომში გამოკვლეულია ქართველი ბაკალავრი სტუდენტების (129 მონაწილე) ცოდნა ფსიქოლოგიის შესახებ და დამოკიდებულება ფსიქოლოგიის მეცნიერების მიმართ. ფსიქოლოგიის ცოდნა შემოწმდა გავრცელებული ფსიქოლოგიური მითების გაზიარების მაჩვენებლით. შესაბამისი კითხვარი შეიცავდა 12 მცდარ ფსიქოლოგიურ შეხედულებას; ფსიქოლოგიის, როგორც არამეცნიერების შესახებ კითხვარი მოიცავდა 14 კითხვას, ორივე კითხვარის დებულებებზე თანხმობას მონაწილეები 5 ქულიანი ლიკერტის ტიპის სკალაზე აღნიშნავდნენ. აღმოჩნდა, რომ მცდარ შეხედულებებს სტუდენტები, შესაძლო მაქსიმალური 60 ქულიდან, საშუალოდ ეთანხმებიან $M=30.75$; $SD=6.12$, რაც ემთხვევა საერთაშორისო მონაცემებს (Gardner, Brown, 2012). ხოლო ფსიქოლოგიის, როგორც არამეცნიერების შესახებ გაგებას მონაწილეები, შესაძლო მაქსიმალური 70 ქულიდან, საშუალოდ მეტად $M=48.18$; $SD=7.56$ ეთანხმებიან. აგრეთვე, პირველი და მეორე კურსის სტუდენტები (49 მონაწილე, ჯგუფი 1) შევადარეთ მეორე და მესამე კურსის სტუდენტებს (80 მონაწილე, ჯგუფი 2). აღმოჩნდა, რომ ჯგუფი 1 მეტად მიიჩნევს ფსიქოლოგიას არამეცნიერებად $M=50.29$; $SD=5.22$, ვიდრე ჯგუფი 2 - $M=46.93$, $SD=8.44$. ასევე, ჯგუფ 1-ს მეტად სჯერა ფსიქოლოგიაზე გავრცელებული მითების $M=32.47$, $SD=4.84$, ვიდრე ჯგუფ 2-ს: $M=29.70$, $SD=6.59$. ეს შედეგი მოსალოდნელი იყო და ემთხვევა სხვა კვლევის მონაცემებს (Amsel, Baird, & Ashley, 2011), თუმცა, კვლევების ნაწილი აჩვენებს, რომ დამწყებ და გამოცდილ სტუდენტებს შორის ამ მაჩვენებლებით განსხვავება არ არის (Vaughan, 1977; Taylor & Kowalski, 2004). სტუდენტები ასევე პასუხობდნენ ღია კითხვას იმის შესახებ, რა წარმოდგენა ჰქონდათ ფსიქოლოგიაზე და თუ შეიცვალა ის სწავლის პროცესში. თვისებრივმა მონაცემებმა დაადასტურა ის, რომ რაც მეტ საგანს გადის სტუდენტი, მით უფრო ეცვლება მას წარმოდგენა სპეციალობის შესახებ და მით უფრო უახლოვდება ეს წარმოდგენა რეალობას.

საკვანძო სიტყვები:

ფსიქოლოგია, მეცნიერება, ბაკალავრი სტუდენტები.

IS PSYCHOLOGY A SCIENCE? ATTITUDES OF UNDERGRADUATE STUDENTS

NINO JAVAKHISHVILI
PROFESSOR, DOCTOR OF PSYCHOLOGY
ILIA STATE UNIVERSITY
SOPHIO KIRIMELI
MASTER OF SOCIAL PSYCHOLOGY

ABSTRACT

The study investigates Georgian undergraduate students' (129 participants) knowledge and attitudes towards psychology as a science. Knowledge about psychology was examined by level of agreement to wide-

spread psychological myths. The corresponding questionnaire consisted of 12 wrong psychological views; another questionnaire measured views of psychology as a non-science and consisted of 14 items. The answers were provided on a 5 score Likert-type scale. Students share wrong psychological views at an average level - $M=30.75$; $SD=6.12$, out of maximum possible 60 scores and this result coincides with the international data (Gardner, Brown, 2012). Participants view psychology as a non-science to a higher than average degree $M=48.18$; $SD=7.56$, (maximum score 70). We have also compared freshmen and sophomore students (49 participants, group1) to the junior and senior students (80 participants, group 2). Group 1 considers psychology as a non-science $M=50.29$; $SD=5.22$ more, than group 2 $M=46.93$, $SD=8.44$. Also, group 1 believes in psychology myths more $M=32.47$, $SD=4.84$, than group 2: $M=29.70$, $SD=6.59$. This result was expected and coincides with the other studies (Amsel, Baird, & Ashley, 2011), however, part of studies shows that there is not much difference between beginner and experienced students (Vaughan, 1977; Taylor & Kowalski, 2004). Participants have also answered an open question about their initial views on psychology and whether these have changed in the course of study. Qualitative data confirmed that the more students study, the larger is the change in their views about psychology and more real these become.

KEYWORDS:

Psychology, Science, Undergraduate Students.

მეცნიერებს, გარდა დისციპლინის შესაბამისი სფეროს კვლევის და არსებული კითხვებისათვის პასუხის გაცემისა, აინტერესებთ, როგორ აღიქვამენ ჩვეულებრივი ადამიანები სხვადასხვა მეცნიერებას. ფსიქოლოგები დაინტერესებულნი იყვნენ საკუთარი საზოგადოებრივი იმიჯით ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც ამერიკის ფსიქოლოგთა ასოციაცია ყალიბდებოდა (Wood, Jones & Benjamin, 1986). ჟურნალში „American Psychologist“ ჯერ კიდევ 1948 წელს გამოქვეყნდა კვლევა, რომელიც ამ საკითხს ეხებოდა (Guest, 1948). რესპონდენტებს უნდა აერჩიათ პასუხი კითხვაზე, ვისგან ისურვებდნენ დახმარებას სხვადასხვა ამოცანის გადასატრედად ხუთი ჩამოთვლილი პროფესიიდან - ფსიქოლოგი, არქიტექტორი, ქიმიკოსი, ეკონომისტი და ინჟინერი. ყველაზე ხშირად მონაწილეები ინჟინრებს და ეკონომისტებს ირჩევდნენ, თუმცა, ფსიქოლოგებს ყველაზე ხშირად ირჩევდნენ, როცა საქმე დამოკიდებულებების კვლევას და პროფესიის არჩევას ეხებოდა. გარდა ამისა, რესპონდენტები თითქმის ვერ ხედავდნენ სხვაობას ფსიქოლოგებსა და ფსიქიატრებს შორის. ამ კვლევის გამოქვეყნებიდან თითქმის საუკუნე გავიდა და ფსიქოლოგების მიმართ არსებული დამოკიდებულებები კვლავაც აქტუალურია.

ამ და სხვა კვლევების მიხედვით, ამა თუ იმ მეცნიერებაზე, მათ შორის, ფსიქოლოგიაზე, სტერეოტიპული შეხედულებებია გავრცელებული (Cacioppo, 2007). სტერეოტიპები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებასა და პროფესიული სელექციის პროცესში, განსაკუთრებით იმ ადამიანებისთვის, ვინც პროფესიის დაუფლებას აპირებს (Arquero & Tejero, 2009). ფსიქოლოგიის უნიკალური ადგილი უკავია, როგორც დისციპლინას, რომელიც ყურადღებას ადამიანისთვის მნიშვნელოვან ღირებულებებსა და წარმოდგენებზე ამახვილებს, მაგრამ ამავდროულად ქცევისა და შეხედულებების კვლევას საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების მეთოდოლოგიური პერსპექტივიდან უდგება (Fishman & Neigher, 1982; Kimble, 1984; Korn, 1985).

შევრთებულ შტატებში ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა არსებული ფსიქოლოგიური მითები, ანუ მცდარი ცოდნა ამა თუ იმ ფსიქოლოგიურ მოვლენაზე და სტერეოტიპები: „ფსიქოლოგიაზე სწავლა ადვილია,“ „გიჟ ადამიანებთან მუშაობა შენც გაგაგიჟებს,“ „თუ ფსიქოლოგია შენი ძირითადი სპეციალობაა, კონსულტირებისა და სამედიცინო სფეროსთან დაკავშირებულის გარდა ვერაფერს გააკეთებ“ (Brinthaup, Counts, & Hurst, 2012). ამავე ავტორების მიერ ჩატარებული მომდევნო კვლევით გამოვლინდა, რომ ფსიქოლოგიის ძირითადი/დამხმარე (major/minor) სპეციალობისა და არასპეციალობის სტუდენტებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებაა სტერეოტიპულ შეხედულებებში, არასპეციალისტი სტუდენტები უფრო მეტად ეთანხმებოდნენ ზემოთ აღნიშნულ დებულებებს (Brinthaup, Hurst & Johnson, 2016). Furnham და Hughes-ის (2014) კვლევამ აჩვენა, რომ ფსიქოლოგიის სტუდენტებმა უკეთ ამოიცნეს მცდარი წარმოდგენები ფსიქოლოგიაზე, ვიდრე სხვებმა, თუმცა, განსხვავება ფსიქოლოგიის სტუდენტებსა და დანარჩენ საზოგადოებას შორის მითების ამოცნობაში საკმაოდ მცირე იყო.

Taylor და Kowalski-მ (2004) აღმოაჩინეს, რომ მრავალ სტუდენტს არც კი ახსოვდა, როგორ და საიდან დაისწავლეს სტერეოტიპები, ზოგიერთი კი მიუთითებდა, რომ პირადი გამოცდილება, მედია საშუალებები, განვლილი კურსის მასალა თუ საკითხავი ლიტერატურა გახდა მათი მცდარი წარმოდგენების წყარო. ერთ-

ერთი კლვევის თანახმად კი, სტუდენტების 38% აცხადებდა, რომ მცდარი შეხედულებები ფსიქოლოგიის კურსიდან ან მასწავლებლისგან შეითვისეს (Landau, Bavaria, 2003).

განხილული ლიტერატურა აჩვენებს, რომ არსებული ცრუ წარმოდგენების აღმოფხვრა სტუდენტებში საკმაოდ რთულია და განსაკუთრებულ მეთოდოლოგიურ მიდგომებს მოითხოვს (Hughes, Lyddy & Lambe, 2013). წინამდებარე კვლევა მსგავს საკითხებს ქართველ სტუდენტებთან იკვლევს და მიზნად ისახავს პასუხი გასცეს შემდეგ კითხვებს:

- რამდენად აღიქვამენ ქართველი ბაკალავრი ფსიქოლოგი სტუდენტები ფსიქოლოგიას, როგორც მეცნიერებას?
- რამდენად სჯერათ ქართველ ბაკალავრ ფსიქოლოგ სტუდენტებს ფსიქოლოგიის შესახებ არსებული ცრუ წარმოდგენების/მითების?
- არის თუ არა განსხვავება დამწყებ და გამოცდილ სტუდენტებს შორის?

მეთოდი შერჩევა

კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 129 სტუდენტმა საქართველოს სხვადასხვა უნივერსიტეტიდან, კერძოდ კი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის, გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტებმა. კვლევის მონაწილეთა საშუალო ასაკი – 20.82, SD – 1.72. მდებდრობითი სქესის წარმომადგენლები შეადგენდნენ 89.9 %, ხოლო მამრობითი – 10.1%-ს. გამოკითხულებიდან, 49 მონაწილე პირველი და მეორე კურსის სტუდენტები (ჯგუფი 1), ხოლო 80 მონაწილე მესამე და მეოთხე კურსის სტუდენტები (ჯგუფი 2) იყვნენ.

საზომი ინსტრუმენტი და პროცედურა

საზომი ინსტრუმენტი სამი ნაწილისგან შედგებოდა. გამოვიყენეთ ორი კითხვარი და ერთი ღია კითხვა. ფსიქოლოგიის ცოდნა გავრცელებული ფსიქოლოგიური მითების გაზიარების მაჩვენებლით შემოწმდა. შესაბამისი კითხვარი შეიცავდა 12 მცდარ ფსიქოლოგიურ შეხედულებას (Furnham, Hughes, 2014), მაგალითად: „უკიდურესმა შიშმა შეიძლება თმა გაგვითეთოს“, „ადამიანთა უმეტესობა ტვინის მხოლოდ 10%-ს იყენებს“. ფსიქოლოგიის, როგორც არამეცნიერების შესახებ კითხვარი მოიცავდა 14 კითხვას (Friedrich, 1990), ნიმუშისათვის: „ფსიქოლოგია მეცნიერება არ არის“, „ფსიქოლოგიის პროგრამა ზედმეტ აქცენტს აკეთებს კვლევის მეთოდების სწავლებაზე“.

ორივე კითხვარის დებულებებზე თანხმობას მონაწილეები 5 ქულიანი ლიკერტის ტიპის სკალაზე აღნიშნავდნენ. სტუდენტები ასევე პასუხობდნენ ღია კითხვას იმის შესახებ, რა წარმოდგენა ჰქონდათ ფსიქოლოგიაზე და შეიცვალა თუ არა ის სწავლის პროცესში.

კითხვარების ნაწილი მონაწილეებმა ელექტრონულად შეავსეს, ნაწილი კი ამობეჭდილი სახით. კითხვარს თან ერთვოდა ინფორმაცია მონაცემების ანონიმურობისა და მონაწილეთა კონფიდენციალობის დაცვის შესახებ.

შედეგები

ფსიქოლოგიის შესახებ მცდარ შეხედულებებს სტუდენტები, შესაძლო მაქსიმალური 60 ქულიდან, საშუალოდ ეთანხმებიან $M=30.75$; $SD=6.12$, ხოლო ფსიქოლოგიის, როგორც არამეცნიერების შესახებ გაგებას მონაწილეები, შესაძლო მაქსიმალური 70 ქულიდან, საშუალოდ მეტად $M=48.18$; $SD=7.56$ ეთანხმებიან.

ჯგუფი 1 მეტად მიიჩნევს ფსიქოლოგიას არამეცნიერებად $M=50.29$; $SD=5.22$, ვიდრე ჯგუფი 2 - $M=46.93$, $SD=8.44$, $t(198) = 2.620$, $p < .01$. ასევე, ჯგუფ 1-ს მეტად სჯერა ფსიქოლოგიაზე გავრცელებული მითების $M=32.47$, $SD=4.84$, ვიდრე ჯგუფ 2-ს: $M=29.70$, $SD=6.59$. $t(198) = 2.701$, $p < .01$.

საკმაოდ მრავალფეროვანი და ზოგიერთ შემთხვევაში ურთიერთგამომრიცხავი წარმოდგენები გამოვლინდა ფსიქოლოგიის სპეციალობაზე ღია შეკითხვის მეშვეობით. მონაწილეების 52.7% – მა აღნიშნა, რომ მას შემდეგ, რაც ფსიქოლოგიის მიმართულებით დაიწყო სწავლა, მათი შეხედულებები შეიცვალა: უკეთ ერკვევიან ადამიანის პიროვნულ თვისებებში, ფსიქოლოგია უფრო საინტერესო სპეციალობა აღმოჩნდა, საკმაოდ რთული და მრავალ მიმართულებიანი ყოფილა, ვიდრე წარმოდგენდნენ, აღმოჩნდა, რომ შესაძლებელი ყოფილა ფსიქოლოგიის სხვადასხვა სფეროში გამოყენება, უფრო მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა ფსიქოლოგიის როლი ადამიანის ცხოვრებაში, ვიდრე ეგონათ, ფსიქოლოგიას მეცნიერების სხვა დარგებთან ჰქონია მჭიდრო კავშირი და ის სხვა მეცნიერებების გარკვეულ დონეზე ფლობასაც მოითხოვს. ასევე,

სტუდენტებს ეგონათ, რომ ფსიქოლოგია მხოლოდ ფსიქოკონსულტირებით შემოიფარგლებოდა, ხოლო ზოგიერთისთვის დაიმსხვრა მითი, რომ ფსიქოლოგებს აზრების კითხვა შეუძლიათ.

შედეგების განხილვა

ფსიქოლოგიის, როგორც არამეცნიერების გაგების და მცდარი ფსიქოლოგიური მითების გაზიარების მიღებული შედეგი მოსალოდნელი იყო და ემთხვევა სხვა კვლევების მონაცემებს (Amsel, Baird, & Ashley, 2011; Brinthaupt, Counts, & Hurst, 2012; Cacioppo, 2013; Vaughan, 1977). სტუდენტების ორი ჯგუფის შედეგების შედარებამ აჩვენა, რომ გამოცდილ სტუდენტებს უფრო სწორი წარმოდგენები აქვთ ფსიქოლოგიაზე და მეტად ესმით, რომ ეს მეცნიერებაა, ვიდრე დამწყებ სტუდენტებს, რაც ემთხვევა საერთაშორისო მონაცემებს (Gardner, Brown, 2012), თუმცა, არსებული კვლევების ნაწილი აჩვენებს, რომ დამწყებ და გამოცდილ სტუდენტებს შორის ამ მაჩვენებლებით განსხვავება პრაქტიკულად არ არის. არაერთი ავტორი აღნიშნავს, რომ სტუდენტები არა მხოლოდ ცრუ წარმოდგენებით სავსენი მოდიან სასწავლო კურსებზე, არამედ, მცდარი შეხედულებებით ტოვებენ სასწავლებელს (Vaughan, 1977; Griggs & Ransdell, 1987; Tylor & Kowalski, 2004).

თვისებრივმა მონაცემებმა გაამყარა რაოდენობრივი შედეგი იმის შესახებ, რომ გამოცდილი სტუდენტები (3-ე და 4-ე კურსელები) უკეთ ერკვევიან ფსიქოლოგიაში, როგორც მეცნიერებაში, ვიდრე დამწყები სტუდენტები (1 და 2-ე კურსელები). დამწყები სტუდენტების ჯგუფის წარმომადგენლების ნარატივში მეტი მცდარი შეხედულება იკვეთება: „ფსიქოლოგია არის ჰუმანიტარული მეცნიერება“, „.....უფრო აბსტრაქტული მეგონა, ვიდრე ემპირიული“, „ფსიქოლოგი უფრო ექიმი მეგონა, როგორც ფსიქიატრი“. გამოცდილი სტუდენტების ჯგუფის წარმომადგენლებს კი ეგონათ, რომ „.....ფსიქოლოგობა ადვილია, ახლა ასე აღარ მეგონია“, „..... მხოლოდ ფსიქოთერაპიით შემოიფარგლებოდა ეს მეცნიერება“, ან, რომ „მისი როლი უფრო მნიშვნელოვანი ყოფილა ადამიანის ცხოვრებაში, ვიდრე მანამდე წარმომედგინა.“

წინამდებარე კვლევას გარკვეული შეზღუდვები აქვს, სამომავლოდ, სასურველია, შერჩევა უფრო დიდი ზომის და უფრო მრავალფეროვანი იყოს, მითუმეტეს, რომ საქართველოში მრავალ უნივერსიტეტში ისწავლება ფსიქოლოგია. კვლევის მიგნებები საყურადღებოა პროფესიონალი, მოქმედი ფსიქოლოგებისათვის და ყველა იმ სასწავლო დაწესებულებისათვის, სადაც ფსიქოლოგია ისწავლება.

არასწორი წარმოდგენა ფსიქოლოგიაზე და ფსიქოლოგებზე მრავალ სირთულეს იწვევს. მათ, ვისაც ფსიქოლოგია არამეცნიერებად მიაჩნიათ, ხშირად არ სურთ ფსიქოლოგისგან კონსულტაციის და რჩევის მიღება, ფსიქოლოგიური კითხვარის შევსება, რადგან სიფრთხილით და ხანდახან შიშით ეკიდებიან მას. სხვებს, პირიქით, ფსიქოლოგია ყოვლისშემძლე მეცნიერებად მიაჩნიათ და ფსიქოლოგებისგან ხშირად ბევრად მეტს მოელოან, ვიდრე მათ შეუძლიათ შეთავაზონ. მკვლევრები მიუთითებენ, რომ პრობლემა შესაძლოა სწავლების სტრატეგიებსა და კრიტიკული აზროვნების უნარს უკავშირდებოდეს (Hughes, Lyddy, Lambe, 2013). ისინი რეკომენდაციებსაც იძლევიან მცდარი წარმოდგენების გამოსასწორებლად. ერთ-ერთი ასეთია სწავლების „უარყოფელი მიდგომა“ (Guzzetti, 2000), რომლის მიხედვითაც, სწავლების პროცესში აქცენტი კეთდება კონკრეტული ცრუ წარმოდგენის დეტექციაზე და შემდეგ სწორი ინფორმაციის მიწოდებაზე. ფსიქოლოგიის შესახებ მცდარი წარმოდგენები სასურველია შეიცვალოს და რეალობას დაუახლოვდეს, რისთვისაც პროფესიონალი ფსიქოლოგების ერთიანი ძლისხმევაა საჭირო.

გამოყენებული ლიტერატურა

- Amsel, E., Baird, T. & Ashley A. 2011. Misconceptions and Conceptual Change in Undergraduate Students' Understanding of Psychology as a Science. *Psychology Learning and Teaching*, 10 (1).
- Arquero, J.L., Tejero, C. 2009. Ambiguity tolerance levels in Spanish accounting students: A comparative study. *Revista de contabilidad*, 12 (1), 95-115.
- Brinthaupt, T. M., Counts, V. E., & Hurst, J. R. 2012. Stereotypes about the psychology degree: Student sources and beliefs. *Journal of Instructional Psychology*, 39, 229-242.
- Brinthaupt, T. M., Hurst, J. R., and Johnson. Q. R. 2016. Psychology Degree Beliefs and Stereotypes: Differences in the Perceptions of Majors and Non-Majors. *Psychology Learning & Teaching*, 15(1) 77-93.
- Cacioppo, J. T. 2013. Psychological science in the 21st century. *Teaching of Psychology*, 40 (4), 304-309.
- Fishman U. R. & Neigher, W. D. 1982. American in the eighties: Who will buy? *American Psychologist*, 37, 533-546.
- Friedrich. J. 1990. Learning to view psychology as a science: Self-persuasion through writing. *Teaching of Psychology*, 17, 23-27.
- Furnham, A. & Hughes D. J. 2014. Myths and misconceptions in popular psychology comparing psychology students and the general public. *Teaching of Psychology*, 41 (3), 256-261.
- Gardner, R. M. & Brown D.L. 2013. A test of contemporary misconceptions in psychology. *Learning and Individual Differences*, 24, 211-215.
- Griggs, R. A. & Ransdell, S. E. 1987. Misconception tests or misconceived tests? *Teaching of Psychology*, 14, 210-214.
- Guest, L. 1948. The public's attitudes toward psychologists. *American Psychologist*, 3, 135-139.
- Guzzetti, B. J. 2000. Learning counter-intuitive science concepts: What have we learned from over a decade of research? *Reading and Writing Quarterly*, 16, 89-98.

- Hughes, S., Lyddy, F. & Lambe, S. 2013. Misconceptions about psychological science: A review. *Psychology Learning and Teaching*, 12(1), 20-31.
- Kimble, G. A. 1984. Psychology's two cultures. *American Psychologist*, 39, 833-839.
- Korn, J. H. 1985. Psychology as a humanity. *Teaching of Psychology*, 12, 188-193.
- Landau, J. D., & Bavaria, A. J. 2003. Does deliberate source monitoring reduce students' misconceptions about psychology? *Teaching of Psychology*, 30, 153-159.
- Taylor, A. K., & Kowalski, P. 2004. Naïve psychological science: The prevalence, strength and sources of misconceptions. *Psychological Record*, 54, 15-25.
- Vaughan, E. D. 1977. Misconceptions about psychology among introductory college students. *Teaching of Psychology*, 4, 138-141.
- Wood, W., Jones, M. & Benjamin L. T. Jr. 1986. Surveying psychology's public image. *American Psychologist*, 41, 947-953.

კოსტორავმული სტრესული აშლილობის, დაძლევის სტრატეგიების და კოსტორავმული ზრდის ურთიერთკავშირი ქართველ დაჭრილ- დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეებში

ნაზი ჭაბაშვილი, ესტაძე ლელაშვილი, ქეთევან სოსელია,
ქეთევან ლომსაძე, თათია ონიანი
საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს სოციალურ საკითხთა და
ფსიქოლოგიური მხარდაჭერის დეპარტამენტი, ფსიქოლოგიური
მხარდაჭერის სამმართველო

აბსტრაქტი

კვლევის წინაპირობა: მიმდინარე კვლევა მიზნად ისახავდა კოსტორავმული სტრესული აშლილობის (პტსა), დაძლევის სტრატეგიების და კოსტორავმული ზრდის (პტზ) ურთიერთკავშირის შესწავლას ქართველ დაჭრილ-დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეებში. გამოიკითხნენ მამრობითი სქესის სამხედრო მოსამსახურეები, (N = 96, ასაკი M = 37.8) რომლებიც დაშავდნენ 2008 წლის აგვისტოს ომსა და საერთაშორისო სამშვიდობო მისიების მიმდინარეობისას.

მეთოდოლოგია: კვლევის მონაწილეების გამოკითხვა განხორციელდა შემდეგი თვითადმინისტრირებადი ინსტრუმენტებით: კოსტორავმული სტრესის სიმპტომების კითხვარი DSM-5-ის მიხედვით(PCL-5), კოსტორავმული ზრდის საზომი კითხვარი(PTGI) და სტრესის დაძლევის სტრატეგიების კითხვარი (WOC).

მონაცემების ანალიზი: მონაცემები დამუშავდა პროგრამა SPSS-ში. გამოვიყენეთ ერთფაქტორული ANOVA მოქმედი და გრძელვადიან სამკურნალო შვებულებაში მყოფი დაჭრილ-დაშავებული სამხედრო მოსამსახურეების ურთიერთშესაბამისად პტსა-ს სიმპტომების სიმწვავის მიხედვით. პტსა-ს პტზ-ზე წრფივი და კვადრატული ეფექტის განსასაზღვრად განვახორციელეთ იერარქიული რეგრესიული ანალიზი. დადებითი გადაფასების გაშუალებით პტსა-ს სიმპტომების პტზ-ზე არაპირაპირი ეფექტის განსასაზღვრად გამოვიყენეთ SPSS PROCESS macro-ს მედიაციის მე-4 მოდელი.

შედეგები: ერთფაქტორული ANOVA -ს ($F(2, 75) = 11.706, p = 0.000$) მიხედვით გრძელვადიან სამკურნალო შვებულებაში მყოფ სამხედროებს სტატისტიკურად სანდო, უფრო მაღალი ქულები აქვთ ($M = 20.9$) კოსტ-ტრავმული სტრესული აშლილობის სკალაზე ვიდრე მოქმედ სამხედრო მოსამსახურეებს ($M = 7.59$). იერარქიული რეგრესიული ანალიზი აჩვენებს სტატისტიკურად სანდო როგორც წრფივ ($F = 14.486, p < .001, Adj. R^2 = 0.149$) ასევე კვადრატულ ($F = 498.679, p < .001, Adj. R^2 = 0.928$) კავშირს პტსას სიმპტომებსა და პტზ-ს შორის. წრფი და კვადრატული ეფექტი ხსნის პტზ-ს ვარიაციულობის 9.28%-ს. SPSS PROCESS macro-ს მედიაციის მე-4 მოდელმა აჩვენა სანდო პტსა-ს სიმპტომების პტზ-ზე როგორც პირდაპირი ($b = 0.1091, 95\% CI [0.0021; 0.0088]$), ასევე ირიბი ეფექტი ($b = 0.0728, 95\% CI [0.0021; 0.0088]$) დადებითი გადაფასების გაშუალებით. ირიბი ეფექტის თანაფარდობა საერთო ეფექტთან შეადგენს 0.40-ს (40%).

დასკვნა: კვლევის შედეგები მიუთითებს რომ აქტიური სამხედრო სამსახური შესაძლოა პტსა-ს სიმპტომების მნიშვნელოვანი პრევენციული ფაქტორი აღმოჩნდეს. არანრფივი კავშირი პტსა-ს სიმპტომებსა და პტზ-ს შორის მოიაზრებს იმას, რომ კოსტორავმული ზრდის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლები აქვთ საშუალო სიმძიმის პტსა-ს სიმპტომების მქონე პირებს, შესაბამისად ადრეულმა თერაპიულმა ჩარევამ მწვავე პტსა-ს სიმპტომების შესამცივრებლად შესაძლოა ხელი შეუწყოს პტზ-ს. დადებითი გადაფასებას შეაქვს მნიშვნელოვანი (40%) წვლილი პტზ-ს პტსა-ზე გემოქმედებაში, რაც მეტყველებს ამ კონკრეტული დაძლევის სტატეგიის განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე პტზ-ში.

საკვანძო სიტყვები:

კოსტორავმული ზრდა, კოსტორავმული სტრესული აშლილობა, დაძლევის სტრატეგიები, დაჭრილ-დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეები

THE RELATIONSHIP BETWEEN POSTTRAUMATIC STRESS DISORDER SYMPTOMS, COPING STRATEGIES AND POSTTRAUMATIC GROWTH AMONG GEORGIAN WOUNDED SOLDIERS

NAZI TCHABASHVILI, ESTATE LELASHVILI, KETEVAN SOSELIA,
KETEVAN LOMSADZE, TATIA ONIANI
SOCIAL ISSUES AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT DEPARTMENT,
PSYCHOLOGICAL SUPPORT DIVISION MINISTRY OF DEFENCE OF GEORGIA

ABSTRACT

Background: The following study investigates relationship between posttraumatic stress disorder (PTSD) symptoms, coping strategies and posttraumatic growth (PTG) in Georgian wounded soldiers. Research was conducted on male military service members (N = 96, age M = 37.8) injured during International Peacekeeping Operations and August War of 2008. Methods: Research participants were investigated using self-administered questionnaires of PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5), Posttraumatic Growth Inventory (PTGI) and Ways of Coping Inventory (WOC).

Analysis: Data was analyzed using IBM SPSS software, version 22. One-way ANOVA was used to test difference by PTSD symptoms between wounded soldiers on prolonged convalescent leave and injured military service members who returned to active duty. In order to explore the nature of relationship between PTSD symptoms and PTG curvilinear regression was applied; Linear and quadratic effects of PTSD symptoms on PTG were assessed. To test indirect effect of PTG on PTSD symptoms through positive reappraisal mediation model 4 of SPSS PROCESS macro was used.

Results: One-way ANOVA ($F(2, 75) = 11.706, p = 0.000$) showed that PTSD symptoms are significantly higher ($M = 20.9$) in wounded soldier who are on prolonged convalescent leave compared to injured military service members who returned to active duty ($M = 7.59$). Hierarchical regression analysis relationship demonstrated significant linear ($F = 14.486, p < .001, \text{Adj. } R^2 = 0.149$) and quadratic ($F = 498.679, p < .001, \text{Adj. } R^2 = 0.928$) effects between PTSD symptoms and PTG scores. Both linear and quadratic effects explain 9.28% of variance in PTG scores. Mediation model 4 of SPSS PROCESS macro revealed significant direct ($b = 0.1091, 95\% \text{ CI } [0.0021; 0.0088]$) and indirect ($b = 0.0728, 95\% \text{ CI } [0.0021; 0.0088]$) effect of PTG on PTSD symptoms through positive reappraisal. The ratio of indirect effect to total effect was 0.40 (40%).

Discussion: Findings suggest that being on active duty might be a preventive factor against PTSD symptoms. Curvilinear relationship shows that ones with moderate scores on PTSD symptoms have the highest PTG scores, thus early therapeutic intervention with the aim to mitigate the severe PTSD symptoms could contribute to PTG. The significant amount (40%) of PTG influence on PTSD symptoms is attributed to positive reappraisal indicating on importance of this particular positive coping strategy in PTG.

KEYWORDS:

Posttraumatic Growth ,Posttraumatic Stress Disorder Symptoms, Coping Strategies, Wounded Soldiers.

რეზიუმე: ნაშრომში განხილულია პოსტტრავმული სტრესული აშლილობის (პტსა), დაძლევის სტრატეგიებისა და პოსტტრავმული ზრდის (პტგ) ურთიერთკავშირი ქართველ დაჭრილ-დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეებში. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 96 სამხედრო მოსამსახურე, რომელთაც დაზიანებები მიიღეს 2008 წლის აგვისტოს ომში და საერთაშორისო სამშვიდობო მისიების მიმდინარეობისას. კვლევის მონაწილეების გამოკითხვა განხორციელდა შემდეგი თვითადმინისტრირებადი ინსტრუმენტებით: პოსტტრავმული სტრესის სიმპტომების კითხვარი DSM-5-ის მიხედვით (PCL-5), პაციენტის ისტორიის თვითაღწერითი ტიპის სკალა (PHQ), პოსტტრავმული ზრდის საზომი კითხვარი (PTGI-Geo) და სტრესის დაძლევის სტრატეგიების კითხვარი (WOC). შედეგებმა აჩვენეს, რომ აქტიური სამხედრო სამსახური შესაძლოა პტსა-ს სიმპტომების მნიშვნელოვანი პრევენციული ფაქტორი აღმოჩნდეს, პტსა-ს სიმპტომებსა და პტგ-ს შორის დადგინდა არანრთივ კავშირი, რაც გულისხმობს იმას, რომ პოსტტრავმული ზრდის ყველაზე მაღალი

მაჩვენებლები აქვთ საშუალო სიმძიმის პტსა-ს სიმპტომების მქონე პირებს, ამასთან დადებით გადაფასებას შეაქვს მნიშვნელოვანი (40%) წვლილი პტმ-ის პტსა-ზე შემოქმედებაში, რაც მეტყველებს ამ კონკრეტული დაძლევის სტატეგიის განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე პტმ-ში.

საკვანძო სიტყვები:

პოსტტრავმული ზრდა, პოსტტრავმული სტრესული აშლილობა, დაძლევის სტრატეგიები, დაჭრილ-დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეები

შესავალი

ბოლო ათწლეულის განმავლობაში საქართველოს ტერიტორიაზე მიმდინარეობდა არაერთი საომარი მოქმედება[1]; ხოლო საერთაშორისო ასპარეზზე ქართველი სამხედრო მოსამსახურეები აქტიურად მონაწილეობდნენ სხვადასხვა სამშვიდობო მისიებში [2,3]. საომარი მოქმედებებიდან დაბრუნებულ სამხედრო პირებში მოსალოდნელია გარკვეული ცვლილებები მენტალურ სფეროში [4]. ამ ცვლილებებიდან აღსანიშნავია პოსტტრავმული სტრესული აშლილობა (პტსა), რომლის პრევალენტობა ქართულ სამშვიდობო ძალებსა და 2008 წლის აგვისტოს ომში მონაწილე ქართველ ვეტერანებში შეადგენს 2.7%-ს [5]. პოსტტრავმული სტრესი ყოველთვის არ გადაიზრდება აშლილობაში, ხოლო მისი მიმდინარეობა შეიძლება იყოს მწვავე ან ქრონიკული და მოსალოდნელია პერიოდები, სადაც შეიძლება გვხვდებოდეს მდგომარეობის შემსუბუქება, უცარი გამწვავება ან ლატენტური მიმდინარეობა[6][7]. პტსა-ს შესაძლოა თან სდევდეს პოსტტრავმული ზრდა (პტმ)[8][9], ფენომენი, რომელშიც მოიაზრება დადებითი და მნიშვნელოვანი ფსიქოლოგიური ცვლილებების აღმოცენება ინდივიდში ტრავმატული და სტრესული ცხოვრებისეულ მოვლენის განცდის შედეგად [10]. მიუხედავად პტმ-ით ქართველი მკვლევარების დაინტერესებისა [11][12], სამხედრო სფეროში პოსტტრავმული ზრდა დღემდე არ ყოფილა შესწავლილი. ვინაიდან საომარ მოქმედებში მონაწილე სამხედრო მოსამსახურეების გარკვეულ ნაწილს უწევთ ტრავმის თანმდევ გამოწვევებთან გამკლავება[13], მათთან მიმართებაში პოსტტრავმული ზრდის შესწავლა აქტუალური საკითხია მითუმეტეს თუ გავითვალისწინებთ იმ დადებით ასპექტებს, რომელიც ამ ფენომენს უკავშირდება: პტმ განიხილება როგორც დამცავი ფაქტორი, რომელიც ამსუბუქებს ინდივიდზე საბრძოლო გამოცდილები მატრავმირებელ შემოქმედებას [14]; ასევე პტმ კავშირშია საბრძოლო გამოცდილების შემდგომ მედეგობის ზრდასთან [15]. პტსა-ს მქონე ვეტერანებში პოსტტრავმული ზრდის შეფასება ხშირად ხორციელდება პროგრესის მონიტორინგისთვის და თერაპიის ეფექტურობის დასადგენად [16]. კვლევებით დასტურდება ამ მოვლენის იმედისმომცემი და სასარგებლო წვლილი ტრავმის შემდგომ ინდივიდის ფსიქოლოგიური კეთილდღეობის გაუმჯობესებასა და თერაპიული ეფექტის მიღწევაში [17]. აქედან გამომდინარე პტმ-ს შესწავლას საქართველოს შეიარაღებულ ძალებში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, განსაკუთრებით კი დაჭრილ-დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეებში, რომლებსაც სხეულებრივ დაზიანებებთან ერთად აღენიშნებათ სხვადასხვა ფსიქიკური აშლილობების სიმპტომები[5].

მიმდინარე კვლევა მიზნად ისახავს პოსტტრავმული სტრესული აშლილობის, დაძლევის სტრატეგიების და პოსტტრავმული ზრდის ურთიერთკავშირის შესწავლას ქართველ დაჭრილ-დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეებში.

მეთოდი

მონაწილეები კვლევაში გამოიკითხნენ მამრობითი სქესის ქართველი სამხედრო მოსამსახურეები, (N = 96, ასაკი M = 37.8, იხ. ცხილი 1) რომლებიც დაშავდნენ 2008 წლის აგვისტოს ომსა და საერთაშორისო სამშვიდობო მისიების მიმდინარეობისას.

ცხ. 1.
კვლევის მონაცემები

მახასიათებლები	% / M (SD)	Range
N	96	
ასაკი	37.82 (7.092)	26 - 57
სამხედრო სამსახური (წლებში)	3.90 (9.08)	2 - 7
სიმპტომები		
პტსა	13.64 (13.274)	0 - 51
სომატური ჩივილები	4.77 (3.942)	0 - 17
შფოთვა	2.75 (3.811)	0 - 15
დეპრესია	2.99 (4.186)	0 - 16
პტზ	38.14 (28.934)	0 - 98
დადებითი დაძლევა	33.78 (10.473)	0 - 58
უარყოფითი დაძლევა	28.39 (10.937)	0 - 55

ინსტრუმენტები

გამოსაკვლევი პირების გამოკითხვა განხორციელდა შემდეგი თვითაღმინისტრირებადი ინსტრუმენტებით:

პოსტტრავმული სტრესის სიმპტომების კითხვარი DSM-5-ის მიხედვით (PCL-5)[18].

კითხვარი მოიცავს 20 სტრესთან დაკავშირებულ მოვლენათა ჩამონათვალს, თითოეული მათგანის შეფასება ხდება ხუთქულიან ლიკერტის სკალაზე, სადაც 0 = საერთოდ არა, 1 = ოდნავ; 2 = საშუალოდ, 3 = საკმაოდ ; 4= უკიდურესად.

პაციენტის ისტორიის თვითაღწერითი ტიპის სკალა (PHQ) [19], რომელიც შედგება რამდენიმე სუბსკალისგან და შესაძლებლობას ძლევს შევამოვასოთ დეპრესიული, შფოთვითი მდგომარეობები სა სომატური ჩივილების გამოხატულება: **დეპრესიის სუბსკალა (PHQ-9)** ზომავს დეპრესიის სიმპტომების სიმწვავეს. მასში გაერთიანებულია 9 დებულება, რომლებიც ფასდება ოთხქულიან ლიკერტის სკალაზე , სადაც 0 = საერთოდ არა, 1= რამდენიმე დღე; 2=დღეების ნახევარზე მეტი; 3= თითქმის ყოველდღე. **შფოთვის სუბსკალა GAD -7**, მოიცავს შვიდ დებულებას და PHQ-9-ის მსგავსად სიმპტომების სიმწვავე ფასდება ოთხქულიან ლიკერტის სკალაზე. ცდის პირები დებულებებს აფასებდნენ იმის მიხედვით, თუ რამდენად მწვავედ იყო გამოხატული აღნიშნული სიმპტომები ბოლო ორი კვირის განმავლობაში. **სომატური ჩივილების სუბსკალა (PHQ-15)** ზომავს სომატური ჩივილების გამოხატვის სიმწვავეს. აღნიშნული სუბსკალა მოიცავს 15 დებულებას, თითოეული მათგანი ფასდება სამქულიან ლიკერტის სკალაზე, სადაც 0 = საერთოდ არ მანუხებდა, 1= ოდნავ მანუხებდა, ხოლო 2= ძალიან მანუხებდა. ცდის პირები აფასებდნენ სომატური ჩივილების გამოვლინებას ბოლო ოთხი კვირის განმავლობაში.

პოსტტრავმული ზრდის საზომი კითხვარი (PTGI-Geo) [12][20] შედგება 21 დებულებისგან, თითოეული მათგანი ფასდება ექვსქულიან ლიკერტის სკალაზე, სადაც 0 = არავითარი ცვლილება არ მომხდარა, 5= ძალზე მნიშვნელოვნად შეიცვალა. კითხვარი შესაძლებლობას გვაძლევს შევამოვასოთ პოსტტრავმული ზრდა შემდეგი ოთხი ფაქტორის მიხედვით: ახალი შესაძლებლობები, სხვებთან ურთიერთობა, პიროვნული სიძლიერე, სულიერი ცვლილება და ცხოვრების დაფასება.

დაძლევის სტრატეგიების სკალა (WOC) [21], რომელიც მოიცავს 66 დებულებას და თითოეული დებულება ფასდება ოთხქულიან ლიკერტის სკალაზე, სადაც 0=არასდროს და 3=ყოველთვის. აღნიშნული კითხვარი აფასებს, თუ რას განიცდის, რას ფიქრობს და როგორ იქცევა ინდივიდი სტრესულ სიტუაციასთან გამკლავებისას. საკვლევი ინტრუმენტი მოიცავს რვა სკალას: კონფრონტაციული დაძლევა, პრობლემებისგან დისტანცირება, თვით-კონტროლი, სოციალური მხარდაჭერის ძიება, პასუხისმგებლობის აღება, პოზიტიური გადაფასება, განრიდება, პრობლემის გადაწყვეტის დაგეგმვა. აღნიშნული დაძლევის სტრატეგიები იყოფა ორ ჯგუფად - პოზიტიური დაძლევა და ნეგატიური დაძლევა.

მონაცემების ანალიზი

მონაცემები დამუშავდა პროგრამა SPSS-ში. მოქმედი და გრძელვადიან სამკურნალო შვებულებაში მყოფი დაჭრილ-დაშავებული სამხედრო მოსამსახურეების ურთიერთშესადარებლად პტსა-ს სიმპტომების სიმწვავის მიხედვით გამოვიყენეთ ერთფაქტორული ANOVA. პტსა-ს პტმ-ზე წრფივი და კვადრატული ეფექტის განსასაზღვრად განვიხორციელეთ იერარქიული რეგრესიული ანალიზი. დადებითი გადაფასების გაშუალებით პტსა-ს სიმპტომების პტმ-ზე არაპირაპირი ეფექტის განსასაზღვრად გამოვიყენეთ SPSS PROCESS macro-ს მედიაციის მე-4 მოდელი[22].

შედეგები

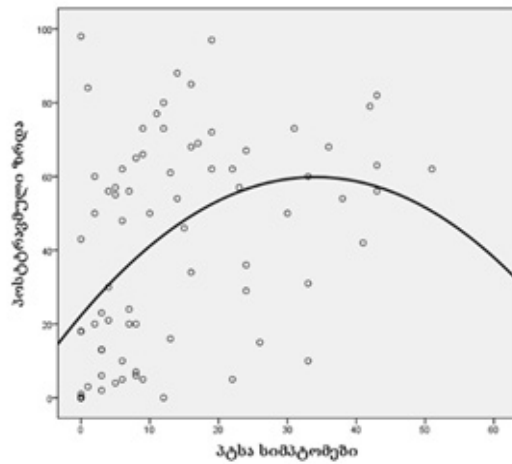
დადგინდა სტატისტიკურად სანდო ძლიერი კავშირი პტსა-ს და შფოთვის ($r = 0.778, p < 0.01$), დეპრესიას ($r = 0.692, p < 0.01$) და სომატურ ჩივილებს შორის ($r = 0.607, p < 0.01$), საშუალო კორელაცია პტსა-ს და უარყოფითი დაძლევის ($r = 0.526, p < 0.01$) და პტმ-ს შორის ($r = 0.4, p < 0.01$), ხოლო დადებითი დაძლევის და პტსა-ს ($r = 0.385, p < 0.01$) და პტმ-ს შორის ($r = 0.331, p < 0.01$) გამოვლინდა სუსტი დადებითი ურთიერთკავშირი (იხ. ცხილი 2).

ცხ. 2
კორელაცია ცვლადებს შორის

ცვლადი	პტმ	დადებითი დაძლევა	უარყოფითი დაძლევა	პტსა	შფოთვა	დეპრესია	სომატური ჩივილები
პტმ	—	.331**	.356**	.400**	.376**	.236*	.271**
დადებითი დაძლევა	.331**	—	.725**	.385**	.226*	.207*	.189
უარყოფითი დაძლევა	.356**	.725**	—	.526**	.423**	.382**	.345**
პტსა	.400**	.385**	.526**	—	.778**	.692**	.607**
შფოთვა	.376**	.226*	.423**	.778**	—	.802**	.681**
დეპრესია	.236**	.207*	.382**	.692**	.802**	—	.784**
სომატური ჩივილები	.271**	.189	.345**	.607**	.681**	.784**	—

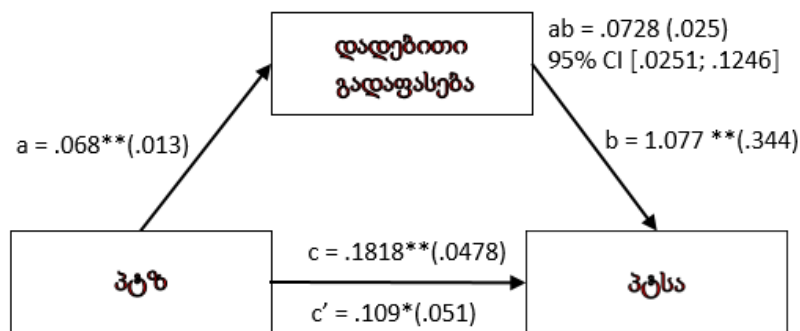
** $p < .01$.

ერთფაქტორული ANOVA -ს ($F(2, 75) = 11.706, p = 0.000$) მიხედვით გრძელვადიან სამკურნალო შვებულებაში მყოფ სამხედროებს სტატისტიკურად სანდო, უფრო მაღალი ქულები აქვთ ($M = 20.9$) პოსტ-ტრავმული სტრესული აშლილობის სკალაზე ვიდრე მოქმედ სამხედრო მოსამსახურეებს ($M = 7.59$). იერარქიული რეგრესიული ანალიზი აჩვენებს სტატისტიკურად სანდო როგორც წრფივ ($F = 14.486, p < .001, Adj. R^2 = 0.149$) ასევე მრუდ-წრფივ ($F = 498.679, p < .001, Adj. R^2 = 0.928$) კავშირს პტსას სიმპტომებსა და პტმ-ს შორის (იხ. სურათი 1). წრფივ ეფექტთან ერთად კვადრატული ეფექტია ხსნის პტმ-ს ვარიაციაში 9.28%-ს.

სურ. 1. მრუდ-წრფივი კავშირი პტსა-ს სიმპტომებსა და პოსტტრავმულ ზრდას შორის

SPSS PROCESS macro-ს მედიაციის მე-4 მოდელმა აჩვენა სანდო პტსა-ს სიმპტომების პტმ-ზე როგორც პირდაპირი ($b = 0.1091$, 95% CI [0.008; 0.21]), ასევე ირიბი ეფექტი ($b = 0.0728$, 95% CI [0.0251; 0.1246]) დადებითი დაძლევის გაშუალებით (იხ. სურათი 2). ირიბი ეფექტის თანაფარდობა საერთო ეფექტთან შეადგენს 0.40-ს.

სურ. 2. მედიაციის დიაგრამა. ყველა კავშირი სტატისტიკურად მნიშვნელოვანია, ** $p < 0.01$.

დასკვნა

კვლევას აქვს რამოდენიმე მიგნება: აქტიური სამხედრო სამსახური მნიშვნელოვანი პრევენციული ფაქტორია პოსტტრავმული სტრესის წინააღმდეგ; არანრფივი კავშირი პტსა-ს სიმპტომებსა და პტმ-ს შორის მოიაზრებს იმას, რომ პოსტტრავმული ზრდის ყველაზე მაღალი მაჩვენებლები აქვთ საშუალო სიმძიმის პტსა-ს სიმპტომების მქონე ინდივიდებს. მსგავსი შედეგი სხვა კვლევებშიც დასტურდება[23][24]. ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე პტსა-ს მძიმე სიმპტომების შემთხვევაში აუცილებელია ადრეული თერაპიული ინტერვენცია მდგომარეობის დასტაბილურებისათვის, რათა მოხერხდეს პოსტტრავმული ზრდის ხელშეწყობა პიროვნებაში. კვლევის შედეგები ასევე მიუთითებენ დადებითი დაძლევის სტრატეგიების, კერძოდ კი დადებითი გადაფასების მნიშვნელობას პოსტტრავმული ზრდისათვის რაც შეიძლება ყურადსაღებ რეკომენდაციად იქცეს ფსიქოკონსულტანტებისა და ფსიქოთერაპევტებისათვის: დადებითი დაძლევის სტრატეგიების წახალისებას შეუძლია ხელი შეუწყოს პოსტტრავმულ ზრდას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თ. შარაშენიძე, გ. გვახარია. (2009) საქართველოში მომხდარ კონფლიქტთან დაკავშირებული ფაქტების დამდგენი დამოუკიდებელი საერთაშორისო მისიის ანგარიში.
2. Gotsadze. (2014). GEORGIA IN INTERNATIONAL PEACEKEEPING MISSIONS (techreport).
3. ნეკა ბერძენიშვილი (2020) საქართველოს როლი სამშვიდობო მისიებში, Georgian Strategic Analysis Center
4. Niles, B. L., Klunk-Gillis, J., Ryngala, D. J., Silberbogen, A. K., Paysnick, A., & Wolf, E. J. (2012). Comparing mindfulness and psycho-education treatments for combat-related PTSD using a telehealth approach. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 4, 538–547. <http://dx.doi.org/10.1037/a0026161>
5. S. Giorgi, T. Oniani, G. Nino, K. Giorgi, L. Estate. (2017). Prevalence study of mental disorders in Georgian military personnel participating in peace-keeping missions. *European Psychiatry*, Volume 41, Supplement, April 2017, Pages S723-S724 <http://dx.doi.org/10.1016/j.eurpsy.2017.01.1312>
6. American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th Ed.)*. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
7. Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M., & Nelson, C. B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry*, 52, 1048–1060. <http://dx.doi.org/10.1001/archpsyc.1995.03950240066012>
8. Benetato, B. B. (2011). Posttraumatic growth among operation enduring freedom and operation Iraqi freedom amputees. *Journal of Nursing Scholarship*, 43, 412–420. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1547-5069.2011.01421.x>
9. Palmer E., Murphy, D., Spencer-Harper, L. (2017). Experience of post-traumatic growth in UK veterans with PTSD: a qualitative study. *Journal of Royal Army Medical Corps*. 2017 Jun; 163(3):171-176. <http://dx.doi.org/10.1136/jramc-2015-000607>
10. Zoellner T, Maercker A (2006). Posttraumatic growth in clinical psychology – a critical review and introduction of a two component model. *Clinical Psychology Review* 26, 626–653.
11. ფანჯიციძე, მ. (2010) პოსტტრავმული ზრდის, ოჯახის ფუნქციონირების და ემოციური ინტელექტის ურთიერთმიმართება. სადოქტორო დისერტაცია, უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თსუ, თბილისი.
12. ხეჩუაშვილი, ლ. (2015) პოსტტრავმული ზრდის კითხვარის ქართული ვერსიის ფსიქომეტრული მახასიათებლები. *GESJ: Education Science and Psychology*, 2015 | No.4 (36)
13. Tedeschi, R. G. (2011). Posttraumatic growth in combat veterans. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 18, 137–144. <http://dx.doi.org/10.1007/s10880-011-9255-2>
14. Tedeschi, R. G., & McNally, R. J. (2011). Can we facilitate posttraumatic growth in combat veterans? *American Psychologist*, 66, 19–24. <http://dx.doi.org/10.1037/a0021896>
15. Bush, N. E., Skopp, N. A., McCann, R., & Luxton, D. D. (2011). Posttraumatic growth as protection against suicidal ideation after deployment and combat exposure. *Military Medicine*, 176, 1215–1222. <http://dx.doi.org/10.7205/MILMED-D-11-00018>
16. Palmer, G., A., Graca, J., J., & Occhietti, K., E. (2016). Posttraumatic Growth and Its Relationship to Depressive Symptomatology in Veterans With PTSD. *Traumatology In the public domain*, 2016, Vol. 22, No. 4, 299–306 1085-9373/16. <http://dx.doi.org/10.1037/trm0000101>
17. Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9(3), 455-472. <https://doi.org/10.1002/jts.2490090305>
18. Weathers, F. W., Litz, B. T., Keane, T. M., Palmieri, P. A., Marx, B. P., & Schnurr, P. P. (2013). The PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5). National Center for PTSD. misc. <http://doi.org/10.1037/t02622-000>
19. Spitzer, R. L., Kroenke, K., & Williams, J. B. W. (1999). Validation and utility of a self-report version of PRIME-MD: the PHQ primary care study. *Primary Care Evaluation of Mental Disorders. Patient Health Questionnaire*. *JAMA: The Journal of the American Medical Association*, 282(18), 1737–1744. <http://doi.org/10.1001/jama.282.18.1737>
20. Khechuashvili, L. (2014a). Cross Cultural Adaptation of Posttraumatic Growth Inventory and Psychological Well-Being Scales for Georgia Population. *GESJ: Education Sciences and Psychology // 2014 | No.4(30)*, pp. 53-64
21. Martskvishvili, Kh. (2006). სტრესის დაძლევის სტრატეგიები, *Caucasology*, 10, 90-110
22. Hayes, A. F. (2013). *Methodology in the social sciences. Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford Press.
23. El-Gabalawy, R., Sledge, W. H., Southwick, S., (2014) Post-traumatic growth among veterans in the USA: Results from the National Health and Resilience in Veterans Study Article in *Psychological Medicine*. DOI: 10.1017/S0033291714001202
24. Shakespeare-Finch J, Lurie-Beck J (2014). A meta-analytic clarification of the relationship between posttraumatic growth and symptoms of posttraumatic stress disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 28, 223–229.

დაჰინებულობის როლი საწყისი საბრძოლო მომზადების კურსის დაძლევის კონტექსტში

ნიკა გაბლიშვილი
დოქტორანტი ფსიქოლოგიის მიმართულებით, ა(ა)იკ -
საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი

აბსტრაქტი

კვლევის მიზანი იყო დაჰინებულობის (Grit) როლის შესწავლა საწყისი საბრძოლო კურსის დაძლევის კონტექსტში. კვლევა ჩატარდა ეროვნული თავდაცვის აკადემიის 153 რეკრუტზე, რომლებიც გადიოდნენ საწყისი საბრძოლო მომზადების კურსს. აღმოჩნდა, რომ იმ რეკრუტებს, ვინც დარჩნენ კურსზე აქვთ ბევრად მაღალი ქულა დაჰინებულობის სკალაზე (4.471698) ვიდრე მათ, ვინც წავიდნენ კურსიდან (3.923332) და ეს სხვაობა მნიშვნელოვანია. დაჰინებულობა სტატისტიკურად მნიშვნელოვან, დადებით კორელაციაში აღმოჩნდა: მიღწევის მოტივაციასთან ($r=.348$), დისციპლინასთან ($r=.495$), ფსიქოლოგიურ სტაბილურობასთან ($r=.381$), პრეზენტაბელურობასთან ($r=.201$) - თითოეულ ამ შემთხვევაში $P<.000$ -ზე. რეგრესული ანალიზისას მიღებული მოდელის მიხედვით, სასწავლო კურსზე სწავლის გაგრძელება/შენწყვეტის მაჩვენებელსა და დაჰინებულობის მაჩვენებელს შორის არის საშუალო დონის დადებითი კავშირი $R=0,449$. ეს მოდელი შერჩევის პოპულაციისათვის ხსნის სასწავლო კურსის გაგრძელება/შენწყვეტის 20,2%-ს, $R^2=0.202$; $p<0.05$.

დაჰინებულობის მაღალი მაჩვენებლის მქონე იუნკერების მხრიდან, უფრო სავარაუდოა, რომ ისინი გააგრძელებენ სასწავლო კურსზე სწავლას, ვიდრე დაჰინებულობის დაბალი მაჩვენებლის მქონე კურსანტები.

საკვანძო სიტყვები:

დაჰინებულობა; სამხედრო ფსიქოლოგია; საწყისი საბრძოლო მომზადება.

THE ROLE OF PERSEVERANCE IN THE CONTEXT OF OVERCOMING THE BASIC COMBAT TRAINING COURSE

NIKA GABLISHVILI
NNLE - GEORGIAN INSTITUTE OF PUBLIC AFFAIRS
PHD STUDENT IN PSYCHOLOGY

ABSTRACT

The aim of the study was to examine the role of Grit in the context of finishing the Basic Combat Training (BCT) course. 153 recruits from the National Defense Academy who were undergoing BCT course participated in the study. It was found that, the recruits who stayed on the course have much higher score on the Grit scale (4.471698) than those who left the course (3.923332) and this difference is significant. Grit was found to be statistically significant and positively correlated with achievement motivation ($r = .348$), discipline ($r = .495$), psychological stability ($r = .381$), and presentability ($r = .201$) - in each case $P <.000$. According to the model obtained during the regression analysis, there is a positive average correlation between the continuation / termination rate and the persistence rate $R = 0.449$. This model explains 20.2% of course continuation / termination for the sample population, $R^2 = 0.202$; $p <0.05$.

Cadets with high rate of persistence, are more likely to continue their BCT course rather than cadets with a low rate of persistence.

KEYWORDS:

Grit; Military Psychology; Basic Combat Training (BCT).

შესავალი

სამხედრო ფსიქოლოგია, ფსიქოლოგიის დარგის სპეციფიური და ახალი მიმართულებაა. შესაბამისად მისი აღიარებული განმარტება ჯერ-ჯერობით არ არსებობს. ლიტერატურის მიმოხილვის შედეგად ჩანს, რომ სამხედრო ფსიქოლოგია შესაძლოა გავიგოთ, როგორც ფსიქოლოგიური პრინციპების კვლევისა და პრაქტიკის განხორციელება სამხედრო გარემოში.¹ სამხედრო ფსიქოლოგიას სხვა მიმართულებებისგან, ძირითადად, სპეციფიკური სამიზნე ჯგუფი განასახვავებს. სამხედრო და სამოქალაქო პირები არაერთ ფსიქოფიზიოლოგიურ განზომილებაში განსხვავდებიან ფსიქოფიზიოლოგიური კუთხით (Forbes, H. et al. 2013; Xue, C. et al. 2015; Katherine et al. 2012; Eaton, et. al 2006; Karstoft, et al. 2014; Waters, J. A., et al. 2015).

სამხედრო ფსიქოლოგიის გაგება უფრო გამარტივდება მისი შესწავლის საგნის განმარტებით. მაგალითად განარჩევნ: განვევას, შეფასებას, ტრენინგს, სოციალიზაციას, ინტეგრაციას, კონსულტირებას სამხედრო მოსამსახურეებისთვის.

სამხედრო ფსიქოლოგიაში ასევე მოიაზრება კვლევების ჩატარება: ადამიანის ქცევის წინასწარმეტყველებისთვის რთულ გარემოში, იარაღის შექმნაში, სამხედრო მეთაურობასა და მართვაში (Matthews, & Laurence, 2012; Gal & Mangelsdorff, 1991; Maheshwari, Nidhi & Kumar, Vineeth, 2016).

ზემოთჩამოთვლილი სემანტების უმნიშვნელოვანესი ნაწილია განვება და შერჩევა. სწორად განხორციელებული შერჩევა იძლევა ფუნდამენტს, რაზე დაყრდნობთაც, ბევრად ეფექტურად და ნაკლები დანახარჯებით ხდება პროფესიონალი სამხედრო მოსამსახურის ჩამოყალიბება. ამ ეტაპზე შერჩევისას, სულ უფრო მზარდი ყურადღება ეთმობა პიროვნების ფსიქოლოგიას. ითანამედროვე სამხედრო ფსიქოლოგიის კვლევებში გაზრდილია სხვადასხვა არაკოგნიტური პიროვნული ნიშნების კვლევის საკითხი. აღნიშნულ კვლევებს აქტიურად ატარებენ შერჩევის ეტაპზე, რათა გაადვილდეს კანდიდატების რელევანტურობის დადგენა.

სწორედ ერთ-ერთ ასეთ არაკოგნიტურ ნიშანს წარმოადგენს დაჟინებულობა (შეუპოვრობა). როგორც აღმოჩნდა მას შესაძლოა ჰქონდეს პრედიქტორის როლი ფუნქცია სანყისი საბრძოლო მომზადების გავლისთვის. (Duckworth, Peterson, Matthews, & Kelly, 2007). დაჟინებულობა განიმარტება როგორც მწველი სურვილისა (passion) და მდგრადობის გამოყენება გრძელვადიანი მიზნის მისაღწევად.

კვლევის მიზანს წარმოადგენდა, დაჟინებულობის, როგორც არაკოგნიტური ნიშნის, კავშირების დადგენა, შერჩევის სხვა ფსიქოლოგიურ კრიტერიუმებთან და დაჟინებულობის კორელაციის დადგენა სანყისი საბრძოლო კურსის დასრულებასთან მიმართებით.

კვლევა ჩატარდა 2019 წელს, დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიაში ჩაბარების მსურველთა სრულ შემადგენლობაზე. ეროვნული თავდაცვის აკადემია წარმოადგენს საქართველოში ერთადერთ სამხედრო სასწავლებელს. ჩაბარების მსურველები, შერჩევის ეტაპის შემდგომ ჩაირიცხნენ 10 კვირიან სანყისი საბრძოლო მომზადების კურსზე (BCT-კურსი). სწორედ კურსის დასაწყისში მოხდა კითხვარის აღმინისტრირება.

დაგვევილ კვლევაში, გამოყენებული იყო თვითანგარიშის ტიპის კითხვარები. კითხვარი ზომავდა ისეთ პიროვნულ, არაკოგნიტურ ნიშანს, როგორიცაა დაჟინებულობა (Grit). კვლევაში ასევე გამოყენებული იყო მომავალი ოფიცრების მიერ, მისაღები პროცედურების დროს დაფიქსირებული სხვადასხვა შედეგი (მაგ.: ფსიქოლოგიური გასაუბრების საშუალო ქულის მაჩვენებელი, კლინიკური გასაუბრების შედეგი და ტესტირების შედეგები, რომელსაც ატარებს თავდაცვის სამინისტრო).

მიზანდასახელობის საზომად გამოიყენება მიზანდასახელობის სკალა (grit scale) (Duckworth, Peterson, Matthews, & Kelly, 2007). საერთო ჯამში კითხვარი შედგება 12 დებულებისგან, საიდანაც თითოეული ფასდება 5 ქულიან სკალაზე. მაგალითისთვის არის შემდეგი დებულებები: „დამიძლევია წინააღმდეგობები გამონვევებთან გამკლავებისას“ ან „თვიდან თვემდე ინტერესის სფერო მეცვლება“. თითოეული დებულებას რესპოდენტი აფასებს იმის მიხედვით, თუ რამდენად ახასიათებს ეს მოცემულობა (1=საერთოდ არ მახასიათებს, 5=ძალიან მახასიათებს).

¹ Military psychology may be viewed as the conduct of research or practice of psychological principles within a military environment.

აღწერითი სტატისტიკა და ანალიზი

კვლევის მონაცემები შეგროვებულია ჯამში 153 რეკრუტზე. საიდანაც 56 აბარებდა საკანდიდატო კურსზე, ხოლო 97 ბაკალავრიატზე. საერთო ჯამში 10 იყო მდედრობითი სქესის წარმომადგენელი, ხოლო 143 მამრობითი.

საწყისი საბრძოლო მომზადების კურსი ვერ გაიარა ჯამში 44-მა ადამიანმა, საიდანაც ქალბატონი იყო 1 და დანარჩენი 43 მამაკაცი. მიმართულებების მხრივ კი, საკანდიდატო კურსიდან წავიდა 18 ადამიანი, ხოლო საბაკალავრო პროგრამიდან 26

ერთმანეთთან სანდო დადებით კორელაციაშია გასაუბრების შედეგად დაწერილი საშუალო ქულა, სამინისტროს მიერ ჩატარებული IQ ტესტის შედეგები ($r = .244, p < 0.05.$) და გაზომილი დისციპლინა ($r = .231, p < 0.05.$)

IQ - ასევე ავლენს სუსტ დადებით კორელაციას ფსიქოლოგიურ სტაბილურობასთან ($r = .176, p < 0.05.$)

საინტერესოა, რომ საკმაოდ ბევრ ცვლადთან აღმოჩნდა კორელაციაში დაჟინებულობა (Grit). იგი სტატისტიკურად მნიშვნელოვან, დადებით კორელაციაშია: მიღწევის მოტივაციასთან ($r = .348$), დისციპლინასთან ($r = .495$), ფსიქოლოგიურ სტაბილურობასთან ($r = .381$), პრეზენტაბელურობასთან ($r = .201$) - თითოეულ ამ შემთხვევაში $P < .000$ -ზე.

		GRIT	IQ	გასაუბრების შედეგი	მიღწევის მოტივაცია	დისციპლინა	ლიდერობა	ფსიქოლოგიურ სტაბილურობა	პრეზენტაბელურობა
GRIT	Pearson Correlation	1	.024	.200	.348**	.495**	-.005	.381**	.201*
	Sig. (2-tailed)		.791	.097	.000	.000	.959	.000	.024
	N	131	126	70	126	126	126	126	126
IQ	Pearson Correlation	.024	1	.244*	.113	.200*	.095	.176*	.115
	Sig. (2-tailed)	.791		.032	.175	.016	.256	.034	.165
	N	126	146	77	146	146	146	146	146
გასაუბრების შედეგები	Pearson Correlation	.200	.244*	1	.070	.231*	.094	.161	.097
	Sig. (2-tailed)	.097	.032		.547	.043	.417	.163	.401
	N	70	77	77	77	77	77	77	77
მიღწევის მოტივაცია	Pearson Correlation	.248*	.113	.070	1	.707**	.294**	.710**	.371**
	Sig. (2-tailed)	.000	.175	.547		.000	.000	.000	.000
	N	126	146	77	146	146	146	146	146
დისციპლინა	Pearson Correlation	.495**	.200*	.231*	.707**	1	.073	.687**	.462**
	Sig. (2-tailed)	.000	.016	.043	.000		.383	.000	.000
	N	126	146	77	146	145	146	146	146
ლიდერობა	Pearson Correlation	-.005	.095	.094	.294**	.073	1	.333**	.481**
	Sig. (2-tailed)	.959	.256	.417	.000	.383		.000	.000
	N	126	146	77	146	146	146	146	146
ფსიქოლოგიური სტაბილურობა	Pearson Correlation	.381**	.176*	.161	.710**	.687**	.333**	1	.264**
	Sig. (2-tailed)	.000	.034	.163	.000	.000	.000		.001
	N	126	146	77	146	146	146	146	146
პრეზენტაბელურობა	Pearson Correlation	.201*	.115	.097	.371**	.481**	.481**	.264**	1
	Sig. (2-tailed)	.024	.165	.401	.000	.000	.000	.001	
	N	126	146	77	146	146	146	146	146

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

გამოვლინდა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი კავშირი დაჟინებულობის მაჩვენებელსა და სასწავლო კურსზე სწავლის გაგრძელება/შენწყვეტის მაჩვენებელს შორის $p < 0.05$. ხოლო სხვა დამოუკიდებელი ცვლადების გავლენა სწავლის გაგრძელება/შენწყვეტის მაჩვენებელთან არ გამოვლენილა, $p > 0.05$.

იმ ადამიანებს შორის ვინც ბოლომდე გადიან კურსს, მათ ბევრად მაღალი ქულა აქვთ მიღებული დაჟინებულობაში (4.471698) ვიდრე მათ, ვინც წავიდნენ კურსიდან (3.923332) და ეს სხვაობა მნიშვნელოვანია

კურსზე დარჩენილები/გარიცხულები	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
GRIT კურსზე დარჩენილი	106	4.471698	.3644022	.0353939
კურსიდან გარიცხულები	25	3.923332	.6494839	.1298968

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means			
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
GRIT	Equal variances assumed	22.455	.000	5.710	129	.000	.5483659
	Equal variances not assumed			4.073	27.661	.000	.5483659

ასევე საინტერესოა, რომ დაჟინებულობა მათ უფრო მაღალი აქვთ, ვინც პასუხებში მონიშნა რომ აქვს სამხედრო გამოცდილება ვიდრე მათ ვისაც გამოცდილება არ აქვს:

	სამხედრო გამოცდილება	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
GRIT	კი	37	4.468469	.4093574	.0672979
	არა	91	4.322344	.5086004	.0533158
გასაუბრების შედეგები	კი	8	31.376389	3.6504460	1.2906276
	არა	61	31.765639	3.0608795	.3919055

თუმცა ეს განსხვავება სტატისტიკურად არ დასტურდება

დისკუსია

აღმოჩნდა, რომ ამერიკელ სამხედროებზე ჩატარებული კვლევების შედეგად მიღებული დასკვნები, ახლოს დგას ქართველ სამხედროებზე ჩატარებულ ანალოგიურ კვლევებთან. დაჟინებულობა როგორც ფსიქოლოგიური ფაქტორი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს იუნკერის მხრიდან სანყის საბრძოლო მომზადების დასრულებაზე. მათი კურსის გადალახვის პროცენტული მაჩვენებელი, ვინც თავს მიიჩნევს შეუპოვარ ადამიანად ისევე მაღალია როგორც ამერიკაში.

სამომავლოდ, რადგან დაჟინებულობის საკვლევი კითხვარი არის საკმაოდ კომპლექტური (12 შეკითხვა) და მაღალ კორელაციაშია შერჩევის ეტაპზე ჩართულ სხვა კომპონენტებთან, ეროვნულმა თვდაცვის აკადემიამ, შესაძლოა პრაქტიკაში გამოიყენოს მსგავსი კითხვარი. მას დაეხმარება რეკრუტების მიზნობრივ შერჩევაში.

სამომავლოდ საჭიროა დაჟინებულობის, როგორც პრედიქტორის ფუნქციის კვლევა იუნკერის მხრიდან სანყის საბრძოლო მომზადების დაძლევაში. კერძოდ, დაჟინებულობის მაღალი მაჩვენებლის მქონე

იუნკერების მხრიდან, უფრო სავარაუდოა, რომ ისინი გააგრძელებენ სასწავლო კურსზე სწავლას, ვიდრე დაუნიბულობის დაბალი მაჩვენებლის მქონე კურსანტები.

საინტერესო იქნება, დაუნიბულობის კვლევის შედეგად მიღებული შედეგების განხილვა აკადემიური მოსწრების კონტექსტში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Duckworth, A.L., Peterson, H.C., Matthews, M.D., & Kelly, D.R. (2007). Grit: perseverance and passion for long-term goals. *Journal of personality and social psychology*, 92 6, 1087-101.
2. Eaton, Karen M., Stephen C. Messer, Abigail L. Garvey Wilson, and Charles W. Hoge. "Strengthening the validity of population-based suicide rate comparisons: an illustration using US military and civilian data." *Suicide and Life-Threatening Behavior* 36, no. 2 (2006): 182-191.
3. Hoerster, Katherine D., Keren Lehavot, Tracy Simpson, Miles McFall, Gayle Reiber, and Karin M. Nelson. "Health and health behavior differences: US Military, veteran, and civilian men." *American journal of preventive medicine* 43, no. 5 (2012): 483-489.
4. Karstoft, Karen-Inge, Søren Bo Andersen, Mette Bertelsen, and Trine Madsen. "Diagnostic accuracy of the Posttraumatic Stress Disorder Checklist—Civilian Version in a representative military sample." *Psychological Assessment* 26, no. 1 (2014): 321.
5. Maheshwari, Nidhi, and Vineeth V. Kumar, eds. *Military Psychology: Concepts, Trends and Interventions*. SAGE Publications India, 2016.
6. Matthews, Michael D., and Janice H. Laurence. "Military psychology." In *The Oxford Handbook of Military Psychology*. 2012.
7. McCarroll, James E. "Handbook of military psychology. By Reuven Gal and A. David Mangelsdorf. New York, John Wiley & Sons, 1991.: 145-147.
8. Sohn, Linda, and Nancy D. Harada. "Effects of racial/ethnic discrimination on the health status of minority veterans." *Military medicine* 173, no. 4 (2008): 331-338.
9. Waters, J. Alan, Jonathan B. Lundy, James K. Aden, Christy R. Sine, Allison R. Buel, Jonathan L. Henderson, Ian J. Stewart et al. "A comparison of acute respiratory distress syndrome outcomes between military and civilian burn patients." *Military medicine* 180, no. suppl_3 (2015): 56-59.
10. Xue, Chen, Yang Ge, Bihan Tang, Yuan Liu, Peng Kang, Meng Wang, and Lulu Zhang. "A meta-analysis of risk factors for combat-related PTSD among military personnel and veterans." *PloS one* 10, no. 3 (2015): e0120270.

პროექციული მეთოდების გამოყენება შერჩევის პროცესში

ნათია ობაიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური ფსიქოლოგია

აბსტრაქტი

ნაშრომი ეხება იმ სირთულეებს, რომლებიც თან ახლავს შერჩევის პროცესს პიროვნების საკვლევი ინსტრუმენტების გამოყენებისას. ერთის მხრივ კითხვარების მეთოდი, რომელიც გვაძლევს საშუალებას მონაცემები დამუშავდეს სტანდარტიზირებული გზით და იყოს უფრო ობიექტური, მაგრამ ყოველთვის ვანყდებით კვლევაში მონაწილე პირის მიერ მონაცემების გაყალბების რისკს და მეორეს მხრივ, პროექციული მეთოდები, რომელიც თავისუფალია პიროვნების დაცვითი მექანიზმებისგან და იძლევა უფრო ღრმა, რეალურ სურათს, მაგრამ ძნელია მისი სტანდარტიზირება და შედეგები მთლიანად მკვლევარის გამოცდილებაზე დამოკიდებული, ასევე არის სუბიექტურობის რისკიც.

კვლევის მიზანია შევამოწმოთ რამდენად თანხვედრაშია კითხვარის მეთოდი და პროექციული მეთოდი ერთმანეთთან. ამისათვის გამოყენებულია კეტელის 16 ფაქტორიანი კითხვარი და ავტოპორტრეტი. შედეგებმა აჩვენა, რომ იქ სადაც კითხვარი არ არის გაყალბებული და დაბალია სიცრუე, მონაცემები თანხვედრაშია ავტოპორტრეტის შედეგებთან, ხოლო იმ შემთხვევებში, სადაც კითხვარის შედეგები გააყალბა კვლევაში მონაწილე პირმა და კონკრეტული ფაქტორების მაჩვენებლები სოციალურად მისაღები ნორმების ფარგლებში დატოვა, ავტოპორტრეტში მნიშვნელოვნად გამოკვეთილი და აქტუალურია სწორედ ეს ფაქტორები.

შედეგებით შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ მონაცემების სიზუსტისა და დაცვითი მექანიზმების მინიმუმამდე დაყვანისათვის, ასევე ობიექტურობისათვის, სასურველია ორივე ტიპის ინსტრუმენტით ერთდროულად მუშაობა.

საკვანძო სიტყვები:

შერჩევა, პროექციული მეთოდიკა, კითხვარის მეთოდი.

USE OF PROJECTION METHODS IN THE SELECTION PROCESS

NATIA OBGAI DZE

IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
SOCIAL, CULTURAL AND POLITICAL PSYCHOLOGY

ABSTRACT

The paper addresses the difficulties that exists in selection process using personality research tools. On one hand, the questionnaire method allows the data to be processed in a standardized way and be more objective. Though, there is always a risk of data falsification by the individual. On the other hand, projection methods are free from personal defence mechanisms, giving a deeper, more realistic picture. Nevertheless, there is no specific, standardized methods for data and results depending entirely on the researcher's experience and is a risk of subjectivity as well.

The aim of the research is to experiment upon how much the questionnaire method and the projection method coincides with each other. A 16-factor questionnaire and a self-portrait was utilized for this purpose.

The results showed that where the lie is low and the questionnaire is not falsified, it is consistent with the results of the self-portrait. Contrasting, in other cases, the results of the questionnaire were falsified, and left the indicators of specific factors within socially acceptable norms. Therefore, the self-portrait is significantly more pronounced and relevant.

From the results, we can speculate that in order to minimize data accuracy and protection mechanisms, as well as objectivity, it is desirable to work with both types of tools simultaneously.

KEYWORDS:

selection, projection method, questionnaire method.

შესავალი

ორგანიზაციის განვითარებისათვის გადამწყვეტია სწორად და მიზანმიმართულად მოხდეს კონკრეტულ სამუშაოსათვის ადამიანის შერჩევა, რა დროსაც მნიშვნელობა ენიჭება კოპეტენციას და გამოცდილებას, მის ღირებულებებს, ესადაგება თუ არა მისი შეხედულებები და დამოკიდებულებები ორგანიზაციის შეხედულებებს და მთავარი, პიროვნული თვისებები, რომელიც განსაზღვრავს ადამიანის ქცევას, გადამწყვეტილებებს და ხშირად როგორც საკუთარ, ასევე კომპანიის წარმატებასაც. ამიტომ მნიშვნელოვანი საკითხია ის თუ, რა მეთოდებით ხდება პიროვნების კვლევა. რამდენად თავისუფალია კონკრეტული ინსტრუმენტი სოციალური გავლენებისგან, როდესაც აპლიკანტი არჩევს სავარაუდო პასუხებიდან მისთვის ყველაზე მისაღებს და იცის რომ ეს პასუხები არის გადამწყვეტი აიყვანენ თუ არა მას შესაბამის პოზიციაზე, ყოველთვის დგება საკითხი პასუხების გაყალბების. მიუხედავად იმისა, რომ ვალიდურობის კრიტერიუმი უნდა ახდენდეს გაყალბების პრევენციას, მეცნიერების დავის საგანი მაინც გახდა იგი. კითხვარების მეთოდის ამ პრობლემას ერთი შეხედვით ბოლომდე გვიხსნის პროექციული მეთოდიკები, რადგან რესპოდენტს ეძლევა ბუნდოვანი მასალა, ბუნდოვანი ინსტრუქციით და სრულად თავისუფალია პასუხების შექმნისას, მაგრამ გამოწვევა პროექციული მეთოდიკების გამოყენებისას არის, მათი შემოდგომი ანალიზი, დამუშავება და გარკვეულ ციფრებში გარდაქმნა. ამ პროცესში სუბიექტურობის გამოსარიცხად სპეციფიური ცოდნის მქონე მკვლევარების ჩართვა ხდება საჭირო (ხეჩუაშვილი 2013), (Kumar 2019).

შესაბამისად, მნიშვნელოვანია რომ გადაიდგას გარკვეული ნაბიჯები იმისათვის, რომ მეტ-ნაკლებად ყველასათვის ხელმისაწვდომი გახდეს პროექციულ მეთოდიკებთან მუშაობა და შერჩევის პროცესში მათი გამოყენება.

ჩვენი კვლევის ფარგლებში შევეცდებით აქცენტი გავაკეთოთ კვლევის ხერხებზე, კერძოდ პროექციულ მეთოდებზე, თუ რამდენად ეფექტურია მათი გამოყენება შერჩევის პროცესში.

პიროვნების საკვლევი ინსტრუმენტები შერჩევის პროცესში

შერჩევის პროცესში გამოყენებული ტესტირებების ისტორია შეგვიძლია დავყოთ ორ დიდ კატეგორიად, სანყისი ეტაპი, როდესაც აქცენტი კეთდება მხოლოდ დარღვევებზე, ტესტები მიმართულია სხვადასხვა ფსიქოპათოლოგიების გამოვლენაზე. I მსოფლიო ომში სამხედროების შერჩევისათვის შექმნილი ტესტები (The Woodworth's Personal Data Sheet (WPDS)) იწვევს უკვე ფართო, რეკრუტინგის სფეროში Colgate mental hygiene test, Bernreuter Personality Inventory (BPI) ; the Humm-Wadsworth Temperament Scale (HWTS), MMPI). გამომდინარე ამ ტესტების თავისებურებებისა, ხშირად ისინი გამოიყენებოდა ისეთ სფეროში პერსონალის შესარჩევად, სადაც მნიშვნელოვანი იყო ემოციური მდგრადობა - სახანძრო, პოლიციელი, მფრინავი და ა.შ. (Gibby, Zickar 2008). მიუხედავად ფართო გამოყენებისა, ადრეული ტესტები ვერ უზრუნველყოფდა შერჩევის პროცესში კანდიდატების გადარჩევას სამუშაოს სპეციფიკის მიხედვით, თუ რამდენად შეეფერებოდნენ ამა თუ იმ პოზიციას, გარდა ამისა ვერ ხერხდებოდა გრძელვადიანი პროგნოზების სწორად გაკეთება. მაგალითად: ერთ-ერთ კვლევაში მონაწილე 405 თანამშრომელი, რომელიც მიიღეს კონკრეტულ კომპანიაში Woodworth Personal Data Sheet (WPDS) ტესტის მონაცემების მიხედვით, 10 წლის შემდეგ აღმოჩნდა რომ 405 თანამშრომელიდან, მხოლოდ 191 ადამიანი იყო დასაქმებული. იმათგან ვინც ჯერ კიდევ კომპანიაში მუშაობდა მხოლოდ 9,4% ჰქონდა სამსახურში აყვანის დროს ტესტირების კარგი შედეგები, ხოლო სამსახურიდან გათავისუფლებული 75 ადამიანიდან 12% ჰქონდა 10 წლის წინ კარგი რეიტინგი. (Ku-

mar 2019). ასევე, MMPI შემთხვევაში კვლევამ ვერ განასხვაა პრობლემური ქცევის მქონე პოლიციელები და საკონტროლო ჯგუფი ერთმანეთისაგან (Daniels, King 2002), (Scholte, Tiemens, etc. 2012).

და შემდგომი ეტაპი, როდესაც კვლევის ინტერესის სფერო ხდება ადამიანის ნიშან-თვისებები, რომელიც საშუალებას იძლევა ქცევის პროგნოზირებას.

რაიმონდ ვეტელის თეორია და მეთოდოლოგია ეყრდნობა ფაქტორულ ანალიზს. მან ოლპორტისა და ოდბენტის მიერ ლექსიკონიდან პიროვნების თვისებების აღმნიშვნელი 18 ათასი სიტყვიდან მოახდინა გადარჩევა, ანუ ფაქტორული ანალიზის საშუალებით მან გამოყო ფუნდამენტური პიროვნული ნიშნები, რომლებიც განსაზღვრავს ადამიანის ქცევას ამა თუ იმ სიტუაციაში და შესაძლებლობას იძლევა ვინინასწარმეტყველოთ ინდივიდის რეაქციები სხვადასხვა გარემოში (Kumar 2019). ნიშნებში იგულისხმება ის, რომ ქცევა დროში მდგრადია და აქვს გარკვეული კანონზომიერება (ხეჩუაშვილი 2013).

ისევე, როგორც ვეტელის 16 ფაქტორიანი, ასევე დიდი ხუთეული, რომელიც ფაქტორულ ანალიზსა და პიროვნების ნიშან - თვისებების თეორიას ეყრდნობა (Gibby, Robert, Zickar, Michael 2008), (Salgado 1997). აქტიურად გამოიყენება რეკრუტინგის სფეროში, რადგან წარმატებული აღმოჩნდა სხვადასხვა პროფესიების ადამიანების შერჩევისას, ასევე ხელმძღვანელების, ლიდერების ქცევის პროგნოზირების პროცესში, ვინაიდან ზომავს ისეთ პიროვნულ ნიშნებს, როგორებიცაა სოციალურობა, ლიდერული უნარები და ა.შ. გაყიდვების სფეროში და ასევე, ძალოვან სტრუქტურაშიც პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე აღნიშნული კითხვარი (Boyle, Matthews, Saklofske 2008).

მიუხედავად იმისა, რომ შერჩევის პროცესი დროთა განმავლობაში ფსიქოპათოლოგიების ძიებიდან გადავიდა პიროვნების ნიშან - თვისებების კვლევაზე, ქცევის პროგნოზირებაზე ჯანმრთელ ადამიანებში და ასევე, მონაცემების დამუშავება სტანდარტიზირებული, ყველასათვის ხელმისაწვდომი გზით ხორციელდება და მაქსიმალურად ობიექტურია, რესპოდენტის კვლევის შედეგებზე, მაინც შეიძლება რამდენიმე ფაქტორმა მოახდინოს გავლენა და მთავარი არის რესპოდენტის მიერ შედეგების გაყალბება. შეიძლება მან დაბალი თვითცნობიერების გამო ადექვატურად და ზუსტად ვერ გასცეს პასუხი დებულებებს, ასევე კანდიდატმა შეიძლება განზრახ შემთხვევითობის პრინციპით გააყალბოს პასუხები, სტაბილურად დადებით ან უარყოფითი პასუხები გასცეს და ამით გამოხატოს კვლევაში მონაწილეობაზე უარი, შერჩევის პროცესში ყველაზე „ლოგიკური“ გაყალბება იქნება მოტივაციური, როდესაც კანდიდატი სოციალურად მისაღებ ან უშუალოდ სამუშაო პოზიციისათვის მისაღებ პასუხებს არჩევს და რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაშიც პასუხები არის არაზუსტი (Furnham 1990). კითხვარებში საკონტროლო სკალებისა და შემნიღბავი კითხვების არსებობის მიუხედავად, ის ფაქტი, რომ რესპოდენტებს შეუძლიათ განზრახ წარმატებით გააყალბონ შედეგები კვლევებზე დაადასტურა, სადაც კანდიდატს აძლევენ კონკრეტულ ინსტრუქციას, მიიღოს მაღალი ქულები ამათუ იმ სკალაზე (Viswesvaran, Chockalingam, Deni 1999). ამიტომ ღია რჩევა აღნიშნული საკითხი, რადგან არსებობს კვლევები, რომლის მიხედვითაც გაყალბებამ გავლენა იქონია მონაწილეთა რეიტინგზე (Hartman, Nathan, Grubb III, Walter 2011).

შერჩევის პროცესში პიროვნების საკვლევი ტესტების ამ მთავარი პრობლემის კომპენსირებას შეიძლება წარმატებით ახდენდეს პროექციული მეთოდოლოგიები, რომელსაც არ აქვს წინასწარ მოცემული პასუხების ვარიანტები, სტიმული არის ბუნდოვანი, რაც საშუალებას იძლევა კვლევაში მონაწილე პირი თავისუფალი იყოს სოციალური გავლენებისგან.

პროექცია, როგორც ცნება გვხვდება ფროიდის ნაშრომებში, ეს არის დაცვის მექანიზმი, როდესაც ადამიანი საკუთარ თვისებებს, თუ იმპულსებს სხვა ადამიანს მიანერს. პროექციულ მეთოდოლოგიებს ფსიქოანალიტიკოსები იყენებდნენ თავდაპირველად, კლინიკურ პრაქტიკაში ფსიქოპათოლოგიების გამოსავლენად, სხვადასხვა აშლილობების დიაგნოსტიკისათვის (ხეჩუაშვილი 2013). პროექციული მეთოდოლოგიების კლასიფიკაცია შეგვიძლია მათ სპეციფიკურობიდან გამომდინარე გავავყოთ, საერთო ყველას აქვს ის, რომ რესპოდენტს ეძლევა არასტრუქტურირებული, ბუნდოვანი მასალა და ამ სტიმულზე პასუხის გაცემის პროცესში საკუთარ პიროვნულ ასპექტებს აპროეცირებს, გადააქვს საკუთარი კონფლიქტები, ღირებულებები, თუ ნიშან-თვისებები (ხეჩუაშვილი 2013). რა თქმა უნდა, პროექციული მეთოდოლოგიების დამუშავებისას არის რამდენიმე საკითხი, რაც კითხვის ნიშანს აჩენს: სტანდარტიზირების, მიღებული მასალის ინტერპრეტირების კონკრეტული პროცედურის არ არსებობა. შესაბამისად, ეს პროცესი სრულად დამოკიდებულია მკვლევარის გამოცდილებასა და პროფესიონალიზმზე (ხეჩუაშვილი 2013). სირთულეს წარმოადგენს ასევე ის, რომ ნახატის ინდივიდუალური თავისებურებები შეიძლება მოიცავდეს ძალიან ფართო სპექტრს, იყოს უნიკალური თავის მხრივ ყველა მომდევნო შედეგი (Vass, Zoltan 2012).

ნახატის ინტერპრეტირება ბევრი სხვადასხვა თეორიის მიხედვით არის შესაძლებელი. იქნება ეს, გემტალტი, ფსიქოანალიზი, ფუნქციონალიზმი თუ სხვა. მეცნიერთა უმრავლესობა მაინც ჰოლისტურ მიდგომას

ამჯობინებს. ასევე, უამრავი განსხვავებული გზა არსებობს მონაცემების ინტეგრირებისა და დამუშავებისათვის. ეს დამოკიდებულია თუ რას ეყრდნობა მკვლევარი, იქნება ეს ნახატის დეტალებს, რომლებიც ასოციაციურად ქმნიან ერთ მთლიან ჰიპოთეზას თუ მთლიანი სურათის აღქმა (Chavez, Gladys 2017), (Vass, Zoltan 2012).

უშუალოდ შერჩევის პროცესში პროექციული მეთოდების გამოყენების შესახებ მწირი კვლევები არსებობს. პროექციული მეთოდი წარმატებით მუშაობს თუ კი იგი გამოცდილი მკვლევარის ხელშია. ამ დროს სუბიექტური ფაქტორისა და სხვა რისკებისგან მაქსიმალურად თავისუფალია კვლევის შედეგები და ასევე, ასრულად აღმოფხვრილია ის ფაქტორი, რაც კითხვარების შემთხვევაში არსებობს, ტესტის გაყალბება კვლევაში მონაწილე პირის მიერ (Janetius, Varma, Shilpa 2019).

კვლევის შედეგების მიმოხილვა

ჩვენი კვლევის მიზანია შევამოწმოთ რამდენად ხდება ამ ორი მეთოდის ხავეზების კომპენსაცია, როდესაც ტარდება ერთდროულად. იგულისხმება, ერთის მხრივ, კითხვარში არსებული გაყალბების საშიშროება და პროექციული მეთოდის ინტერპრეტირებისას სუბიექტური, მცდარი დასკვნების გავითების რისკი.

კვლევის ჰიპოთეზები: კითხვარის საშუალებით მიღებული ნიშნელოვანი ტენდენციები (პიროვნული ნიშნები) და პროექციული მეთოდით გამოკვეთილი ნიშნები თანხვედრაშია ერთმანეთთან.

კითხვარში სიცრუის მაღალი მაჩვენებლის შემთხვევაში გაყალბებული ფაქტორები წამყვან ნიშნებად გვევლინება პროექციულ მეთოდში.

პროექციულ მეთოდად გამოყენებულია ავტოპორტრეტი, ხოლო კითხვარის შემთხვევაში გამოყენებულია კეტელის 16 ფაქტორიანი ტესტი, შემოკლებული ვერსია (105 კითხვა). კვლევაში მონაწილეობა მიიღო სხვადასხვა ასაკის 50 ადამიანი.

ავტოპორტრეტის დამუშავების მეთოდოლოგია: ვინაიდან კვლევა არ ჩატარებულა რამდენიმე ექსპერტის მიერ, მეტი ობიექტურობისათვის, ნახატები ინტერპრეტირებულია პროექციული ნახატების მრავალდონიანი ანალიზის მიხედვით (Hensel Owen Ward (Jr) 1990). თავდაპირველად ნახატებში მოხდა სხვადასხვა ტენდენციების კოდირება და აღწერითი სტატისტიკის საშუალებით მოხდა 16 ფაქტორიანი კითხვარის შედეგებისა და ავტოპორტრეტის შედეგებს შორის იდენტური ტენდენციების დათვლა: მაგალითად, კეტელის A ფაქტორი (კონტაქტურობა - ჩაკეტილობა) ავტოპორტრეტში შეესაბამებოდა გაშლილ ხელებს, გამოკვეთილ თითებს; ფაქტორი O (მაღალი ქულების შემთხვევაში - შფოთვა) - ავტოპორტრეტზე წყვეტილ შტრიხებს. დომინანტურობა (E) შეესაბამებოდა დიდი ზომის ნახატს, მკვეთრ ერთიან ხაზებს. ავტოპორტრეტში გამოკვეთილი თვალები და წარბები შეესაბამებოდა კითხვარის ეჭვიანობის, სიფრთხილის და შფოთვის მაჩვენებელს; დახუჭული, ან პატარა თალები კი პირიქით, ჩაკეტილობა, ინტროვერტული ტენდენციებს მიანიშნებდა. გამოკვეთილი წამწამები, სხვადასხვა აქსესუარი უფრო მეტად მგრძობელობას, არტისტულობას შეესაბამებოდა კითხვარში.

16 ფაქტორიანი კითხვარით მიღებული შედეგების 56% ჰქონდა სიცრუის მაღალი მაჩვენებელი: MD – 8.7 (საშუალო). მაღალი სიცრუის შედეგების მქონე პროფილების 70% - ში, ის ფაქტორები (ნიშან-თვისებები), რომლებიც ნორმის ზღვარში ჯდებოდა, ავტოპორტრეტის შემთხვევაში პირიქით, წამყვან პოზიციას იკავებდა ტენდენციებში.

16 ფაქტორიანი კითხვარით მიღებული შედეგები, რომლებიც თავისუფალი იყო სოციალური გავლენებისგან და დაბალი იყო სიცრუე, ავტოპორტრეტთან შედარებისას პროფილების 85% - ში იდენტური ნიშან-თვისებები გამოვლინდა.

დასკვნა და რეკომენდაციები

ამრიგად, კონკრეტული კვლევის შედეგად შეგიძლია ვთქვათ, რომ აღნიშნულ შერჩევაში ნიშან-თვისებების დიდი ნაწილი ორივე მეთოდში იდენტურია და რომ ხშირად ერთ მიზანზე გაცყავართ. ხოლო, რაც შეეხება მაღალი სიცრუის მქონე კითხვარებისა და ავტოპორტრეტის შედარებისას, შეგიძლია ვივარაუდოთ, რომ ავტოპორტრეტი ახდენს კომპენსირებას იმ მონაცემების, რომლებიც კვლევაში მონაწილე პირმა ნებით თუ უნებლიედ დაამახინჯა. რაც ნიშნავს იმას, რომ ავტოპორტრეტი მეტ-ნაკლებად თავისუფალია სოციალური გავლენებისაგან, პიროვნების დაცვებისგან და უფრო მეტად ნათელ სურათს იძლევა.

აქედან გამომდინარე, ორივე მეთოდის კომპლექსურად გამოყენება იძლევა უფრო სრულყოფილი შედეგების მიღების საშუალებას და რაც მთავარია, გაყალბებული შედეგების გადამოწმების საშუალებას.

იმისათვის, რომ აღნიშნული შედეგების გადატანა შეგვეძლოს უფრო ფართო მასებზე და შევამოწმოთ შედეგების სტატისტიკური მნიშვნელოვნობა, სასურველია კვლევა განხორციელდეს უფრო დიდ შერჩევაზე და ობიექტურობის გასამყარებლად კვლევაში მონაწილეობდეს რამდენიმე ექსპერტი, რომლებიც პროექციულ მეთოდებს ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად, ერთდროულად დაამუშავებენ.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ხეჩუაშვილი ლილი. „პიროვნება. შესავალი პიროვნების ფსიქოლოგიაში“, თბილისი, 2013 წელი.
- Barrick, M. R., & Mount, M. K. Effects of impression management and self-deception on the predictive validity of personality constructs. *Journal of Applied Psychology*, (1996). 81(3), 261–272. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.81.3.261>
- G. J. Boyle, G. Matthews, & D. H. Saklofske (Eds.). *The SAGE handbook of personality theory and assessment*, Vol. 2. Personality measurement and testing (p. 135–159). Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781849200479.n7>
- Castille, Christopher & Castille, Ann-Marie & Smith, Rachel. *Assessing Ideal Personalities at Work: Is it all Just a Little Bit of History Repeating?* (2019). 10.31219/osf.io/qan42.
- Chavez de, Gladys Ann. *Inter-rater Consistency of the Draw-a-Person Test’s Scoring and Interpretation Processes: Evaluation of Experts’ Manual Interpretation*, (2017), 10.13140/RG.2.2.31854.00320.
- Furnham, A. Faking personality questionnaires: Fabricating different profiles for different purposes. *Current Psychology* 9, 46–55 (1990). <https://doi.org/10.1007/BF02686767>).
- Gibby, R. E., & Zickar, M. J. A history of the early days of personality testing in American industry: An obsession with adjustment. *History of Psychology*, (2008), 11(3), 164–184.
- Goldberg LR. An alternative “description of personality”: the big-five factor structure. *J Pers Soc Psychol*. (1990) Dec;59(6):1216-29. doi: 10.1037//0022-3514.59.6.1216. PMID: 2283588.
- Hartman, Nathan & Grubb III, Walter. *Deliberate faking on personality and emotional intelligence measures*. *Psychological reports*, (2011), 108. 120-38. 10.2466/03.09.28.PR0.108.1.120-138
- Hensel Owen Ward (Jr). *Multilevel Analysis of Projective Drawings: A Wholistic Validation Study*, Cincinnati, Union Institute, 1990.
- Janetius S.T, P Varma & Shilpa S. Projective tests in human resource management and hiring process: a challenge and a boon. *International Journal of Indian Psychology*, (2019)7(4), 258-265. DIP:18.01.027/20190704, DOI:10.25215/0704.027).
- Kumar, Riya. *The Use of Personality Testing in Personnel Selection*, (2019), CMC Senior Theses. 2038. https://scholarship.claremont.edu/cmc_theses/2038
- Murray R. Barrick, Michael K. Mount and Timothy A. Judge. *Personality and Performance at the Beginning of the New Millennium: What Do We Know and Where Do We Go Next?* (2001) <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1468-2389.00160>
- Salgado JF. The Five Factor Model of personality and job performance in the European Community. (1997), *J Appl Psychol*, 82(1):30-43. doi: 10.1037/0021-9010.82.1.30. PMID: 9119797.
- Scholte, W., Tiemens, B., Verheul, R., Meerman, A., Egger, J., & Hutschemaekers, G. The RC scales predict psychotherapy outcomes: The predictive validity of the MMPI-2’s restructured clinical scales for psychotherapeutic outcomes. *Personality and Mental Health*. (2012), 6(4), 292–302. <https://doi.org/10.1002/pmh.1190>
- Suzanne Daniels; Emily. *Predictive Validity of MMPI-2 Content Scales for Small-Town Police Officer Performance* *King Journal of Police and Criminal Psychology* Volume: 17 Issue: 2 Dated: Fall 2002 Pages: 54-62 <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/predictive-validity-mmpi-2-content-scales-small-town-police-officer>
- Vass, Zoltan. *A general method of configuration analysis in projective tests*. (2012), https://www.researchgate.net/publication/252325985_A_general_method_of_configuration_analysis_in_projective_tests
- Varma, Pooja & S, Shilpa & Janetius, Professor. *Projective tests in human resource management and hiring process: a challenge and a boon*. *The International Journal of Indian Psychology*. (2019) 7. 258-265. 10.25215/0704.027.
- Viswesvaran, Chockalingam (Vish) & Ones, Deniz. *Meta-Analyses of Fakability Estimates: Implications for Personality Measurement*. *Educational and Psychological Measurement - EDUC PSYCHOL MEAS*. (1999), 59. 197-210. 10.1177/00131649921969802).

სამხედრო ფსიქოლოგია და მისი მნიშვნელობა

ეკატერინე სულუხია

სოციალური მეცნიერებების აკადემიური დოქტორი,
თბილისის ჰუმანიტარული სასწავლო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

აბსტრაქტი

შეიარაღებული ძალები წარმოადგენს ერთ-ერთ უმთავრეს მექანიზმს ნებისმიერი სახელმწიფოს უსაფრთხოების სფეროში. მის ეფექტურობაზე და სიძლიერეზე ბევრად არის დამოკიდებული სახელმწიფოს უსაფრთხოება. აქედან გამომდინარე, ყველა ქვეყანა შეიარაღებულ ძალებს ერთ-ერთ უმთავრეს პრიორიტეტს ანიჭებს. ამ სტატიის მიზანია ამ დარგის მნიშვნელობის გაცნობა, თუ რამდენად აუცილებელია ამ სფეროს განვითარება ჩვენი ქვეყნისთვის, რათა ჰყავდეს ვარგად განრთვნილი, ფსიქოლოგიურად სწორად ჩამოყალიბებული შეიარაღებული ძალები, რომელიც არამარტო ჩვენი, არამედ ყველა ქვეყნის ძირითადი ხერხემალია. მოკლედ გავეცნოთ თუ რამხელა ყურადღება ეთმობა სხვა ქვეყნებში სამხედრო ფსიქოლოგიის განვითარებას. ჩვენი ჯარი ჩამოყალიბების პროცესში იმყოფება, ამიტომ მისთვის მნიშვნელოვანია იმ ცოდნის გაზიარება, რომელიც მრავალწლიანი გამოცდილებისა და ტრადიციების მქონე სხვადასხვა ქვეყნის შეიარაღებულ ძალებს გააჩნიათ, და არა მხოლოდ საბრძოლო მომზადებისა და ტექნიკური აღჭურვილობის თვალსაზრისით. ქვეყნის დავდაცვის უნარიანობისთვის საჭირო ამოცანათა წარმატებით გადაწყვეტა მნიშვნელოვნად არის განპირობებული შესაბამის ქვედანაყოფთა არა მხოლოდ სამხედრო-საბრძოლო თვისებებით, რომლებიც პროფესიულ წრთვნას უკავშირდება, არამედ სოციალური, ფსიქოლოგიური და პიროვნული მახასიათებლებითაც.

საკვანძო სიტყვები:

სამხედრო ფსიქოლოგია, შეიარაღებული ძალები, ჯარისკაცი, სამხედრო-ფსიქოლოგიური პრობლემები, მორალურ-ფსიქოლოგიური მომზადება.

MILITARY PSYCHOLOGY AND ITS MEANING

EKATERINE SULUKHIA

ACADEMIC DOCTOR IN SOCIAL SCIENCES.

TBILISI HUMANITARIAN TEACHING UNIVERSITY

ASSOCIATED PROFESSOR

ABSTRACT

The Armed Forces is one of the key mechanisms in the security of any state. The security of the state depends a lot on its effectiveness and strength. Therefore, every country prioritizes the armed forces as one of its top priorities. The purpose of this article is to understand the importance of this field, how necessary it is for the development of this field for our country to have a well-trained, psychologically well-formed armed forces, which is the main backbone of not only us, but all countries. Let us briefly look at how much attention is paid to the development of military psychology in other countries. Our troops are in the process of formation, so it is important for them to share the knowledge of the armed forces of different countries with many years of experience and traditions. The successful solution of the tasks required for the defense capabilities of the country is significantly conditioned not only by the military-combat qualities of the relevant units, which are related to professional training, but also by the social, psychological and personal characteristics.

KEYWORDS:

Military Psychology, Armed Forces, Soldier, Military-Psychological Problems, Moral-Psychological Training.

შეიარაღებული ძალები წარმოადგენს ერთ-ერთ უმთავრეს მექანიზმს ნებისმიერი სახელმწიფოს უსაფრთხოების სფეროში. მის ეფექტურობაზე და სიძლიერეზე ბევრად არის დამოკიდებული სახელმწიფოს უსაფრთხოება. აქედან გამომდინარე, ყველა ქვეყანა შეიარაღებულ ძალებს ერთ-ერთ უმთავრეს პრიორიტეტს ანიჭებს.[1]

აშშ-მ სხვა მრავალ ქვეყანასთან ერთად მნიშვნელოვან წარმატებებს მიაღწია სამხედრო ფსიქოლოგიის განვითარებაში. ქართულ არმიაში ამ მიმართულებას მხოლოდ ახლა ეყრება საფუძველი და სამუხაროდ ჩვენში ძალიან ბევრს არა აქვს გაცნობიერებული მოცემული სფეროს მნიშვნელობა ჩვენი შეიარაღებული ძალების მშენებლობასა და განვითარებაში.

ჩვენი მიზანია მოკლედ განვიხილოთ სამხედრო ფსიქოლოგიის არსი და მისი დანიშნულება. განვიხილოთ ეს სფერო სხვა ქვეყნებში.

სამხედრო ფსიქოლოგია - ეს არის ფსიქოლოგიის გამოყენებითი დარგი, რომელიც შეისწავლის ადამიანის ფსიქიკის თავისებურებებს საომარი მდგომარეობის დროს, სამხედრო კოლექტივის პირობებსა და სამხედრო მომზადების დროს. სამხედრო ფსიქოლოგიის მთავარი ამოცანაა - საბრძოლო მეთოდების შემუშავება, მებრძოლების ფსიქიკის მდგრადობის გამყარება განსხვავებულ ექსტრემალურ სიტუაციებში, ჯარისკაცების მორალური მომზადება. ასევე შეისწავლება სხვადასხვა მეთოდები მებრძოლების მოსამზადებლად.[2].

რეფორმირებული არმიის ჩამოყალიბებისთვის, სამხედრო ფსიქოლოგები, რომლებიც მუშაობენ სამხედრო ბაზებზე, ცდილობენ იმუშაონ სამხედროებთან, აუცილებელია ჯარისკაცების ადაპტირების უზრუნველყოფა სამხედრო პირობებთან შესაგუებლად. სამხედრო სამსახურის დროს წარმატებულობა დამოკიდებულია ჯარისკაცის პიროვნების ადაპტაციაზე სამსახურში[3].

სამხედრო ფსიქოლოგიის მიმართულება შესაძლებელია არის ფსიქოლოგიის ყველაზე შეუსწავლელი მიმართულება, ის განსხვავებულია სხვადასხვა ქვეყნებში. ეს დამოკიდებულია იმაზე, რომ სხვადასხვა ქვეყნებს განსხვავებული შეიარაღებული ძალები ჰყავთ. ამიტომ, სამხედრო ფსიქოლოგიაში შეიძლება გამოიყოს შემდეგი მიმართულებები: ავიაციური ფსიქოლოგია, სამხედრო-საზღვაო ძალების ფსიქოლოგია, მინაგან საქმეთა განყოფილების ფსიქოლოგია.

სამხედრო ფსიქოლოგია ვითარდება სამხედრო მეცნიერებების ჩარჩოში, ამასთან ეყრდნობა ფსიქოლოგიის სხვადასხვა მიმართულებებს, ძირითადად პრაქტიკულ და ექსპერიმენტულ ფსიქოლოგიას, შრომის ფსიქოლოგიას, ფსიქოფიზიოლოგიას და ფსიქოდიანოზსტიკას.

ისტორიულ რაკურსში სამხედრო ფსიქოლოგია ვითარდებოდა ოთხი ძირითადი მიმართულებით. ესენია:

1. პიროვნების ფსიქოლოგია (მებრძოლი, მეთაური, ოფიცერი).
2. ურთიერთობის ფსიქოლოგია (ქვედანაყოფის ურთიერთობები).
3. პრაქსიოლოგია (ქმედების ფსიქოლოგია მშვიდობიანობისა და ომის დროს).
4. ჯარისკაცისა და ბრძოლის ფსიქოლოგია.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ სამხედრო ფსიქოლოგიის მიღწევები ძალიან გაიზარდა. განსაკუთრებით აშშ-სა და გერმანიაში, სადაც ეს სფერო საკმაოდ გასაიდუმლოებულია. კვლევები ამ სფეროში ტარდება სხვადასხვა სამხედრო ორგანიზაციების მეთვალყურეობის ქვეშ, სხვადასხვა სამხედრო და პოლიტიკურ-ფსიქოლოგიური ინსტიტუტების მიერ და სპეციალიზებული კორპორაციების მიერ, რომლებიც შექმნილია ამ კვლევებისთვის. აღსანიშნავია ამ საკითხთან დაკავშირებით NATO-ს სააგენტოს მუშაობა.

ამ დროისათვის სამხედრო ფსიქოლოგიის შიგნით გამოიკვეთა ისეთი თანამედროვე კვლევითი მიმართულებები, როგორცაა: საბრძოლო მდგომარეობის ფსიქოლოგია, სამხედრო კომფლიქტოლოგია, ჯარისკაცთა ფსიქოლოგიური მომზადება, სამხედრო ფსიქოთერაპია, სამხედრო უსაფრთხოების ფსიქოლოგია და სხვა.

საბრძოლო ქმედებების დაწყება, თანამედროვე პირობებში მოითხოვს ჯარისკაცის მაღალ მორალურ-ფსიქოლოგიურ და ფსიქოფიზიოლოგიურ მდგომარეობას. გადაჭარბებული ყურადღება სამხედრო პერსონალის პროფესიული ქმედებისადმი ფსიქოფიზიოლოგიური მაჩვენებლების მიხედვით, პირველ რიგში აიხსნება თანამედროვე არმიის მოთხოვნილებებით, საჯარისო ნაწილების ფორმირებისა და სამხედროების ჯანმრთელობის შენარჩუნების მიზნით. უკანასკნელი მონაცემები მონშობენ, რომ დანაყოფების და საჯარისო ნაწილების ბრძოლისუნარიანობა 65% განპირობებულია ფუნქციონალური მდგომარეობით და ჯარისკაცის ორგანიზმის ფსიქოფიზიოლოგიური რეზერვით და მხოლოდ 35% დამოკიდებულია სამხედროს ტექნიკურ მომზადებაზე.[4].

დასავლეთის ქვეყნებში სამხედრო ფსიქოლოგია, როგორც საკუთრივ მეცნიერება ჩამოყალიბდა მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში. და შემდგომში მიაღწია დიდ განვითარებას სხვადასხვა მიმართულებებში. სამხედრო-ფსიქოლოგიური კვლევები დაიწყო ჯარის ბრძოლისუნარიანობის ამალღებისათვის.

ფსიქოლოგიური მეცნიერებების უდიდესი პოტენციალი კონცენტრირებულია აშშ-ში, სადაც დაახლოებით 400 ათასი სპეციალისტი მუშაობს, რომლებსაც გააჩნიათ ფსიქოლოგიური განათლება. ამჟამად აშშ-ს აქვს ორგანიზაციების ფართოდ განშტოებული სისტემა და ინსტიტუტები, რომლებიც ჩართულია სამხედრო პოლიტიკურ კვლევებში. ამათგან დაახლოებით 80 ფაქტობრივად შედის შეიარაღებული ძალების შემადგენლობაში. ამასთანავე, დაახლოებით 100 სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი, ათეულობით უნივერსიტეტები, კერძო კვლევითი ინსტიტუტები, სპეციალიზებული საავადმყოფოები და ლაბორატორიები მუშაობენ პენტაგონის კონტრაქტით. აშშ-ს სამხედრო შეიარაღებული ძალების შემადგენლობაში შედის 8000 დიპლომირებული ფსიქოლოგი (5000 სამხედრო, 3000 სამოქალაქო). ყოველდღიურად სამსახურს იწყებს 800 ახალი სპეციალისტი. აშშ-ის სამხედრო ფსიქოლოგიის ძირითადი მიმართულებებია თეორიული და ექსპერიმენტული კვლევები. რაც მდგომარეობს:

- სამხედრო პერსონალის მომზადება საბრძოლო ქმედებებისათვის. ქვედანაყოფის ფორმირება და ჩამოყალიბება.
- შემადგენლობის ქცევის მართვა მშვიდობიანობისა და ომიანობის დროს. ტექნიკითა და იარაღით აღჭურვა.
- სოციალურ-ფსიქოლოგიური ზემოქმედების საშუალებები საკუთარ სამხედროებზე, მეკავშირეებზე, ასევე შესაძლო მონინააღმდეგეებზე.
- პროფესიული, ფსიქოლოგიური შერჩევა (პიროვნული რესურსების შესწავლა, ფსიქოლოგიური ტესტები, ჯარისკაცთა სისტემური კლასიფიკაცია, საკადრო გადაადგილებები).

სამხედრო-ფსიქოლოგიური პრობლემებზე შეიარაღებული ძალებისთვის მუშაობენ შემდეგი დაწესებულებები:

შეიარაღებული ძალების კვლევის ცენტრი (შედგება 7 კვლევითი ცენტრისაგან, განთავსებულია ხუთ შტატში). დაწესებულება შედგება 275 შტატიანი თანამშრომლისაგან და 100-მდე პრაქტიკანტი სტუდენტისაგან.

სამხედრო ფსიქოლოგიური კვლევები ტარდება კვლევით ინსტიტუტებში, კვლევით და სამედიცინო ცენტრებში, სპეციალიზირებულ ლაბორატორიებში და საექსპერიმენტო ნაწილებში. ყველაზე მნიშვნელოვანი კვლევები ტარდება BBC-ის კვლევით ცენტრში რომელიც შედგება 8 განყოფილებისაგან და გააჩნია დაქვემდებარებული კვლევითი ცენტრები ჩიკაგოში, ბოსტონში, პასბდენში. ძირითადი კვლევითი ნაწილი სრულდება ქვეყნის უნივერსიტეტების დაკვეთით. აშშ-ის არცერთი სფერო ისე არ თანამშრომლობს ფსიქოლოგიასთან როგორც სამხედრო სფერო. შეიარაღებული ძალები ასრულებენ ლაბორატორიის როლს ფსიქოლოგიის დარგში, სამხედრო დეპარტამენტები - ეს არის ძლიერი იმპულსი ფსიქოლოგიური კვლევების ჩატარებისათვის და ხელშეწყობისათვის. ამერიკელი ფსიქოლოგების აზრით სამხედრო ფსიქოლოგიის სფერო არ განისაზღვრება ჩვეულებრივი ტექნიკური საკითხებით და არც ზოგადსაკაცობრიო პრობლემატიკით.

სამხედრო ფსიქოლოგიას უკეთესია შევხედოთ, როგორც გამოყენებით მეცნიერებას, რომელიც შედის სამხედრო დეპარტამენტების ინტერესებში. არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მეთოდოლოგიური საფუძვლებით სამხედრო ფსიქოლოგიის განვითარებაში აშშ-ში ხელი შეუწყო ფილოსოფიური პრაგმატიზმის პოსტულატებმა. ამერიკელების პრაგმატულობამ ზეგავლენა მოახდინა სამხედრო-ფსიქოლოგიური კვლევების ხასიათზე და მიმართულებაზე. შეიარაღებულ ძალებში ფსიქოთერაპიული პრობლემები და ფსიქოლოგიური რეაბილიტაციასთან დაკავშირებული კითხვები ხშირად გადაიჭრება სამოქალაქო სამედიცინო დაწესებულებებში და ფსიქოლოგიურ ცენტრებში, რომლებსაც კონტრაქტი აქვთ გაფორმებული პენტაგონთან. სამხედრო-ფსიქოლოგიურ კვლევაში პრიორიტეტული მიმართულება არის სამხედრო დეპარტამენტების დაკვეთა. ამ სოციალური დაკვეთის პრაგმატიზმი მდგომარეობს იმაში, რომ ფინანსდება მხოლოდ ის კვლევითი პროექტები, რომლებსაც მოკლე დროში შეუძლიათ მოიტანონ რეალური ფინანსური მოგება. საილუსტრაციოდ განვიხილოთ სამხედრო-ფსიქოლოგიური კვლევების სამი ძირითადი მიმართულება: შერჩევა და კლასიფიკაცია, ტრენინგი და ადამიანური ფაქტორი. თუმცა ამ მიმართულებით ტარდება მნიშვნელოვანი კვლევითი სამუშაოები, მაგრამ მაინც არ შეიძლება შემოიფარგლოს სამხედრო-ფსიქოლოგიური კვლევები მხოლოდ ამ მიმართულებით, კვლევები ტარდება ფსიქიატრიასა და კლინიკური ფსიქოლოგიის კუთხითაც. ამერიკელი სპეციალისტების აზრით, განხილული მიმართულებები არ არის გარკვეულწილად გამომრიცხავი, საკმაოდ პრობლემურია შერჩევისათვის ჩატარებული სამუშაოს ანალიზი, ტრენინგი ან ადამიანური ფაქტორების შესწავლა, ეს ყველა მიმართულება ემსახურება პერსონალის

შესაძლებლობების ეფექტურ გამოყენებას.

როდესაც შესაძლებელია შერჩევისა და კლასიფიკაციის პროცედურების სრულყოფა, მაშინ ჯარისკაცები სწორად არიან შერჩეულნი სპეციალობების მიხედვით, სწავლობენ უფრო ეფექტურად. ტრენინგის სისტემის გაუმჯობესების დროს შესაძლებელია სწავლების კომპლექსური სისტემის გამოყენება. თუ კონსულტირების დროს პირველ რიგში ყურადღება ექცევა პიროვნების მოთხოვნილებებსა და შესაძლებლობებს, ამ შემთხვევაში შესაძლებელია ტრენინგისა და შერჩევის ეფექტურობის ამაღლება. მამ ასე, შეჩევა, ტრენინგი და ადამიანური ფაქტორი - ეს არის მიმართულება, რომელიც არჩეული პერსონალის ინტეგრირებული სისტემის ფორმირებას აწარმოებს. აშშ-ის არმია ყოველწლიურად ხარჯავს 2 მილიარდ დოლარს ჯარისკაცთა შერჩევისა და მომზადებაზე. ამ ხარჯების ეკონომიის ერთ-ერთი ეფექტური მეთოდი არის საჯარისო ნაწილებში მაღალკავშირისი კადრის მიღება.

გერმანიაში სამხედრო ფსიქოლოგია ჩამოყალიბდა მე-20 საუკუნის დასაწყისში. პოლიტიკური პრობლემების გადაჭრისათვის ჯარში საჭირო გახდა ფსიქოლოგიური მეცნიერებისთვის უპირატესობის მინიჭება.

სამხედრო ფსიქოლოგიის განვითარება პირველი მსოფლიო ომის პერიოდში მონაწილეობა მიიღო კურტ ლევინმა, რომელმაც ანალიზი გაუკეთა ჯარისკაცების მიერ ჩატარებულს სავლელ ბრძოლას, მან დაასკვნა შინაგანი სქემის გეშტალტის არსებობა, რომელსაც განაგებს ადამიანის მიერ შექმნილი შთაბეჭდილებები და გამოცდილება. 30-იან-40-იან წლებში დიდი წვლილი სახელმწიფო ნაციონალური პოლიტიკის განვითარებაში შეიტანა კარლ იუნგმა.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ბუნდესვერში ჩამოყალიბდა სამხედრო ფსიქოლოგია, რომელიც ემსახურებოდა აგრესიული ჯარის მომზადებას. ამ პერიოდში დასავლეთ გერმანიის სამხედრო ფსიქოლოგები მუშაობდნენ პირადი შემადგენლობის პოლიტიკურ დამუშავებაზე, საბრძოლო მოქმედების ანალიზზე. დიდი ყურადღება ეთმობოდა საჯარისო ნაწილების მომზადებას. გამოიკვეთა ფსიქოლოგიური ზეგავლენის პრობლემა ბირთვული აფეთქების ფსიქიკაზე და ჯარისკაცთა ქცევაზე. 1965 წლიდან დაიწყო ყველა პიროვნების ტესტირება, რომლებსაც სურდათ სამხედრო სამსახურში მუშაობა. სამხედრო-ფსიქოლოგიური პრობლემის გადასაჭრელად ამ პერიოდში შეიქმნა ფსიქოლოგიის ერთ-ერთი დარგი სამხედრო ფსიქოლოგია, რომელიც კოორდინირებას უწევდა კვლევითი ინსტიტუტის მუშაობას და რიგ ლაბორატორიებს.

ამჟამად, გერმანიის სამხედრო ხელმძღვანელობა დიდი დროს უთმობს ადამიანური ფაქტორის გამოყენებას ჯარში. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ჯარისკაცების მორალურ-ფსიქოლოგიურ მზაობას და უზრუნველყოფას.

მორალურ-ფსიქოლოგიური მომზადების ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან დავალებად განიხილება ჯარისკაცთა ერთმანეთთან ურთიერთობა, რაც ემსახურება სულიერი მდგომარეობის გაუმჯობესებას. ფსიქოლოგებისა და სოციოლოგების რეკომენდაციების გათვალისწინებით, ბრძანებების გაცემა ბუნდესვერში სრულიად ესადაგება პატარა დანაყოფების დაკომპლექტებას, ეს მიზანი საკმაოდ წარმატებულია დანაყოფების დაკომპლექტების პრაქტიკაში. ბუნდესვერის მორალურ-ფსიქოლოგიური უზრუნველყოფის სხვა მიმართულება არის ე.წ. „ფსიქოლოგიური დაცვა“ დავალებით: საკუთარი ჯარის დაცვა მონინალმდევისაგან. ბუნდესვერის აკადემიაში, ამ კურსის გავლა აუცილებელია ოფიცრებისათვის.

ჯარისკაცთა მომზადებისათვის გერმანიაში ფუნქციონირებს „ფსიქოლოგიური დაცვის“ აკადემია. ეს აკადემია განიხილება, როგორც ცენტრალური დაწესებულება გერმანიის შეიარაღებული ძალებისათვის, სადაც ასევე ეწვეიან კვლევით სამუშაოებს რათა წარმატებული იყოს ჯარისკაცთა სამსახური.

სამხედრო-პოლიტიკური ანალიზის დეპარტამენტი ეწევა სამხედრო პოლიტიკის კვლევებს, ბუნდესვერის მორალურ-ფსიქოლოგიური გარემოს შეფასებებს ქვეყანაში, სავარაუდო მონინალმდევის ფსიქოლოგიურ ანალიზს, როგორც მშვიდობიანობის, ისე ომიანობის დროს. ამ დეპარტამენტში ტარდება მრავალი შეხვედრა და ტრენინგი უცხო ქვეყნებიდან ჩამოსული, ამ საკითხში კომპეტენტური სამხედრო მოღვაწეებისათვის, ასევე NATO-ს მიერ ოგანიზებული სხვადასხვა სახის კონფერენციები და სამუშაო შეხვედრები.

ამ დეპარტამენტის თანამშრომლები საუბრობენ ანალიტიკურ და ინფორმაციულ მასალებზე. ეს მასალები გამოიყენება ბუნდესვერის პირადი შემადგენლობის იდეოლოგიური დამუშავებისთვის.

აკადემიის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ამოცანაა თეორიული და პრაქტიკული მეცადინეობების ორგანიზება, რომელიც მიღებულია NATO-ს სტანდარტებით.

კადრის მომზადების პროცესში განიხილება ისეთი საკითხები როგორცაა: მოლაპარაკებების დროს თავდაჭერა, შესტიკულაციებზე ყურადღების მიქცევა, გარეგნული გამომეტყველება, სხეულის მართვა.

ყოველწლიურად NATO-ს ეგიდით ტარდება სიმპოზიუმი სამხედრო ფსიქოლოგიის პრობლემებზე, მორალურ-ფსიქოლოგიურ უზრუნველყოფაზე და კადრის შერჩევებზე.

საზღვარგარეთის ჟურნალებში დაიბეჭდა მონაცემები რომლებშიც აღწეულია, რომ ბუნდესვერში იყენებენ ფსიქოლოგიურ მეთოდებს, როგორცაა: თვითრეგულაცია, მედიტაცია, ექტრასენსია. დღესდღეობით ბუნდესვერი კვლავ წარმატებით მუშაობს სამხედროების მორალურ-ფსიქოლოგიურ და მორალურ-პოლიტიკურ განათლებაზე, რაც უზრუნველყოფს სამხედროების მაღალ პროფესიონალიზმს. [5].

ჩვენი ჯარი ჩამოყალიბების პროცესში იმყოფება, ამიტომ მისთვის მნიშვნელოვანია იმ ცოდნის გაზიარება, რომელიც მრავალწლიანი გამოცდილებისა და ტრადიციების მქონე სხვადასხვა ქვეყნის შეიარაღებულ ძალებს გააჩნიათ, და არა მხოლოდ საბრძოლო მომზადებისა და ტექნიკური აღჭურვილობის თვალსაზრისით. ქვეყნის დავდაცვის უნარიანობისთვის საჭირო ამოცანათა წარმატებით გადაწყვეტა მნიშვნელოვნად არის განპირობებული შესაბამის ქვედანაყოფთა არა მხოლოდ სამხედრო-საბრძოლო თვისებებით, რომლებიც პროფესიულ წრეთს უკავშირდება, არამედ სოციალური, ფსიქოლოგიური და პიროვნული მახასიათებლებითაც. კარგად განრთვნილი, ურთიერთშეთანხმებული და ერთ გუნდად შეკრული მებრძოლებისაგან შემდგარი სამხედრო ქვედანაყოფის არსებობა გულისხმობს მეომართა შესაბამის ფიზიკურ მომზადებას, მათ გონებრივ განვითარებას, იარაღის კარგად ფლობას, კავშირგაბმულობის თანამედროვე ელექტრონულ და კომპიუტერულ საშუალებებთან თავისუფლად მუშაობის უნარებს და ა.შ. მაგრამ, ამავე დროს, არანაკლებ მნიშვნელოვანია მებრძოლების კარგი მორალურ-ფსიქოლოგიური მომზადება. ეს ნიშნავს, რომ ჯერ ერთი, მეომარს უნდა ჰქონდეს იდეოლოგია, მან უნდა იცოდეს, რატომ და რისთვის აკეთებს თავის სამუშაოს და მეორეც, ის ფსიქოლოგიურად უნდა იყოს მზად ბრძოლის რთულ პირობებში მოქმედებისათვის. [6]ქართული ჯარის განვითარებას ეხლა ეყრება საფუძველი, ეს გამოწვეულია იმ გარემოებებით, რომ საქართველოს ძალიან დიდ ხანს წარმეული ჰქონდა დამოუკიდებლობა და, შესაბამისად, არ ჰყავდა დამოუკიდებელი არმია, ამდენად ამ მიმართულებით მუშაობის წარმოების აუცილებლობა ეხლა დადგა დღის წესრიგში.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, საჭიროა ჩვენს ქვეყანაშიც უფრო დიდი ყურადღება დაეთმოს სამხედრო ფსიქოლოგიის განვითარებას, ჩვენი სამხედროების მორალურ-ფსიქოლოგიურ მზაობას, რათა მათი სამსახური იყოს უფრო ეფექტური.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. თ.იმნაიშვილი. „შეიარაღებული ძალები XXI საუკუნის მიჯნაზე“. <http://www.nplg.gov.ge/gsdll/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0period--00-1--0-10-0--0-0->
2. АВТОРСКИЙ КОЛЛЕКТИВ Военная психология: методология, теория, практика Учебно-методическое пособие. Военный университет Кафедра психологии Москва 1996 г. – 230 с.
3. Анцупов А.Я., Помогайбин В.Н. Методологические проблемы военно-психологических исследований <http://www.saitar.com/publ/4-1-0-61>
4. Баразенко <http://www.pshychology.spb.ru>. <http://psy.rin.ru/cgi-bin/article.pl?id=755>
5. Абдурахманов, кандидат психологических наук, подполковник http://studentline.ru/full_text/40130/ Индивидуально – типологические особенности личности
6. ბერიძე. “სამხედრო ფსიქოლოგიის ზოგიერთი ასპექტი.” თბილისი 2010წ.

ფსიქო-სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობა დავით განქორწინების პროცესში

ნინო ქიტოჯვილი

თბილისის ლია უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი,
კავკასიის და საქართველოს უნივერსიტეტების მოწვეული
ლექტორი,

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამოყენებითი სოციალური ფსიქოლოგიის დოქტორანტი,

ეკატერინე ფირცხალავა

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი

აბსტრაქტი

ოჯახი, როგორც საზოგადოების განუყოფელი ნაწილი დიდ როლს თამაშობს ადამიანის სოციალიზაციასა და საზოგადოების სრულფასოვან წევრად ჩამოყალიბებაში. განქორწინება გავლენას ახდენს ოჯახის წევრებზე და სხვადასხვანაირ ასახვას პოულობს ოჯახის თითოეულ წევრზე, განსაკუთრებით ბავშვებზე. ის ოჯახის წევრების მნიშვნელოვან სტრესორსა და ბავშვის ფსიქოლოგიური მდგომარეობის გაუარესების რისკ-ფაქტორს წარმოადგენს.¹ განქორწინების სტრესის დასაძლევად, დავით განქორწინების პროცესში, შექმნილია ფსიქო-სოციალური სერვისები, რომელნიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ განქორწინებით გამოწვეული სტრესის შემცირებაში.² საქართველოს სასამართლო სისტემაში დავით განქორწინების პროცესში მყოფი ოჯახის წევრებისათვის არსებული ფსიქო-სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობისა და ეფექტიანობის კვლევისთვის გაანალიზდა სერვისის მიმწოდებელი უწყებების მიერ მოწოდებული ინფორმაცია: სერვისების გამოყენების შესახებ, მათში ჩართვის წინაპირობებისა და ეფექტიანობის შესახებ. კვლევის შედეგად დაგინდა, რომ დავით განქორწინების პროცესში არსებული ფსიქო-სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობა და ეფექტიანობის შესახებ, მონაცემები არ არის რეგისტრირებული, რაც კვლევის აზრით, გავლენას ახდენს სასამართლო პროცესის სიტანსაღებზე და შედეგად, ბავშვის კეთილდღეობაზე.

საკვანძო სიტყვები:

დავით განქორწინება, ფსიქო-სოციალური სერვისები, ბავშვის კეთილდღეობა

1 Prueett M., K., and Barker R., Children of Divorce: New Trends and Ongoing Dilemmas, 2009, 33.463

2 Welsh R., Gremberg L., Graham-Howard M., Family Forensic Psychology, 2009, 33.709

ACCESS TO PSYCHOSOCIAL SERVICES DURING THE DIVORCE ARBITRATION PROCESS

NINO KITOSHVILI

ASSISTANT PROFESSOR AT TBILISI OPEN UNIVERSITY,
INVITED LECTURER AT CAUCASUS AND GEORGIAN UNIVERSITIES,
PHD STUDENT IN APPLIED SOCIAL PSYCHOLOGY
AT TBILISI STATE UNIVERSITY
EKATERINE PIRTSKHALAVA
ASSOCIATE PROFESSOR AT TBILISI STATE UNIVERSITY

ABSTRACT

The family are an important part of society, which plays a big role in human socialization and in becoming a full members of society. Divorce is also part of life, this process affects on the family members life, it has especially influence on the children life. Process of divorce is an important stressor, and a risk factor for the family members psychological condition and on the child's mental health. To overcome the stress of divorce, in the dispute divorce process have been developed psychosocial services, which play an important role in reducing the stress caused by divorce. The current study tried to research the availability and the effectiveness of psycho-social services for family members in the Georgian court system during the process of divorce. Based on the analyzing of the information provided by the service providers: about the using of services, the preconditions and effectiveness of their inclusion, the study found that data is not registered about the availability and effectiveness of psychosocial services in the dispute divorce process, which has effect on the health and on the well-being of the child.

KEYWORDS:

Dispute Divorce, Psycho-Social Services, Child Wellbeing

შესავალი

ოჯახი საზოგადოების განუყოფელი ნაწილია და ასახავს კაცობრიობის ცვლილებებისა და განვითარების პროცესების კავშირს. ის დიდ როლს თამაშობს პიროვნების აღზრდაში, მისთვის ღირებულებების გადაცემაში, ინტერესების ჩამოყალიბებასა და სოციალიზაციაში.³ ოჯახის სტრუქტურა ისტორიულ ჭრილში მრავალჯერ შეიცვალა, რა დროსაც საზოგადოება მუდამ ცდილობდა მის დროსთან ადაპტირებასა და ამით, სრულყოფას.⁴ ოჯახს, როგორც საზოგადოების მნიშვნელოვან ინსტიტუტს გააჩნია სხვადასხვა ფუნქცია, რომელთა შესრულებითაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს საზოგადოების განვითარებაში. მათში მოხდა: რეპროდუქციული, აღზრდითი, ემოციური, სულიერი, მატერიალური, რეკლერაციული, რეგულაციური, ფელიციტოლოგიური და კომუნიკაციური ფუნქციები.⁵ ის, თუ რა გარემოში, რა სისტემით, რა ფუნქციური გადანაწილებით განსხვავდებიან ოჯახები ერთმანეთისგან, შედეგად სხვადასხვანაირად ჩამოყალიბებულ საზოგადოების წევრებს გვაძლევს, რომელსაც ოჯახი სოციალიზაციის პროცესში უზიარებს თავის ჯანსაღ და არა ჯანსაღ გარემოს.⁶

ქორწინებასთან ერთად, ყოველთვის არსებობდა განქორწინებაც, რომელიც არანაკლებ მნიშვნელოვან გავლენის მქონე საზოგადოებაზე. ის არსებით გავლენას ახდენს ოჯახის წევრებზე, ქმნის უამრავ სტრესორს ოჯახის წევრებისთვის და წარმოადგენს ბავშვების ფსიქო-სოციალური ცხოვრების გაუარესების მნიშვნელოვან რისკს. ამაში იგულისხმება აკადემიური მოსწრება, ქცევითი პრობლემები, დაბალი თვითშეფასება და პიროვნული ურთიერთობების სირთულე.⁷ განქორწინების პროცესში გვხვდება უამრავი პრობლემა და მათ

3 ხოფერია მ., ოჯახის გაყრის წესები ძველი ქართული სამართლის მიხედვით, 2015, გვ.12-13

4 ნივნივაძე ი., ქორწინების ინსტიტუტი ძველ ქართულ საოჯახო სამართალში, 2018, გვ.4-5

5 ფირცხალავა ე., ოჯახის წევრთა ურთიერთობის თავისებურებანი, 2008, გვ.46

6 Parsons T.& Bales R. Family, Socialization and Interaction Process, 1956, გვ.133-134

7 Pruet M., K., and Barker R., Children of Divorce: New Trends and Ongoing Dilemmas, 2009, გვ.463

განმუხტვაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს განქორწინების სასამართლო დავაში ოჯახის წევრებისთვის, კანონით გათვალისწინებული ფსიქო-სოციალური სერვისების არსებობა.⁸

საქართველოს კანონმდებლობით, საოჯახო დავების განხილვის დროს, მოსამართლე, საჭიროებისამებრ, საქმეში რთავს ფსიქოლოგს, სოციალური მუშაკს, მეუღლეთა დავის მოსარიგებლად საქმესამისამართებს სასამართლო მედიაციამ⁹ და/ან იღებს საქმის განხილვის გადავადების გადანყვეტილებას მაქსიმუმ 6 თვით.¹⁰ კანონში აღნიშნული ჩანაწერი ემსახურება ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებასა და კეთილდღეობაზე კანონით უზრუნველყოფილი უფლებების დაცვას.¹¹

ფსიქო-სოციალური სერვისების როლი დავით განქორწინების პროცესში

დავით განქორწინების პროცესში, ისევე, როგორც ბავშვის აღზრდელობით სხვა ღონისძიებებთან დაკავშირებულ სასამართლო დავებში, ამერიკის ფსიქოლოგთა ასოციაციის მიერ შემუშავებულია სამუშაო სახელმძღვანელო ფსიქოლოგებისთვის, რომელიც ემყარება ფსიქოლოგების ასოციაციის ქვეყნის კოდექსს და ისახავს მიზნად განქორწინების პროცესში ბავშვის ფსიქოლოგიური მდგომარეობის ექსპერტიზას და მის საფუძველზე დასკვნის გამოტანას. ეს გულისხმობს, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით, მშობლების უფლებებისა და პასიხუსმგებლობების განხილვასა და შესაბამისი სერვისების მიწოდებას. სწორედ ფსიქოლოგების მიერ მოპოვებული, გაანალიზებული ინფორმაცია და მიწოდებული სერვისები წარმოადგენს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების იდენტიფიცირების ყველაზე ეფექტიან გზას, რომელიც სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს.¹²

ნებისმიერ სასამართლო პროცესში, რომელშიც ჩართულია არასრულწლოვანი, მშობლები ვალდებული არიან გაიარონ კონსულტაცია სპეციალისტთან, რომელიც მათ დაეხმარებათ მიაღწიონ შეთანხმებას ბავშვის აღზრდის გეგმაზე. ასევე, საქმის სირთულიდან და მოსამართლის შეხედულებისამებრ, შესაძლებელია დაინიშნოს ფსიქოლოგიური კონსულტაცია, რომელიც დაეხმარება მოსამართლეს შეიქმნას წარმოადგენა ოჯახზე და ამაზე დაფუძნებით მიიღოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისი გადანყვეტილება.¹³ სასამართლო, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებისა და დაკმაყოფილებისთვის, ითვალისწინებს თითოეული საქმის გარემოებებს და იღებს ვალდებულებების განაწილების შესახებ, გადანყვეტილებას, რომელიც შეიძლება არ ნაწილდებოდეს მშობლებზე თანაბრად. სასამართლო ყურადღებას ამახვილებს: მშობლების ფიზიკურ და ემოციური მდგომარეობაზე, ქორწინების ხანგრძლივობაზე, ეკონომიკური მდგომარეობაზე, ბავშვზე ზრუნვისთვის აუცილებელი სერვისების ხელმისაწვდომობაზე, ზრუნვის გამოცდილებაზე, ზრუნვის გეგმებზე და სხვ. სასამართლო პროცესში ერთვება სასამართლო მედიაცია და ფსიქო-სოციალური სერვისები, რომელიც ეხმარებათ მშობლებს მიიღონ ბავშვის ინტერესების გათვალისწინებით, ორივე მხარისთვის მისაღები გადანყვეტილება. გადანყვეტილება, რომელიც ხელს შეუწყობს ბავშვის განვითარებას და გულისხმობს ამისათვის საჭირო მხარდაჭერის აღმოჩენას როგორც ბავშვისთვის, ისე მშობლებისთვის.¹⁴

დავით განქორწინების პროცესში, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებისას სასამართლო, ყრდნობა ფსიქო-სოციალური სერვისების საქმიანობას და მხარს უჭერს მათ ხელმისაწვდომობას.

მეთოდოლოგია და შედეგების ანალიზი

ამ ნაშრომის მიზანს წარმოადგენდა საოჯახო დავაში მყოფი წყვილებისთვის, დავით განქორწინების პროცესში არსებული სერვისების ხელმისაწვდომობისა და ეფექტიანობის კვლევა. კვლევის პირველ ეგერთნოდებული - სამაგიდო კვლევის ეტაპზე, სერვისის მიმწოდებელ უწყებებისგან გამოთხოვილ იქნასაჯარო ინფორმაცია დავით განქორწინებაში აღნიშნული სერვისების ჩართვის რაოდენობის, წინაპირობების, ხასიათისა და ეფექტიანობის შესახებ. ვერძოდ, ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში აღნიშნულ საკითხებზე არსებული საჯარო მონაცემები თბილისის საქალაქო სასამართლოდან, მედიატორთა ასოციაციიდან და სახელმწიფო ზრუნვისა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დახმარების სააგენტოდან.

8 Welsh R., Gremberg L., Graham-Howard M., Family Forensic Psychology, 2009, გვ.709

9 საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსი, 1997, მუხლი 1128(2)

10 საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსი, 1997, მუხ. 1127(2)-1130)

11 ბავშვის უფლებათა კოდექსი, 2019, მუხლ.5

12 American Psychological Association (APA) Guidelines for Child Custody Evaluations in Divorce Proceedings, 1994, გვ.1-2

13 The Stat bar of California, What Should I Know About Divorce and Custody?, 2011, გვ.9-10

14 Iowa Commission on the Status of Women, Divorce: Things to Consider, 2012, გვ.3-5

ბოლო 5 წლის განმავლობაში განქორწინების ზოგადი და მათგან შეწყვეტილ დავებზე მონაცემების შესახებ დოკუმენტებში პასუხი გაცეა შემდეგ კითხვებს: რა იყო საოჯახო დავის შეწყვეტის მიზეზი; რა შემთხვევაში იქნა მიღებული სერვისების გამოყენების გადანყვეტილება (განქორწინების მსურველი წყვილისთვის დროის მიცემა მოსარიგებლად, მედიაციაში და სხვა ფსიქო-სოციალური სერვისებში ჩართვა) და შეწყდა თუ არა მსგავსი დავები.

სასამართლო სისტემაში, განქორწინების დავაში მყოფი წყვილებისათვის არსებული ფსიქო-სოციალური სერვისების ხელმისაწვდომობის შესასწავლად სერვისის მიმწოდებელი უწყებებისგან შევავროვეთ სტატისტიკა : დავით განქორწინების პროცესში სასამართლო რა სიხშირით რთავს: სასამართლო მედიაციას, სოციალურ მუშაკს და ფსიქოლოგს; რა შემთხვევებში ხდება აღნიშნული სერვისების ჩართვა და რამდენად ეფექტურია აღნიშნული სერვისები.

მიღებული დოკუმენტაციის ანალიზით, დადგინდა, რომ:

მედიატორთა ასოციაციამ აწარმოა სასამართლოდან მედიაციისთვის გადმოცემული საქმეების სტატისტიკასა და გადაგვამისამართეს თბილისის საქალაქო სასამართლოს მედიაციის ცენტრის ხელმძღვანელთან. მისგან ინფორმაციის მოსაპოვებლად მივწერეთ ოფიციალური წერილი თბილისის საქალაქო სასამართლოს და მოკლე ვადებში მივიღეთ პასუხი, რომ:

1. თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოსამართლის რეკომენდაციით მედიაციის ცენტრისათვის საოჯახო დავების მედიაციაში გადაეცა:

სასამართლო მედიაციაში გადაცემული საქმეების რაოდენობა წლების მიხედვით								
2013წ	2014წ	2015წ	2016წ	2017წ	2018წ	2019წ	2020წ	2021წ
1	2	8	7	10	14	4	3	0

2. „თუ რა კრიტერიუმების თანახმად არჩევენ მოსამართლეები მედიაციისთვის შესაფერის დავებს, ჯერჯერობით არ არსებობს“ და „ძირითადად, სასამართლო მედიაციას გადმოეცემა საოჯახო კატეგორიის ის საქმეები, რომლებიც ... ეხება ონების გაყოფას, ბავშვის ქონების განკარგვას“. ასევე ბავშვის საცხოვრებელი ადგილის და აღიშნების განსაზღვრას.¹⁵

სახელმწიფო ბრუნვისა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დახმარების სააგენტომ ჩვენს მოთხოვნაზე, მოეწოდებინა საჯარო ინფორმაცია სასამართლო დავებში ფსიქოლოგისა და სოც მუშაკის ჩართვის წინაპირობების, ხასიათისა და ეფექტიანობის შესახებ, გვიპასუხა, რომ სააგენტო არ ერთვება განქორწინების დავებში, სადაც სამართლებრივი დავა არ ეხება ბავშს. ის ერთვება ისეთ საოჯახო დავებში, სადაც დავა ეხება ბავშვს, მას შემდეგ, რაც მოსამართლე გადანყვეტს ფსიქოლოგისა და სოციალური მუშაკის ჩართვის საჭიროებას და განუხაზღვრავს სააგენტოს კონკრეტულ დავალბებს.¹⁶

სასამართლოსგან გამოთხოვილი ინფორმაცია, შეწყვეტილი დავების სტატისტიკასა და მათში ფსიქო-სოციალური სერვისების გამოყენებაზე, მოგვწერეს მხოლოდ განქორწინების რეგისტრირებული და შეწყვეტილი დავების სტატისტიკა, ხოლო მორიგების შედეგად შეწყვეტილი დავებში სასამართლოს ჩართულობასა და სერვისების გამოყენებაზე კი პასუხი ვერ მივიღეთ.

პერიოდი	შემოვიდა	შეწყდა	ა.შ. მორიგების ბაზო
2016	863	67	48
2017	816	103	72
2018	750	48	31
2019	665	44	30
2020	413	9	8

სასამართლოში ასევე, არ არის განწერილი სერვისებში ჩართვის წინაპირობები; არ იწარმოება სერვისების გამოყენების, სერვისების საჭიროებისა დაწყვილისთვის მოსარიგებლად მიცემული ვადის შესახებ სტატისტიკა.¹⁷

დოკუმენტების გაანალიზებით, ჩანს, რომ სასამართლო განქორწინების პროცესში, საჭიროებისამებრ, რთავს ფსიქო-სოციალურ სერვისებს, თუმცა, არ აწარმოებს ფსიქო-სოციალური სერვისების გამოყენების

15 თბილისის საქალაქო სასამართლო - წერილზე პასუხი N2-0424/4499161, 30.03.2021

16 სსიპ სახელმწიფო ბრუნვისა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დახმარების სააგენტო, წერილზე პასუხი N 07/3215, 16,04,2021

17 თბილისის საქალაქო სასამართლო - წერილზე პასუხი N2-0424/4499161, 30.03.2021; N2-0431/4528544, 08.04.2021; N2-0430/4520619, 06.04.2021

სტატისტიკას, არ აქვს განვრცობილი მათში ჩართვის წინაპირობები და არ ფლობს ინფორმაციას მათ ეფექტიანობაზე.

კვლევის მეორე ეტაპი თვისებრივი კვლევის მეთოდით, კერძოდ, სიღრმისეული ინტერვიუს მეთოდით ჩატარდა, მიღებული ნარატივი დამუშავდა თვისებრივი კონტენტანალიზის საშუალებით. აღნიშნული სფეროს 17 ექსპერტთან სიღრმისეული ინტერვიუს ანალიზის საფუძველზე დადგინდა, რომ: სერვისების რაოდენობა და მასშტაბები საკმაოდ მცირეა, უმეტესობა არ არის ორიენტირებული საოჯახო დავით დაზიანებული ბავშვის ფსიქო-სოციალური პრობლემების პრევენციაზე და მათ აქვთ მხოლოდ ინტერვენციული ხასიათი. კერძოდ, არსებობს მხოლოდ: სასამართლო მედიაცია, რომელსაც სამართავად სასამართლო უგზავნის გამწვავებულ საქმეებს; არსებობს სოციალური მუშაკის სერვისი, რომელსაც მიმართავს სასამართლო მეურვეობის დავაში ე.წ. დასკვნის დასაწერად და ფსიქოლოგიური სერვისი, რომელიც მიუწვდომელია, რადგან მთელს რეგიონზე მხოლოდ ერთი კადრია და სხვა, სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებადი ფსიქოლოგიური სერვისები, არ არიან ყოველთვის ხელმისაწვდომი. ინტერვიუებით, აღმოჩნდა, რომ ფსიქო-სოციალური სერვისების გამოყენება ხდება ძალზე იშვიათად, არ არსებობს მათში ჩართვის განვრცობილი წინაპირობები, კრიტერიუმები და მათ მნიშვნელოვნობაზე სასამართლო სფეროს წარმომადგენლებისა და დავაში მყოფი წყვილების ინფორმირებულობა არის დაბალი. ეს კი მნიშვნელოვნად ამცირებს მათ ხელმისაწვდომობას და შედეგად, ბავშვის კეთილდღეობაზე ზრუნვის საკითხს.

დასკვნა

შედეგების ანალიზი გვაძლევს საშუალებას, დავასკვნათ:

- დღეისათვის თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ განხილულ დავით განქორწინების პროცესში არსებული ფსიქო-სოციალური სერვისების გამოყენების წინაპირობების არ არსებობა მნიშვნელოვნად აფერხებს ოჯახის წევრებისათვის მათ ხელმისაწვდომობას, რამეთუ, ეყრდნობა მხოლოდ მოსამართლის (სუბიექტურ) შეხედულებით განსაზღვრულ საჭიროებას;
- ასევე, სასამართლოს მიერ სერვისების გამოყენებაზე, მათში ჩართვასა და ეფექტიანობაზე მონაცემების არ დამუშავება ეჭვქვეშ აყენებს მათ ეფექტიანობას. რადგან, სწორედ სერვისის კვლევა, კონკრეტული ინდიკატორების განერა, საჭიროებების გამოკვეთა და მათი გათვალისწინება წარმოადგენს ეფექტიანი მომსახურების წინაპირობას.¹⁸

დავით განქორწინების პროცესში არსებული პროგრამების ხელმისაწვდომობისა და ეფექტიანობის შესწავლის საფუძველზე, კვლევა დასაბუთებულად ვარაუდობს, რომ კანონმდებლობით გათვალისწინებული ბავშვის საუკეთესო ინტერესების დაცვის შესაძლებლობა მნიშვნელოვანი რისკის ქვეშ დგას. ეს გავლენას ახდენს სასამართლო პროცესის სიჯანსაღეზე და შედეგად, ბავშვის კეთილდღეობას უქმნის საფრთხეს.

კვლევას მნიშვნელოვან რეკომენდაციად მიაჩნია დავით განქორწინების პროცესში არსებული სერვისების გამოყენების სტატისტიკის წარმოება. სერვისების ხელმისაწვდომობისა და ეფექტურობის დადგენით შესაძლებელი იქნება საქართველოში ამ სერვისების სარგებლიანობის შესწავლა, ამის საფუძველზე კი მათი დახვეწა და განვითარება. ეს მნიშვნელოვანია ბავშვის ფსიქიკური ჯანმრთელობის და კეთილდღეობის კანონით გათვალისწინებული გარანტიების უზრუნველსაყოფად.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ფირცხალავა ე., ოჯახის წევრთა ურთირერთაღქმის თავისებურებანი, დისერტაცია ფსიქოლოგიაში ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2008
2. წიფივაძე ი., ქორწინების ინსტიტუტი ძველ ქართულ საოჯახო სამართალში, მესამე კოლოქიუმი სამართალმცოდნეობის სადოქტორო პროგრამა, კავკასიის უნივერსიტეტი, 2018
3. ზოფურია მ., ოჯახის გაყრის წესები ძველი ქართული სამართლის მიხედვით, დისერტაცია სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2015
4. American Psychological Association (APA) Guidelines for Child Custody Evaluations in Divorce Proceedings, American Psychologist, July 1994 Vol. 49, No. 7, 677-680, 1994
5. Iowa Commission on the Status of Women, Divorce: Things to Consider, Making a difference in the lives of Iowa women Iowa Department of Human Rights Lucas State Office Building Des Moines, 2012
6. Morgan S., Rees Sh., An evaluation of recovery in a forensic mental health service, Mental Health Practice, Published online 26.10.2018, available at: <https://journals.rcni.com/mental-health-practice/evidence-and-practice/an-evaluation-of-recovery-in-a-forensic-mental-health-service-mhp.2018.e1316/abs>
7. Parsons T.& Bales R. Family, Socialization and Interaction Process (Ch. III), Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, 1956
8. Pruett M., K., and Barker R., Children of Divorce: New Trends and Ongoing Dilemmas, Wiley-Blackwell Handbook of Family Psychology, ed.

18 Morgan S., Rees Sh., An evaluation of recovery in a forensic mental health service, 2018

- By Bray, J., H., and Stanton, M., Wiley-Blackwell, (Chapter 31) A John Wiley & Sons, Ltd. Publications, 2009
9. The Stat bar of California, What Should I Know About Divorce and Custody?, Office of Media and Information Services 180 Howard Street, San Francisco, CA 94105-1639, 2011
 10. Welsh R., Gremberg L., Graham-Howard M., Family Forensic Psychology, Wiley-Blackwell Handbook of Family Psychology, ed. By Bray, J., H., and Stanton, M., Wiley-Blackwell, (Chapter 50) A John Wiley & Sons, Ltd. Publications, 2009
 11. საქართველოს კანონი ბავშვის უფლებათა კოდექსი, 2019
 12. საქართველოს კანონი მედიაციის შესახებ 2019;
 13. სსიპ სახელმწიფო ზრუნვისა და ტრეფიკინგის მსხვერპთა , დაზარალებულთა დახმარების სააგენტო, წერილზე პასუხი N 07/3215, 16,04,2021;
 14. საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსი 1997;
 15. თბილისის საქალაქო სასამართლო - წერილზე პასუხი N2-0424/4499161, 30.03.2021
 16. თბილისის საქალაქო სასამართლო - წერილზე პასუხი N2-0430/4520619, 06.04.2021
 17. თბილისის საქალაქო სასამართლო - წერილზე პასუხი N2-0431/4528544, 08.04.2021

REFERENCES

1. Pirtskhalava E., Peculiarities of Mutual Perception of Family Members, Dissertation for the Academic Degree in Psychology Philosophy Science, Tbilisi State University, 2008
2. Tsivtsivadze I., Institute of Marriage in Old Georgian Family Law, Third Colloquium Doctoral Program in Law, Caucasus University, 2018
3. Khoperia M., Divorce Rules According to the Old Georgian Law, Dissertation for the Academic Degree of Doctor of Law, Tbilisi State University, 2015
4. American Psychological Association (APA) Guidelines for Child Custody Evaluations in Divorce Proceedings, American Psychologist, July 1994 Vol. 49, No. 7, 677-680, 1994
5. Iowa Commission on the Status of Women, Divorce: Things to Consider, Making a difference in the lives of Iowa women Iowa Department of Human Rights Lucas State Office Building Des Moines, 2012
6. Morgan S., Rees Sh., An evaluation of recovery in a forensic mental health service, Mental Health Practice, Published online 26.10.2018, available at: <https://journals.rcni.com/mental-health-practice/evidence-and-practice/an-evaluation-of-recovery-in-a-forensic-mental-health-service-mhp.2018.e1316/abs>
7. Parsons T. & Bales R. Family, Socialization and Interaction Process (Ch. III), Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, 1956
8. Pruett M., K., and Barker R., Children of Divorce: New Trends and Ongoing Dilemmas, Wiley-Blackwell Handbook of Family Psychology, ed. By Bray, J., H., and Stanton, M., Wiley-Blackwell, (Chapter 31) A John Wiley & Sons, Ltd. Publications, 2009
9. The Stat bar of California, What Should I Know About Divorce and Custody?, Office of Media and Information Services 180 Howard Street, San Francisco, CA 94105-1639, 2011
10. Welsh R., Gremberg L., Graham-Howard M., Family Forensic Psychology, Wiley-Blackwell Handbook of Family Psychology, ed. By Bray, J., H., and Stanton, M., Wiley-Blackwell, (Chapter 50) A John Wiley & Sons, Ltd. Publications, 2009
11. Law of Georgia Code of the Rights of the Child, 2019
12. Law of Georgia on Mediation 2019;
13. LEPL State Care and Trafficking Victims, Victim Assistance Agency, reply to letter N 07/3215, 16,04,2021;
14. Code of Civil Law of Georgia 1997;
15. Tbilisi City Court - Reply to the letter N2-0424 / 4499161, 30.03.2021
16. Tbilisi City Court - Reply to the letter N2-0430 / 4520619, 06.04.2021
17. Tbilisi City Court - Reply to the letter N2-0431 / 4528544, 08.04.2021

პიროვნების ქცევის თვითფექტურობის განსაზღვრა კოვიდ-პანდემიის პირობებში

ნანა გოგიჩაშვილი
ფსიქოლოგიის დოქტორი, ასოც. პროფესორი
გურამ თავართქილაძის სახელობის
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

ნაშრომში განხილულია კოვიდ-პანდემიის გავლენა ადამიანის ფსიქიკის სიჭანსალის ხარისხზე. კერძოდ, ცხოვრების ჩვეული სტილის შეცვლა, კარანტინი, სოციალური დისტანცირება, სახლიდან მუშაობა, სამსახურის დაკარგვის შიში, ქუჩაში თუ სუპერმარკეტში ნიღბით სიარული, სხვადასხვა ტიპის კომუნიკაციები Zoom-ისა თუ სხვა ტიპის ონლაინ-პლატფორმაზე და სხვ. რა გავლენას ახდენს ადამიანებზე ფსიქო-ემოციური და პიროვნული თვითრეალიზაციის თვალსაზრისით. კვლევების თანახმად დადასტურებულია, რომ კორონავირუსის მიერ ცენტრალური ნერვული სისტემის ყველაზე ხშირ დაზიანებებს შორის, რომლებიც აღწერილია უცხოურ პუბლიკაციებში, არის ცნობიერების დაქვეითება, ნერვოზული ფონის მატება, ეპილეფსიური გულყრა, თავის ტკივილი, თავბრუსხვევა, დეპრესია, შფოთვა, ყნოსვის, გემოს, განწყობისა და მეხსიერების დარღვევები, სწრაფი დაღლილობა, კონცენტრაციის შეუძლებლობა, ხანგრძლივი დაღლილობა და სხვ. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანების გარკვეული ნაწილი, კოვიდ-პანდემიის საყოველთაო და მასობრივი გავრცელების მიუხედავად, ინარჩუნებს პრობლემურ და გაურკვევლობის შემცველ სიტუაციასთან ჯანსაღი და ადაპტური დამოკიდებულების უნარს და ახერხებს გარკვეული ეფექტურობით მართოს როგორც საკუთარი, ისე მისი სოციუმის წევრთა ქცევა. ბუნებრივად გაჩნდა კითხვა: როგორია ქართულ პოპულაციაში (ვგულისხმობთ მცირემასშტაბიან საპილოტე კვლევას) ადამიანების თვითფექტურობის ხარისხი კოვიდ-პანდემიის პირობებში.

თვითფექტურობის კონცეფცია პირველად შემოგვთავაზა ალბერტ ბანდურამ და იგი წარმოადგენს მისი სოციალურ-კოგნიტური თეორიის ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტს. ავტორის განსაზღვრებით, თვითფექტურობა არის რწმენებისა და მოსაზრებების ერთობლიობა იმის შესახებ, რომ ინდივიდს შეუძლია კონკრეტულ სიტუაციაში ადეკვატურად მოქცევა და პრობლემებთან ეფექტური გამკლავება, რაც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ინდივიდის აღქმაზე, მოტივაციაზე და ქცევაზე.

ნაშრომის ექსპერიმენტულ ნაწილში განხილულია კოვიდ-პანდემიის პირობებში ადამიანების თვითფექტურობის ხარისხის კვლევა, რომლის საკვლევ ინსტრუმენტად გამოყენებული იქნა რ. შვარცის და მ. ერუსალემის ზოგადი თვითფექტურობის შკალა-კითხვარი (Generalized self-efficacy scale – GSES; ადაპტირებული ვ.რომევის მიერ), რომლის საშუალებითაც მოხდა პირადი ეფექტურობის სუბიექტურ განცდის გაზომვა. კვლევა ჩატარდა სოციალურ ქსელ facebook-ში და მასში მონაწილეობა მიიღო 235-ადამიანმა, რომელთა ასაკი, სქესი და პროფესია დამატებით იყო განსაზღვრული.

საკვანძო სიტყვები:

კოვიდ-პანდემია; ფსიქიკის სიჭანსალე; თვითფექტურობა; თვითფექტურობის კვლევა.

DETERMINING THE DEGREE OF SELF-EFFICIENCY OF INDIVIDUAL BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF THE COVID-PANDEMIC CONDITIONS

NANA GOGICHASHVILI
DOCTOR OF PSYCHOLOGY, ASSOCIATE PROFESSOR OF GURAM TAV-
ARTKILADZE TBILISI TEACHING UNIVERSITY

ABSTRACT

The paper discusses the impact of the Covid-Pandemic on the quality of human psyche. In particular, changing your usual lifestyle, quarantine, social distance, working from home, fear of losing your job, walking on the street or in a supermarket with a mask, different types of communications on Zoom or other types of on-line platforms, etc. What influences people in terms of psycho-emotional and personal self-realization. Studies have shown that coronavirus is one of the most common central nervous system disorders described in foreign publications, including loss of consciousness, increased nervous background, epileptic seizures, headache, dizziness, depression, anxiety, olfactory, taste, memory Fatigue, inability to concentrate, prolonged fatigue, etc. However, it should be noted that a certain proportion of people, despite the widespread of the pawn pandemic, maintain a healthy and adaptable ability to deal with problematic and uncertain situations and are able to manage effectively the behavior of both themselves and members of society. The question naturally arose: what is the degree of self- efficiency of the Georgian population. In the Georgian population (we mean a small-scale pilot study) in the conditions of the Covid-Pandemic.

The concept of self-efficiency first was proposed by Albert Bandura and is one of the main components of his socio-cognitive theory. According to the author, self-efficiency is a combination of beliefs and opinions that an individual can adequately respond to a particular situation and deal with problems effectively, which has a significant impact on an individual's perception, motivation and behavior.

The experimental part of the paper discusses the study of the degree of self-efficiency of people in the conditions of the Povid-pandemic, which was used as a research tool by R. Schwartz et al. Jerusalem Generalized self-efficacy scale (GSES; adapted by V. Romek), which measured the subjective feeling of personal effectiveness. The survey was conducted on the social network Facebook and involved 235 people, whose age, gender and profession were additionally defined.

KEYWORDS:

Covid-pandemic; Mental health; Self-efficiency research.

კოვიდპანდემია, მსოფლიო მასშტაბით ყველა სფეროში გახდა მთავარი შემაფერხებელი ფაქტორი, რაც გულისხმობს სხვადასხვა ქცევითი აქტივობების ან სრულ ბლოკირებას, ან კონკრეტულ აქტივობებთან მიმართებაში ღირებულებების გადაფასებას, რამაც თავის მხრივ, გამოიწვია მოსახლეობის ცხოვრების წესის არსებითი ცვლილება. ბუნებრივია, ცხოვრების ჩვეული სტილის და რუტინის დარღვევამ, მეგობრებისგან, კოლეგებისგან და ნათესავებისგან იძულებითმა დისტანცირებამ, განსხვავებულმა ვალდებულებებმა და ცხოვრების ონლაინ-რეჟიმმა, სერიოზული გამოწვევის წინაშე დააყენა ნებისმიერი ასაკის ადამიანი, რამაც არსებითი საფრთხე შეუქმნა ადამიანების ფსიქიკის სიჭანსალის ხარისხს და თუ დამატებით, ამ ყოველივეს თან დაერთო დადებითი პასუხი კოვიდინფიცირების განმსაზღვრელ ტესტზე, რომელსაც მოჰყვება კლინიკაში თუ კოვიდ-სასტუმროში ყოფნა/იზოლაცია, შიში გაურკვევლობის წინაშე და ა.შ. უკვე ძალიან მარტივდება სერიოზული სტრესის მიღება, რაც თავის მხრივ, შესაძლებელია გახდეს შფოთვის და დეპრესიის წინაპირობა. შესაბამისად, პანდემიის უარყოფითი გავლენებიდან, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი არის ადამიანების ფსიქიკაზე კოვიდ-პანდემიის ზემოქმედების ფსიქოლოგიური შედეგი. აღნიშნულში მოიაზრება ადამიანის მიერ სამყაროს სტაბილურობის რწმენის დაკარგვისა და საკუთარი დაუცველობის გაცნობიერების

საფუძველზე ფუნდამენტური ევზისტენციალური ღირებულებების გადაფასება, რაც მოითხოვს პიროვნების რესოციალიზაციას ანუ სამყაროსთან ურთიერთობის და საკუთარი ცხოვრების წესის ტრანსფორმაციას[6].

ოქსფორდის უნივერსიტეტის მეცნიერებმა, კველევის შედეგების საფუძველზე (კველევა გამოქვეყნდა The Lancet Psychiatry-ში) დაადგინეს, რომ ყოველ მეხუთე ადამიანს, ვისაც დაუდასტურდა COVID-19, აღნიშნება ემოციური სფეროს გარკვეული პრობლემები, რომლებიც შესაძლებელია განპირობებული იყოს როგორც პაციენტების ემოციური სფეროს რეაქციებით პანდემიითა და ცხოვრების შეცვლილი სტილით გამომწვეულ სტრესულ გარემოზე, ასევე ვირუსის პირდაპირი გავლენით ნერვულ სისტემაზე. კემბრიჯის უნივერსიტეტის კლინიკური ნეიროფსიქოლოგიის პროფესორი ბარბარა ჟაკლინ საააკიანი და იმავე უნივერსიტეტის კოგნიტური ნეირობიოლოგიის დარგის მკვლევარები, კრისტელ ლენგლი და დენიზ ვატანსევერი კი პირდაპირ ამბობენ, რომ თავად კოვიდპანდემიამ და იძულებითმა თვითიზოლაციამ, თავისთავად ძალზე სერიოზული გავლენა იქონია ჩვენს ფსიქიკაზე [10].

რა არის აღნიშნული გავლენის წინაპირობა? ეს არის მწუხარება ახლობლების დაკარგვის გამო, სამსახურის დაკარგვის შოკი ან შიში, ფინანსური არასტაბილურობა ან დეფიციტი, იზოლაცია და კომუნიკაციის შეზღუდვები, ოჯახური ურთიერთობების რთული დინამიკა, მომავლის შიში, გაურკვეველობა და ა.შ.

კარანტინი, სოციალური დისტანცირება, სახლიდან მუშაობა, ქუჩაში თუ სუპერმარკეტში ნიღბით სიარული, სხვადასხვა ტიპის კომუნიკაციები Zoom-ისა თუ სხვა ტიპის ონლაინ-პლატფორმაზე - ამ ყველაფერმა ნამდვილად შეცვალა ჩვენი ცხოვრების ყოველდღიური რიტმი და ეს სავარაუდოდ, მხოლოდ დიდი ცვლილებების დასაწყისია, რაც მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში და ყველა საზოგადოებაში მოხდა. საინტერესოა, რა კონკრეტული ცვლილებები შეიძლება მოჰყვეს ამ ყველაფერს ადამიანის ფსიქიკის სიჯანსაღის თვალსაზრისით? არაერთი მეცნიერი და მედიცინის სფეროს წარმომადგენელი, უკვე პირდაპირ აღნიშნავს, რომ კორონავირუსულმა ინფექციამ შეიძლება გამოიწვიოს ან გააქტიუროს ესა თუ ის ფსიქიკური აშლილობა და რეალური გავლენა მოახდინოს ცენტრალურ ნერვულ სისტემაზე. ასე მაგალითად, ოქსფორდის უნივერსიტეტის კეთილდღეობის შესწავლის ცენტრის ხელმძღვანელი ჟან ემანუელ დე ნევი (Jan-Emmanuel De Neve), ამბობს, ცხოვრების ჩვეული წესის შეცვლამ არამარტო ფინანსური წყაროს დაკარგვა გამოიწვია, არამედ ადამიანებს დაუკარგა უსაფრთხოების, სტაბილურობისა და დაცულობის განცდა, რაც თავის მხრივ, უკვე ითვლება სტრესის, შფოთვის, დეპრესიის და სხვადასხვა სახის ნევროზული აშლილობების წინაპირობად [2].

აღნიშნულ მოსაზრებას ამყარებს მედიკამენტების შემსწავლელი სამეცნიერო ჯგუფის (GIS-Epi-Phare) მოხსენებაც, რომლის თანახმადაც, მედიცინის უსაფრთხოების ეროვნულ სააგენტოში (Agence nationale de sécurité du médicament, ANSM), ამ გაზაფხულზე ექიმებმა გამოიწვიეს 1,1 მილიონით მეტი რეცეპტი, ისეთი ფსიქოტროპული მედიკამენტებისათვის, როგორცაა ქსანაქსი, ლექსომილი ან ვალიუმი (Xanax, Lexomil ან Valium), რომლებიც ამცირებენ შფოთვას და ამავე დროს, იმავე პროფილის ექიმების მიერ გამოიწერა 187,000-ით მეტი ანტიდეპრესანტული დანიშნულება წინა წელთან შედარებით. ოჯახის ექიმებმა კი, წლის ამ პერიოდში (იგულისხმევა პირველი ტალღა), ჩვეულებრივზე 480 ათასი აბით მეტი დამამშვიდებელი პრეპარატი დანიშნეს. შესაბამისად, გაიზარდა პაციენტებზე გაცემული ანტიდეპრესანტების, ანქსიოლიზური და საძილე აბების რაოდენობაც [14].

კორონავირუსის მიერ ცენტრალური ნერვული სისტემის ყველაზე ხშირ დაზიანებებს შორის, რომლებიც აღწერილია უცხოურ პუბლიკაციებში, არის ცნობიერების დაქვეითება, ნერვოზული ფონის მატება, ეპილეფსიური გულყრა, თავის ტკივილი, თავბრუსხვევა, დეპრესია, შფოთვა, ყნოსვის, გემოს, განწყობისა და მეხსიერების დარღვევები, სწრაფი დაღლილობა, კონცენტრაციის შეუძლებლობა, ქრონიკული დაღლილობა და სხვ. გარდა ამისა, კორონავირუსის მქონე პაციენტებს ხშირად აქვთ ფილტვის უკმარისობა, რაც უვითარებს ჟანგბადოვან შიმშილს და ამ ფონზე შეიძლება სხვადასხვა სახის ნევროზული და ფსიქიკური აშლილობები განვითარდეს. ამასთანავე, შესაძლებელია ითქვას, რომ ყველა ზემოთაღნიშნული ცვლილება ფსიქიკის სფეროში, შეიძლება სხვა ფაქტორებითაც იყოს გამომწვეული - პანდემიასთან დაკავშირებული ზოგადი სტრესული გარემოდან, პაციენტების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობითა და მათი ცხოვრების წესში იძულებითი არსებითი ცვლილებებით. ამავე დროს, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ თვითიზოლაციაში თუ კარანტინის რეჟიმში ყოფნამ, ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის მონაცემების მიხედვით, მსოფლიოში გაზარდა ოჯახური ძალადობის სტატისტიკური მაჩვენებელი(მაგალითად, საფრანგეთში ოჯახური ძალადობის შესახებ შეტყობინების რიცხვი კარანტინის გამოცხადების შემდეგ 30%-ით გაიზარდა, არგენტინაში - 25%-ით, კვიპროსში - 30%-ით, სინგაპურში - 33%-ით [11]. გარდა ამისა, ოჯახური ძალადობის შემთხვევების ზრდა დაფიქსირდა კანადაში, გერმანიაში, ესპანეთში, გაერთიანებულ სამეფოში, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და სხვა ქვეყნებშიც). საინტერესოა ისიც, რომ ე.წ. „დეპრესიის ბარომეტრმა“ ასევე აჩვენა, რომ გამოკითხულთა

უმეტესობა ხშირად ატარებდა დროს სანოლში და სახლში ხშირად ექმნებოდათ კონფლიქტური სიტუაციები ოჯახის წევრებთან.

არაერთი ფსიქოლოგი აღნიშნავს, რომ პანდემიის დროს, ადამიანები, უპირველეს ყოვლისა, გრძნობდნენ იზოლაციის შიშს, რაშიც იგულისხმება ის, რომ ინფიცირების შემთხვევაში, ადგილი აქვს იძულებით იზოლაციას, რასაც თავის მხრივ, ახლავს ახლობლებთან კომუნიკაციის შიში მათთვის ინფექციის გადადების თვალსაზრისით. აქ ასევე მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ საზოგადოების ნაწილი ინფიცირებულ ადამიანებთან მიმართებაში აფიქსირებს სტიგმატიზაციის გარკვეულ ხარისხს, რაც ასევე ართულებს ინფიცირებული ადამიანის ემოციურ მდგომარეობას. მსგავს სიტუაციაში, მოწყვლადი და მგრძობიარე ფსიქიკის ადამიანი ადვილად შეიძლება ჩავარდეს პანიკაში და ორიენტირებული გახდეს არა გამოჭანმრთელების პროცესზე, არამედ პირიქით - დანებდეს დაავადებას და ამოეწუროს სასიცოცხლო ენერჯია და გამოჭანმრთელების სურვილი. ბუნებრივია, ეს ცალსახად არის არასწორი და მცდარი პოზიცია და თუკი, დაავადებული ადამიანი თავად ვერ მართავს ემოციებს, მან აუცილებლად უნდა მიმართოს სპეციალისტს ანუ პაციენტმა კი არ უნდა წარმოიდგინოს მოვლენების განვითარების ყველაზე საშიშელი სცენარი, არამედ უნდა შეცვალოს დამოკიდებულება დაავადების მიმართ. თუ ადამიანს აქვს შინაგანი დამოკიდებულება, რომ „მე ამას ვერ გადავურჩები, მე ამას ვერ მოვერევი და ა.შ.“, მაშინ ნებისმიერი ინფორმაციული შემოქმედება ამ სიტუაციას კიდევ უფრო დაამძიმებს და თუკი ადამიანი ამ პრობლემას განიხილავს როგორც დაავადებას და მოცემულობას - „მე ავად ვარ, მაგრამ ვიმკურნალე და ყველაფერს გავაკეთებ, რომ გამოვჭანმრთელდე“, მაშინ მკურნალობის პროცესი სულ სხვაგვარად, დადებითი მოლოდინებით წარიმართება. თითოეულ ადამიანს აქვს საკუთარი დაავადების განვითარების ისტორია და თუ ვინმე მძიმედ იყო ავად, ეს არ ნიშნავს, რომ ჩვენც იგივე გზას გავივლით. ამავე მოსაზრებას ადასტურებს გაერთიანებული სამეფოს შფოთვითი ასოციაციის AnxietyUK – ს წარმომადგენელი ნიკი ლიდბერგი, რომელიც ამბობს: „მსგავს სიტუაციაში, შფოთვის მთავარი მიზეზი ხდება სიტუაციის კონტროლის დაკარგვისა და მასთან გამკლავების შიში“. იგივე პოზიციას იზიარებს საქველმოქმედო ორგანიზაცია Mind-ის ექსპერტი როზი უიტერლი: „შფოთვა იწყება მაშინ, როდესაც ადამიანი არ იცის რას ელოდება, ღელავს მომავალზე და ფიქრობს, რომ რაღაც მოხდება. ეს ზუსტად ის გრძნობაა, რაც კორონავირუსთან დაკავშირებით ვითარდება“ [11].

როგორც ვხედავთ, პანდემიის პირობებიდან გამომდინარე, ადამიანებს მსოფლიო მასშტაბით უჭირთ იმის წარმოდგენა თუ რა იქნება მათ ცხოვრებაში უახლოეს მომავალში. სიტუაცია რთულდება სანდო ინფორმაციის, მკურნალობის ეფექტური მეთოდების დეფიციტის და მასმედიასა და სოციალურ ქსელებში არსებული სხვადასხვა არასაჭირო და არასანდო ინფორმაციის გამოც, რაც თავის მხრივ, კიდევ უფრო ართულებს ადამიანების ფსიქოემოციურ მდგომარეობას. შედეგად, ბევრი ადამიანის ცხოვრებაში თავს იჩენს გაურკვევლობის შიში, დაბნეულობა, ქვეითდება პროდუქტული ქცევის ხარისხი, ფიქსირდება სხვადასხვა სახის ნევროზული და ფსიქოზური გამოვლინებები და ა.შ. ანუ შეიძლება ითქვას, რომ კოვიდ–პანდემიამ არსებითად შეცვალა არა მხოლოდ ადამიანების ფსიქოემოციური მდგომარეობა, არამედ მათი პროდუქტული და ეფექტური ქცევის ხარისხი, რომელიც თავის მხრივ განსაზღვრავს ადამიანის ფსიქოლოგიური კეთილდღეობის ხარისხს.

ყოველივე ზემოთქმულის შეჯერების საფუძველზე, შეიძლება ითქვას, რომ კოვიდ–პანდემიამ სერიოზული გავლენა მოახდინა მსოფლიოს მოსახლეობის გარკვეული ნაწილის თვითრეალიზაციის და ფსიქიკის სიჭანსალის ხარისხზე. თუმცა, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ადამიანების გარკვეული ნაწილი, კოვიდ–პანდემიის საყოველთაო და მასობრივი გავრცელების მიუხედავად, ინარჩუნებს პრობლემურ და გაურკვევლობის შემცველ სიტუაციასთან ჯანსაღი და ადაპტური დამოკიდებულების უნარს და ახერხებს გარკვეული ეფექტურობით მართოს როგორც საკუთარი, ისე მისი სოციუმის ნევროთა ქცევა.

ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: რა განსაზღვრავს ადამიანების ქცევის ეფექტურობას და ზოგადად, რა შინაარსს შეიცავს და რას გულისხმობს თვითეფექტურობა.

თვითეფექტურობის კონცეფცია პირველად შემოგვთავაზა ალბერტ ბანდურამ და იგი წარმოადგენს მისი სოციალურ-კოგნიტური თეორიის ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტს [8]. ავტორის განსაზღვრებით, თვითეფექტურობა არის რწმენებისა და მოსაზრებების ერთობლიობა იმის შესახებ, რომ ინდივიდს შეუძლია კონკრეტულ სიტუაციაში ადეკვატურად მოქცევა და პრობლემებთან ეფექტური გამკლავება. თავის მხრივ, ეს რწმენა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ინდივიდის აღქმაზე, მოტივაციასა და ქცევაზე [5]. შესაბამისად, თვითეფექტურობა არის სუბიექტური რწმენა, როდესაც გვჯერა იმის, რომ ჩვენ შევძლებთ კონკრეტულ სიტუაციასთან გამკლავებას და კონკრეტული ამოცანის გადაჭრას, თუმცა ამავე დროს, ეს არ ნიშნავს, რომ შენ ყველაფერი შეგიძლია. თვითეფექტურობა ნიშნავს, რომ ადამიანი ზუსტად იცის რისი გაკეთება შეუძლია და რისი გაკეთება არ შეუძლია, რა რესურსი გააჩნია არსებული პრობლემის გადასაჭრელად. მას აქვს რწმენა იმისი, რომ შეძლებს რაღაცების დაძლევის დამოუკიდებლად, ხოლო რაღაცებზე კი დასაჭირდება

სხვისი დახმარება. თვითფექტურობა ზუსტად ის არის, როცა ადამიანს, ერთის მხრივ, სჭერა იმისი, რომ მოახერხებს კონკრეტულ სიტუაციასთან გამკლავებას, გამოიყენებს საკუთარ კომპეტენციებს და გადაჭრის ამ პრობლემას და ამასთანავე, იცის თავისი საზღვრები ანუ ზუსტად იცის, სადამდე ვყოფა ეს კომპეტენცია და როდის დასჭირდება სხვა რესურსების მოძიება სირცხვილის და დამცირების გარეშე, იმის გარეშე, რომ თავი მოაჩვენოს სხვას, რომ ყველაფერი შეუძლია, ყველაფერი იცის და ყველაფერში კომპეტენტურია. ადამიანს ემინია და თავს არიდებს იმ სოციალურ სიტუაციებს, რომელთანაც, მისი აზრით, ვერ შეძლებს გამკლავებას. ის აქტიურად და თავდაჯერებულად იქცევა მაშინ, როდესაც დარწმუნებულია საკუთარ შესაძლებლობებში და სჭერა საკუთარი ქმედებების წარმატების. ბანდურა აგრეთვე გვთავაზობს შედეგების მოლოდინისა და თვითფექტურობის რწმენის გარჩევას. მოლოდინის პირველი ტიპი იდენტურია რწმენისა, რომ გარკვეული ქცევა გარკვეულ შედეგებს გამოიწვევს. თვითფექტურობის მოლოდინი კი გულისხმობს ადამიანის რწმენას, რომ მას შეუძლია მოიქცეს ისე, რომ გამოიწვიოს სასურველი შედეგები (წარმატება) [12].

ბანდურას და მისი თანამშრომლების თეორიული და პრაქტიკული კვლევების თანახმად, თვითფექტურობა გამოიხატება ადამიანის გრძნობებში, აზროვნების სტილსა და მოქმედებებში. გრძნობების მხრივ, თვითფექტურობის დაბალი დონე ასოცირდება დეპრესიასთან, შფოთვისა და უმწეობის განცდასთან. ასეთ ინდივიდებს ხშირად აქვთ დაბალი თვითშეფასება და პესიმისტური განწყობები საკუთარ მიღწევებთან მიმართებაში. აზროვნების სფეროში, მაღალი თვითფექტურობა ხელს უწყობს გადაწყვეტილების მიღებას და ვლინდება სხვადასხვა სახის ზოგად უნარ-შესაძლებლობებში, მათ შორის აკადემიურ მოსწრებაში. თვითფექტურობის ხარისხმა შეიძლება გაზარდოს ან შეამციროს ქცევითი აქტივობის მოტივაცია, განსაკუთრებით კი, რთულ სიტუაციებში. მაღალი თვითფექტურობის მქონე ადამიანები ამჯობინებენ უფრო რთული ამოცანების შესრულებას, ისინი საკუთარ თავს უფრო მაღალ მიზნებს უყენებენ და რეალურ შედეგებსაც აღწევენ. შესაბამისად, ადამიანებში მოვლენების განვითარების ოპტიმისტური ან პესიმისტური სცენარები წარმოიქმნება მათი თვითფექტურობის დონის შესაბამისად.

ამრიგად, ალბერტ ბანდურას მიხედვით, თვითფექტურობა გულისხმობს იმ საერთო რწმენების და მოსაზრებების ერთობლიობას, რომლებიც აქვს ადამიანს კონკრეტული ამოცანის შესრულების შესაძლებლობის შესახებ. ბანდურა თვლის, რომ ერთია, როდესაც გაქვს ესა თუ ის უნარი და მეორეა, რამდენად ხელეწიფება ადამიანს პრობლემურ და რთულ სიტუაციაში ამ უნარების სინთეზის საშუალებით, შეძლოს ამა თუ იმ ამოცანის ეფექტურად გადაჭრა. შესაბამისად, ავტორის აზრით, თვითფექტურობა მოიაზრებს არა მხოლოდ განსაზღვრული უნარების არსებობას და ერთობლიობას, არამედ კონკრეტულ სიტუაციაში მათ ეფექტურ კომბინირებულ მოქმედებას. ამასთანავე, თვითფექტურობას განსაზღვრავს გარემო, ქცევა და თავად ადამიანის პიროვნება ანუ ფსიქოტიპი. შესაბამისად, მაღალი და დაბალი თვითფექტურობა გარემოს ხელსაყრელ და არახელსაყრელ პირობებთან თანხვედრით გვადლევის ოთხ შესაძლო ვარიანტს:

1. როდესაც თვითფექტურობა მაღალია და გარემო პირობებიც ხელსაყრელია, შესაბამისად, ადამიანი წარმატებით განახორციელებს ქცევას.
2. როდესაც, თვითფექტურობა მაღალია, თუმცა გარემო პირობები არახელსაყრელი, ადამიანი აორმაგებს ძალისხმევას, მაგრამ თუ მიზანს მაინც ვერ მიაღწია, ან უფრო ხელსაყრელ გარემოს ეძებს, ან სტრეტეგიებს ცვლის.
3. როდესაც თვითფექტურობა დაბალია, მაგრამ გარემო პირობები მაღალია, ადამიანი ხდება დეპრესიული, რადგან მას ისეთი საქმე ეჩვენება რთულად, რაშიც სხვები წარმატებულნი არიან.
4. როდესაც თვითფექტურობაც დაბალია და გარემო პირობებიც არახელსაყრელი, ადამიანი ხდება აპათიური, რადგან თავს უსუსურად გძნობს, თვლის, რომ არაფრის გაკეთება არ შეუძლია და ეგუება თავის სიტუაციას [6].

ბანდურას მიხედვით, არსებობს ოთხი ძირითადი წყარო, რომლიდანაც ადამიანს შეუძლია თვითფექტურობის განმტკიცების მიღება და ძლიერი თვითფექტურობის განცდის ჩამოყალიბება ან, პირიქით [3].

- თვითფექტურობის ყველაზე ძლიერი წყარო **წარმატებულობის, უნარიანობის განცდა და გამოცდილებაა**. წარმატება, დიდწილად, განაპირობებს ეფექტურობის განცდას, თუმცა, ადვილად მიღწევადი წარმატება ადვილადვე უფასურდება წარუმატებლობით. შესაბამისად, იმისათვის, რომ წარმატებამ თვითფექტურობაზე გავლენა იქონიოს, პიროვნებამ ძლიერი და მნიშვნელოვანი დაბრკოლებები უნდა გადალახოს და დაძლიოს;
- **სოციალური მოდელირება** - სოციალური მოდელირებით ძლიერი თვითფექტურობის ჩამოყალიბება სხვებზე დაკვირვების შედეგად ხდება. თუკი პიროვნება ხელავს, რომ სხვა ადამიანი წარმატებულია, იჭერებს, რომ თავადაც შეუძლია მიზნის მიღწევა და აქვს სათანადო უნარები. მეორეს მხრივ,

სხვების წარუმატებლობა, გარკვეულწილად, აქვებს ადამიანს, მოახდენს თუ არა იმავე სიტუაციაში პრობლემებთან დამოუკიდებლად გამკლავებას;

- **დარწმუნება** - შესაძლოა თქვენ თავად დაირწმუნოთ თავი ან სხვამ დაგარწმუნოთ, რომ შეგიძლიათ ამა თუ იმ ქცევის განხორციელება და გაკეთება. როცა ადამიანებს სჭერათ, რომ აქვთ სათანადო უნარები, ისინი მეტ ძალისხმევას იღებენ მიზნის მისაღწევად, ვიდრე მაშინ, როცა ეჭვი შეაქვთ საკუთარ კომპეტენტურობასა და ეფექტურობაში;
- **ემოციური აგზნების მონიტორინგი** - გარკვეული დავალების შესრულებაზე ფიქრისას ადამიანს შესაძლოა აღმოუცენდეს შფოთვა, რაც მკაფიოდ მიუთითებს ეფექტურობის დაბალ მოლოდინზე ან ღელვა, რაც ცხადად მიგვანიშნებს წარმატების მოლოდინზე [3].

ალბერტ ბანდურას თვითეფექტურობის თეორიამ ორგანულად შეაღწია კოგნიტურ-სოციალური ფსიქოლოგიის კონცეფციების სისტემაში და ბიძგი მისცა მრავალ ფსიქოლოგიურ კვლევას სხვადასხვა სფეროში. გარდა ამისა, აღმოჩნდა რომ მაღალ თვითეფექტურობას აქვს დადებითი სოციალური შედეგები, რაც ასოცირდება ჯანმრთელობასთან (როგორც ფსიქიკური, ისე სომატური თვალსაზრისით), მაღალ მიღწევებთან და უკეთეს სოციალურ ინტეგრაციასთან.

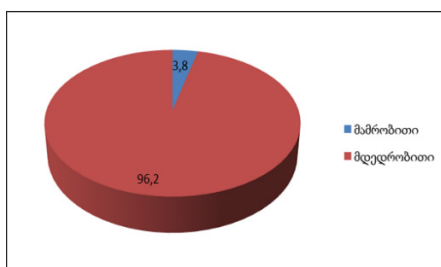
საინტერესოა, როგორია ადამიანის თვითეფექტურობის ხარისხი პანდემიის პირობებში?

ყოველდღიურად თითოეულ ადამიანს უნევს განსხვავებული გადანყვეტილებების მიღება პანდემიის პირობებების გათვალისწინებით და თავისთავად საინტერესოა, თვითეფექტურობის რა ხარისხით ახორციელებს სხვადასხვა ასაკის და პროფესიის ადამიანი ამა თუ იმ სახის ქცევას. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს დისკომფორტის ის ხარისხი, რომელსაც ადამიანი განიცდის არაერთმნიშვნელოვან სიტუაციაში და როგორ ცვლის სტრესული სიტუაცია ადამიანებს უნარს – გაიგონ და გააკონტროლონ საკუთარი თვითეფექტურობის ხარისხი, რაც თავის მხრივ აისახება როგორც შიდაპიროვნულ, ისე ინტერპერსონალურ კონტაქტების წარმატებაზე. პანდემიის დროს, ადამიანის ქცევა მეტწილად განისაზღვრება პასუხისმგებლობის იმ ხარისხით, რომელსაც ის იღებს მის მიერ მიღებულ გადანყვეტილებებზე. სწორედ ამ დროს, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქცევაზე თვითეფექტურობის ხარისხი. გაურკვეველი და არაპროგნოზირებადი გარემო, რომელიც არის დღევანდელი პანდემიის ერთ-ერთი მახასიათებელი, ზრდის ადამიანების დაუნმუნებლობას საკუთარი ქცევების ადექვატურობაში, რაც თავის მხრივ, იწვევს მათში შფოთვის დონის მატებას, რაც ასევე დესტრუქციულად მოქმედებს ადამიანის ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე. შესაბამისად, მსგავსი ემოციური მდგომარეობები ართულებს ადექვატური და ეფექტური გადანყვეტილებების მიღებას.

სწორედ აქედან გამომდინარე, გადაწყვიტეთ გვეკვლია კოვიდ-პანდემიის გავლენა ადამიანების თვითეფექტურობის ხარისხზე, თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მოცემულ ეტაპზე აღნიშნულ კვლევას საპილოტე ფორმა უფრო აქვს მომავალ შედარებით მასშტაბურ კვლევებთან მიმართებაში, ვინაიდან, როგორც ფსიქოკონსულტანტი და პრაქტიკოსი ფსიქოლოგი ვთვლი, რომ მოსახლეობის ფსიქოემოციური მდგომარეობის განსაზღვრა და დროული ეფექტური ფსიქოლოგიური დახმარება სხვა ქმედით ღონისძიებებთან ერთად (თუნდაც დროულ ვაქცინაციასთან ერთად), აუცილებელია ფსიქიკის სიტანსაღის დაცვისა და ამაღლების თვალსაზრისით.

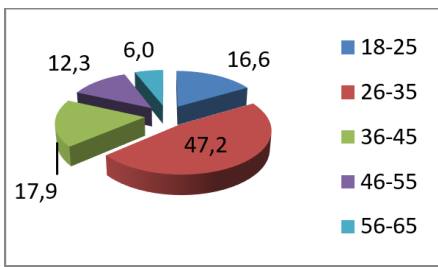
აღნიშნული კვლევა ჩატარდა ონლიან-სივრცეში (სოციალურ ქსელში facebook) და საკვლევი ინსტრუმენტად გამოყენებული იქნა რ. შვარცის და მ. ერუსალემის ზოგადი თვითეფექტურობის შკალა-კითხვარი (Generalized self-efficacy scale – GSES; ადაპტირებული ვ.რომეკის მიერ), რომელიც ზომავს პირადი ეფექტურობის სუბიექტურ განცდას [8]. კითხვარი შედგება 10 პუნქტისგან, რომელთაგან თითოეულს აქვს ოთხი სავარაუდო პასუხი შესაბამისი ქულით. მთლიანობაში, ჯამდება ყველა ქულა, რომელიც ასახავს პირადი ეფექტურობის სუბიექტური შეფასების ზოგად ინდიკატორს.

კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 235-ადამიანმა, რომელთა ასაკი, სქესი და პროფესია დამატებით იყო განსაზღვრული. კვლევის შედეგების ანალიზის საფუძველზე გავეთდა შემდეგი სახის დასკვნები.

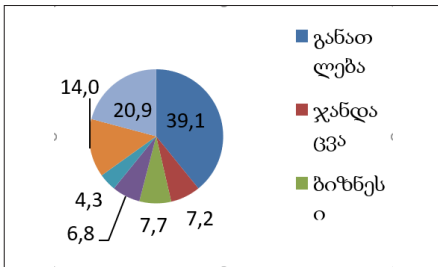
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	მამრობითი	9	3,8	3,8	3,8
	მდედრობითი	226	96,2	96,2	100,0
	Total	235	100,0	100,0	

2. კვლევის მონაწილეთა ასაკი ვარირებდა სხვადასხვა დიაპაზონში და მათი უმრავლესობა – 47,2 % იყო 26–35 წლის ასაკობრივ კატეგორიაში.

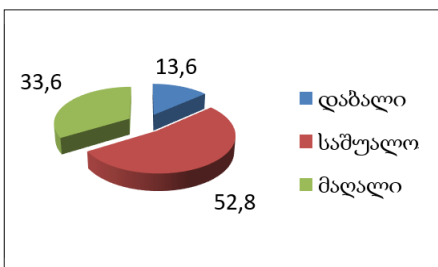
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-25	39	16,6	16,6	16,6
	26-35	111	47,2	47,2	63,8
	36-45	42	17,9	17,9	81,7
	46-55	29	12,3	12,3	94,0
	56-65	14	6,0	6,0	100,0
	Total	235	100,0	100,0	

3. გამოკითხულთა უმეტესი ნაწილი მიეკუთვნებოდა განათლების სფეროსა და თვითდასაქმებულებს კერძოდ: 39,1% – განათლების სფერო; 20,9 – თვითდასაქმებულები.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	განათლება	92	39,1	39,1	39,1
	ჯანდაცვა	17	7,2	7,2	46,4
	ბიზნესი	18	7,7	7,7	54,0
	სამართალი	16	6,8	6,8	60,9
	თვითდასაქმებული	10	4,3	4,3	65,1
	უმუშევარი	33	14,0	14,0	79,1
	სხვა სპეციალობა	49	20,9	20,9	100,0
Total	235	100,0	100,0		

4. გამოკითხულ რესპოდენტთა 13,6% – ს პანდემიის პირობებში თვითეფექტურობა ჰქონდა დაბალი ხარისხის, 52,8%–ს საშუალო, ხოლო 33,6%–ს კი მაღალი ხარისხის.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	დაბალი	32	13,6	13,6	13,6
	საშუალო	124	52,8	52,8	66,4
	მაღალი	79	33,6	33,6	100,0
	Total	235	100,0	100,0	

ამრიგად, ყოველივე ზემოთქმულის საფუძველზე, შეიძლება ითქვას, რომ პანდემიის პირობებში, მაშინ როდესაც სხვადასხვა ტრავმული მოვლენები (გაურკვევლობის და დაავადების შიში, ახლობლების დაკარგვა, არაპროგნოზირებადი ხვალინდელი დღე, მედია/საშუალებების მიერ გავრცელებული სხვადასხვა სახის ინფორმაციები და ა.შ.) სერიოზულ გავლენას ახდენს მენტალურ ჯანმრთელობაზე და ამავე დროს, ადამიანები იძულებული არიან მიმართონ თავდაცვის ისეთ ფორმებს, როგორცაა კარანტინი, იზოლაცია, სოციალური დისტანცირება, თავდაცვის აუცილებელი საშუალებების გამოყენება და სხვ., რაც მთლიანობაში ეწინააღმდეგება ადამიანურ ბუნებას, რადგან საზოგადოების ნაწილად საკუთარი თავის აღქმა, ფაქტიურად ბუნებრივი მოთხოვნილებაა, აღმოჩნდა, რომ ჩვენს მიერ გამოკითხულ რესპოდენტთა უმეტეს ნაწილს ახასიათებს თვითეფექტურობის საშუალო ხარისხი, რაც უდაოდ დამაიმედებელია იმ თვალსაზრისით, რომ მათი უმეტესობა ადექვატურად აღიქვამს სამყაროში მიმდინარე მოვლენებს და მენტალური ჯანმრთელობისათვის მაქსიმალური უსაფრთხოებით ცდილობს მართოს მის ირგვლივ შექმნილი რთული სიტუაცია.

აქვე შემოგთავაზებთ საკმაოდ საინტერესო პრაქტიკულ რეკომენდაციებს და მოსაზრებებს იაპონიის, კორეისა და ამერიკის ფსიქოლოგიური და სამედიცინო ორგანიზაციების მიერ პანდემიაში მყოფი ადამიანების ფსიქოლოგიური დახმარების შესახებ [9]:

1. სტრესულ სიტუაციაში საკუთარი გრძნობების მიღება (ეს ნიშნავს, რომ პანდემიის დროს სტრესული გამოცდილება ნორმალური რეაქციაა და არა სისუსტის ნიშანი);
2. პანდემიის შესახებ ინფორმაციის მინიმუმაცია და პანდემიის დროს კონკრეტული შეზღუდვების მიღება და მათი დაცვის აუცილებლობის გაცნობიერება;
3. საკუთარ ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე ზრუნვა (საკვები, სპორტი, ძილი, ალკოჰოლზე, თამბაქოზე, წამლებზე უარი) და ყოველდღიური რუტინის შენარჩუნება;
4. მეგობრებთან და ახლობლებთან პოზიტიური ურთიერთობის შენარჩუნება და საჭიროების შემთხვევაში სპეციალისტთან (ფსიქოლოგი, ნევროლოგი, ფსიქიატრი) ვიზიტი დახმარებისთვის.

კორეის ფსიქოლოგიურ პორტალში აღწერილია პანდემიის დროს კრიზისული გამოცდილების შეიქმნა: ადამიანის იზოლაცია 10 დღეზე მეტი ხნის განმავლობაში; დაინფიცირების ირაციონალური შიში; მონყენილობა და იმედგაცრუება; საკვებისა და პირველადი საჭიროებების ნაკლებობა; უნდობლობა ოფიციალური ორგანიზაციების მიმართ (იდეა, რომ ჩვენ არ გვანვლიან ყველა საჭირო ინფორმაციას); ნეგატიური აზროვნება.

იაპონიის სტრესის ინსტიტუტის ვებგვერდზე მოცემულია ფსიქოლოგიური პრობლემების ჩამონათვალი კორონავირუსის გავრცელებასთან დაკავშირებით და ის სამი ინდიკატორი, რომლის მიხედვითაც, შეიძლება შეფასდეს ინფექციური დაავადების საშიშროების გავლენის ხარისხი მოსახლეობის ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე:

1. დაინფიცირების რისკის აღქმა/გაცნობიერების დონე და ფსიქოლოგიური რეაქციების სიმძიმე, რომელსაც ის განსაზღვრავს (შფოთვა და შიში);
2. ადამიანზე გარემოს ცვლილებების ზემოქმედების ხარისხი:
 - ა) იზოლირებით და ქვევის შეზღუდვებით გამონვეული სტრესული რეაქციები;
 - ბ) ეკონომიკური სიღუბნით გამონვეული დეპრესიისა და თვითმკვლელობების რაოდენობის ზრდა;
 - გ) ოჯახური ძალადობისა და სისასტიკის ზრდა, სკოლების დახურვისა და ინტერნეტზე დამოკიდებულების საფუძველზე;
3. მოსახლეობაზე მედიის ზემოქმედების ხარისხი.

იმავე ვებ-გვერდზე წარმოდგენილია გრძნობების ჩამონათვალი, რომელსაც ადამიანი შეიძლება განიცდიდეს პანდემიურ სიტუაციაში: დაინფიცირების შიში; სხვისი დაინფიცირების გამო დანაშაულის განცდა; მართობა; შფოთვა ზუსტი ინფორმაციის არარსებობის გამო; ფინანსური დანაკარგების შიში; სამსახურის დაკარგვის შიში; გაურკვეველი სიტუაციისგან დაღლილობა(ემოციური გადაწვა); იმედგაცრუება ახალი წესებთან და უშედეგო რეგულაციებთან მიმართებაში; მშობლების სტრესი(შვილების მომავალთან მიმართებაში).

ტოკიოს ფსიქიკური ჯანმრთელობის ცენტრი გთავაზობს შემდეგ ზომებს პანდემიის ფსიქოლოგიური ზემოქმედების შესამცირებლად:

- ინფორმაციის გაცვლა: დაინფიცირების შიშის ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება იყოს მოსახლეობის ინფორმირებულობის ნაკლებობა. შიშის დონის შესამცირებლად მნიშვნელოვანია ინფექციური დაავადებების შესახებ სანდო ინფორმაციის და თვითიზოლაციის აუცილებლობის მიზეზების ცოდნა;
- კომუნიკაცია ოჯახთან, მეგობრებთან და სხვებთან, რომლებსაც შეუძლიათ სოციალური მხარდაჭერის აღმოჩენა: ტექნიკური საშუალებების(მობილური ტელეფონი, პლანშეტი, კომპიუტერი) ეფექტურად გამოყენება ოჯახთან და მეგობრებთან დისტანციური კომუნიკაციისათვის, ისევე როგორც, საჭიროების შემთხვევაში, ფსიქიკური ჯანმრთელობის სპეციალისტებთან კონსულტაცია ონლაინ-ფორმატში ფსიქოლოგიური სტრესის შესამცირებლად.
- ალტრუიზმი, ემპათია, პროსოციალური ქცევა, არა მხოლოდ მათ შესახებ, ვინც პიროვნულად მნიშვნელოვანია, არამედ მათ შესახებ, ვინც რთულ ვითარებაშია. ეს შეიძლება იყოს ერთი მოკლე სატელეფონო ზარიც ან უბრალო ადამიანური მოკითხვაც კი [9].

ყოველივე ზემოაღნიშნულთან მიმართებაში, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ (WHO) და ფსიქოლოგების ჯგუფმა, გამოაქვეყნა არაერთი რეკომენდაცია, რომლებსაც საერთაშორისო ექსპერტებიც და სოციალური მედიის მომხმარებლებიც ძალიან დადებითად აფასებენ [13]. კერძოდ:

- შეამცირეთ იმ ახალი ინფორმაციის მიღების რაოდენობა, რომელიც თქვენზე ნეგატიურად მოქმედებს და ყურადღებით შეარჩიეთ ინფორმაციის წყარო;
- მედია სივრცეში ყალბი ინფორმაციების დიდი რაოდენობის გათვალისწინებით, მიიღეთ ინფორმაცია მხოლოდ სანდო წყაროებიდან, მაგ. სამთავრობო ან ჯანმრთელობის დაცვის ეროვნული ვებგვერდებიდან;
- შეისვენეთ ან აიღეთ გარკვეული პაუზა სოციალურ მედიაში ყოფნის თვალსაზრისით და დაბლოკეთ ყველაფერი, რაც თქვენში შფოთვას იწვევს;
- ეცადეთ, რომ დროის მნიშვნელოვანი ნაწილი გაატაროთ სიახლეების, ინტერნეტისა და სოციალური მედიისგან შორს;
- შეეცადეთ ერთმანეთისაგან გაარჩიოთ დაურწმუნებლობა და შფოთვა, როგორც კი ისინი ეცდებიან დაეუფლონ თქვენ აზრებს და ემოციებს; ამ დროს, ეცადეთ, რომ დამშვიდდეთ, არაფერი არ მოიმოქმედოთ და რამდენჯერმე ღრმად ჩაისუნთქოთ;
- შეეცადეთ საკუთარი თავი დაარწმუნოთ იმაში, რომ ის აზრები და გრძნობები, რომლებიც დაგეუფლათ, დროებითია, ხოლო სიტუაციის თქვენეული შეფასება - სუბიექტური. საკუთარ თავს უთხარით, რომ შფოთვა მალე გაივლის და არ დაუშვათ თქვენი არასასურველი ემოციური მდგომარეობის

გაღრმავება;

- ფოკუსირება მოახდინეთ მოცემულ მომენტზე, რადგან ახლა, ამ წუთში - ყველაფერი კარგადაა!!!
- კონცენტრირდით შეგრძნების ორგანოებზე - რას ხედავ, რა გესმის, რას გრძნობ და ა.შ. შემდეგ დააბრუნეთ თქვენი აზრები იქ, რასაც აკეთებდით იმ მომენტამდე, სანამ შფოთვა შემოგეპარებოდა და გააგრძელეთ თქვენი საქმიანობა.
- ივარჯიშეთ, კარგად იკვებეთ და დალიეთ საკმარისი წყალი; შეძლებისდაგვარად, მეტი დრო გაატარეთ ბუნებაში;

და ბოლოს, ყოფილი ასტრონავტი სკოტ კელი (Scott Kelly) თვლის, რომ კოვიდ–პანდემიის სტრესის წინააღმდეგ ბრძოლის ეფექტური საშუალება არის ბუნებასთან კონტაქტი. მისივე რჩევაა, მაქსიმალურად გამოვიყენოთ გარეთ გასვლის შესაძლებლობები და ერთ–ერთ ინტერვიუში ამბობს კიდევ: „შეზღუდულ სივრცეში ყოფნისას ყველაზე უფრო მენატრებოდა ბუნება – სიმწვანე, მიწის სუნი, თბილი მზის შეგრძნება სახეზე“ [2], რასაც რთულია არ დაეთანხმო.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გერიგი; ზიმბარდო (2009) ფსიქოლოგია და ცხოვრება. თსუ, თბილისი
2. კარანტინი სულიერ სიმშვიდეს არღვევს. სტატია <https://civil.ge/ka/archives/345575> პირველწყარო: The Economist International Apr 4th 2020 edition <https://www.economist.com/international/2020/04/04/how-will-humans-by-nature-social-animals-fare-when-isolated?>
3. თვითეფექტურობა Self-eficacy ლექსიკონი-ცნობარი სოციალურ მეცნიერებებში <http://dictionary.css.ge/content/self-eficacy>
4. ბანდურას თეორია და თვითეფექტურობა ნინო ჟამურაშვილი 2018, 10 ივნისი, 21:59 <http://intermedia.ge/სტატია/028-ბანდურას-თეორია-და-თვითეფექტურობა/193/>
5. თვითეფექტურობა და თვითმეფასება თამარ გაგოშიძე ნოემბერი 2, 2020 <https://akhaliganatleba.ge/%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%94%E1%83%A4%E1%83%94%E1%83%A5%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%97%E1%83%95/> წყარო – აზროვნების აკადემია;
6. Скотникова И.Г., Егорова П.И., Огаркова (Дубинская) Ю.Л., Жиганов Л.С. Психологические особенности переживания неопределенности при эпидемии covid-19 // Социальная и экономическая психология. 2020. Том 5. №2 (18; в печати). http://www.ipras.ru/cntnt/rus/institut_p/covid-19/kommentarii-eksp/scot.html
7. Харламенкова Н.Е., Быховец Ю.В., Дан М.В., Никитина Д.А. Переживание неопределенности, беспокойства, тревоги в условиях COVID-19. http://ipras.ru/cntnt/rus/institut_p/covid-19/kommentarii-eksp/har-1.html
8. Шкала общей самоэффективности Р.Шварцера и М. Ерусалема в адаптации В.Г. Ромека (Шварцер, Ерусалем, Ромек, 1996) <https://psytests.org/result?v=rthG21> ;
9. Быховец Ю.В., Дан М.В., Никитина Д.А. Международный опыт исследований и практических рекомендаций населению в период пандемии коронавируса Международный опыт исследований и практических рекомендаций населению в период пандемии коронавируса Институт психологии / COVID-19: влияние на человека и общество; Сайт Института психологии РАН http://www.ipras.ru/cntnt/rus/institut_p/covid-19/kommentarii-eksp/bih.html?forprint=1
10. Как коронавирус изменил работу нашего мозга Барбара Жаклин Саакян, Кристель Лэнгли, Дениз Ватансевер, перевела Анна Николаева Источник : <https://realnoevremya.ru/articles/184400-uchenye-obyasnili-kak-koronavirus-vliyaet-na-mozg> 00:00, 19.08.2020 Ученые объяснили воздействие COVID-19 на нервную систему и психику человека и рассказали о мерах предосторожности
11. Ситуация хелп: как пандемия повлияла на психологическое здоровье людей и какими будут последствия изоляции ESQUIRE WEEKEND 2021 <https://esquire.ru/articles/187323-situaciya-help-kak-pandemiya-povliyala-na-psiologicheskoe-zdorove-lyudey-i-kakimi-budut-posledstviya-izolyacii/#part0>
12. Коронавирус: как защитить свою психику в условиях пандемии Кристи Брюер BBC News 16 марта 2020 <https://www.bbc.com/russian/features-51912806>
13. Рекомендации для населения в отношении инфекции, вызванной новым коронавирусом (COVID-19) <https://www.who.int/ru> <https://www.who.int/campaigns/connecting-the-world-to-combat-coronavirus/healthyathome>.
14. COVID-burnout: как «выгорают» от коронавируса? Арина Макарова Франция 06/12/2020 - 18:31 <https://www.rfi.fr/ru/%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%8F/20201206-covid-burnout-%D0%BA%D0%B0%BA-%D0%B2%D1%8B%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%8E%D1%82-%D0%BE%D1%82-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B0>

ნახალისების როლი პოლიტიკური გარდაქმნების და კონსოლიდაციების დროს

ნიკოლოზ ესიტაშვილი
დავით აღმაშენებლის ეროვნული თავდაცვის აკადემიის
სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

აბსტრაქტი

განვითარება გახდა მნიშვნელოვანი საკვლევი თემა პოლიტიკურ მეცნიერებასა და პოლიტიკის შემუშავების სფეროში. ამ კვლევამ შეისწავლა, თუ როგორ შეუძლიათ გარე ეკონომიკურ სტიმულებს სტიმულირება პროგრესული ეკონომიკური რეფორმების დროს დემოკრატიული გადასვლის პერიოდში. იმის გააზრებით, თუ რატომ ჩავარდნენ სამხრეთ ამერიკის სახელმწიფოები იქ, სადაც იბერიულმა ქვეყნებმა წარმატებას მიაღწიეს, ჩვენ შეგვიძლია გავცნოთ მნიშვნელოვან ინტერვენციულ ცვლადებს და შევთავაზოთ საინტერესო პასუხები პოლიტიკურ გადასვლებზე და მათ გავლენაზე ეკონომიკურ ზრდაზე. უფრო მეტიც, ამ კვლევას შეიძლება ჰქონდეს გარკვეული პრაქტიკული მნიშვნელობა ქვეყნებისთვის, რომლებიც ავტორიტარულიდან დემოკრატიულ, ბაზარზე ორიენტირებულ სახელმწიფოებად ხდებიან.

საკვანძო სიტყვები:

ლათინური ამერიკა, გარდამავალი პოლიტიკური პერიოდი, ეკონომიკური ნახალისება

THE ROLE OF INCENTIVES IN TIMES OF POLITICAL TRANSITIONS AND CONSOLIDATIONS

NIKOLAZ ESITASHVILI
HEAD SCIENTIST AT THE SCIENTIFIC-RESEARCH CENTER OF DAVIT AG-
MASHENEBELI NATIONAL DEFENSE ACADEMY

ABSTRACT

Development has become a buzzword in the field of political science and policy-making. This paper tries to answer why despite crucial political and economic similarities between European countries-Spain-Portugal and South American countries Argentina- Peru, South Americans constantly underperformed in terms of economic development in the last quarter of the 20th century? This study explored how external economic incentives can stimulate progressive economic reforms in times of democratic transitions. By understanding why South American states failed where Iberian ones succeeded, we can learn more about important intervening variables, and offer alternative answers to questions of political transitions and their impact on economic growth. Moreover, this research might have some practical value for policy-makers facing transition from authoritarian to democratic market-oriented states.

KEYWORDS:

Latin America, Political transition, Economic incentives

PART I - RESEARCH QUESTION

INTRODUCTION

Development has become a buzzword in the field of political science. Much has been written on this subject, and it has been analyzed from many different angles. This paper will try to contribute to the accumulation of knowledge in the field of development, and offer a distinctive outlook on the topic under study. The primary question this paper poses is – what is the single most important reason that despite crucial political and economic similarities between European countries – Spain & Portugal – and South American countries – Argentina & Peru, South Americans constantly underperformed in terms of economic development in the last quarter of the 20th century?

In the mid-70s, all of the above-mentioned countries where authoritarian dictatorships characterized with poor economic performance. Important economic indicators, such as GDP/capita, economic growth and inequalities, unemployment and etc., were roughly similar in all these countries. In the late 70s and early 80s these countries experienced democratic transitions, and by the end of the twentieth century they had been democracies for at least a decade.¹ But countries that started off from similar economic and political base ended up in quite disparate positions, in terms of economic development, just after quarter of a century. It is noteworthy that in 1975 Portugal and Spain had GDP/capita of approximately 2,000 and 3,000 dollars, respectively.² At the end of the millennium these numbers grew to 11,000 and 28,000 dollars. In the same period Peru and Argentina which started out with GDP/capita of approximately 1,000 and 3,000 dollars reached the numbers of 2,000 and 8,000 dollars, respectively.³ The numbers show that European countries' growth rate was consistently higher than that of their South American counterparts.⁴

In the course of this paper, we will briefly review the schools of thought that have contributed to the topic of development. In this light, the most prominent theories of development, such as modernization, the dependency, and world system theories, will receive fair coverage. But unconvinced with the explanation these theories have to offer, we will move to theories of democratic transition/regime change as possible sources of explanation. Here, the subject of inquiry will be the sharing of power by elites of the previous authoritarian regime and new elites, and importantly what effects such power-sharing – in the process of democratic transition – might have on economic development.

Having analyzed, the contributions of the above-mentioned scholarships and their relevance to the question of different economic growth rates in European countries and their South American counterparts, we will offer our own hypothesis – the role of external economic incentives for drastic economic policies in times of democratic transitions. The importance of understanding the cases of Iberian and South American countries lies in their ability to offer alternative answers to the questions of political transitions and development in general, and their impact on economic growth. By understanding why despite crucial similarities South American states failed where Iberian ones succeeded, we can learn more about important intervening variables, missing from previous explanations. Moreover, this research might have some practical value for policy-makers facing transition from authoritarian to market-based democracies.

Literature Review: This section provides an overview of the existing body of literature in comparative politics on the subject of development. The reader will have an opportunity to get acquainted with competing explanations on economic development, and assess their relevance to explaining the disparity in economic growth between European and South American countries.

Modernizations theories – For the purposes of this study, it is important to ascertain, if the sociological explanation of development can explain why, at the end of the twentieth century, South American countries under analysis had evinced slower economic growth. Evolutionary and Functionalist theories, both part and parcel of modernization school, explain the development of societies through “unidirectional social change,” suggesting that societies invariably move from primitive to advanced state.⁵

But in the cases at hand, the modernization school fails to provide a satisfactory answer on at least two

1 “Argentina and the IMF,” IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/> (12.12.2019).

2 “Peru and the IMF,” IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/> (10.12.2019).

3 “Portugal and the IMF,” IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/PRT> (10.12.2019).

4 “Spain and the IMF,” IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/ESP> (10.12.2019).

5 So, Alvin (1990). *Social Change and Development*, Sage Publications, p.19

accounts. First, the evolutionary school of modernization assumes that the rate of social change is slow, gradual and piecemeal –that is evolutionary, not revolutionary. But it is not clear how long the slow change is. Is the change in the time period in our analysis -25 years- slow change, or does 25-year period mean the same for South American and European countries given internal social dynamics and external influences? Unless these questions are answered, it is hard, if not impossible to apply the assumptions of modernization school to our research. But importantly, modernization school is silent about external factors, though it carefully singles out internal/domestic variables that pinpoint the difference between modernized and non-modernized societies.

Levy offers a long checklist of domestic variables which could be explored for the purpose of this research. Among the most important we should mention degree of specialization, high level of self- sufficiency, cultural norms and traditions, particularism and cultural diffuseness, the degree of bureaucratization, flow of goods and services between towns and villages, degree of centralization. ⁶ Relevant data can confirm that South American and Iberian countries scored similarly on cultural norms and traditions from 1975 to 2000. And importantly, this assumption has strong implications for the research question, it discards the relevance of cultural and traditional elements to explain the given phenomenon.

While cultural and tradition variables fail to explain the case at hand, economic indicators proposed by modernization school to measure modernization, will reveal that economies of South American and Iberian countries which started from similar base in 1975, took different growing path in the last quarter of the 20th century. In the following section, we analyze the contributions of dependencia theorists to the topic of economic development. External variables, they pay attention to to explain domestic economic development, might provide some insight for the question under research.

Dependencia theories – Unlike modernization theories which assume that factors inherent to countries hamper their progress, dependencia theories blame the historical experience of colonialism, its aftereffects, and positioning of a country in the global economy for its underdevelopment. The countries of interest in this paper will be analyzed from the position they play in the global economic structure.

For the purpose of this paper the effects of colonialism and foreign domination are discarded. This is done because countries under analysis have been independent for over a century and extractive methods of colonial domination are not present. In the last quarter of the 20th century, all of these countries were independent military dictatorships with no colonial power exploiting them. And importantly it has been convincingly shown by Jeffrey Frieden, in his *Global Capitalism*, that until Great Depression South American countries, with few exceptions, were benefiting from international division of labor and global trade. Specialization of Argentina and Peru in agriculture and natural resources was an important source of economic growth. Thus, if anything, colonialism and its economic legacy was actually beneficial for the South American states. But the breakdown of golden standard, devastation of WWII, universal suffrage and resultant need to accommodate economic policies to public demand, along with many other factors influenced the nature of economic exchange between the states. Taking all these factors into consideration, it would be too deterministic to claim that colonialism was the single most influential factor influencing the economic development of South American states.

One more argument of dependencia theorists needs to be addressed below: the possibility that the positioning in the global economic structures of countries under analysis influenced their economic development. Dependency, as such, is seen as incompatible with development. ⁷ According to dependency school, development is impossible at the periphery. Minor developments are possible during periods of isolations, such as global crises, but genuine development in the periphery is highly unlikely because of the continual flow of surplus to the core. But a careful analysis of the situation in the mid-70s will reveal that Spain and Portugal started to develop faster only after they opened up to foreign trade. With regard to their economic indicators, these countries started out with roughly similar economic parameters in 1975. However, by the end of the century Iberians were much ahead in terms of economic growth. Dependencia theorists might respond, that disparate economic growth was conditioned by the fact that Iberian countries moved to the core and engaged in unequal economic exchange with the periphery, while South American countries plunged into periphery after they opened up their economies. But a brief look on Iberian countries' trade indicators reveals that they trade primarily with other European, so-called core countries. If anything Iberian countries were supposed to be exploited by their European partners, but surprisingly they adapted and experienced huge economic growth in the last quarter of the 20th century. Similar, statistics for South American countries reveals that their main trading

6 So, *Social Change and Development*, 24-27

7 So, Alvin (1990). *Social Change and Development*, Sage Publications, p.105

partners are neighboring countries that can hardly be categorized as core countries. Moreover, they both enjoy regular trade surplus. Thus, given current economic state of affairs of Iberian and South American countries, it is rather inaccurate to describe them as being exploiters or victims of the global economic exchange regime.

Due to the abovementioned factors dependencia theories fail to explain why Iberian countries were able to develop, or using the logic of dependencia theorists to extricate themselves from their positioning in the periphery, while at the same time their South American counterparts were to remain bogged in the periphery. Moreover, the abovementioned arguments tried to demonstrate that the definition of core and periphery is not enough to explain the nature of current economic exchange.

Democratic transition and economic development is a broad synthetic category I will use as shorthand to incorporate, on the one hand, the analyses of prominent theorists on democratic transitions, and on the other hand, the analyses of theorists who relate the transition period to subsequent economic development. The primary purpose of this artificial alloy will be to showcase whether prior political arrangement and transition process to democracy can explain the difference in economic growth between Iberian and South American countries under analysis.

J. Linz and A. Stepan classify states prior to their subsequent democratization as totalitarian, post-totalitarian, authoritarian and sultanistic depending on the role governments play in politics, economics, social, religious, and other important aspects of everyday life. They define authoritarian regimes as “political systems with limited, not responsible, political pluralism, without elaborate and guiding ideology, but with distinctive mentalities, without neither extensive nor intensive political mobilization, except at some points in their development, and in which a leader or occasionally a small group exercises power within formally ill-defined limits but actually quite predictable ones.”⁸ Under their categorization all the countries under analysis fall into authoritarian camps before democratic transition. Because authoritarian group is so broad, it encompasses too many cases and leaves little room for productive theorizing. To avoid this pitfall Linz draws four distinct categories of authoritarian regimes depending on the institutional character of those in control of the state apparatus: (1) a hierarchical military, (2) a nonhierarchical military, (3) civilian elite, and (4) sultanistic elites. In our case all countries fall under the category of military regimes, which has important political implications. The officer corps, taken as a whole, sees itself as a permanent part of the state apparatus, which has an interest in a stable state, and a stable government.⁹ According to Linz previous regime type, when it happens to be a military regime, does little if anything to hamper the future economic growth unless it undermines the stability of the state.

This conclusion leads to another question, if prior regime type cannot explain the trend of economic performance after democratization in countries under the analysis, can the transition process itself be explained? Linz, Stepan, Landman, Whitehead, Haggard, and many other prominent scholars have written on the topic of transition. And interestingly they almost unanimously agree that in times of transition government policies have an impact on future economic development. However, the failure to implement the policy leading to economic growth is often categorized under old and well-known categories of collective action, distributive conflicts and time horizons. Each of these categories represents an important political-economic problem. However, what is left out from the analysis is the fact that in times of political –economic transitions oftentimes drastic economic policies are required to set the economy on the path of development. As rational vote-maximizers governments will necessarily abstain from implementing harsh economic policies. The effect of such policies is long-term while elections are always on the horizon. By implementing such policies incumbent governments risk losing upcoming elections. As a result drastic economic reforms will not be introduced and economic growth will remain sluggish.

Iberian states were able to escape the aforementioned cycle of rationality-induced despair. In the 80s and 90s, Iberian states had to abide by stringent economic criteria induced by European Union – the incentive was joining the European Union (EU), justification for harsh policies was the appeal and long-term benefits of being a member of EU. Unlike, the Iberian countries incumbent governments in South America had no incentives to implement harsh policies. Unlike, the EU which disciplined potential exuberances of foreign borrowing in Iberian countries, nobody was there to discipline South American states, until they were in a debt crisis because of the hike in interest rates, after the contagion from the default of Mexico in the 80s and importantly, because of

⁸ Stepan, Alfred, and Linz Juan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, Baltimore: John Hopkins, University, 1996, p.25

⁹ Alfred Stepan and Juan Linz, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, 38.

imprudent economic policies in the previous decade. In this light, we want to suggest (and test in the research) the hypothesis that incentives or their absence played a crucial role in shaping domestic economic policies of Iberian and South American states, and the level of their development at the end of the 20th century.

PART II – THEORETICAL MODEL

It is important to note that this study is not using an existing theory to explain a new case. In Eckstein's terminology this study is a heuristic study used as a building block for theory development.¹⁰ As such, a number of supplementary case studies need to be conducted to confirm the validity of the proposed theory and its explanatory scope.

Controlled comparison: Case studies

The research design of this study is deliberately chosen to be in the form of a case study. This study is heuristic in its nature – it attempts to confirm the validity of the proposed theory and hypothesis. Should the preliminary research confirm the validity of the theory, it will warrant the conduct of large-scale quantitative study. Such a study will inform the research of the statistical significance of the finding, and expose deviant observations which can be studied in separate case studies for the purpose of refining the theory. Next section will be devoted to the explanation of the proposed theory, its concepts, assumptions and deduced hypotheses/ logical expectations. These hypotheses will be tested in the case study to confirm their validity.

1) Specification of the theory:

Incumbent governments will implement drastic economic policies in times of democratic transitions only if encouraged with external economic incentives. Important assumption, corroborated with real-life empirical evidence, is that market reforms are necessary in times of transition from centrally controlled to market economy, to guarantee the medium to long-run economic growth.

This study does not attempt to make broad overarching claims regarding every type of democratic transition. Transitions in this study signify change of the form of government from military controlled regime into democracies. The selection of the cases in this manner was performed to ignore the potential effects of other forms of pre-transition governments on post-transition policies.

This study leaves out of the analysis, the effects of ethnic/religious divisions, civil wars and class differences. To control for the effect of other important variables this research concentrates on states that are consolidated political entities, with established government bureaucracy employing the monopoly of force over their territory.

Rational actor model: The major assumption of this study is the vote-maximizing behavior of governments. Governments care to be re-elected, as a consequence they will not implement drastic economic measures. Such measures strengthen the economy in the long-run, but in the short-run they lead to increased unemployment due to severe cuts in the public sector, privatization of public property, decreased government expenditure on social services, and etc. Because governments care to gain votes they will have no incentive to antagonize large segments of population and engage in drastic market-oriented policies.

This study borrows heavily from the rational choice theory. Individuals are assumed to balance costs against benefits to arrive at action that maximizes their personal advantage. Interests of individuals are taken for granted and their preferences are transitive. The primary interest of a politician is to get re-elected, and in order to do so, he will implement policies that will gain him most voters. For the electorate, the primary interest is utility. The electorate elects politicians that are expected to bring more benefit.

2) Specification of variables:

Dependent variable (DV) – The study analyzes the conditions necessary for the government to implement economic reforms in times of transition. Economic reform is a broad concept, in this study it stands for the major decrease of government involvement in the economy. A proxy variable for such a decrease will be the loss in monetary value of jobs and social compensation after government cuts the funding for the private and public sector, expressed as the percentage of GDP.¹¹

Independent variable (IV) – A proxy variable for economic incentives offered by foreign countries is the

10 Eckstein, H. (1989). *Comparative politics: a reader*. Surjeet Pub. p.85

11 Eckstein, H. (1989). *Comparative politics: a reader*. Surjeet Pub. p.88

monetary value of jobs created in the short- to medium run from implementing market-oriented policies, which can be approximated by the percentage of GDP gained from foreign incentives. That is the number of jobs created and social compensation from foreign incentives, expressed as the percentage of GDP. It is assumed that as incentives from abroad increase, it becomes easier for governments to introduce difficult reforms. The time frame short- -to- medium term is chosen because people are assumed impatient, and expect incentives to be provided in the proximate time-period. For this study the time frame is maximum two election intervals from the point of the implementation of reforms. This stipulation assumes that electorate will forgive the incumbent for the inability to deliver on their promise only ones, *ceteris paribus*.

Other variables – As mentioned before an important variable in this study is the nature of the regime prior to the democratization. It will be held constant, to concentrate on the explanatory value of the main independent variable. Moreover, it is important to control for such variables as external shocks similar to OPEC crisis. Because these variables might themselves be a cause for drastic economic reforms.

Causal relationship between IV & DV – It is assumed that as the dollar value of jobs and services created from foreign incentives as percentage of GDP increases, the more likely it is for governments to engage in drastic economic policies, which create economic downturn and unemployment in the short-run, and stabilize the economy in the medium-to-long term.¹²

PART III – CASE STUDY

This part of the study will apply the methodology to the cases of Iberian countries – Spain & Portugal – and South American countries – Argentina & Peru. As noted before the main goal of this comparative study is to demonstrate from the cases of above-mentioned countries that external economic incentives were a major permissive condition for economic reforms. Without such conditions Spain and Portugal would produce reforms only under exceptional circumstances, such as for instance domestic or global economic crises. In this regard, Argentina and Peru are contrasting cases, where the absence of external incentives precluded the possibility of economic reforms, until it was too late and the countries were facing severe economic crises. It is important to keep in mind that in this model governments act as rational vote-maximizers, and as such they will abstain from taking decisions which will antagonize large segments of population. Structural economic adjustments in times of economic transitions are considered to be one of such decisions, as they tend to depress economy in short-to medium-term. Because economic growth takes time to kick in after economic reforms, incumbent governments face a huge risk of being defeated in elections should they undertake these reforms. In the following section, growth trends of Iberian and South American countries are compared in the framework of the rational-actor model. Rational actor theory of economic incentives will be used to provide the explanation for structural economic policies in the above-mentioned countries.

Growth trends:

In 1975 South American and Iberian countries exhibited roughly similar GDP/capita and economic growth rates. However at the end of the century Iberian states had far outperformed their South American partners. **Spain** started 80s in a severe economic state. When Spanish Socialist Workers' Party government headed by Felipe González took office in late 1982, the economy, inflation was running at an annual rate of 16%, the external current account was negative \$4 billion, public spending was large, and foreign exchange reserves had become dangerously depleted. Gonzalez's government introduced a number of reforms but the most important among them were structural economic policies such as an industrial reconversion program and closing of large, unprofitable state enterprises. These austerity measures were largely unpopular, but the government had no choice but to introduce them if it wanted to join the European Community. European Community's conditionality clause required that Spain took under control its burgeoning public debt and inflation. Reforms paid off. The second half of the 80s and beginning of 90s saw unprecedented economic growth in Spain's recent history. Spain's real GDP grow by 3.3% in 1986, 5.5% in 1987, 3.8% in 1988 and of 3.5% in 1989, a slight decline but still double the EC average (World Bank databank). It is very plausible that without European incentives these reforms could have been indefinitely postponed.¹³

Portugal, at the end of 70s, experienced a protracted period of negative growth. The economic perfor-

12 Eckstein, H. (1989). *Comparative politics: a reader*. Surjeet Pub. p.89

13 "Spain and the IMF," IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/ESP>, 10.12.2019

mance was so dire that it became an active pursuant of International Monetary Fund (IMF)-monitored stabilization programs in 1977–78 and 1983–85.

The portion of government expenditure in GDP rose from 23 percent in 1973 to 46 percent in 1990. A surplus at the beginning of 70s, turned into a wide deficit of 12 percent of GDP in 1984, declining thereafter to around 5.4 percent of GDP in 1990.¹⁴ Main culprits for the dismal economic performance were massive transfers and subsidies to the public enterprises, increase in the bureaucracy and spending on social programs.

In 1989, Prime Minister Aníbal Cavaco Silva managed to mobilize the required two-thirds vote in the National Assembly to amend the constitution, to permit denationalization of the state-owned banks and other public enterprises. Privatization, economic deregulation, and tax reform were the primary concerns of public policy for Portugal at the beginning of 90s as the country prepared to join EC's single market. Thus, once again, similar to the case of Spain, external incentives were critical in producing drastic economic reforms, and importantly for justifying them to the constituency.

Argentina, found itself in dire economic conditions in 1983. This was the year when military junta transferred power to the democratic elected government. Alfonsín's government facing hyper-inflation, huge interest rates on foreign debt and importantly \$2 Billion annual losses to state-owned enterprises resigned in 1989. At one point Alfonsín's government considered the privatization of state-owned enterprises but it backed off. Understanding the public uproar, it would have caused and realizing that it was the only solution to keep the economy afloat, Alfonsín resigned and his government fell.

When President Carlos Menem took office on July 8, 1989, the economy of the country was in shambles: Argentina had amassed US\$ 65 billion external debt; domestic credit and the monetary base were practically non-existent. Inflation, which had averaged over 220% a year during the 1975-88 period, reached 5000% in 1989. GDP per capita had fallen from its 1974 peak by nearly a fourth and real median wages by around half (World Bank databank). Given the criticality of the situation the President had to embark on a path of trade liberalization, deregulation, and privatization.¹⁵

Peru, a thriving economy in 1948, was ravished by import substitution policies of military dictators in 50s, 60s, and 70s. However, the situation did not change much when the democratic government of Fernando Belaúnde Terry was elected president. He instituted lukewarm liberalization efforts but these were not enough to resuscitate the economy from bouts of hyper-inflation, humungous public deficit and fleet of foreign investment from the country. Similar to the case of Argentina, the democratic governments of Peru did little to reform the economy until it was too late. In 1990, Alberto Fujimori ran on the platform of implementing structural economic changes. Fujimori undertook a process of economic liberalization which put an end to price controls, discarded protectionism, eliminated restrictions on foreign direct investment and privatized most state companies.¹⁶

CONCLUSION

While the nature of this study is in no way conclusive, it seems from this preliminary study that there is a common theme running in all of these cases. Iberian and South American counties picked in this study started out with similar economic indicators, had contemporaneously experienced democratic transition, yet, at the close of the 20th century they ended up with vastly disparate economic indicators. As this study tried to demonstrate the difference in economic growth stemmed from the rational vote-maximizing behavior of the governments. Governments would not engage in painful reforms not to antagonize their electorate. As a consequence no structural economic reforms would be implemented, until the country finds itself plunged in the economic precipice. This study also suggested that the only way out from the rationality induced logic of responsibility is economic incentives provided by foreign actors. Governments can justify their harsh economic policies to their electorate with future economic gains from them. However, conclusions of this research can be challenged on different grounds. Below are few methodological suggestions on how to make this study more empirically valid:

a) It can be criticized for the fact that the hypothesized relationship between economic incentives and reforms is valid only in countries in democratic transition from military dictatorship. However to remedy the

14 "Portugal and the IMF," IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/PRT>, 10.12.2019

15 "Argentina and the IMF," IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/> (12.12.2019)

16 "Peru and the IMF," IMF, <https://www.imf.org/en/Countries/> (10.12.2019)

selection bias, the applicability of the theory to countries in transition from other regimes can be tested in complementary studies.

b) One of the great weaknesses of the study is that the dependent and independent variables barely vary in the case of South American countries. These countries were given no or almost no incentive, and they produced no or almost no reform. However, this weakness can be remedied by employing Mill's method of difference and agreement. Given that *ceteris paribus* condition holds the difference in the value of dependent variable should normally be caused by the difference in explanatory variable. But this method does not reveal the nature of relationship between explanatory and dependent variable, whether it is linear, curvilinear or etc. It might quite be that the effect of the explanatory variable kicks in after a certain threshold. For all these reasons it is important that a number of case studies be conducted and the exact nature of relationship between independent and dependent variable be discovered.

c) This study assumes that political changes in the above-mentioned countries – transition from military regime to democracy - took place for political reasons. The validity of the study will be undermined if it is proven that regime change in any of these countries was economically motivated. If this is so than an incumbent party has a mandate to produce economic reforms regardless of foreign incentives. This problem is commonly known as the omitted variable bias. It is crucial to supplement this study with single case studies of Spain and Portugal to account for the sources of the regime change in these countries. However, even if the economic effects are discovered to be important, they can be controlled, which will allow the estimation of the impact of incentives. As long as these two variables are not correlated they will not bias the estimates of the effects of each one of them on the dependent variable.

d) And finally, it might be objected that the study suffers from the endogeneity problem. That, economic reforms might actually prompt foreign actors to give reformist governments more incentives. For this purpose a small operational trick can be performed to dissect the explanatory variable – economic incentives – into two separate variables. One variable would represent incentives provided for performed economic reforms, and second variable will be incentives for future economic reforms. In this case it is crucial to employ the method of process tracing, and single out government expenditures conducted without conditionality clause from foreign actors from government expenditures stipulated by foreign actors. Such process-tracing involves careful analysis of the briefs of economic department and parliament bureaus, and scrupulous analysis of archived documents. Unfortunately material and temporal scarcities at the moment do not allow for a more comprehensive analysis.

REFERENCES:

- Downs, Anthony (1985). *An economic Theory of Democracy*, Addison Wesley Publishing Company
- Eckstein, H. (1989). *Comparative politics: a reader*. Surjeet Pub.
- Huggard, Stephan (1995). *Political Economy of Democratic Transitions*, Princeton Academic Press
- Landman, Todd (2008). *Issues and Methods in Comparative Politics*, Routledge
- Linz Juan and Alfred Stepan (1996), *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, Baltimore: The John Hopkins University
- So, Alvin (1990). *Social Change and Development*, Sage Publications
- <https://www.imf.org/en/Countries/ARG> (10.12.2019).
- <https://www.imf.org/en/Countries/ESP>(10.12.2019).
- <https://www.imf.org/en/Countries/PER>(10.12.2019).
- <https://www.imf.org/en/Countries/PRT>(10.12.2019).

თავისუფლების რისკები

სალომე ხიზანიშვილი
საქართველოს იურიდიული უნივერსიტეტის საპართლისა და
საერთაშორისო ურთიერთობების ფაკულტეტი
პროფესორი

აბსტრაქტი

ადამიანის თავისუფლების საკითხი არსებობის საზრისის ძიების თემატიკიდან ერთ-ერთი ძირითადია. ცნობილია აზრი იმის შესახებ, რომ თავისუფალ ნებას ადამიანის არსება ერთგვარად მძევლად ჰყავს აყვანილი და გონებას საკუთარი მოქმედების გეგმას სთავაზობს - ზოგჯერ საზრისსდებულს და ზოგჯერ უსაზრისოს. განსაკუთრებით აძლიერებს უღმერთო გონებას, რომელსაც მხოლოდ ძალაუფლება და ძალადობა სწადია. ბუნებრივია, ამ სიბრტყეზე მწიგნობრივი სიცოცხლე მაღლსა და ღირსებას კარგავს და უკიდურეს შემთხვევაში, ადამიანს ისღა დარჩენია, საკუთარი თავისგან დახსნა და გადარჩენა ითხოვოს. უდავოდ! ისტორიული ხდომილებები ათვალსაჩინოებს, თუ რამდენად ძვირი ფასის გადახდა უნევს „ყოფნის ნაკლებობით“ ტანჯვაში, სასონარკვეთილებასა და სინანულში ჩავარდნილ ისტორიულ ადამიანს.

ახალი და უახლესი ისტორია (XVIII საუკუნიდან დღემდე), დიდი რყევების სპექტრით გამოირჩევა. პროცესი, ძირითადად, ორი უმთავრესი ცვლილების ფონზე მიმდინარეობს. პირველი, თავისუფლების ცნობიერება, როგორც ცივილიზებული ადამიანის მორალის საფუძველი და მეორე, სამეცნიერო-ტექნიკური ცივილიზაციის დინამიურობა. ტექნიკური გონის მიღწევები საბუნებისმეტყველო აზროვნების შედეგია, რომელიც სარგებლიანობის პრინციპებით ხსნის ჭეშმარიტების საკითხს და სულიერი იდეალების გვერდის ავლით, ცოდნის გავლენებს აღიარებს; ხოლო თავისუფლების ცნობიერება, როგორც ისტორია ადასტურებს, უარეს შემთხვევაში, „უფუნქციო ღმერთს“ განზე ტოვებს და უფრო მეტიც, მას მკვდრად აცხადებს. ორივე შემთხვევაში ადამიანის თავისუფლების მიზანსწრაფვა ვლინდება და რაც მთავარია, ორივე შემთხვევაში „გვინდა თუ არა, ვმოქმედებთ და ამ დროს ჩვენი სახიფათო თავისუფლებით ვსარგებლობთ“. პრობლემებიც აქ ჩნდება. წარმოდგენილ ნაშრომში სწორედ სახიფათო თავისუფლების რისკებზე ვაკეთებთ აქცენტებს.

საკვანძო სიტყვები:

ისტორია, თავისუფლების რისკი, „ღმერთის სიკვდილი“, სამყაროს დამორჩილება, სამყაროს ნდობა.

RISKS OF FREEDOM

SALOME KHIZANISHVILI
PROFESSOR OF THE FACULTY OF LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS
OF GEORGIAN TECHNICAL UNIVERSITY

ABSTRACT

A question of Human Freedom is general one from the existence notion matters. There's a claimed viewpoint about the free will which has taken hostages and offers an action plan to mind – sometimes notional or genuine. It strengthens godless mind which only intends authority and violence. Typically in this field moral life doesn't lose its grace and dignity and there is only one way left for human to make himself free from himself. Without a doubt! Historical probabilities make everything crystal clear what being in misery of „lack of existence“ , compunction and dispey requires from historical human .

A new and the newest history (from XVIII century) consists of untold timeline. However, modern times are also focused on many other discoveries. We mention two of them: the first one, consciousness of freedom

as a foundation of civilized human being and the second one scientific-technological dynamics. The achievements of technical intellect are the result of natural mentality, which shows the truth and by circumventing recognises only the influences of knowledge; Besides, at worst, as history's shown, consciousness of freedom not only circumvents „usefulness god“ but announces as dead. In both ways intention of human's freedom is shown and it's relevant that in both ways . „If we want it or not, we act and at this time we take advantages of our risky freedom“. And that's where the problems come out. We're telling you about the risks of the dangerous freedom in this worksheet.

KEYWORDS:

history, Risk of freedom, „death of god“, obeying the world, world trust.

ძირითადი ტექსტი

ჩნდება ბუნებრივი კითხვა: რამ გაპირობებს ადამიანის სახიფათო, „დამაბნეველ თავისუფლებას“? პასუხი, ძირითადად, ორგვარია: ეგზისტენციალური სასოწარკვეთილება ან ადამიანური გონების ვნებები, პოზიტიურიც და ნეგატიურიც.

ქრისტიანული სახლის დიდი ბინადარი, ნეტარი ავგუსტინე, პირველის თაობაზე ღვთაებრივი წესრიგისა და მისი შემოქმედისადმი, საკუთარ განცდებს შემდეგნაირად გადმოგვცემს: „და ახლა ჩვენში იღვიძებს სიკეთის ქმნის სურვილი, მას შემდეგ, რაც ჩვენს გულში შენი შეგონებით აღიძრა იგი. მანამდე კი ჩვენ, შენგან განშორებულნი, ბოროტებისათვის თუ აღვიძროდით. შენ კი, ღმერთო ერთო და ყოვლად კეთილო, არასოდეს შეგინწყვეტია სიკეთის ქმნა. შენი წყალობით ჩვენც მოგვეძებნება თითო-ოროლა კეთილი საქმე, მაგრამ წარუვალნი როდი არიან ისინი, თუმცა იმედი გვაქვს, რომ მათი დასრულების შემდეგ განვისვენებთ შენს სინმინდესა და სიდიადეში“.[1.308] მკაფიოა, დიდი აღმსარებლის აზრით, „ადამიანი ღმერთთან, როგორც მარადიულობასთან, კავშირით საკუთარი არსებობის საზრისს პოულობს და ეს ხდება მისი თავისუფალი ნების საფუძველზე“.[5.101] მაგრამ მედლას ორი მხარე აქვს! ნეტარს კარგად მოეხსენება „მეციურ“ და „მინიერ“ ქალაქს შორის დიდი უფსკრულის არსებობა და ცხოვრებისეული უსამართლობანი. მსგავსი ფაქტები საიმისოდ ღრმა და რეალური მიზეზია, რომ ცხოვრებისეულ სიძნელეებთან პირისპირ მდგომ თეოლოგს, რელიგიური ეპოქისათვის დამახასიათებელი მსოფლმხედველობრივი დამოკიდებულების გარდა, ადამიანურ ისტორიაში ამქვეყნიური სა-მართლიანობის მოპოვების ნაკლები იმედი ჰქონდეს. მაგრამ მისი გადასახედიდან, სამყაროსთან ადამიანური კავშირი იმ სიკეთეებით ივსება და მყარდება, რომლებიც ადამიანის სულის, მისი გენის სადიდიებელი და ამდენად, მისი არსებობის გადამრჩენია. დიდი თეოლოგი ამ იდეალებით თანაზიარობს ვაცობრიობასთან.

ადამიანის საბედისწეროდ არსებობს სხვა მიდგომაც! „... არსებობს ცივი, თეორიული პასუხი კითხვაზე სამყაროს სიკეთის შესახებ“.[4.259] ამ გზავსაყართან მეოცე საუკუნის დასაწყისში ფრიდრიხ ნიცშე დგას, სიცოცხლის ფილოსოფიის მგრძნობიარე წარმომადგენელი. მოაზროვნე, რომელიც ადამიანური სიკეთეების სამსახურისთვის სამყაროს მამოძრავებელ ღმერთს კი არა, ძალაუფლების ნებით შეჰყრობილ, საკუთარი შემოქმედებითი პათოსით აღსავსე ისტორიულ ადამიანს უხდის დიდების ხარკს.

ფრიდრიხ ნიცშეს შეფასებით, ადამიანი საკუთარი ინსტინქტების „სახიფათო უარყოფელი“, უიღბლო არსებაა, მაგრამ საინტერესო. საკითხის მისეული განმარტება ასეთია: ადამიანის უიღბლობის მიზეზი სიცოცხლის არსობრივი პრინციპების ღალატი, ანუ ბუნებრივი ინსტინქტების უარყოფა და სიყალბეზე აშენებული მორალისადმი მისი ერთგულებაა; მაშინ, როდესაც ადამიანს ხიბლს აძლევს და საინტერესოს ხდის მისი მაძიებელი ბუნება, შემოქმედითობა და სიცოცხლის ძალებთან მისი დიონისური შერკინება, რაც იგივეა, რისკის უნარი, აღსავსე ადამიანური პასუხისმგებლობის ღრმა განცდებით. ნიცშეს შემოქმედებაში, ამ საარაკო სიმამაცის მატარებელი გეკაცია აზროვნებასა და ისტორიაში ახალი ღირებულებებისა, ახლი მორალის მაცნე და დამფუძნებელი. მისი მოვალეობა-ვალდებულებები მიზანმიმართული და მიზანშეწონილია; მას, როგორც ისტორიის განმაახლებელს, რეალობა, ცხოვრება წვრთნის და აყალიბებს, წინააღმდეგობებითა და პარადოქსებით, რომელთა დაძლევა მისი სულიერი სიძლიერის წინაპირობაცაა; ამ გზების გავლით ის საკუთარ არსებას უღრმავდება, ანუ საკუთარ მისიას შეიგრძნობს, რაც იმის გარანტიაა, რომ ის სწვდება და ეფუძლება სიცოცხლის არსს, მის მუნყოფანას. ხოლო სიცოცხლის არსება ძალაუფლების ნებაა, როგორც მისი უპირობო მამოძრავებელი, როგორც სამყაროს მარადიული არსებობისა და მარადიული დაბრუნების არსობრივი საფუძველი. ამ ასპექტით იკვეთება გეკაცის საბოლოო მიზანიც სიცოცხლის განახლება-გაუკვდავება და ადამიანის (უპირველესად და უმთავრესად, ისტორიული ადამიანის!) „ძლევა“.

ნიცშე საკუთარ ფილოსოფიურ შემოქმედებაში ამკვიდრებს და იცავს შემდეგ პრინციპებს: სიცოცხლე-ძალაუფლების ნება-ზეგაცხი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ცნობილი ხდება და იკვეთება მისი მოძღვრების ღრმა პოლიტიკური ელფერი. ძალაუფლების ნება, როგორც ექსპლოატაცია, ამ სიტყვის აბსოლუტური და ყველაზე მწვავე გაგებით, ცხადდება ისტორიის მამოძრავებელ ძალად და ამ პოზიციით უპირატეს ღირებულებად; ის გადაგვარებული, პრიმიტიული ან სულაც არასრულყოფილი საზოგადოების ნიშანი კი არაა, პირიქით, სიცოცხლის არსში დევს. მისი ძირეული ფუნქცია და შინაგანი ლტოლვაა, ისაა ყოველგვარი და ნებისმიერი ისტორიის სფუქველთა საფუძველი. ამ არგუმენტით ფილოსოფოსი ძლიერი სიცოცხლის, ძლიერი ადამიანის, ანუ სულით ბატონის მხარეზეა, მათი ინტერესების გამტარებელია და რაც კიდევ უფრო საგონებელში გვაგდებს, ნებისმიერი რისკის ფასად! ადამიანური ყოფის განახლების მოთხოვნით იგი კიდევ ერთხელ უცხადებს დაუნდობელ ბრძოლას ქრისტიანულ მორალს, როგორც დეკადენტურს, როგორც ყოველგვარი სულიერი წარმატების მონინალმდევეს, ბოროტისადმი შემგუებელსა და ძალადაკარგულს; და ამავე მოტივით უარს აცხადებს დამონებული, გადაგვარებული, ავადმყოფური, დაჩაგრული, ღირსებააყრილი, ტანჯული სიცოცხლის დაცვაზე; ხოლო სიცოცხლესთან ახალი, ჯანსაღი კავშირების აღსადგენად, თანახმობას უცხადებს მასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ სარისკო საქმიანობას, როგორებიცაა: ომი, მკვლელობა, სისასტიკე, სადაც შესაძლებელი და დასაშვებია სუსტთა, უღონოთა, დამცირებულთა, სულითა და სხეულით ავადმყოფთა მოსპობა.

უდავოა, ყოფიერების საფუძვლად ძალაუფლების ნების, როგორც მკაცრი ექსპლოატაციის გამოცხადება, ან ზეგაცხის მიერ მონიშნული რისკიანი გზა, ადამიანურ რეალობაში მკაცრ, დაუნდობელ წესებს ამკვიდრებს. ამ რეალობას შესანიშნავად უღებს ალღოს გერმანელი გენიოსი. მაგრამ ეს ფაქტი, დროდადრო მაინც, მის წუხილსა და უიმედობას არ იწვევს. პირიქით! სიცოცხლის ფილოსოფოსის ჩანაფიქრი მიმართულია სიცოცხლის ძლიერი სანყისების ჩამოყალიბების აუცილებლობასა და მათ დაცვაზე, მათ გადარჩენაზე, რომელიც ხელეწიფება მხოლოდ შემოქმედებითად დაჯილდოებულ, გამარჯვების ყინით შეპყრობილ, განვითარება-აღმაჯლობის პათოსით შთაგონებულ, სულიერად და ფიზიკურად ძლიერ სუბიექტებს. ამ როლში შესაძლებელია ვივარაუდოთ ისტორია, ქვეყანა, ერი, ცალკეული ინდივიდი.

ბუნებრივია, ეპოქალური გენიოსის მიმართ მძაფრი, ტკივილიანი საყვედურის გრძნობა გვიჩნდება, მაგრამ ამავდროულად მივყვებით რა მის გულისთქმას, ერთგვარად თანავეგრძნობთ კიდევ. თანავეგრძნობთ იმ აზრით, რომ საკუთარი წარმოსახვებით შთაგონებულ დიდ მოაზროვნეს, საბოლოოდ, ნიჰილიზმის სენისაგან თანადროული ადამიანის დაძლევა და გადარჩენა სურს. ანუ, რაც იგივეა, მას სურს ადამიანი აბოტოქრებული თავისუფალი ნების ხიფათებისაგან დაიხსნას. მაგრამ საკითხავია, სიცოცხლის ფილოსოფოსის იდეური ჩანაფიქრი მოდის შესატყვისობაში მის ჰუმანურ განზრახვებთან?! არა და არა! საკუთარი ხილვების სავარაუდო შედეგებზე მან თავადაც კარგად უწყის. აი, რას წერს იგი: „სისხლი ჭეშმარიტების უხამსი მონამეა; სისხლი სწამლავს უწმინდეს მოძღვრებას და ქმნის მას შეშლილობად და გულთა მძულვარებად“.[3.93]

სიცოცხლის ფილოსოფოსის ჯანსაღ მსოფლმხედველობრივ შეხედულებებთან თანაზიარობით, რიუდიგერ საფრანსკი სამართლიანად წერს: „იყო წამები, როცა ნიცშეს სურდა სინამდვილეს დაემარცხებინა, მაგრამ სინამდვილემ ის არ დაამარცხა. მართლაც ისე მოხდა, როგორც ნიცშემ იწინასწარმეტყველა. მისი „ჭეშმარიტებები“ სინამდვილედ იქცა და რადგან ეს ერთხელ მოხდა, შეიძლება, კვლავ მოხდეს. ჰიტლერმა კარი შეამტვრია და ზღურბლს გადააბიჯა. რაღაც გამოუსწორებელი მოხდა, მას მერე ადამიანის ხატი შეიცვალა. ამიტომ აუშვიცი რჩება წარსულად, რომელიც არასოდეს ჩაივლის - აწყვეტილი თანამედროვეობის ნიშანსვეტად“.[4.227]

მკაფიო და უდავოა, ჩვენი თანამედროვეობა მრავალი წარმატების მომსწრეა. თავისუფლების ცნობიერებამ ბევრი რამ შემატა ადამიანის ბუნებრივ ყოფას, მის ცივილურ ცხოვრებას, (დღესდღეობით, მაგალითის სახით, აღნიშნულზე მსოფლიო პანდემიასთან ბრძოლის არსებული შედეგებიც იძლევა ცნობებს). არფერს ვამბობთ ადამიანის სასიკეთოდ მიმართულ სხვადასხვა სახის ტექნოლოგიურ მიღწევებზე, პოლიტიკურ-სამართლებრივ, ეკონომიკურ, სოციალურ-კულტურულ ცხოვრებაში არსებულ სასიკეთო სიახლეებზე. მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ვაცობრიობას სხვა მრავალი გასაჭირი აქვს, მას კვლავ ბევრი აქვს გადასალახი.

მეოცე საუკუნის დიდი ფსიქონალიტიკოსი, ზიგმუნდ ფროიდი ადამიანური სამყაროს, მისი ბუნების უმთავრეს სიძნელეებზე აკეთებს აქცენტებს. ნაშრომში „კულტურით უკმაყოფილება“, იგი წერს: „ჩემი აზრით, ვაცობრიობისათვის საბედისწერო მნიშვნელობა აქვს საკითხს იმის შესახებ, მოახერხებს თუ არა - და თუ მოახერხებს რამდენად - კულტურული განვითარების გზაზე დაიმორჩილოს აგრესიისა და თვითგანადგურებისაკენ ლტოლვა, რომელიც შეუძლებელს ხდის ადამიანების თანაცხოვრებას. ამ თვალსაზრისით ჩვენი დრო ალბათ განსაკუთრებულ ინტერესს იმსახურებს“.[6.97]

დიდი მოაზროვნე მტკივნეულ დიაგნოზს სვამს, მაგრამ იმის ვალდებულებასაც აკისრებს ისტორიულ

ადამიანს, რომ „მაცნე ღირს“ და უნდა ჩავეჭიდოთ კულტურის (მიუხედავად ადამიანზე „აუტანელი ზნეობისა“!) განვითარების მიზანს, რომელიც შესამჩნევ პროგრესსა და შვებას გვპირდება.

სამართლიანად შენიშნავს ჰანს-მარტინ ლომანი, კულტურა „ფროიდის გვიანდელ ნაშრომში მოულოდნელად მაშველ რგოლად გვევლინება. კულტურა, როგორც მუდამ არსებული საფრთხის გზაზე ბარბაროსობაში დაბრუნების ბასტიონი...“ [6.179]

„ისღა დაგვრჩენია, აგრძელებს „დიდი გამოცანების შემქმნელი და ასევე დიდი გამოცანების ამომცნობი“, იმედი ვიქონიოთ, რომ მეორე „მეცნიერი ეროსი“ - მარადიული ეროსი, - ყველა ღონეს იხმარს საკუთარი უფლებების დასაცავად თავის უკვდავ მონინალმდეგესთან ორთაბრძოლაში. მაგრამ ვინ იცის, ვის დარჩება გამარჯვება, ვინ შეძლებს ბრძოლის ბედ-იღბლის განჭვრეტას?!“ [2.97] საბოლოოდ ორჭოფულ კითხვასთან გვტოვებს დიდი მოაზროვნე.

XX საუკუნეში, სიკვდილისა და სიცოცხლის ორთაბრძოლაში ეროსმა გაიმარჯვა. მაგრამ ღრმად დამაფიქრებელი და საგანგაშოა ისიც, რომ „დამაბნეველი თავისუფლების“ რისკიანი და საბედისწერო გზა მილიონობით ადამიანის მსხვერპლით დაიფარა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, უნდა ითქვას, რომ XX საუკუნეში, მოსალოდნელი უკიდურესი გამონეველების არსებობის წინასწარმეტყველებით, ნიცშემ უთუოდ დაასწრო ფროიდს, მაგრამ ის, რომ მმართველი ადამიანის რასის გაჩენას „არ შეიძლება ეკუთვნოდეს უკანასკნელი სიტყვა“, ფროიდს ეკუთვნის.

ჩვენი მხრივ ვადასტურებთ, გარდაუვალი აუცილებლობაა ისტორიულმა ადამიანმა მძიმე წარსულიდან, საღი აზროვნებით, გონივრული დასკვნები გააკეთოს და ისტორიის მსვლელობა ჰუმანიზმისაკენ მიმართოს. სხვა შემთხვევაში ბირთვული შეიარაღების ეპოქაში მისი „დამაბნეველი თავისუფლება“ კვლავაც დიდ რისკებსა და სახიფათო ადგილებსაჩვენს.

დასკვნა

ადამიანის თავისუფლების საკითხი არსებობის საზრისის ძიების თემატიკიდან ერთ-ერთი ძირითადია.

ერთი თვალსაზრისით, ადამიანი თავისუფალი ნების საფუძველზე, ღმერთთან კავშირით, საკუთარი არსებობის საზრისს პოულობს.

მეორე თვალსაზრისით, თავისუფლების ცნობიერებით, ადამიანი სუსტი მორალისგან თავისუფლდება და ისტორიის მსვლელობას ძლიერ სანყისებზე აფუძნებს.

მესამე თვალსაზრისით, ადამიანის თავისუფლებას თან სდევს თვითგადაცდომის საფრთხე, რაც უკავშირდება აგრესიისა და თვითგანადგურებისაკენ ბუნებრივ ადამიანურ ლტოლვებს.

საბოლოო სიტყვა თავისუფლების დრამაში ეკუთვნის ადამიანურ კულტურას, როგორც „ბასტიონს ბარბაროსობაში“.

REFERENCES

1. The Confessions of St. Augustine . Publish house of Tbilisi Independent University, “NEKERI”, TBILISI,1996.
2. SIGMUND REUD, Dissapointed By Culture. ILIA STATE UNIVERSITY PRESS, TBILISI, 0162, GEORGIA, 2012.
3. Nietzsche Friedrich, Thus Spoke Zarathustra. TBILISI, 1993.
4. Rudiger Safranski, DAS BOSE ODER DAS DRAMA DER FREIHEIT. Carl Hanser Verlag Munchen 1997. ILIA STATE UNIVERSITY PRESS, TBILISI, 0162, GEORGIA, 2015.
5. Khizanishvili S., Gabisonia I., Taliashvili A., “Justice - Philosophical-Legal Aspects”. Universal Publishing House, Tbilisi, 2019.
6. Nans-Martin Lohmann, SIGMUND REUD. gamomcemloba “PEGASUS”, 2008.

შურისძიებით ჩადენილი მკვლელობის სისხლისსამართლებრივი და ფსიქოლოგიური ასპექტები

რამაზ კვარაცხელია

დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული
თავდაცვის აკადემიის მაგისტრანტურის უსაფრთხოების კვლევების
მიმართულების პროფესორი, სამართლის დოქტორი.

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია შურისძიებით ჩადენილი განზრახ მკვლელობის სისხლისსამართლებრივი და ფსიქოლოგიური ასპექტები. მასში დეტალურად არის გადმოცემული განზრახ მკვლელობის სუბიექტური შემადგელობის ნიშნები. განმარტებულია პირდაპირი განზრახვის და არაპირდაპირი განზრახვის ცნებები. ასევე მნიშვნელოვანია სტატიაში მოყვანილი სუბიექტური შემადგენლობის ისეთი ნიშნების კვლევა, როგორცაა დანაშაულის ჩადენის მოტივი და მიზანი. აღნიშნული საკითხების კვლევას დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩადენილი ქმედების მკვლელობად დაკვალიფიცირებისათვის. გარდა ამისა, განზრახვის, მოტივისა და მიზნის გარკვევას აქვს მნიშვნელობა სასჯელის დანიშვნის საკითხის გადაწყვეტისას, რადგან დანაშაულის მოტივი, ზოგ შემთხვევაში, შეიძლება იყოს, როგორც დამამძიმებელი, ასევე შემამსუბუქებელი გარემოება.

ნაშრომში განხილულია შურისძიების ცნება, რომელიც, სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, არის დანაშაულის (მკვლელობის) მოტივი; ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად მივიდით დასკვნამდე, რომ შურისძიება არის დანაშაულის ჩადენის მიზანი და არა - მოტივი.

საკვანძო სიტყვები:

სისხლის სამართალი, განზრახ მკვლელობა, შურისძიება, მოტივი, მიზანი, დანაშაული.

CRIMINAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF REVENGE MURDER

RAMAZ KVARATSKHELIA

PROFESSOR OF DAVID AGHMASHENBELI NATIONAL DEFENSE ACADEMY OF GEORGIA, MA PROGRAM OF SECURITY STUDIES (J. D)

ABSTRACT

The paper discusses the criminal and psychological aspects of premeditated murder committed for revenge. The paper presents in detail the signs of the subjective composition of premeditated murder. The concepts of direct intent (*dolus directus*) and indirect intent are explained. It is also important to study the signs of subjective composition in the article, such as the motive and purpose of committing the crime. The study of these issues is of great importance for qualifying an act committed as murder. Also, clarifying the intent, motive, and purpose of the sentence is important in deciding whether to impose a sentence, as the motive for the crime may in some cases be both aggravating and mitigating circumstances.

The paper discusses the concept of revenge, which, according to the prevailing opinion in the criminal literature, is the motive for crime (murder). As a result of the research made by us, we came to the conclusion that revenge is the purpose and not the motive for committing a crime.

KEYWORDS:

criminal law, premeditated murder, revenge, motive, purpose, crime.

შესავალი

სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ დანაშაულთა შორის ერთ-ერთი უძძიმესია განზრახ მკვლელობა. იმისათვის, რომ ქმედებას მიეცეს სწორი შეფასება და დადგინდეს მკვლელის პიროვნება, აუცილებელია ჩატარდეს სრული საგამოძიებო მოქმედება. პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როცა ირღვევა სისხლის სამართლის მატერიალური და პროცესუალური ნორმების მოთხოვნები. დეტალურად არ არის შესწავლილი მკვლელობის შემადგენლობის ობიექტური და სუბიექტური მხარის ყველა ელემენტი. თუ არ გაირკვა საქმის ვითარება, შესაძლოა, ადგილი ჰქონდეს თვითმკვლელობას, არანაძალადევი სიკვდილს, უბედურ შემთხვევას და ა. შ.

მრავალ მეცნიერებას შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს თანატოლოვანი, რომელიც შეისწავლის კვდომის პროცესს, სიკვდილს, მის მიზეზებს და პოსტმორტულ ცვლილებებს. მაგრამ უშუალოდ იმ საკითხებით, რითაც დაინტერესებულია სამართალდამცავი, მართლმსაჯულების და ჯანდაცვის ორგანოები, შეისწავლის სასამართლო-სამედიცინო თანატოლოვანი.

მკვლელობის კვალიფიკაციისთვის მნიშვნელობა აქვს, აგრეთვე, სუბიექტური მხარის ფაქტობრივი ელემენტების გარკვევას, როგორცაა დანაშაულის ჩადენის მოტივი და მიზანი.

იმის გათვალისწინებით, რომ ადამიანის ქცევის შეფასება, ამ ქცევის მოტივისა და მიზნის გათვალისწინებლად შეუძლებელია, შესწავლილ უნდა იქნას თითოეული მათგანის მნიშვნელობა. მოტივი და მიზანი ფსიქოლოგიური კატეგორიაა და ფსიქოლოგიის შესწავლის სფეროს განეკუთვნება. სისხლის სამართლის ლიტერატურაში ცნობილია, რომ დანაშაულის ჩადენის მოტივი არის პირის შინაგანი მდგომარეობა, რაც მას უბიძგებს და რომლითაც ის ხელმძღვანელობს კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის დროს.

შესაბამისად, ამ საკითხის კვლევას აქვს, როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული მნიშვნელობა.

ნაშრომის კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველი ეყრდნობა ფუნდამენტური დებულების შესწავლას, რომლებიც გვხვდება თეორიულ შრომებში (სისხლის სამართალი, ფსიქოლოგია და კრიმინოლოგია). კვლევის პროცესში, ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების, სასამართლო-საგამოძიებო პრაქტიკის, სპეციალური ლიტერატურის შესწავლისას, კომპლექსურად გამოიყენებოდა ფორმალურ-იურიდიული, შედარებით-სამართლებრივი, სისტემურ-ლოგიკური მეთოდები.

მკვლელობა არის ადამიანის სიცოცხლის არასამართლებრივი ანუ მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული მოსპობა (შენწყვეტა).

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 108-ე მუხლი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას განზრახ მკვლელობისათვის. მკვლელობის ეს სახე იმდენად გასაგები და ცნობილია, რომ კანონმდებელმა მისი ცნება მოათავსა მარტივ დისპოზიციაში, რითაც გამოირჩევა საკანონმდებლო წესით მისი განმარტება. მკვლელობის ეს სახე გულისხმობს ადამიანის სიცოცხლის მართლსაწინააღმდეგოდ განზრახ მოსპობას. ასეთ მკვლელობას ადგილი აქვს შურისძიების ან ეჭვიანობის ნიადაგზე, ასევე ჩხუბის დროს, ურთიერთშელაპარაკების დროს.

სისხლის სამართლის კოდექსის 108-ე მუხლით ქმედების კვალიფიკაციის დროს ადგილი არ უნდა ჰქონდეს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე, 111-ე, და 113-ე მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულების შემადგენლობას, კერძოდ, ხსენებული მუხლის დისპოზიციით გათვალისწინებულ ნიშნებს.

მკვლელობის გვარეობით ობიექტს წარმოადგენს ადამიანი, ხოლო უშუალო ობიექტი არის ადამიანის სიცოცხლე. ობიექტური მხარე გამოიხატება დამნაშავის ქმედებაში. ამ დროს აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა დამნაშავის ქმედებასა (მოქმედება და უმოქმედობა) და სიკვდილს შორის, ე. ი. უნდა გაირკვეს, იყო თუ არა ქმედება სასიკვდილო შედეგის აუცილებელი პირობა, რის გარეშეც იგი ვერ დადგებოდა.

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-8 მუხლში განმარტებულია მიზეზობრივი კავშირის ცნება.

1. თუ სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით დანაშაული მხოლოდ მაშინ ითვლება დამთავრებულად, როდესაც ქმედებამ მართლსაწინააღმდეგო შედეგი გამოიწვია ან ასეთი შედეგის განხორციელების კონკრეტული საფრთხე შექმნა, აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ამ ქმედებასა და შედეგს ან საფრთხეს შორის.

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-8 მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული, მხოლოდ მაშინ ითვლება დამთავრებულად, როდესაც ქმედებამ მართლსაწინააღმდეგო შედეგი გამოიწვია, ან ასეთი შედეგის განხორციელების

კონკრეტული საფრთხე შექმნა, აუცილებელია მიზნობრივი კავშირის დადგენა ამ ქმედებასა და შედეგს ან საფრთხეს შორის; ამდენად, მკვლევლობა მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება დამთავრებულად, როდესაც ქმედებამ მართლსაწინააღმდეგო შედეგი - სიკვდილი გამოიწვია, ხოლო მკვლევლობის მცდელობას მაშინ აქვს ადგილი, როცა ქმედებამ სასიკვდილო შედეგის დადგომის კონკრეტული საფრთხე შექმნა.

როგორც ვხედავთ, სისხლის სამართლის კოდექსმა ქმედება არამართო მაშინ ჩათვალა მიზნობრივ კავშირში შედეგთან, როცა ქმედება არის მართლსაწინააღმდეგო და ხელს უწყობს დანაშაულებრივი შედეგის დადგომას, არამედ მაშინაც, როცა შექმნა ასეთი შედეგის დადგომის საფრთხე.

ზემოთ თქმულიდან ნათელია ის, რომ მიზნობრივი კავშირის დადგენა საჭიროა, მხოლოდ მატერიალური (შედეგიან) ან რეალური საფრთხის შემქმნელ დელიქტებში.¹

2. მიზნობრივი კავშირი არსებობს მაშინ, როდესაც ქმედება წარმოადგენდა სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის ან კონკრეტული საფრთხის აუცილებელ პირობას, ურომლისოდაც ამჯერად ეს შედეგი არ განხორციელდებოდა ან ასეთი საფრთხე არ შეიქმნებოდა.

მკვლევლობის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელოვანია მიზნობრივი კავშირის არსებობა დანაშაულის ქმედებასა და ამ ქმედებით გამოწვეულ შედეგს შორის. ამდენად, აუცილებელია დადგენა იმისა, რომ ადამიანს სიცოცხლე მოესპო სწორედ ამ პირის მიერ ჩადენილი ქმედების გამო. ამ ქმედებით არის გამოწვეული სიკვდილი, როგორც მისი აუცილებელი შედეგი და არა სხვა, შემთხვევითი ხასიათის მქონე გარემოებებით.

სუბიექტი დანაშაულისა არის ადამიანი. პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის, ერთ-ერთი საფუძველი არის მისი შერაცხადობა.

სუბიექტური მხარის დადგენის დროს ყურადღება უნდა მიექცეს განზრახვის სახეს და მის შინაარსს, რადგან ყოველ საქმეზე აუცილებელია დადგინდეს მკვლელი პირდაპირი განზრახვით მოქმედებდა, თუ არაპირდაპირი (ევენტუალური) განზრახვით.

მაგალითად, თუ პირი არაპირდაპირი განზრახვით მოქმედებდა, ე. ი. უშვებდა სიკვდილის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ სასიკვდილო შედეგი არ დადგა, ქმედება დაკვალიფიცირდება ფაქტობრივად განხორციელებული შედეგის მიხედვით. ხოლო, თუ ქმედებას არანაირი შედეგი არ მოჰყვა, ასეთი ქმედება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას გამოიწვევს სისხლის სამართლის კოდექსის 127-ე მუხლით.

განზრახვა წარმოიშობა იმ მომენტიდან, როცა პირმა მიიღო ნებელობითი გადაწყვეტილება, იმოქმედოს. სისხლისსამართლებრივ მნიშვნელობას იგი იძენს მხოლოდ მაშინ, როცა პირი შეუდგება მის განხორციელებას. განზრახ მოქმედებად ითვლება ისეთი შეგნებული და მიზანდასახული მოქმედება, რომელიც მიმართულია სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის მიღწევისაკენ. განზრახვის დროს გადაწყვეტილება ყოველთვის წინ უსწრებს მოქმედებას, იგი მომავლისკენაა მიმართული.

მკვლევლობის კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელოვანია განზრახვის დადგენა, რაც შესაძლებელია არამართო ბრალდებულის ჩვენებით, არამედ - მის მიერ განხორციელებული ქმედებით. მკვლევლობის ან მკვლევლობის მცდელობის ჩამდენ პირს და მათ დამცველს ყოველთვის რჩებათ შესაძლებლობა უარყონ მკვლევლობის განზრახვის არსებობა, მაგრამ, როდესაც პირი შეგნებულად ურტყამს დანას სიცოცხლისათვის საშიშ ისეთ ადგილზე, როგორცაა მარჯვენა გვერდი, მუცლის და პლევრის ღრუ, რის შედეგადაც ზიანდება სიცოცხლისთვის აუცილებელი ორგანოები, მაშინ უსაგნოა საუბარი მკვლევლობის განზრახვის არარსებობაზე.

სისხლის სამართლის კოდექსის მე-9 მუხლის თანახმად:

1. განზრახ დანაშაულად ითვლება ქმედება, რომელიც ჩადენილია პირდაპირი ან არაპირდაპირი განზრახვით.

2. ქმედება პირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა თავისი ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და სურდა ეს შედეგი, ან/და ითვალისწინებდა ასეთი შედეგის განხორციელების გარდაუვალობას.

როგორც პირდაპირი განზრახვის განმარტებიდან ჩანს, არსებობს ორი ვარიანტი პირდაპირი განზრახვით ქმედების ჩადენის.

1. ვარიანტი: ქმედება პირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა თავისი ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და სურდა ეს შედეგი.

2. ვარიანტი: ქმედება პირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა თავისი ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა, ითვალისწინებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის

¹ ტურავა მ. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. თბ. 2006 წ. გვ. 42. გამყრელიძე თ. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება. თბ. 2005 წ. გვ. 90. ფანჯიკიძე თ. სისხლის სამართალი. (ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა.) თბ. 2003 წ. გვ. 31

შესაძლებლობას და ითვალისწინებდა ასეთი შედეგის განხორციელების გარდაუვალობას.

3. ქმედება არაპირდაპირი განზრახვითაა ჩადენილი, თუ პირს გაცნობიერებული ჰქონდა თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებდა მართლწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და არ სურდა ეს შედეგი, მაგრამ შეგნებულად უშვებდა ან გულგრილად ეკიდებოდა მის დადგომას.

თუ სხეულის მიძიმე დაზიანებამ გამოიწვია დაზარალებულის სიკვდილი, მაშინ ქმედების კვალიფიკაცია განზრახვის შინაარსის დადგენის გარეშე შეუძლებელია; ანუ უნდა დადგინდეს: პირი სხეულის დაზიანების განზრახვით მოქმედებდა თუ - მოკვლის. ამ საკითხის გადაწყვეტა შესაძლებელია სუბიექტური და ობიექტური გარემოებების ერთობლიობაში განხილვითა და შეფასებით.

ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ ის გარემოება, რომ მხოლოდ სიცოცხლისათვის მნიშვნელოვანი ორგანოების დაზიანების ფაქტი არ არის საკმარისი მკვლევლობის განზრახვის დადასტურებისათვის. აქ ყურადღება უნდა მიექცეს დამნაშავეს ქცევას მკვლევლობის ჩადენამდე და მის შემდეგ; ასევე, მის ემოციურ დამოკიდებულებას დამდგარი შედეგისადმი.

დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, მთავარი ადგილი უჭირავს ადამიანის ქცევას, რომელიც დაკავშირებულია მართლწინააღმდეგო შედეგთან ან ასეთის საფრთხის შექმნასთან. ვინაიდან მართლწინააღმდეგო რეზულტატი ე. ი. დანაშაული დაკავშირებულია დამნაშავეს გადაწყვეტილების ფსიქოლოგიურ მექანიზმთან, შეუძლებელია ასეთი შედეგის დადგომა სუბიექტის შინაგანი აქტისაგან მოწყვეტით.

ამდენად, მოტივი არის ის ფსიქიკური საზრისი, რის გამოც გადაწყდა ამა თუ იმ ქმედების ჩადენა ე. ი. ისმის კითხვა: რატომ უნდა სუბიექტს? რა საზრისი დევს ამ მიზანში?²

იურიდიულ ლიტერატურაში აკრიტიკებენ იმ ავტორებს, რომლებიც მოტივს მოთხოვნილებასთან აიგივებენ და დანაშაულებრივი ქცევის აღმძვრელი მოთხოვნილება ამ დანაშაულის მოტივად მიაჩნიათ.

ამ მოსაზრების საწინააღმდეგოდ ალ. ჟღენტი აღნიშნავს, რომ ასეთი მოსაზრება მცდარია, რადგან მოთხოვნილება პირველადია, მოტივი - წარმოებული მეორადი. მოთხოვნილება არის სუბიექტის რაიმე საჭიროების განცდის მდგომარეობა, ხოლო მოტივი არის ამ მოთხოვნილების დაკმაყოფილების ან არდაკმაყოფილების შესატყვისი მოქმედების დასაბუთება-გამართლება.³

ალ. ჟღენტი ასევე აღნიშნავს, რომ მოტივი გვიჩვენებს, თუ რატომ მოიქცა პიროვნება ასე და არა - სხვანაირად; რითი ხელმძღვანელობდა ამ დროს, ხოლო მიზანია ის, რისკენაც ის მიისწრაფვის. ალ. ჟღენტი უდავოდ მართალია იმაში, რომ მოტივი და მოთხოვნილება არ არის იგივეობრივი.

დანაშაულის ჩადენის საფუძველი, ჩვენი აზრით, არის მოტივი და არა - მოთხოვნილება. მოთხოვნილება - ეს ინდივიდის სოციალური დამოკიდებულებაა მისი დაკმაყოფილების საგნებისადმი; ის ყოველთვის არსებობს და ყოველ ადამიანს აქვს გარკვეული ხასიათის მიხედვით, მაგრამ ყოველი ადამიანი როდი სჩადის დანაშაულს. ამიტომ დანაშაულის ჩადენის მთავარი, ანუ პირველადი საფუძველი არის მოტივი.

ახლა დავუბრუნდეთ იმ საკითხს, თუ რა არის დანაშაულის ჩადენის მოტივი და მიზანი. იურიდიულ ლიტერატურაში გავრცელებულია აზრი იმის შესახებ, რომ მოტივი არის ის საფუძველი, რამაც აიძულა პიროვნება ჩადენა ესა თუ ის ქმედება.

ალ. ჟღენტი აღნიშნავს, რომ მიზანი წარმოიშობა მოთხოვნილებათა და მისწრაფვებათა გაცნობიერების ბაზაზე. ადამიანი გეგმავს იმ შესაძლებელ მოთხოვნილებებსა და მისწრაფვებს, რომლებიც მან უნდა დაიკმაყოფილოს მომავალში; ამასთან, იგი ანგარიშს უწევს იმ ობიექტურ გარემოებასაც, რომელშიც უნდა განხორციელდეს ეს მიზნები. ქმნის რა მიზანთა სისტემას, ადამიანი ამასთანავე თავის პირად მოთხოვნილებებს უკავშირებს სოციალურ ღირებულებათა შექმნის საქმიანობას.

მიზნებში, რომელთა მიღწევასაც ადამიანი ცდილობს, იგულისხმება მათი დამაკმაყოფილებელი საგნები და მოვლენები არა მარტო ობიექტურად, არამედ - სუბიექტურადაც, ცოდნის სახით.⁴

მიზნისა და მოტივის ცნების განმარტების მიზნით საჭიროდ მიმაჩნია მოვიყვანო რამოდენიმე ავტორის მოსაზრება. მაგალითად, ი. ლევკასის აზრით, დანაშაულებრივი ქცევის მოტივი საერთოდ განსაზღვრავს დამნაშავეს ნება-სურვილის მიმართულებასა და შინაარსს.

რ. ნათაძის აზრით, მოტივი - ეს არის რეალური საფუძველი, რომლის ნიადაგზე ადამიანი იდენს ნებლობით მოქმედებას.⁵

მოტივისა და მიზნის ცნებას ასევე ეხება ზ. ხარაზიშვილი, რომელიც აღნიშნავს, რომ მოტივი არის პირის ემოციური მდგომარეობა, გამოხატული ნების გამოვლენაში, რაც დაკავშირებულია მოცემული ქცევის აუცილებლობის შეგნებასთან და მისი განხორციელების სურვილთან. „მოტივი არის ქცევის საზრისი... მიზანი

2 ანდლულაძე თ. - დანაშაულებრივი ქცევა და პოლიმოტივაცია. "საბჭოთა სამართალი" 1984 წ. #1. გვ. 11.

3 ჟღენტი ალ. - განწყობა დანაშაულებრივი ქცევის ფსიქოლოგიურ სტრუქტურაში. "საბჭოთა სამართალი" 1980 წ. #1 გვ. 42.

4 ჟღენტი ალ. - განწყობა დანაშაულებრივი ქცევის ფსიქოლოგიურ სტრუქტურაში. "საბჭოთა სამართალი" 1980 წ. #1 გვ. 42.

5 ნათაძე რ., ზოგადი ფსიქოლოგია. თბ. 1956 წ. გვ. 475.

არის საზრისიანი ქცევის უზრუნველყოფის ფინალი.⁶

აღ. ვაჩიშვილის აზრით, „ადამიანის ცნობიერი ნებისყოფითი აქტის დაწყებითი მომენტი, სწორედ მოტივია, როგორც ის ფსიქიკური აქტი, რომელიც განაპირობებს ნებისყოფის პროცესს, მოჰყავს უკანასკნელი მოძრაობაში.“⁷

ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ მოტივი - ეს არის ფსიქიკური საფუძველი, რომელიც ასაბუთებს პირის მოქმედების ან უმოქმედობის აუცილებლობას და მის დასაბუთება - გამართლებას. მოტივი ხსნის, თუ რატომ მოიქცა, ან რამ აიძულა პირი მოქცეულიყო ასე და არა - სხვანაირად.

მიზანი არის ის, რისი მიღწევაც მას უნდა. აქ იგულისხმება როგორც ობიექტური, ისე სუბიექტური მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

პროფ. ვ. დაუთაშვილი აღნიშნავს, რომ „დანაშაულის მიზანია ის საბოლოო შედეგი, რომლის მიღწევასაც სუბიექტი წინასწარ განსაზღვრავს, ხოლო აღწევს მას საზოგადოებრივად საშიში და მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენის შედეგად.“⁸

აქედან ნათელია, რომ მიზანი არ არის მართლსაწინააღმდეგო და საზოგადოებისათვის საშიში ქმედება და არც ასეთი შედეგია. გარდა ამისა, მოტივი და მიზანი არ არის იდენტური ცნებები. მოტივი უნდა გავიგოთ პირის ნებელობითი არეალი; მიზანი პირის ინტელექტთან არის დაკავშირებული. ამასთან, მოტივი და მიზანი ერთად ქმნიან ისეთ შინაგან ვითარებას, რომლის საფუძველზეც აღმოცენდება განზრახვა. მსჭვლობიდან ნათელია, რომ მოტივი არის სხვა ცნება, ხოლო მიზანი კი - სხვა, ორივე ერთად ქმნის განზრახვას.

შემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ ვერ დავეთანხმებით იმ ავტორებს, რომლებიც დანაშაულის მოტივად თვლიან შურისძიებას. მიუხედავად იმისა, რომ ავტორთა ჯგუფი საკმაოდ სწორად განმარტავს მოტივისა და მიზნის ცნებას, ისინი მაინც ცდებიან იმ საკითხში, თუ რომელი განცდა მიაკუთვნონ თითოეულ მათგანს.

ახლა განვიხილავთ მკვლევლობას, რომელიც ჩადენილია შურისძიების მიზნით და არა - მოტივით.

იაშვილმა კალოვის ქორნილში შეაგინა წულაძეს. ამ უკანასკნელმა იგრძნო რა თავი შეურაცხყოფილად, შურისძიების მიზნით მეორე დღეს მას ესროლა ტყვია ისე, რომ ჰქონდა განზრახვა მისი მოკვლის. ტყვიით მიყენებული ჭრილობის შედეგად იაშვილი გარდაიცვალა.

ახლა ისმის კითხვა: რა იყო ამ დანაშაულის (მკვლევლობის) ჩადენის მიზანი და მოტივი?

ამ მაგალითში შურისძიება არ შეიძლება იყოს მოტივი, ხოლო მკვლევლობა - მიზანი შემდეგ გარემოებათა გამო:

1. სიტყვა „შურისძიება“ გულისხმობს ქმედების ჩადენის შემდეგ, მომავალში, რაღაცის მიღწევას, განხორციელებას (შინაგანი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას). ე. ი. წულაძეს უნდოდა შური ეძია მომავალში და არა - წარსულში, ხოლო მოტივი არ შეიძლება იყოს მომავალში. ის ყოველთვის წარსულშია; ყოველ შემთხვევაში, წინ უსწრებს დანაშაულს და ამ დანაშაულის ჩადენის მიზანსაც. ის საფუძველია დანაშაულის ჩადენის.

2. მკვლევლობა არ შეიძლება ჩაითვალოს დანაშაულის მიზნად, რადგან თუ ლოგიკურად ვიმსჯელებთ, გამოდის, რომ მკვლევლობის მიზანი მკვლევლობაა (სიცოცხლის მოსპობა).

მაგალითად, საუბარია დანაშაულის ჩადენის მიზანზე. ა-მ ესროლა ბ-ს მოკვლის განზრახვით და მოკლა. აქ დანაშაულია, როგორც ტყვიის სროლა, ასევე - მკვლევლობაც. გამოდის, რომ ტყვიის სროლის, დანაშაულის მიზანი ყოფილა მკვლევლობა, რაც არასწორია, რადგან ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ იმაზე, რომ მიზანი არ შეიძლება იყოს მართლსაწინააღმდეგო ქმედება და არც ასეთი შედეგი, რადგან, როგორც ცნობილია, მოტივისა და მიზნის ერთობლიობით აღმოცენდება განზრახვა. ამიტომ წულაძეს ჰქონდა იაშვილის მოკვლის განზრახვა, ე. ი. გაცნობიერებული ჰქონდა ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა და სურდა მისი სიკვდილი. ამდენად, განზრახვა ვერ იქნებოდა მიზანი, ვინაიდან „განზრახვა“ და „მიზანი“ სხვადასხვა ცნებებია. მართალია, განზრახვა მოიცავს მიზანს, მაგრამ მიზანი არ მოიცავს განზრახვას. ამდენად, წულაძის მიზანი იყო შურისძიება, ხოლო მკვლევლობა ამ მიზნის მიღწევის საშუალება. რაც შეეხება მოტივს, ეს არის შეურაცხყოფა, რომელიც იაშვილმა მიაყენა წულაძეს, რამაც საბოლოოდ უბიძგა ამ უკანასკნელს მკვლევლობისაკენ.

უნდა აღინიშნოს ის, რომ პირდაპირი განზრახვით ჩადენილი მკვლევლობის დროს დანაშაულის მიზანი მკვლევლობა ვერ იქნება, რადგან განზრახვა უკვე მოიცავს შედეგის დადგომის სურვილს, აქედან გამომდინარე მკვლევლობის მიზნის დადგენა აუცილებელია. მაგალითად, მკვლევლობა ნივთის დაუფლების მიზნით. აქ ნივთის დაუფლება არის მიზანი და ის დანაშაული ვერ იქნება. ამ შემთხვევაში დანაშაულია მხოლოდ მკვლევლობა.

გამომდინარე აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ წულაძე შურისძიებამ კი არ აიძულა მოეკლა იაშვილი, ე. ი. მიეღო მისი მოკვლის განზრახვა, არამედ, შეურაცხყოფამ აიძულა შური ეძია და შურისძიების საშუალებად

6 ხარაზიშვილი ბ. ვ. - სიცრუის ფსიქოლოგია. თბ. 1974 წ. გვ. 54.

7 ვაჩიშვილი აღ.- დანაშაულის სუბიექტური მხარე საბჭოთა სისხლის სამართალში. თბ. 1957 წ. გვ. 7.

8 დაუთაშვილი ვ.- სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილი) თბ. 2003 წ. გვ. 69.

აირჩია მკვლელობა. ამასთან, მას ჰქონდა შესაძლებლობა შურისძიების საშუალებად აერჩია სხვა ქმედება, მაგალითად - ცემა, ან იგივე გინება და ა. შ., მაგრამ, როგორც მკვლელობის, ცემის, ისე გინების მიზანი შურისძიება იქნებოდა და არა - სხვა. აქ შეიძლება დავამატოთ ისიც, რომ მკვლელობა ამ შემთხვევაში არ იყო პირის მიზანი, ის იყო მხოლოდ მიზნის მიღწევის საშუალება. აქედან გამომდინარე, როცა ადამიანი მეორე ადამიანს ესვრის ტყვიას, მაშინ ჩვენ უნდა გავიგოთ, რატომ ესვრის? შური რომ იძიოს, თუ - რომ მოკლას? ჩვენი აზრით, ესვრის იმიტომ, რომ მოკლას, მაგრამ, ამასთან, კლავს იმიტომ, რომ შური იძიოს.

ამდენად, კითხვაზე, რატომ ესვრის? შეიძლება ვუპასუხოთ, იმიტომ რომ შური იძიოს.

მიზანი კი არ არის დანაშაული, არამედ ამ მიზნის მიღწევის საშუალება და მის მიერ გამოწვეული მართლსაწინააღმდეგო შედეგი.

შეიძლება შემოგვედავონ და თქვან, რომ შურისძიება მოიცავს მკვლელობასაც, მაგრამ ამის წინასწარ ფორმულირება არასწორია, რადგან ყველა ადამიანს გააჩნია საკითხის გადაწყვეტის ინდივიდუალური მეთოდი. მაგალითად, ის, რაც ერთისთვის საკმარისია შურის საძიებლად, მეორისათვის შეიძლება - არ აღმოჩნდეს.

ვთქვათ, ერთმა შური იძია მკვლელობით; მეორემ კი - წყევლით. ამიტომ შურისძიება არ შეიძლება ჩაითვალოს დანაშაულად, ის მიზანია. ამდენად, დანაშაულის ჩადენის საფუძვლად შეიძლება დაედოს მოტივი და არა - მიზანი.

აქედან გამომდინარე, შურისძიება არ არის მოტივი.

ოპონენტები, შეიძლება, შემოგვედავონ და გვითხრან, რომ, თუ ტყვიის სროლა დანაშაულია, მაშინ ტყვიის სროლის (დანაშაულის ჩადენის) მიზანი მკვლელობა ყოფილა.

ასეთი მოსაზრება არაობიექტურია, რადგან ამ შემთხვევაში განზრახვა ტყვიის სროლისა იაშვილის მიმართ მოიცავდა ამ უკანასკნელის მკვლელობას, ამდენად, ტყვიის სროლა და მკვლელობა ცალ-ცალკე დანაშაულად ვერ განიხილება. ამიტომ მართლსაწინააღმდეგო ქმედების მიზანი გახლავთ შურისძიება.

INTRODUCTION

Deliberate murder is one of the most serious crimes under criminal law. A full investigation is necessary to give a proper assessment of the action and identify a killer. In practice, there are frequent cases when the requirements of substantive and procedural norms of criminal law are violated. In practice, the requirements of substantive and procedural norms of criminal law are often violated. There is no detailed study of all elements of the objective and subjective side of the composition of the murder. If the circumstances of the case are not clarified, suicide, non-violent death, accident and so on may occur instead of murder.

One of the most important places among many sciences is thanatology, which studies the process of death, death, its causes and postmorphic changes. But specifically, the issues that are of interest to law enforcement justice and health care agencies are studied by forensic medicine thanatology.

It is also important for the qualification of murder to clarify the optional elements of the subjective party, such as the motive and purpose of the crime.

Since it is impossible to evaluate human behavior without considering the motive and purpose of this behavior, the meaning of each of them must be studied. Motive and purpose is a psychological category and belongs to the field of the psychology. It is well known in the criminal literature that the motive for committing a crime is the internal condition of the person, which motivates him / her and by which he / she is guided during the commission of a specific crime.

Accordingly, the study of this issue has both theoretical and practical significance.

The methodological basis of the research of the paper is based on the study of the fundamental provisions found in theoretical works (criminal law, psychology and criminology). In the research process, formal-legal, comparative-legal, system-logical, methods were used in a complex way in the study of normative-legal acts, judicial-investigative practice and special literature.

Murder is an unlawful or illicit and culpable homicide.

Article 108 of the Criminal Code of Georgia provides for liability for premeditated murder. This type of murder is so understandable and well-known that the legislature placed its concept in a simple disposition, thus excluding its legislative definition. This form of murder implies the deliberate killing of a human being unlawfully. Such killings take place on the grounds of revenge or jealousy, as well as due to fighting or quarrels.

During the qualification of the action provided for in Article 108 of the Criminal Code, the composition of

the crimes provided for in Articles 109, 111 and 113 of the Criminal Code shall not be included, in particular, the signs provided for in the provision of the mentioned Article.

The fungible object of murder is man, and the direct object is human life. The objective side is presented in the action of the offender. In such a case it is necessary to identify a causal link between the offender's action (action and inaction) and death. It must be ascertained whether the action was a necessary condition of the fatal outcome without which it could not have taken place.

Article 8 of the Criminal Code defines the concept of causation.

1. If, under the relevant article of this Code, a crime is considered completed only when an act has caused an unlawful result or created a specific threat of the occurrence of such result, it shall be necessary to establish causation between this act and the result or threat.

According to the first part of Article 8 of the Criminal Code, the crime provided for in the relevant article of the Criminal Code is considered completed only when the action has resulted in an unlawful act or created a specific threat to the realization of such a result. It is necessary to identify a causal link between this action and the outcome or threat. Thus the murder will be considered over only when the action has resulted in an unlawful result - death and attempted murder occurs when the action posed a specific threat of the fatal outcome.

As we see in the Criminal Code, an action was considered not only causally related to the result when the action is unlawful and contributes to the occurrence of a criminal result, but also when it created the danger of such a result.

It is clear from the above that a causal link is needed to be identified only in torts that create material (consequential) or real danger.⁹

2. Causation shall exist when an act constituted a necessary condition for the unlawful result or specific threat provided for under the relevant article of this Code, without which this time the result or such threat would not have occurred.

In order to qualify for murder, it is important to have a causal link between the offender's actions and the consequences of those actions. Thus, it is necessary to determine whether the death of a person was caused by an act committed by that person and death is caused by this action as its necessary result and not by other, accidental circumstances.

The subject of the crime is a person. One of the grounds for imposing criminal liability on a person is his/her responsibility.

When determining the subjective side, attention should be paid to the type of intent and its content, because in each case it is necessary to determine whether the killer acted with direct intent or with indirect (eventual) intent.

For example, if a person acted with indirect intent, which means that he/she was aware of the possibility of death, but the fatal result was not caused by his/her action, the action will be qualified according to the result actually obtained. And if his/her action did not have any consequences, such an action would result in criminal liability under Article 127 of the Criminal Code.

Intention arises from the moment a person makes a voluntary decision to act. Intention acquires criminal significance only when a person commits it. Intentional action is considered to be a deliberate and purposeful action aimed at achieving an illegal result envisaged by criminal law. When it comes to intent, the decision always precedes the action; it is directed to the future.

In order to qualify for murder, it is important to find out the intent. This is possible not only on the basis of the testimony of the accused, but also on the basis of the actions taken by him/her. The person who committed the murder or attempted murder and his/her advocate always have the opportunity to deny the existence of the intent to murder. However, when a person deliberately strikes a knife in a life-threatening place such as the right side, abdomen and pleural cavity, in order to damage the organs necessary for life, then it is pointless to talk about the lack of intent to murder.

In accordance with Article 9 of the Criminal Code:

1. An act committed with direct or indirect intent shall constitute an intentional crime.

2. An act shall be considered to have been committed with direct intent, if the person [who commits it] is aware of the unlawfulness of the act, foresees its unlawful consequences and desires those consequences, or foresees the inevitability of the occurrence of such consequences.

⁹ Turava M. Criminal Law. Overview of the general part. Tb. 2006 p. 42. Gamkrelidze O. Definition of the Criminal Code of Georgia. Tb. 2005 p. 90. Panjikidze T. Criminal Law. (Overview of the general part.) Tb. 2003 p. 31

As can be seen from the definition of direct intent, there are two options for committing an act with direct intent.

Option 1: An action is committed with direct intent if the person was aware of the illegality of his action, considered the possibility of an unlawful consequence and wanted that result.

2. Option 2:

An action is committed with direct intent if the person was aware of the illegality of his action, considered the possibility of an unlawful consequence and was aware of the inevitability of such an outcome.

3. An act shall be considered to have been committed with indirect intent if the person was aware of the unlawfulness of his/her action, was able to foresee the occurrence of the unlawful consequences and did not desire those consequences, but consciously permitted them or was negligent about the occurrence of those consequences.

If the death of the victim was caused by severe bodily injury, then it is impossible to qualify the action without determining the content of the intent. It must be determined whether the person acting with intent to injure the body or to kill. This issue can be resolved by considering and evaluating a combination of subjective and objective circumstances.

However, we must take into account the fact that only the fact of damaging vital organs is not sufficient to prove the intent to kill. Attention should be paid here to the offender's behavior before and after the murder as well as his emotional attitude towards the outcome.

In case of committing a crime, the main place belongs to the behavior of human beings related to an illegal result or creating specific threat. Since the illegal results i.e. crime are related to the psychological mechanism of the offender's decision, it is impossible to have such a result without internal act of the subject.

Therefore, the motive is the mental notion for which a decision has been made to conduct any action. There is a question: Why does the subject have such urge? What kind of notion is in this purpose?¹⁰

In legal literature the authors who tend to equate motive and urge to commit a crime and consider the urge of criminal behavior as a motive for this crime are often criticized.

Contrary to this opinion, Al. Zhgenti notes that such an assertion is wrong, because the urge is the primary, while the motive is produced and secondary. The urge is a sense of the subject needed something and the motive is the justification of the action answering satisfaction or dissatisfaction of this urge.¹¹

Al. Zhgenti also notes that the motive shows why the person behaved so and not in any other way, what was he/she guided by, while the purpose is what he/she strives for. Al. Zhgenti is undoubtedly correct that motive and urge are not the same.

In my opinion, the basis of committing a crime is not the motive but urge. The urge is the social attitude of an individual to the means of fulfillment of his/her urge and it always exists and every single human has it in certain nature, but not everybody commits a crime. Therefore, the basic or primary basis for committing a crime is the motive.

Now let's go back to what is the motive and purpose of committing a crime. In the legal literature, there is an opinion that the motive is the basis for promoting the person's behavior.

Al. Zhgenti points out that the purpose derives from the basis of understanding the urge and aspiration. A person plans possible urge and aspirations that he / she needs to satisfy in the future, at the same time he/she considers objective circumstances in which these purposes are to be fulfilled. With creating a system of purposes, a person also connects his/her personal needs to the activity of creating social values.

The purposes people are trying to achieve imply the means of fulfillment and developments known not only objectively but also subjectively.¹²

In order to clarify the concept of purpose and motive, I consider it necessary to refer to the opinion of some authors. For example, according to I. Lekshas, the motive of criminal behavior generally determines the direction and content of the desire/urge of the offender.

According to R. Natadze, the motive is a real basis by which a person acts on his/her own volition.¹³

The concept of motive and purpose is also given by Z. Kharazishvili, who points out that the motive is the emotional state of the person expressed in revealing the will, which is connected with the understanding of the

10 Andghuladze T. - Criminal Behavior and Polymotivation. "Soviet Law" 1984 # 1. p.11.

11 Zhgenti Al. - Mood in the Psychological Structure of Criminal Behavior. "Soviet Law" 1980 # 1 p. 42.

12 Zhgenti Al. - Mood in the Psychological Structure of Criminal Behavior. "Soviet Law" 1980 # 1 p. 42.

13 Natadze R. General Psychology. Tb. 1956 p. 475.

necessity of the behavior and the urge to implement it. "The motive is the notion of the behavior... purpose is the finale of ensuring the notional behavior".¹⁴

According to Al. Vacheishvili, "the initial moment of human conscious volitional action is motive as the mental act that leads the volitional process, triggers/activates it".¹⁵

Thus, it can be said that the motive is mental grounds that proves the necessity of the action or inaction of the person and justifies it. The motive explains why the person behaved so and not in a different way or what forced the person to do so.

The purpose is what he/she wants to achieve. It implies the satisfaction of both objective and subjective demands.

Prof. P. Dautashvili points out that "the purpose of the crime is the ultimate result that is predetermined in advance by the subject and reaches it by dangerous and illegal actions to society".¹⁶

It is obvious that the purpose is not an illegal and dangerous action to society and the result is not similar. In addition, motive and purpose are not identical concepts. The motive should be considered the scope of the person's volition, the purpose is connected to the person's intellect, and at the same time the motive and purpose together create such an inner state based on that the intention is arisen. It is obvious from this discussion that the motive and purpose are different concepts, and together they create the intention.

We have already mentioned above that we cannot agree with the authors who consider revenge as the motive of the crime. Although the group of authors quite correctly explain the concept of motivation and purpose, they are still mistaken in attributing the senses to the relevant concepts.

Now we will consider the murder that has been committed on purpose not on the motive of revenge.

lashvili abused Tsuladze during Kaloev's wedding. The latter considering himself assaulted and next day shot him on purpose of taking revenge so that he had the intention to murder him. lashvili died due to a bullet injury.

The question now is: What was the purpose and motive of this crime (murder)?

In this example revenge cannot be the motive and the murder the motive due to the following circumstances:

1. The word revenge implies to achieve something, to accomplish something (to satisfy the inner urge) in the future after committing a crime. e.i. Tsuladze wanted to take revenge in the future and not in the past, thus, the motive cannot be in the future. It is always in the past, in any cases it precedes the at of crime and the purpose of committing this crime. It is the basis for committing a crime.

2. Murder cannot be regarded as a purpose of crime, because if we consider it logically it means that the purpose of murder is murder (homicide).

For example, the issue is about the purpose of committing a crime. A shot at B intentionally and killed him/her. Here the act of shooting as well as murder is a crime. It turns out that the purpose of the crime is murder that is not right, because we have already mentioned that the purpose cannot be an illegal act and such a result either because as it is known the unity of motive and purpose emerges the intent. So, Tsuladze had the intention of murdering lashvili e.i. he was aware to the illegality of the act and wanted his death. Thus, the intention could not have been the purpose as the intention and purpose are different concepts. Intention includes the purpose whereas purpose does not include the intention. Thus, Tsuladze's purpose was to take revenge, and the murder was the means to achieve this purpose. As for the motive, it is an assault that lashvili imposed on Tsuladze, which eventually leads the latter to murder.

It should be noted that during the murder committed with direct intend, murder cannot be the purpose of the crime, as the intention already includes the urge of the end result, therefore the identification of the purpose of the murder is essential. For example, murder for seizing the object. Here the purpose is to seize the object and it cannot be a crime. In this case the crime is only murder.

Conclusion

Consequently, we can conclude that the revenge did not bring Tsuladze to murder lashvili, e.i. did not intend to kill him but the assault forced him to take revenge and he chose murder as a means of revenge. At the same time, he had the opportunity to choose other actions as the means of revenge, such as battery or spitting, etc. But the purpose of murder and battery, as well as spitting, would be revenge and not the other.

14 Kharazishvili B. V. - Psychology of Lying. Tb.1974 p. 54.

15 Vacheishvili Al.- The Subjective Side of the Crime in Soviet Criminal Law, Tb. 1957 p. 7.

16 Dautashvili P.- Criminal Law (general part) Tb. 2003 p. 69.

Here, we can add that murder was not the purpose of this person; it was only the means to fulfill the purpose. Hence, when a person shoots at another person, then we have to find out why he/she shoots? To take revenge or to murder? In our opinion, he/she shoots to murder another person, but at the same time he/she murders to take revenge. So the question, why he/she shoots, can be responded, because he/she wants to take revenge.

The purpose is not a crime but the means to fulfill this purpose and its illegal result.

Some may argue and say that revenge involves murder, but the pre-formulation of this is incorrect, since every person has an individual solution of the issue. For example, something that may be enough for one to take revenge may not be sufficient for another. Let's say one took revenge by murder and the other by the curse. That's why revenge can not be considered a crime, it's a purpose. Thus, the basis for committing a crime can be the motive and not the purpose, therefore, revenge is not a motive.

Opponents may disagree and tell us that if shooting is considered a crime, then the purpose of shooting (committing the crime) would be a murder. Such opinion is logical and true but biased, because in this case the purpose of shooting at lashvili included the purpose of murdering the latter. Thus, shooting and murder cannot be considered separate crimes. Therefore, the purpose of unlawful action is to take revenge.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჟღენტი ალ. - დანაშაულის მიზეზებისა და პირობების ცნების საკითხისათვის „საბჭოთა სამართალი“ 1981 წელი #4 გვ. 26-34.
2. ჟღენტი ალ. - განწყობა დანაშაულებრივი ქცევის ფსიქოლოგიურ სტრუქტურაში. “საბჭოთა სამართალი” 1980 წ. #1 გვ. 38-46.
3. ანდღულაძე თ. - დანაშაულებრივი ქცევა და პოლიმოტივაცია. “საბჭოთა სამართალი” 1984 წ. #1. გვ.11-18.
4. კვარაცხელია რ. – ყაჩაღობასთან ბრძოლის სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები. ქუთაისი. 2004 წ. გვ.144.
5. ო. გამყრელიძე __ სისხლის სამართლის სრულყოფისათვის „საბჭოთა სამართალი“ 1988 წელი #2 გვ. 14-20.
6. CRIMINAL LAW (CASES AND MATERIALS) Thied edition by George E. Dix, M. Michael Sharlot. 1987.
7. RNIE FLETCHER, Brig. Gen. Norman E. Arflack, John W. Bizzack, Ph.D.- “Kentucky Criminal Law Manual” Ninth Edition
8. www.Buffalo Criminal Law Center - Criminal Law Resources on the Internet.mht
9. www.myweb.wnet.edu/jelkins/crimlaw/diminished.p.1-2.
10. www.diminishedcapacity.com/rubin John. The diminished capacity defense. September 1992, P.8

REFERENCES

1. Zhgenti Al. - For the Issue of the Concept of Causes and Conditions of the Crime, “Soviet Law” 1981 # 4 p. 26-34.
2. Zhgenti Al. - Mood in the Psychological Structure of Criminal Behavior. “Soviet Law” 1980 # 1 p. 38-46.
3. Andghuladze T. - Criminal Behavior and Polymotivation. “Soviet Law” 1984 # 1. p.11-18.
4. Kvaratskhelia R. - Criminal and Criminological Aspects Against Robbery. Kutaisi. 2004 p.144.
5. Gamkrelidze O. - For the Perfection of Criminal Law “Soviet Law” 1988 # 2 p. 14-20.
6. CRIMINAL LAW (CASES AND MATERIALS) Thied edition by George E. Dix, M. Michael Sharlot. 1987.
7. RNIE FLETCHER, Brig. Gen. Norman E. Arflack, John W. Bizzack, Ph.D.- “Kentucky Criminal Law Manual” Ninth Edition
8. www.Buffalo Criminal Law Center - Criminal Law Resources on the Internet.mht
9. www.myweb.wnet.edu/jelkins/crimlaw/diminished.p.1-2.
10. www.diminishedcapacity.com/rubin John. The diminished capacity defense. September 1992, P.8

რუსეთის საინფორმაციო პოლიტიკა „რბილი ძალის“ კონცეფციის კონტექსტში

რამაზ ჩიჩუა

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია,
ბაკალავრიატის თავდაცვის და უსაფრთხოების
ვიმარტულების ასისტენტ-პროფესორი

აბსტრაქტი

საინფორმაციო საზოგადოების პირობებში დიდ მნიშვნელობას იძენს სახელმწიფოს საქმიანობა საინფორმაციო სფეროში, ის მოიცავს: ინფორმატიზაციის ობიექტებს, საინფორმაციო სისტემებს, საინფორმაციო-სატელეკომუნიკაციო ქსელს „ინტერნეტში“ არსებულ საიტებს, კავშირგაბმულობის ქსელებს, საინფორმაციო ტექნოლოგიებს და ა.შ. ამიტომ საინფორმაციო პოლიტიკა, როგორც „ადამიანთა ცხოველმოქმედების განსაკუთრებული სფერო, რომელიც სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების ინტერესებში ინფორმაციის გავრცელებასთან არის დაკავშირებული“, განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს თანამედროვე საზოგადოებაში. „ცივი ომის“ დასრულების შემდეგ გაიზარდა „რბილი ძალის“ (soft power) პოპულარობა, რომელიც მიზნობრივი აუდიტორიის მოზიდვისა და ხელსაყრელი ვითარების ჩამოყალიბების მეშვეობით მიზნების მისაღწევად არის განკუთვნილი.

2008 წლის აპრილიდან აგვისტომდე პერიოდში რუსეთი, ყველა აქამდე გაფორმებული ხელშეკრულების დარღვევით, აგრძელებდა დამატებითი ძალების შეყვანას ორივე რეგიონში (აფხაზეთი, ოსეთი). დამატებით იქნა შეყვანილი სარკინიგზო ჯარები სოხუმი-ოჩამჩირეს სარკინიგზო მონაკვეთის აღდგენის მიზნით, რაც სამხედრო მიზნებისათვის გაკეთდა. გარემონტდა გუდაუთის სამხედრო აეროპორტის დასაფრენი ზოლი. დიდი ზომის სატრანსპორტო თვითმ-ფრინავების მისაღებად. ეს ფაქტები ერთმნიშვნელოვნად მეტყველებდნენ რუსეთის საომარ სამზადისზე.

2008 წელს რუსეთმა ჰიბრიდული ომი გააჩაღა საქართველოს წინააღმდეგ, მოხდა კიბერ შეტევები ქართულ ინფრასტრუქტურაზე, რუსებმა სცადეს ქართული მხარისათვის შეექმნათ კომუნიკაციის პრობლემა, ტეხდნენ ვებ-გვერდებს, დამაკავშირებელ ხაზებს, მათ შორის სამხედრო კომუნიკაციას, ამიტომაც იღებდნენ ბუნდოვან ბრძანებებს ქართული საჯარისო ნაწილები. ტყდებოდა და იკითხებოდა ელ. ფოსტები და ისმინებოდა სატელეფონო ზარები და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები:

საინფორმაციო სისტემები, რბილი ძალა, ფსიქოლოგია, ჰიბრიდული ომი.

RUSSIA'S INFORMATION POLICY "SOFT POWER" IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT

RAMAZ CHICHUA
LEPL - DAVID AGMASHENBELI GEORGIAN
NATIONAL DEFENSE ACADEMY,
BACHAWALARIAT DEFENSE AND SECURITY
ASSISTANT PROFESSOR

ABSTRACT

In the conditions of the information society, the activities of the state are of great importance in the field of information. It considers informatization facilities, information systems, information-telecommunication network Internet sites, communication networks, information technologies and so on. So information policy, as "a special sphere of human animal activity, related to the dissemination of information in the interests of the state and civil society," has a special place in modern society.

After the end of the Cold War, the popularity of "soft power" has increased, aimed to achieve goals by attracting a target audience and creating a favorable situation.

From April to August 2008, Russia continued to inflict additional forces on both regions (Abkhazia, Ossetia) violating all agreements. In order to rehabilitate the Sukhumi-Ochamchire railway section, Russia has deployed additional rail troops, which was done for military purposes. The runway of Gudauta Military Airport was repaired. These facts unequivocally indicated Russia's military preparations.

In 2008, Russian cybercriminals launched a hybrid war against Georgia. There were cyber attacks on Georgian infrastructure, the Russians tried to create a communication problem for Georgian side, they hacked both websites and connecting lines, including military communications, so the Georgian military units were getting vague orders. They hacked Georgians' e-mails and listened to them and so on.

KEYWORDS:

Information systems, soft power, psychology, hybrid warfare.

შესავალი

XX საუკუნის ბოლოსა და XXI საუკუნის დასაწყისის მოვლენები თანამედროვე პოლიტიკურ პროცესებზე გავლენის პარადიგმის გადანაცვლებას მოწმობს. „რბილი ძალის“ ქმედითუნარიანობა ეჭვის ქვეშ დადგა, და ამჟამად აქცენტი „ხისტი ძალის“ (დასაძალებლად და შურის საძიებლად) „რბილ ძალასთან“ (დარწმუნების და მოზიდვის სახით) შეხამებაზეა გადატანილი. ჯ. ნაი, რომელიც ახალი კონცეპტის ავტორი გახლავთ, არ ამბობს რა უარს „რბილი ძალის“ გამოყენებაზე, თავის ნაშრომში „ძალაუფლების მომავალი“ წერს დასახული მიზნების მისაღწევად რესურსების შეხამების აუცილებლობის შესახებ, რისთვისაც ინსტრუმენტთა მთელი ნაკრები გამოიყენება: დიპლომატიური, ეკონომიკური, სამხედრო, პოლიტიკური, სამართლებრივი, კულტურული, საკომუნიკაციო, რომელთა გამოყენება შეიძლება ხდებოდეს როგორც ცალ-ცალკე, ისე ერთობლიობაში. იგი თვლის, რომ ამ ინსტრუმენტთა შეხამებას „ჭკვიანი ძალა“ შეიძლება ეწოდოს. საქართველოსა და უკრაინაში მომხდარმა მოვლენებმა კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ ისეთ პირობებში, როდესაც დასავლეთის ქვეყნების საბაზო ინტერესებზე მიდის საუბარი, ძალის ის ვარიანტი გამოიყენება, რომლის დახმარებითაც შესაძლებელია მაქსიმალური შედეგის მიღება და რომელსაც შეუძლია დასახულ მიზნამდე მიგვიყვანოს. დასავლეთის ამგვარ დამოკიდებულებას ეთიკური საფუძველი უდავოდ გააჩნია, რადგან ამ შემთხვევაში ინტერესთა თანხვედრასთან გვაქვს საქმე. ქართველი და უკრაინელი ხალხის არჩევანი დასავლეთის ინტერესებს დაემთხვა.

თანამედროვე საგარეო პოლიტიკურ დისკურსში „ჭკვიანი ძალის“ ფენომენს ჰიბრიდული ომის ცნება შეესაბამება, რომელიც სულ უფრო ხშირად გვხვდება ოფიციალურ დოკუმენტებში. ასე მაგალითად, ნატო-ს ქვეყნების საგარეო საქმეთა მინისტრების საბჭოს შეხვედრაზე, რომელიც 2015 წ. 1 დეკემბერს შედგა,

„ჰიბრიდული ომების სტრატეგია“ იქნა მიღებული. „ჰიბრიდული ომის“ ქვეშ ნატო-ში მოიაზრება ისეთი ტაქტიკა, რომლის დროსაც ჩვეულებრივი სამხედრო საშუალებები ღიად არ გამოიყენება. ის თავის თავში პროპაგანდას და დეზინფორმაციას, ეკონომიკური წნეხის მეთოდებს და ასევე სპეციალური დანიშნულების ძალთა საიდუმლო გამოყენებას მოიცავს. ორგანიზაციის გენერალური მდივნის იენს სტოლტენბერგის სიტყვებით, ახალი სტრატეგიის არსი „სამ ვეშაპზე“ გადის: მომზადება, შეკავება და თავდაცვა. ჰიბრიდულ მუქარებზე პასუხებს შორის, გარდა სადაზვერვო სამსახურების მუშაობისა და სადაზვერვო ინფორმაციის გაცვლის გაუმჯობესებისა, მოყვანილია ასევე სწრაფი რეაგირების სპეციალური ძალების გამოყენების შესაძლებლობა.

ძირითადი ნაწილი

ჰიბრიდული ომი თავის თავში მოიცავს სამხედრო-ძალოვანი, პოლიტიკურ-დიპლომატიური, ფინანსურ-ეკონომიკური, საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური და საინფორმაციო-ტექნიკური წნეხის მეთოდთა, და ასევე ფერადი რევოლუციების, ტერორიზმისა და ექსტრემიზმის ტექნოლოგიათა, სპეცსამსახურების, სპეციალური დანიშნულების ძალთა ფორმირების, სპეციალური ოპერაციების ძალებისა და საჯარო დიპლომატიის სტრუქტურების ღონისძიებათა ერთობლიობას, რომლებიც ერთიანი გეგმით ხორციელდება სახელმწიფოს მართვის ორგანოების, სამხედრო-პოლიტიკური ბლოკებისა ან ტრანსნაციონალური კორპორაციების მიერ.

ი. პანარინის აზრით, ნატო-ს ჰიბრიდული ომის მართვის სტრატეგია „რბილი ძალის“ ინსტრუმენტთა დომინირებას გულისხმობს და ევრაზიული სახელმწიფოს დეზინტეგრაციაზე, რუსეთის მემობელ ქვეყნებში ქაოსისა და არასტაბილურობის შექმნაზე გამიზნული ფერადი რევოლუციების, საინფორმაციო ომის, ტერორიზმისა და ექსტრემიზმის ტექნოლოგიათა, ფინანსურ-ეკონომიკური წნეხის, სამხედრო-ძალისმიერი დაძალების გამოყენებით. ქვეყნის „რბილი ძალა“ სამ ძირითად წყაროზე არის დამყარებული: კულტურაზე, პოლიტიკურ ღირებულებებზე და მის საგარეო პოლიტიკაზე, და ნდობის პირობებში მოქმედებს, რომელიც შეიძლება ადვილად დაინგრას, თუ მთავრობები მანიპულაციებზე გადადიან. როგორც ჯ. ნაი ვარაუდობს, გლობალური ინფორმაციის და არასახელმწიფო აქტორთა ძალის წალეკვის საუკუნეში „რბილი ძალა“ „ჭკვიანი ძალის“ გამოყენების სტრატეგიის სულ უფრო და უფრო მნიშვნელოვანი ნაწილი გახდება.

„ჭკვიანი ძალა“ ესაა შუალედური ვარიანტი „ხისტ“ და „რბილ“ ძალას შორის ისეთი პერიოდისთვის, რომლის დროსაც ჯერ არ არის შექმნილი კოლექტიური პასუხისმგებლობისათვის სათანადო პირობები, და შენარჩუნებულია ერთპოლუ-სიანი სამყაროს ტენდენცია. შექმნილ პირობებში მიზანშეწონილია, რომ „ხისტი ძალის“ გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილების მიღება კონსოლიდირებულად შეძლოს გაერო-მ, და არა ერთმა სახელმწიფომ ან რეგიონულმა საერთაშორისო ორგანიზაციებმა; ამასთან, ძალისმიერი ქმედებები უნდა იყოს მიმართული მათ წინააღმდეგ, ვინც უხეშად არღვევს საერთაშორისო სამართლის ნორმებს.

სულ უფრო დიდი მნიშვნელობა „რბილი ძალის“ არსენალში ენიჭება ბეგავლენის საშუალებებსა და მეთოდს, რომლებსაც საფუძვლად უდევს კომუნიკაცია. სახელმწიფოთა დონეზე ეს მეთოდები საინფორმაციო პოლიტიკაშია გაერთიანებულია, რომლის ხასიათი სრულად მეტყველებს იმ ღირებულებით ორიენტირებზე და დასახული მიზნების მიღწევის უპირატეს ხერხებზე, რომლებიც ჩვეულია მოცემული პოლიტიკური რეჟიმისათვის და მთლიანად საზოგადოებისათვის.

გარე აუდიტორიაზე ყველაზე ეფექტურად მომუშავე მასმედიის საშუა-ლებათა შორის არის RT (Russia Today) – რუსეთის საერთაშორისო მრავალენოვანი საინფორმაციო სატელევიზიო კომპანია. Russia Today – პირველი ინგლისურენოვანი საინფორმაციო არხია, რომელიც გვამცნობს რუსეთის თვალსაზრისს რუსეთსა და საზღვარგარეთ მომხდარ მოვლენებზე. ახალი ამბების არხ RT-ს აქვს 22 ბიურო 19 ქვეყანაში და მოიცავს 700 მილიონიან პოტენციურ აუდიტორიას 100-ზე მეტ ქვეყანაში. მისი ძირითადი ინგლისურენოვანი არხი RT International – პირველი რუსული საინფორმაციო ტელეარხია, რომელსაც სადღეღამისო მაუწყებლობა მიჰყავს ინგლისურ ენაზე. RT ესაა სამი სადღეღამისო საინფორმაციო ტელეარხი, რომლებსაც მაუწყებლობა მიჰყავთ მოსკოვიდან 100-ზე მეტ ქვეყანაში ინგლისურ, არაბულ და ესპანურ ენებზე; ტელეარხები RT America და RT UK, რომლებიც ეთერში ვაშინგტონსა და ლონდონში არსებული საკუთარი სტუდიებიდან გადის, დოკუმენტური არხი RTD, და ასევე ახალი ამბების გლობალური ვიდეოსააგენტო RUPTLY, რომელიც მთელი მსოფლიოს ტელეარხებს ექსკლუზიურ მასალებს სთავაზობს. წელიწადნახევრის წინ აშშ-მ რუსული არხების მაუწყებლობა შეზღუდა, დარწმუნდა რა რუსეთის „რბილი ძალის“ ეფექტიანობაში. იგივეს აკეთებს ბევრი ევროპული სახელმწიფო, მაგრამ რუსული პროპაგანდისტული მანქანა მაინც ძლიერი რჩება.

2008 წელს რუსეთმა ჰიბრიდული ომი გააჩაღა საქართველოს წინააღმდეგ, მოხდა კიბერ შეტევები ქართულ ინფრასტრუქტურაზე, რუსებმა სცადეს ქართული მხარისათვის შეექმნათ კომუნიკაციის პრობლემა, ტყუილად ვებ. გვერდებს, დამაკავშირებელ ხაზებს, მათ შორის სამხედრო კომუნიკაცია, ამიტომაც იღებდნენ ბუნდოვან ბრძანებებს ქართული საჯარისო ნაწილები. ტყდებოდა და იკითხებოდა ელ. ფოსტები და ისმინებოდა სატელეფონო ზარები თბილისიდან და ა.შ.

პრობლემად იქცა რუსული პროპაგანდა, მაგალითად, რუსული არხები გამუდმებით აჩვენებდნენ კადრებს, სადაც სააკაშვილი ჰალსტუხს ღეჭავდა. ფირი ორ წამიანი იყო და გამუდმებით იმეორებდნენ და ხელოვნურად ახანგრძლივებდნენ, ეს იყო ერთგვარი ფსიქოლოგიური ზეწოლა ქართული საზოგადოების წინააღმდეგ.

მოგვიანებით საქართველოს ხელისუფლება შეეცადა მსოფლიოსათვის დრამატიზირებული სახით ეჩვენებინა რუსეთ-საქართველოს აგვისტოს ომის პერიპეტეხები, რაც გამოიხატა ჰოლივუდში შეკვეთილი ფილმის „აგვისტოს 5 დღე“ - ჩვენებით, თუმცა ის წარუმატებელი აღმოჩნდა და სააკაშვილის მიერ განხორციელებულმა იდეამ სასურველ ფსიქოლოგიურ-სტრატეგიულ შედეგს ვერ მიაღწია და ოდნავადაც ვერ მიუახლოვდა მელ გიბსონის მიერ გადაღებულ ფილმს „მამაცი გული“.

ფსიქოლოგიური დატვირთვა ჰქონდა 8 აგვისტოს რუსეთის სამხედრო საფრენი აპარატების მიერ საქართველოს საჰაერო სივრცის არაერთ გზის დარღვევას, შენობა-ნაგებობების დაზიანებას, კოპიტნარისა და სენაკის აეროპორტების მიდამოებში.

ფსიქოლოგიური ომის განზომილებაში უნდა განვიხილოთ საქართველოზე განხორციელებული კიბერშეტევები, ეს იყო ეგრეთწოდებული მე-4 ფრონტი საქართველოს წინააღმდეგ კიბერსივრცის მეშვეობით.

ამ ამომართულებით საქართველოში ერთერთი პირველი იყო ბ. მშვიდობაძე ვინც თავის სადოქტორო დისერტაციაში წინ წამოწია კიბერ ომების თემა და დაადასტურა, რომ 2008 წლის აგვისტოში რუსეთის მიერ განხორციელებული ქმედებები რუსეთის შეიარაღებული თავდასხმის შემადგენელი ნაწილი იყო და კიბერ ომის კოორდინატორები წინასწარ იყვნენ ინფორმირებულები საქართველოზე მოსალოდნელი თავდასხმისა და შეტევების დროის განრიგის შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომს წინ უსწრებდა მსოფლიოში უდიდესი ჰაკერული ტერაქტი. თურქეთის დასახლება რეფაპიასთან მძლავრი აფეთქება მოხდა 5 აგვისტოს, ნავთობსადენზე ბაქო-თბილისი-ჯეჰანი და ნავთობსადენი 20 დღე-ღამე გაჩერდა. ბარალმა მილიარდს მიაღწია. „ქურთების მუშათა პარტია“ აიღო პასუხისმგებლობა აღნიშნულ ტერაქტზე. თუმცა 2014 წლის დეკემბერში გავრცელდა ინფორმაცია, რომ მისი აფეთქება მოხდა ჰაკერების მეშვეობით. რომელთა უკან სავარაუდოდ იდგა რუსეთის სპეცსამსახურები.

2010 წლის სექტემბერში, გამოქვეყნებული, საქართველოს ახალი საფრთხეების შეფასების დოკუმენტის ნაწილი, რომელიც ტრანს ნაციონალურ საფრთხეებს ეხებოდა, გვამცნობდა, რომ „2008 წლის აგვისტოს ომის დროს, რუსეთის ფედერაციამ, სახმელეთო, საჰაერო და საზღვაო თავდასხმების პარალელურად განახორციელა მიზანმიმართული მასიური კიბერშეტევა საქართველოზე“, რომელმაც გვიჩვენა, რომ კომპიუტერული ტექნოლოგიების გამოყენება კიბერშეტევების განსახორციელებლად წარმოადგენდა რეალურ საფრთხეს გლობალურ სამყაროში.

2008 წლის 5 აგვისტოს გაზეთმა „Известия“-მ გამოაქვეყნა სტატია სათაურით „ქართველი სნაიპერები ოს ბავშვებს შაშხანებით ხოცავენ“ აღსანიშნავია, რომ ამ სტატიის ტექსტი გაზეთის ვებ. გვერდზე უკვე აღარ არსებობს.

2008 წლის 8 აგვისტოს „ИНТЕРФАКС“ და „INTERFAX.RU“- იტყობინებოდა, რომ ჩრდილოეთ ოსეთიდან მოხალისეები დაიძრნენ სამხრეთ ოსეთისაკენ. ამ ინფორმაციას ავრცელებდა ჩრდილოეთ ოსეთის პრეზიდენტი თეიმურაზ მანსუროვი. მისივე ცნობით ქართული СУ-25-ებით დაიბომბა ავტოკოლონა, რომელიც ჩრდილო ოსეთიდან სამხრეთ ოსეთში მიემართებოდა. ამავე დღეს ჩრდილოეთ ოსეთის პრეზიდენტი ადასტურებდა, რომ ქართულმა სამხედრო თვითმფრინავებმა დაბომბეს ჰუმანიტარული დახმარების ავტოკოლონა.

„კავკასკი უზელის“ კორესპონდენტი, რომელიც ეყრდნობოდა სამხრეთ ოსეთის მთავრობის წარმომადგენლის ირინა გაგლოევას ნაამბობს, წერს, რომ 8 აგვისტოსვე ქართველმა სამხედროებმა მართლმადიდებლურ ეკლესიაში შერევეს 300 ქალი და ბავშვი და ააფეთქეს იტყობინებოდა.

ო. პანფილოვზე დაყრდნობით შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ სამხრეთელი და ჩრდილოელი ოსები რუსეთის დახმარებით ავრცელებდნენ ყალბ ინფორმაციებს საზოგადოებრივი აზრზე ფსიქოლოგიური ზემოქმედების გამოყენების მიზნით და ცდილობდნენ ამაში დაერწმუნებინათ საქართველოს მიმართ კეთილ განწყობილი ქვეყნები.

რუსეთის ფედერაციის საგარეო პოლიტიკის 30.11.2016 წ. დამტკიცებული კონცეფციის თანახმად, „სახელმწიფოს საგარეოპოლიტიკური საქმიანობა მიმართულია გლობალურ საინფორმაციო სივრცეში მასობრივი ინფორმაციის და მასობრივი კომუნიკაციის რუსულ საშუალებათა პოზიციების განმტკიცებაზე და მსოფლიო საზოგადოების ფართო წრეებამდე საერთაშორისო პროცესებზე რუსეთის თვალსაზრისის მიტანაზე“. XXI საუკუნეში საინფორმაციო ზეგავლენა კიდევ უფრო დიდ მნიშვნელობას იძენს, ვინაიდან მისი მიმართულობა გავლენას ახდენს დიდი ოდენობის ადამიანთა ქცევაზე, რომლებსაც ამა თუ იმ ინფორმაციის გავლენით შეიძლება წარმოიშვას როგორც კონსტრუქციული, ისე დესტრუქციული ხასიათის მოთხოვნები,

რაც არსებითად ზემოქმედებს ქვეყანაში და მთლიანად მსოფლიო სივრცეში არსებულ პოლიტიკურ სიტუაციაზე. განა ტყუილად უწოდებენ საინფორმაციო ზემოქმედების საშუალებებს ინფორმაციულ იარაღს, ვინაიდან თავისი დამანგრეველი ძალით ის შეიარაღების ჩვეულებრივ საშუალებებთან თავსებადია, ხოლო ზოგჯერ თავისი შედეგებით აჭარბებს კიდევაც მას. თანამედროვე მეცნიერულ დისკურსში ინფორმაციული იარაღის ქვეშ მოიაზრება „ინფორმაციის, და ასევე ამ ინფორმაციით მანიპულაციის სპეციალური მეთოდების, მონაცემებისა და საშუალებების ერთობლიობა მონინაალმდევის საინფორმაციო რესურსზე ფარული ზემოქმედებისათვის დასახული მიზნების მიღწევისა და საინფორმაციო ბრძოლის (ომის) ამოცანათა გადაჭრის მიზნით“.

2016 წლის 5 დეკემბერს რუსეთის პრეზიდენტის 646 ბრძანებულებით დამტკიცებულ იქნა რუსეთის ფედერაციის საინფორმაციო უსაფრთხოების დოქტრინა, რომელიც წარმოადგენს საინფორმაციო სფეროში რუსეთის ფედერაციის ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე ოფიციალური შეხედულებების სისტემას ძირითადი საინფორმაციო საფრთხეების ანალიზისა და საინფორმაციო უსაფრთხოების მდგომარეობის შეფასების საფუძველზე. დოკუმენტის თანახმად, რუსეთის ფედერაციის საინფორმაციო უსაფრთხოების ქვეშ მოიაზრება შიდა და გარე საინფორმაციო საფრთხეათაგან პიროვნების, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს დაცულობის მდგომარეობა, რომლის დროსაც უზრუნველყოფილია ადამიანის და მოქალაქის კონსტიტუციურ უფლებათა და თავისუფლებათა რეალიზება, მოქალაქეთა ცხოვრების ღირსეული ხარისხი და დონე, სუვერენიტეტი, რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიული მთლიანობა და მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება, სახელმწიფოს თავდაცვა და უსაფრთხოება.

დასკვნა

„ინტერნეტ“ ქსელის გამოყენებით ინფორმაციის გადაცემის ტექნოლოგიები ყველაზე ხშირად გამოიყენება საზოგადოებრივი აზრით მანიპულირებისათვის. გარშემომყოფი სამყაროს აღქმაში ხდება აქცენტების ჩანაცვლება მეცნიერული, საგანმანათლებლო და კულტურულიდან გასართობ-საცნობაროზე, რაც აღქმის ახალ მოდელს აყალიბებს – ე.წ. კლიპური აზროვნება, რომლის დამახასიათებელი თავისებურებებია ინფორმაციის მასობრივი ზედაპირული აღქმა. ინფორმაციის ათვისების ასეთი ფორმა ამარტივებს ადამიანთა შეხედულებებსა და უპირატესობებზე გავლენას, ხელს უწყობს ქცევის თავსმოხვეული მოდელის ფორმირებას, რაც ეკონომიკური და პოლიტიკური მიზნების მიღწევაში იმ სახელმწიფოებსა და ორგანიზაციებს აძლევს უპირატესობას, რომლებსაც ინფორმაციის გავრცელების ტექნოლოგიები ეკუთვნის. არსებულ პირობებში ჩვენს ეროვნულ ინტერესებად იქცევა ადამიანური პოტენციალის განვითარება, მოქალაქეთა და სახელმწიფოს უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, საქართველოს როლის ამაღლება მსოფლიო ჰუმანიტარულ და კულტურულ სივრცეში, მოქალაქეთა და ორგანიზაციათა, საქართველოს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა თავისუფალი, მდგრადი და უსაფრთხო ურთიერთქმედების განვითარება, სახელმწიფო მართვის ეფექტიანობის ამაღლება, ეკონომიკისა და სოციალური სფეროს განვითარება, ციფრული ეკონომიკის ფორმირება.

ასეთ პირობებში კი აუცილებელია განათლებული ახალგაზრდა თაობის აღზრდა, რომელიც ნამდვილ, ჭეშმარიტ ფასეულობებს „კლიპურ აზროვნებასა“ და ე.წ. „პერფორმანსებზე“ არ გაცვლის და ეფექტურად დაუპირისპირდება დიდ სახელმწიფოთა „ჭკვიან და რბილ ძალას“, ამ შემთხვევაში კი რუსულ „რბილ ძალას“.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. მშვიდლობაძე ხ., „ინფორმაციული და კიბერ პოლიტიკა თანამედროვე ეტაპზე“, სტუ, თბ., 2013. 165 გვ.
2. სმიტი დ., „საქართველო 2008“ „რისთვის გვჭირდება ეროვნული და ნატოს კიბერ თავდაცვის პოლიტიკა“. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ინფორ-მაციული ტექნოლოგიების განვითარება და კიბერ უსაფრთხოება“ 2010 წ. 10 ნოემბერი. 220 გვ.
3. მარკოფი ჯ., „სროლამდე, კიბერ შეტევები“, ნიუ-ორკთაიმსი, 12.08.2008 წ.
4. შატჩმენი ნ., „საქართველოს მაღალი რანგის ოფიციალური პირები: მოსკოვმა განახორიელა კიბერ შეტევა ჩვენზე, მაგრამ სამწუხაროდ ამკარა მტკიცებულებების დადება არ შეგვიძლია“ 2009 წ. 11 მარტი. 124 გვ.
5. სმიტი დ., „მეოთხე ფრონტი: რუსეთის კიბერშტევა საქართველოში“, გაზეთი 24 საათი, 2009 წ. 25 მარტი;
6. კორბინი კ., „რუსეთ-საქართველოს კიბერომის გაკვეთილები“, 2009 წ. 12 მარტი, ინტერნეტ წყარო <https://www.gfsis.org/ge/blog/view/970> (გადამოწმებულია 08.07.2020)
7. ალადაშვილი ირ., „ავვისტოს ომს წინ მსოფლიოში უდიდესი რუსული ჰაკერული ტერაქტი უსრებდა“, გაზ. „კვირის პალიტრა“, 2014-21 დეკემბერი
8. მელიქიშვილი ა., „საქართველოს ახალი საფრთხეების შფასების დოკუმენტი რუსეთს მთავარ საფრთხედ მიიჩნევს“, ევრაზია დელი მონიტორი, 25 ოქ-ტომბერი, 2010 წელი.
9. პანფილოვი ო., „რუსულ-ქართულ საინფორმაციო ომი - 2008 წელი“ თბ., 2018, გვ. 51-52.
10. ვამაძე გრ., „რუსეთ-საქართველოს ომი და ეროვნული მესხიერების თავისებურება“, ივერია, 07.08.2014, <http://iveria.biz/121-ruset-saqartvelos-omi-da-erovnuli-mexsierebis-tavisebureba.html> (გადამოწმებულია 08.07.2020)
11. ჩხეტიანი დ., სადოქტორო დისერტაცია: „ჰიბრიდული ომი: სტრატეგია და ტაქტიკა“, თბ., 2018. 152 გვ.

შენიშვნები
NOTES

შენიშვნები
NOTES

შენიშვნები
NOTES

შენიშვნები
NOTES

**სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საერთაშორისო ეროვნული თავდაცვის აკადემია
LEPL - DAVID AGHMASHENEBELI
NATIONAL DEFENCE ACADEMY OF GEORGIA
ISBN 978-9941-8-3489-9**